

OINOVICH GÉZA

GYÖRGY

BARÁT

ANKLIN-TÁRSULAT

VOINOVICH GÉZA

GYÖRGY BARÁT

Voinovich Géza, a nagynevű tudós, regényében a magyar történelem egyik legérdekesebb alakját és legtragikusabb korszakát eleveníti meg. Buda elfoglalása a regény kiindulópontja. A város elvesztése után szomorú és zűrzavaros állapotok korhű jellemzése adja meg a regény igazi értékét. Martinuzzi, a legendáshírű Fráter György, akit ma a magyar mult legnagyobb diplomatájának szoktak tekinteni, fortélylallyal, ravaszsággal igyekszik a tragikus helyzetbe zuhant országot megmenteni. Hatalmas alakja magasan a kör fölé nő, s a királyné tanácsadói, saját kicsiségük tudatában lévő főurak, egyéni érdekektől vezetve sorban elgáncsolják legzseniálisabb elgondolásait. Jelenlétében nem tudnak megszabadulni lenyűgöző egyéniségének hatása alól, háta mögött azután sötét összeesküvést szőnek tehát, amely végül a barát egyéni tragédiájához vezet.

A regény egyike a magyar irodalom legvonzóbb történelmi írásainak. Mély tragikus szemlélet vezeti írójának tollát. Az ország sorsának és a barát végzetének összefonódó tragikumában néha Arany János balladai zsenijét érezzük újjáéledni. Jellemei, széles ecsetvonásokkal rajzolt lelki arcképei a legnagyobb lélekbúvárok szellemét idézik.

Az őszi könyvtermés legnagyobb meglepetése lesz ez az írás, amelyet azzal az érzéssel adunk az olvasó kezébe, hogy vele a nemes irodalom fegyverzetében a magyar mult igaz szemléletéhez vezérlő iránytűt kap.

Ára kötve P 9.40

FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA

VOINOVICH GÉZA
GYÖRGY BARÁT

REGÉNY

HARMADIK KIADÁS

FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA

VOINOVICH GÉZA

MŰVEI

A FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSÁBAN:

MADÁCH ÉS AZ EMBER TRAGÉDIÁJA

Irodalomtörténeti tanulmány

REGÉNYÍRÓK

Tanulmányok

AZ ANGOL IRODALOM TÖRTÉNETE

Irodalomtörténeti tanulmány

MAGYAR PASSIO

Dráma

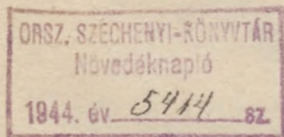
GYÖRGY BARÁT

Regény

ARCOK ÉS ÁLARCOK

Elheszélések

157770

*Copyright by Franklin-Társulat
Budapest 1944*

Budavára olyan; mint a «feketébe vont város» a mesében, ahol a megholt királyfit gyászolják.

1541-et írnak, Krisztus Urunk születése után. A várat Zápolya János király özvegye, árva Izabella bírja, csecsemő fiával, — de négy hónap óta töreti ágyúival a másik megkoronázott magyar király, Ferdinánd, a Habsburg örökös-tartományok ura, a hatalmas V. Károly császár testvéröccse. Török Bálint meg Fráter György tartották a várat, míg felszabadítására megjött János király régi pártfogója, Szulimán szultán. A Dunába szorította az ostromlókat s roppant hadával tábornok fogott a vár alatt, az óbudai mezőn.

A rémület lidérc-nyomása fekszi meg a várost. Az utcák kihaltak; lódobogás, szekérszörgés nem szaggatja meg a fekete csendet. A boltok vasalt ajtóit lelakatolva. Legtöbb árus maga kifosztotta boltját. A fegyvercsiszár java portékáját elásta a pincében; a rőfös árán alul vesztegette, csak pénzt lásson érte; a mészárszéket hetek óta ki se nyitották, mert nincs mit árulni benne. Aki kénytelen az utcára lépni, a házak tövében sompolyog, a kaput bezárják utána, s mikor visszajön, előre nyitják közeledtére, hogy hamar besurranjon. Az ablakok sötétek, üresek, csak pillanatra tűnik fel bennök egy-egy arc, elmosódva, mintha tulajdon árnyéka volna; kitekint a vaskosarak mögül vagy az emelet kiszögellő ablakán, melynek két

oldalán is van egy-egy keskeny ablaknyílás, honnan jobbra-balra végig lehet pillantani az utcán, szükség esetén ki is puskázhatni.

A déli részen a királyi palota környéke is elhagyatott, néma, semmi élet sem látszik benne. A Duna-felőli sarkon a királyi konyhák kéményei hetek óta nem füstölögnek; Zsigmond király «friss palotájának» nyílt tornácán, honnan a szóbeszéd szerint László király az idősebb Hunyadi-testvér késlekedő bakóját sürgette, hónapok óta nem lehet emberi alakot látni. Mátyás ebédlő palotájának ablakai, ahol lakodalmát lakta Beatrix-szal, sötétek, mint a hályogos szemek. Beszélük, hogy Izabella királynét György barát leköltöztette a dunai oldalon az alsó részbe, a zöldekes kertek mellé, hova ritkán hullanak a Gellérthegyen táborozó Roggendorf fővezér ágyúgolyói. Csak a felvonó-híd tömzsi tornyán hunyorog esténként egy ablak a nagy piacra, mintha valami titokzatos szellem félszemmel kémlelné a sötétségbe, vigyázná a várost.

Mindenki tudja a várban, hogy az a György barát szeme, a váradi püspöké, a kincstartóé, Martinuzzié. Mellette a négyszögletű kis ablak a hálókamaráé. Az ő házat most Werbőczy uram lakja, mert a magáé leégett. György barát maga ajánlta föl, mert innen jobban széjjel lát, mint egy szűk utcából, s kezében tartja a várat.

Aki átmegy a harminc láb széles árkon, mely a piac felől a palota előtt tátong, a felvonó hídon keresztül tágas kapualjba lép, honnan kikopott tölgyfa-lépcső visz az emeletre. Az úri rendek feljárója, márványba szegett ajtajával, bentebb az udvaron, Mátyás király oromzatos építményében van; ezt a feljárót csak az őrség használta, meg mostanában György barát.

A grádicson fölrészre, megfeketült tölgyfa ajtó alacsony bolthajtásos szobába nyílik. A falon

feszület, előtte térdeplő, a másik falon kőműves ellentétképen sisak, páncél; a szoba közepén hosszú asztal, mellette durván faragott karosszék, meg egy tábori szék. Mint egy szerzetes cellája.

A kis széken, háttal az ablaknak, középkorú férfi ül, félkönyökkel oldalvást az asztalra támaszkodva, zekéje avult, saruja kopott, őszes szakálla, haja borzas; Pesthy Gáspár, a kincstartó íródeákja, secretariusus.

Az ajtóban három alázatos polgár áll, fővegét gyürkölve. Félhangon beszélnek a nagy csendességben, mintha halott volna a háznál.

— Hiszen, könyörgöm, csak kárunkért járunk. Három kazlunkat égették fel, hármat. — Ujján mutatja a hármat.

A másik hozzáteszi:

— Minapában, az utolsó német ostrom éjtszakáján.

Pesthy tompán néz maga elé, föl se veti szemét, mikor ridegen szól rájuk:

— Itt héába koptatjátok a küszöböt, mondom. Akár a holdvilágó' folyamodnátok.

Egyik vézna polgár magyarázni kezdi:

— Nem is a német vete ám reá kanócot, hanem püspök urunk parancsolatja.

A másik:

— Már mint György barát — világosságnak okából.

— Több csűrök is elégtek — veti oda közömbösen Pesthy.

— Jó, jó, — de mért éppeg a miénk!

— A háborúság közveszedelem.

— Igazság, de hogyha az onokám rí, nem elégíthetem meg avval, hogy oda a kenyérünk, hanem a várat megtartók a bécsi király ellen, — érje meg vele.

Pesthy egykedvűen dobol félkezével az aszta-

lon. Azok nem mozdulnak, mintha még jobb szóra várakoznának.

Kettejük közt most előre furakodik egy harmadik. Szemlátomást kurtanemes, kardot, sarkantyút visel. Kétfelé törli ősz bajuszát és feljebb csapja a hangot.

— Nekem meg két lovaimat, az kiket álgyúvontatni rendelték, az éhes várnép felélte.

Pesthy rá pillant.

— Koldus anyának éhes a magzatja.

Az öreg nem tágit.

— Még tán rámondjam : Váljék egészségökre ! Conducát sanitati ! Tudjuk mink, hogy kincstartó uramnak pókhálós a zsebe, mert nem szokása nyitogatni, de csak nem lehet ő is, akár az ellenség. Nem a magáéból adja.

Pesthy csak szemével mutat körül :

— Nézzenek széjjel kelmetek : ihol kincstartó uram házatája.

— Ő kegyelme barát, megérheti vele.

— Könnyű neki, se kicsi, se nagy, — segít felbátorodva egyik polgár.

Pesthy vállat von :

— Deficiente pecunia — ahol pénz nincs, hiába nyulkál érte üres tenyér. Egyik ellenség alig takarodott el, a török itt ül a vár alatt, kelmetek meg egy marék szalmán sírálnak.

Egyik polgárból kitör a botránkozás :

— Még hogy a török? Hát az csak nem ellenségnek jött? Nem úgy hírlétek.

Az öreg nemes szúrós szemmel fordul a barát-hoz.

— Másképp mire való volt a német ellen hadakozni?!

Pesthy megfenyegeti őket egy ujjával :

— Lakat a szátokra, atyámfiak, vagy rosszul találtak jární.

A két polgár riadtan néz össze ; az öreg nemes

vállat rándít és leszegi fejét. Szó nélkül sompolyognak kifelé.

Az ablak mellett megmozdul egy fiatal szerzetes, Remete Szent Pál szürke csuhájában. Eddig szinte eltűnt a félhomályos sarokban, az ablak sarkánál, honnan a térre figyelt. Most a panaszosok után fordul s elsőhajtja magát:

— Szegények!

— Szegények bizony, meg azok is maradnak — mondja közömbösen Pesthy. A másik kenetesen:

— Mely szép juss a kegyelemnek osztogatása!

— Hogyha monéta vagyon hozzá. Láthatja, reverende fráter, miből állnak kincstartó uram secretáriusának munkálatai. Nincs nekem más dolgom, mint nemet mondani. Nem látni, nem tudni, nem adni. Egyéb szót akár elfelejtsek.

A szerzetes izgatottan topog az ablaknál.

— Kész pokol ez az üres várakozás. Délebed idején vivék le tanács-uraimék a csecsemő királyfit a szultán táborába, imhol estére kelvén még hír sincs felőlük. Királyné asszony fel se kele azóta a térdeplőről.

A szerzetes frater Benedek, Izabella királyné magyar secretariusa, de a királyné nem igen él szolgálatával, jobban kedveli a lengyeleket, véreit, a maga fajtáját.

Pesthy vállat von hidegen.

— Mi ártalmára törekednék a szultán egy csecsemőnek?

— Még kérdezi spectabilis? Egy pogány, egy Heródes! Elhurcolhatja a kis ártatlant, el is emésztheti, ha bánja szavát, hogy neki ígérte az országot.

— Püspök atyánk maga vette rá erőnek erejével a királyné asszonyt.

— Ha ő cselekedte, akkor jó renddel lesz — mondja a fiatal; tekintete csalódottan fordul be az ablaktól:

— Innen se látni semmit.

— Török Bálint uram váltig húzódott a pogány vendégségtől, — juta eszébe, mennyit ártott nékiek, mikép pusztítá őket. Hanem a nagy okosok ráestek: Nem neked küldte, azt mondják, a legtöbb ajándékot? Tán csak nem gondolsz olyat, hogy egy fejedelem ország-világ előtt hitiszegővé váljék? Verbőczy uram ugyancsak biztatta: keblemben hordom a nagyúr levelét, egyőnket sem ér baj. Így szánta rá magát.

— Abba az egybe vetem minden bizodalمام, hogy frater Georgius ott vagyon, — biztatja magát frater Benedek.

— Majd elválik, lesz-e olyan urasága a töröknél, a miképen mi rajtunk nyargalászott.

— Dejszen, ember az! Tulajdon szememmel látám, miképen forgatta magát a bástyán, mikoron maga kezével gyujtogatá a tarackok kanócat. Egy új Kapisztránus!

Közelebb lép Pesthyhez és megáll előtte.

— Az az egy mégis sötétségben vagyon előttem, mért nem eresztette a várat jó szerzéssel a bécsi király kezére, minek volt idevárni a kontyost. Jaj keserves, hogy a pogány a vár szabaddítója! Isten büntetése rajtunk.

Pesthy szórakozottan az asztal lapját ütögeti tenyerével.

— Bizonyos igaz, Ferdinandusnál mink is horgászhattunk volna egy sovány prépostságot. A török olyant nem osztogat.

A másik visszahökken:

— Kinek esze jár most ilyeneken?!

— Méghogy kié? Az okos emberé. Mindenkié. Tengődjenek ciberén a papok, fogadalmuk tartja. Hogy én nem vagyok pap? Hát odaát nem csupa laikusok kapkodják széjjel a zsíros beneficiumokat, mint lám Nádasdy, Török Bálint uraimék, aki

Immár Pannonhalmára is betűt. Csak magam maradok éhkoppon örökké.

A fiatalabb kedvetlenül fordul félre :

— Istentelen beszédek teszen kegyelmed. —

Hanem aztán társa elébe lép és szemébe kérdez :

— Mégis, mi reménységgel vagyon püspök atyánk a törökhöz? Mi lábon áll vele? Adjon már egy igét, domine.

Pesthy foghegyről veti oda :

— Nincs a szíven ablak.

— Hol a tüzet rakják, világosság gerjed. Nagy sor ám egy Martinuzius mellett élni! Nemde nem a kis királyfinak kezébe adják az országot?

— Ha mi készül, a vén garabonc csuhája alá rejt.

Benedek majd átfúrja szemével az asztal lapját.

— Hej, hogyha ez az asztal szólni tudna!

Pesthy kihúzza a fiókot.

— Üres a bele. — Megzörget benne egy pár tiszta íróhártyát. — A pergamena fogyogat belőle éjszakánként, de nem tudni, hova leszen útja.

— Kegyelmed ne tudná?

— Nem azt, még ez a kalamáris sem. Engem még ennyinek se tart, csak asztal-lábának.

— Arculatjából is olvashat. Legyen bizodalommal hozzám.

— Ő kegyelme nem ír ki arculatjára semmit. Ha kutyabaja, óbégat ; lamentál, hogyha örvend ; ha a méreg majd felveti, akkor legcsendesebb ; mikor hallgat, akkor cselekszik. Szava mint a kalmárok hamis fontja : nem azt éri, amit mutat. — Őtet ismerni! Ingét is letépné magáról, ha azt hinné, hogy egy gondolatját sejdíti.

— Kegyelmed énbőlőlem csúfot űz, hogy így kisebbíti ezt a nagyságos elmét.

— A nagyságos elme gyarlóságokkal vagyon tele, mint túsókkal a sün.

A fiatal nem bírja magát türtőztetni.

— Kegyelmedet az ő mindennapos gyöngéi szúrják. En őtet odaáltal, királynéasszony körül csak gyalázni hallom, — de magamban ellene mondok.

— Olyik róka akkora ravasz, vénségéig nem csippenti be csapda.

— Jaj néki, szegény fejének, hogyha tulajdon secretariususa ilyen szívvel vagyon hozzá! Bennünket, úgy nézem, elcseréle a fatum.

Megint az ablakhoz fordul, rémülten szól hátra :

— Ihol, immár a piacon a kontyosok. Ilyet megérni! Csak nem árcátlankodnak be a palotába?! Szegény királyné! Be kelletik zárni a kapukat, hamar.

Pesthy gúnyosan elvonja száját :

— Az ám, ha volna hozzá szolgál.

Benedek egyszerre felemeli ujját :

— Hallga csak! Valami zörög a garádicson vagy a kályhalyukban. Hallja? Már imént vettem észre. Itt a falnak is füle vagyon.

Pesthy legyint.

— Ahol ennyiféle szó forog, egynek sincs hitele.

— Már pedig valaki mozog itten, — ember.

Pesthy kedvetlenül kifordul az ajtón s fülénél fogva egy szurtos fickót penderít be. Félkezében egy harapás kenyér, azt majszolja.

— Mit keresel a kulinában, he?

— Eresszen el! Nem ösmer? A fűtő vagyok, Demeter. Ott nekem a helyem.

— Mi dolgoz itt caniculában? Undok borszagod van, hallod! — Ellódítja magától.

Az ember, hogy füle kiszabadult, vigyorogni kezd.

— Avval különb az állatnál az ember, hogy bort iszik.

— Honnan telik neked italra, éhenkórász?

— Megmondhatom, ha osztég eleresztenek. Tudják ám azt sokan, hogy benfentes vagyok itt, osztán tudakolnak egyet-mást.

— Te tőled? Kicsoda olyan esztelen! Aztán miről?

— A kopasz felől.

Benedek felháborodva rákiált :

— Mi dolog ez, hé?! Csak így?

— Ő kigyelme is csak ott kelt, a hun én, csak-hogy felvitte dolgát, mivelhogy nagy ravasz.

Pesthy int, hogy hagyják beszélni.

— Hát tudják, úgy vagyon az. Sűrűn forgódik erre egy nagyszakállú, pocakos úr ; lovásza jó cimborám, avval sokat tudokál a gazdája ; elkérdezget, én csak teszem magamat, mint a sün, ha retteg, mintha nem venném észre, mibe jár, néha osztán elejtek egyet-mást, csak úgy eljár a szám ; hébe-hóba cseppen ebből egy-egy poltura.

A két pap összenéz, a leírásból ráismernek Petrovich temesi grófra, a királyfi egyik gyámjára, nagy ellenségére György barátnak.

— Aztán miféleket tudakol?

— Hogy hát mit művel a kopasz éjtszakának idején. Mondom : nem alszik a soha, nincs neki nyugta, jár-kél, mint akit a gonosz lélek háborgat ; néha odább löki a széket meg asztalt, az is útjába van.

— Nem jut eszedbe, hogy hurkot fonsz nyakára?

— Hajjaj! nem kell ő kelmét féltetni! Túljár annak a förtélyá mindenén, elbánik az akárkivel, mint kigyó a békával. Egyszer a pókhasú maga személyében is elővett : No, azt mondja, gyűl-e nálatok a kincs? Tele a pince, mondok, alig győzzük elásni. No, e kedvére volt, nagyot káromkodott, osztég egy petákot vetett.

Benedek égre fordítja a szemét :

— Dániel az oroszlanok barlangjában! — Az emberhez fordul :

— Mát ha a török bejön, osztán elsarcolja?

— Mi károm benne?! Az én pincém nem bánja, hehehe! — Földi férget tán eltaposnak, tudja, de nem vadászik rá senki.

— Hordd el magad!

Az ember rájuk néz, lenyeli utolsó falatját, s valami nagyot készül mondani.

— Nem tanácsos most odaki. Innet nézni könnyű, hanem odaki gonosz világ járja! Eladták az urak Budát. El azt, a keservét! Még penig a barát, Isten verje meg! Tekéntsenek ki csak, ellepi ám a várat az ellenség, de el ám!

Való, az utcákon kis csapatokban rajzik a török. Benedek felkiált:

— A pogány! Ég, ne szakadj ránk! — Lerogy a karszékre. Pesthy is lecsüggeszti fejét.

— A német torkából kivonánk fejünket, hanem a török végtire elnyel.

Az ember beszél, kéretlenül, eszelősen vigyorgva.

— No ügye? Osztán ha ki nemes embert elkapnak az utcán, elveszik kardját, kucsmájából kitépik a tollat, úgy eresztik tovább, szegyen szemre, mint gyerek a koppasztott csókát. Még szerencsés, kit a Mátyás istállójába nem terelnek, mert ott a köntöst is levonják róluk, úgy hajtják világgá. Polgárfélétől minden kezebelít előkövetelnek, tulajdon botjukkal vernek végig rajtok. Ha szól az ember, felütik az állát. En is megkaptam a magamét, azért inaltam el. Gondoltam, bátorságosabb a kályhalyuk. A mészárosokat meg veresbe ruházzák, hóhérnak, hogy csupa nevetés. A vén Kolcinernek akkora pallost adtak kezébe, hogy csak húzza maga után. Hallottak már ilyet?

— Ezen nagyot röhög. — No, majd számolnak most az urak, a' bizony. Úgy kellett nekik. Ez a fekete lelkű szürke barát művelte, azon-

gyák; hogy raknák mán neki a tüzet a pokol fenekén. No, nem szeretnék a bőrében lenni!

Fráter Benedek lehorgasztott fővel, szótlanul áll, megmerevedve.

Egyszeribe vörhenyes fény csillan az ablakon, megfesti a szoba félhomályát, mintha égne a város. Az ablakhoz ugranak, Demeter közéjük fúrja a fejét.

Szövétnekek rózsaszínűre árnyalt, sűrű füstös, veres lángot ontó rőt fényében-füstjében a török császár nyolc fehér lova vonja a királyfi aranyos hintáját, ugyancsak dolgot adva a fullajtárnak. Nyomában a kísérő udvari asszonyok kocsija. A török katonák elcsendesülve nyitnak utat az éjjeli, kísérteties menetnek. A patkók csattogását hangosan veri vissza a palota fala.

Benedekből kiszakad a kiáltás:

— Hála neked, Uram! Ez mégis reménység, hogy a királyfit haza bocsájtá a szultán.

— Csecsemő reménység, várhatjuk felnövekedését!

Frater Benedek indulna, hogy megvigye a jó hírt, mikor Demeter megszólal:

— Ejnye no! Hát a tanácsurak? Lefelé két sorjával mentek, a hintószekérnek két oldalt. Most meg hol maradnak? Ahun a! csupa négyen kocognak a hintószekér után. Markába szorítá ökelmüket a török! — heherész örömeiben.

Benedek kővéváltan mered Pesthyre. György barát nincs a kíséret között.

— Mivé leszünk? Püspök atyánk hiján fej nélkül maradunk. Ki más az ország gondjaviselője?

Pesthy nem bír elrejtteni egy kaján vigyorgást és magának mondja:

— Polcról dőlt szerencse izzé-porrá törik. Valakik fennhordák fejöket, most elkövetkezik rájuk az alázatosságnak ideje.

A rest idő lomhán vonszolja a nappalt, éjtszákát. Már a második hajnalt deríti fel azon este óta.

Azok ketten most is ott virrasztottak a cellában; várják, mi történik. Mikor a hajnal fénye előnti az ablakot, frater Benedek kinyújtóztatja elgémberedett tagjait, keresztet vet. Harang nem szólal most Budában. Benedek vonásai kiélesedtek, szeme beesett, állát fölverte a szakáll tüskéje, a tonzúrában is kisarjadt a haja.

Pesthy fáradtan pislog; még jobban rágörbül az asztalra. Kisvártatva a feszes csendben szapora léptek kopognak a folyosón a palota felől. A hegyesorrú Mineróna asszony áll a küszöbön. Nem asszony, csak koráért tisztelik annak. A királyné hozta magával Lengyelországból, mert anyja magyar volt. Töri a magyar szót szaporán. Kezében bőrzacskó. Körülpillant, Benedeken akad meg a szeme:

— Nini, lelki atyám! Hova vesztél el az alalmazás zacskóru! Utolsóig kifogya belőle, pedig úgy lehet, holnap városbíró uram is sorba áll érte! Ahogy a sorunk megy! (Észreveszi Pesthyt.) Ej na, kifulladás! Hú, beh magosan laktok! Vagyis minket zavartatok majd hogy a föld alá, pinceodúkba, asszonyunkkal.

Pesthy feláll, odakínálja neki a karszéket.

— Aha, aki nem fiatal, gondolod magadba, — mert férfi embernek így jár ám az esze, ha koros is.

(Körülnéz). Hú, az ilyen asszonytalan ház, kész penitencia! Akárcsak bőjtben a kocsma.

Az asztalra csapja a börczcskót.

— Ne, itt van, vessétek bele azt a pár batkát. Egy kettő, sietek. Mit fukarkodtok, nem a ti zsebekből megy. Hadd járjon ki a koldusoknak, hogyha ma még telik; legalább holnapig maradjunk jó emlékezetben.

Pesthy mogorván néz rá.

— Odaátal azt vélik, arany golyóbisokkal lödözték a várat?

Mineróna felkapja a szót.

— A mán igaz, egy nap a palota sarkát szakasztja ránk egy szakállas golyóbis, másnap a tető fog tüzet. Hej, bíz a sok pénzteket értünk, kevés vasárnapot. Még csupa haszonra van, hogy eljőve a pogány... Isten akárhová tegye!

— Háborúság vagyon.

— Micsoda egy ország! még a vizet is kimértétek.

— Gyakorta emberélet vala ára, hogyha hoztak egy-két kondérral a Dunáról.

— Na, ezért érdemes volt hazulról kijönni nekem is, hát még a királyasszonynak! — Tudjátok tik, kiféle-miféle a királynétok? Nem kisebb ám az a híres Beatrixnél. Az anyja Sforza-nemzetség. Mégis, mire nem juta köztetek! Apjától jött köveket is csak kitolátok a várból.

Benedek nem hagyja szó nélkül:

— Igen futkosták a német tábort.

— Nem is a törököt. Keresztények volnánk. Kincstartó uram bezzeg a pogánynak adá el. (Fenyegetve rázza öklét). Nahát, ennek lesz miről számolni a másvilágon! Én is ott leszek! Mivel nem illetik itt a lelkeket! Egy némely hitesegegettek nem azt sugdosták Istambulba, hogy kakukfiókát dugtunk a korona alá? Nosza, itt terem egy istenverte csausz...

Benedek átszellemült ábrázattal szól közbe:

— Hanem a királyné megnyitotta keblét, életforrást kínált a csecsemőnek...

— Ohó, kellett azt egy papnak látni, mi? Most meg: hogy nem fiú! Látni akarja ebadta törökje. Le kellett vinni hozzá. A barát meg nem azt találja ki, hogy ne a fiatalja asszony nép kísérje, hanem kikre a basák már nem vetnek szemet. Nosza, Mineróna! Így ám, csúfra! Hej, pedig én is voltam fiatal, nem is olyan régen, én rajtam is megakadt a szeme akárkinek. Ej, kár a szóért, pap nem ember. Csakhogy ha én elmegyek, ki marad a királyné mellett, a sok dolgafelejtő fiatalból? Nem is mentem ám, nem teszem meg magamat vénasszonynak. Hanem mit locsogtok itt annyit? Hol van már az az alamizsna?

Felkél, kitekint az ablakon.

— Az ám ni! Hiszen ezért jövök, hogy hát mi a csudát látni innen? Azt mondják, még egy légy se szállhat be a palotába, hogy innen ne lesnék. Azt is látni, ki hány falatot nyel a zsidóutcában. Én ugyan nem látok egyebet a mocskos törökjénél, hogy süllyednének el! — Az ám, hát mégse közelgetnek, a kiket ott fogtak. Szegény pogányba-bízók! — No de sietek, tenger a dolgom. Könnyű a papoknak, az a kis imádság, — de én nem lophatom a napot.

Frater Benedek nyitja előtte az ajtót. A küszöbön ott áll egy sugár dalia. Szőke haja vállán göndörödik vissza, kék szeméből mintha a tavasz nevetne. Öltözete rendben, akárcsak Hollós Mátyás trónszéke elől jönne.

— Királyasszony kívánja Mineróna asszonyt.

— Nini Bebek! Akkor a szép Hedvig se lesz messze. Az is bizonyosan engem keres. — Megyek már, megyek, ott vagyok én mindig, ahol szükség van rám.

Bebek félrelép az útból, a szobába.

Pesthy fülébe fúrja ujját, mintha a sok fecsegést akarná belőle kitörülni.

— Ugyan mit kedvelhet királyné asszonyunk ezen a hosszúorrú csókán! Hogy csereg, mint szarka?

Benedek Bebekhez fordul :

— Quid novi odaátal, királyné asszony környül?

— A keserves asszony siratozza magát, máskor meg rakva méreggel vagyon, törökre, magyarra egyképen. Ha erőt veszén magán, hordatja halomba drágaságai maradtját, arany-ezüst marhát, mi kevese vagyon. Aranyos kupáit, nyakba vető láncokat, ezüsttel kihányt szép brokát rokolyákat, ingvállakat, nyestprémes bundáit, de még a házi oltárt is, füstölőt, mi-egymást, mint ha ki haza készül, Lengyelbe.

Benedek felsóhajt :

— Tán csak mégse hagyja fia királyságát!

Az elgondolkodó csendességbe kívülről harsány kiáltás, éles dobszó tép bele. Török parancsszó. Odalent a lebzselők széjjelválnak egy csapat spahi előtt, akik a várva-várt tanácsuraknak nyitnak utat. Lehorgadt fővel, gyalogszerrel jönnek. Nemsokára a grádics aljáról hallatszik a lábak dobogása. A szobában levők az ajtóra merednek.

A máskor hangosak ugyan csendben jönnek fel a lépcsőn. De amint felérnek, Batthyány Orbán kivágja az ajtót s már onnan az asztalra csapja kucsmáját :

— Nahát ezt megnyertük!

Petrovich fúva veti magát az öreg karszékbe. Le se veszi süvegét ; két térde közt kardja, markolatán két keze, rájuk támasztja állát s maga elé bámul.

Pesthyt, a szerzetest, Bebeket észre sem veszik. Verböczy lassan leül a kis székre, kucsmáját az asztalra ejti, vele egy összegöngyölödő pergamentet. Sóhajtásképen szól :

— Isten szeme elfordula rólunk. Ökle nehezedik ránk a haragvónak.

— Lássuk hát, mi légyen valósággal az írásban — kockáztatja meg Markos Péter az ajtó sarkától.

Hárman is kapnak utána, kisimítják a kékarannyal festett lapot. Verbőczy megáll, köhögve fog bele a magyarázatba :

— Nemcsak hogy a régi tractát nem affirmálja, még több ízben adott szavát is corrumpálja, magát megfelejtven, új resolútiót declarál. Usurpálja János király földjét, occupálja az országot a Tiszáig, — tolerálja mindöszvesen hazai iurisdictionomat.

Azt mondja a nagyúr : János király ötet hatta vót vóna tutorrá ; mivel penig egy szegény asszonyállat, sem bölcsőben fekvő csecsemő ilyen nagy és gazdag országra gondot viselni nem bír, — az urak is, a hány, annyifelé, mindegyik a maga koncát lesi-kapja, azért Budát, kin az ő híre áll, kezökben nem hagyja, mert avval szégyent tenne elein. (Végighúzza ujját a sorok alatt, egy-egy helyen megáll) :

— Ehol van : 'Én, a szultánok szultánja, koronaosztogató khákán... Ungürüs vilajetet — ez Hungariát teszen — meg Budun várát magam kezében megtartom, János szolgánk fiának, Isztfánnak Erdel szandzsákat rendelem, hogy földjét éljétek... Hogyha a királyfi a nagy isten kegyelmességéből hús esztendőt érne, mindeneket neki vissza ereszt. — Hát ennyi.

Csüggedt hallgatás. Markos Péter szólal meg :

— Legalább a némettől csak megszabadultunk.

Verbőczy Imre rávágja :

— Eben gubát, léckirály helyett gólyakirályt, akár a mesében.

Bábay Kis Péter szerény-csendesen azt kérdi :

— Mi becse lehessen efajta levélnek? Keresztény ember nemde nem maga kezével kötelezi magát, akárha kezét adna, — ám a zultán neve ákombákomát abban tudós íródeák pingálja oda, — mi köze hozzá maga becsületinek?

— Ez okért küldék hát a sok selyem-atlac kötöst, aranyos kupákat, — csóválja fejét Podmaniczky János.

— Van mit nyelni belőlök — teszi hozzá Cherepovith. Rá megint Podmaniczky :

— Okos madarász síppal csalja kelepcébe a madarat.

Petrovich szólal meg :

— No, Verbőczy uram, kegyelmed máskor bezeg győzte szóval, — most ugyan szótalán.

— A sírból beszéljek? Én már halott vagyok.

Csakugyan olyan, mintha a koporsóból kelt volna ki. Ritkás ősz szakállá nem takarja el beesett arcának csontos vonalait, feketéllő völgyeit.

Markos Péter vigasztalón mondja :

— Ért már a mi fajtánk keserves sorsot nem egyszer, mégis csak itt vagyunk.

Erre Cherepovith, a fejét lógatva :

— Észbe kelletik venni, ma fordula ránk tizenötödjére Mohács keserves napja.

Battyhány Orbán szól :

— Most az is ott vesze, ki a pogánynak még ártani tudna.

Egy öblös hang :

— Ez is a barát lelkén szárad! Hitemre, az ő keze lészen benne.

E szóra Bebek előtoppan a sarokból :

— Úgy értsük, talántán Török Bálint uram...

Battyhány szólni sem tud a nagy indulattól, pufók arca langal. Pestyéni felel rá, szája rágásával :

— Sohase látjuk többet.

Petrovich kifakad :

— Őtet hagyta vitézkedni, gaz barátja, törököt kongatni, maga kétkulacsos módra izengetett erre is, arra is. Most Bálint fejére zuhan a török boszúja.

— A pilises nem akar ő kegyelménél hátrább maradni, úgy igaz.

Petrovichban tovább forr a régi gyűlölség.

— Nem tűr maga mellett senki fiát, egyet már félre tett a királyfi három tutora közül. Csakhogy én atyjafia vagyok ám János királynak, rám hagyta özvegyét, árváját, — én nem tágitok!

— Az országot pedig apám-uramra, — mondja Verbőczy Imre.

— Levett kalappal állok én már a halál előtt. Rövid nap földbe nyom a nagy bíró. Törvényt állítottam, mint Mózes kötéblái, hogy megtartsa a magyart. Immár összetörtek.

— Kegyelmed a török kezére szakadt ország bírása, — biztatja fia.

— A mi igazságot a török enged, attól felkopik az álla a magyarnak. Életem olybá van, akárha nem is lettem volna.

— Vagyon még igazság a földön.

— Igazság? Justitia! — nyögi keserűn Verbőczy. Világéletemben csak utána jártam, de rá nem akadtam. Tán majd odaátal. Jaj-ország az, hol a vének keserűséggel szállnak sírjokba.

A füledt hallgatást Cherepovith töri meg:

— Meglássuk, a remete mit mond.

Petrovich fejét csóválja:

— Kár lesz, ha szóhoz jut. Hallánk elégszer, hogy a szavak elváltoznak száján: a fosztogató pogány az ő száján jó barát, a hunyászkodás haszon, a görbe egyenes, a vétkes ártatlan.

— Szájával könnyen exculpálja magát — magyarázza Verbőczy.

— A meddig szól, hinni kelletik neki.

— De csak számadásra vonjuk! — erősködnek többen.

Kis Péter szólal meg:

— Hogy a Boldogasszony mellett való cimetorium kis ajtaját megnyitá a németnek Pálczán Péter kisbíró uram, sokan lábok elébe ejték fejöket, Bornemisza házát meg széjjel rontatá, skófiummal

kihányt szép köntösit a szultánnak küldé, — most ihol, valahány kapu, szabadon bejárhat a török.

Batthyány Orbán odaugrik az asztalhoz, kirántja fiókját, kihányja belőle a pergamenteket.

— Hol árulásod betűi, hogy torkodra forrjanak?!

— Ravasz róka ő kigyelme, agyát kellett kiontani, hogy szándékát lássuk — kiáltja a fiatal Verbőczy.

— Lám-é, hogy eltűnék! Tartóztatja magát a hazajöveteltől.

Pesthy visszasepri az írásokat az asztalfiába, közben szemével az imazsámoly felé int. Lehajtott fővel ott térdepel Fráter György. Heveskedésükben észre sem vették, mikor a benyílón át bejött.

Meghökkennek. Petrovich töri meg a csendet :

— Térgyepelhetsz mán, gonosz barát, Isten se bocsátja meg, a miket vétettél!

A hatalmas alak fölkel a térdeplőről. Fehér reverendája szinte világít a homályos sarokban. Válla meghajlott, nemcsak a szerzetesi alázattól meg a térdeplőn töltött óráktól, jobban az élet terhetől. Amint szembefordul, déli tűzű szeme villogása olyan prófétára vall, aki megragadja az agyalt s el nem bocsátja, míg áldását ki nem csikarta. Kemény hangja szólal :

— Tartsunk hát ítéletet fölöttem. Hallom mondatlanul, tudom magam eszétől is, mi sustorog minden lélekben : ki készíté vitéz Valentinus Töröknek a vermet, rabságba esnie? Legélesebb kardunk törött ketté benne, cselekedhet-é ilyet közölünk való? Nagy jó vitéz vala, sokat ártott a pogánynak, de felette igen mutogatá magát. Nem ezer huszárral mene alá zultán elejébe Kelenföldre? Mire jó hatalmat mutogatni a hatalmasabbnak? Magára vessen ő kigyelme. Eszét bizony kardja tokjában hordozá. Ki tudhatja azt is, meddig maradhata vélünk? Tudvalevő, csak Debrecen városáért álla János király mellé, többért megújra másfelé nézne.

Majlád ellen biz'a ki nem rántá kardját király parancsolatjára. Maga szerencsáját szolgálta, nem urát.

Hallgatnak. Bajoni halkán közbeejti :

— Ebben vagyon igazság.

A barát előrelép az asztal mellé, félrehúzódnak előle, ő mindenkinek szemébe néz :

— A nagy szó, kit kegyelmetek fejökben forgatnak : ki csalogatta síppal a karvalyt, hogy fészünkbe szálljon ? Hát kérdem én is : ki hozá nyakunkra a törököt ? Én-e avagy néhai való szegény János király, kit annak utána is együtt szolgáltunk mind valamennyien ? Nagy fennyen dárdára szúrták kegyelmetek Rákoson a végzést, hogy nemzetiségünkől való királyt kívánnak, — de vajon megbirtuk tartani ?

— Biz elveté magától a szemérmet, szegény nagyiható. — A rácaival urkodott rajtunk !

— Biz' a tót király lett ! — mondják jobbról-balról, egymásra pillantva.

— Mit király ? Töröknek szolgája.

— Keze csókolására járult a szultán elejébe ! — A mohácsi mezőn !

— Nono ! Szittyá vala, vérbeli. Nyereg nélkül megülte a lovat !

György barát csendet int.

— Mohács után a reménység kapujában állott. De kopiája szalmából vala szegény fejének. Erőtlenek, hová folyamodhattunk ?

— Nem átalott egy Grittít ültetni nyakunkra !

— Most megitten hagya, egy hívságos asszonyra, ölbeli gyermekre !

Pestényi közbevág :

— Megmondta jó Perényi : inkább kis ideig németnek szolgálni, mintsem töröknek örökké.

— Most is amondó vagyok, — teszi hozzá Podmaniczky — bízzunk az egekben, de jó, ha az ember

maga is ügyel magára. Kinek hol háza, ott vagyon lakása.

Azzal csendesesen kimegyen az ajtón.

— Kezdünk már hullani — mondja lecsüggedt fővel maga elébe Cherepovith.

— Ferdinandus csak szélibe lépe az országnak, a török közepébe tapos, — tüzeskedik Batthyány.

— Értük volt már, hogy benn üle Ferdinand Budában — vág vissza György barát, — de a töröknek pusztá szele kiveté belőle, mihelyt Lándor alá lépe. Két teljes esztendő tele a váradi békétől, meg tuda-e oltalmazni a töröktől? Kiben lakoznék egyéb szándék, mint hogy sem töröknek, sem németnek Budát meg nem adnája? Hanem imhol, a római király e maroknyi várnéppel sem bírt meg, vele összebírva a török bennünket is kiséper vala a várból. Nem gonoszbúl járunk, ha a török némettől is, mitőlünk is vette volna Budát? Emígyen nekünk nem ellenség. Tenger fővényével akarnánk szembe szállni? A kis Dávid egy parittyával leüté Góliáthot, tudjuk, de melyőnkben lakik tehetség a csodatételre? Rosszabul is lehetne vetve fejünk alja. Két ellenség kevesebb az egynél, mert egymással verseng, egyik a másikat emésztí.

Nagy csendben hallgatják.

— Fogasabb prókátor kegyelmed Verbőczy uramnál — mondja fejcsóválva Bajoni.

— Rajtam állott talán, hogy legyenek, ne legyenek bizodalommal a szultán irányába? Jött, akart, parancsol.

— Vagyon benne porszemnyi igazság — dünygyögi Markos Péter.

— A krónika levelén vér alvad, árulás sziszeg a betűkből, azhol mirőlunk szól. Az alja nép kipécéz egyőnket, a kinek felrója ; én rám mutat ujjal, de kegyelmetek tudói : együtt valánk abban.

— Nem kéméltetjük a magunk irháját — mondja Petrovich.

— Verbőczy nagyuram az frott betű embere, abba veté bizodalomát mindenha ; a szultán széjjeltépte. Tetszett az Úr ő szent felségének nekem olyan elmét adni, ki a földön járjon, ha onnat elzavarják, törekedjék a vízben alá nem merülni : ha a víz elapad, kísértse meg a levegő-eget, — csak-hogy édes hazánk megmaradásán serénykedjék.

— Arany beszéd, meg kelletik adni — kiáltja Markos.

— Ne felejtjük János király szavát : Erdélyből vissza lehet szerezni az országot.

— Bölcs szó — ejti bele Bebek, s belépirul, hogy az urak dolgába mert avatkozni.

— Kegyelmed mindig tanál helyet a bizodalomnak — mondja megadón Petrovich.

— Bizodalmam vagyon, ezért hálákat adok ; majd megkeresem azután, hova tudom kötni.

— Derék — bólogat Batthyány. — Kegyelmed esze lészen kolompunk.

— Nekem se szűm bízik, hanem akaratom — mondja keményen György barát.

— Reverendissime szava legalább egy pislákoló reménséget gyujta — szól Petrovich. De fő nélkül ne kóboroljunk ám ! A zsidókat is vezérelte a pusztában Mózes.

— Egy verembe esénk. Vagy tán itt maradjak szultán káplánjának, vagy a zsidó temető csőszének?!

Erre még el is hehhenté magát egyik-másik.

— Hanem még ez ideig nem szóltunk királyné asszony ival. Jelentsen meg nála, Bebek úrfi.

Ke e ztül mennek a megvedlett termeken, Mátyás ebédelő palotáján. Ezökbbe jut, mikor János király lóhús-tokánnal vendégelte meg a főpapot, hogy ne csak ő élt légyen ilyen tábori eleddel ; mert ilyen tréfái voltak, miközben elveszté az országot. A falakon málladozó festmények, leszaggatott kárpít. Az aranyozott geren-

dájú terem sarkait pókhaló homályosítja, a másiknak menyczetén meghalványodtak a pingált égi plánéták, az Ikrek, a Skorpió, Mérleg, azon módon, amint Mátyás születése órájában álltak.

Egy márványba foglalt ajtón Bebek előremegy. Az urak az ablaknál álldogálnak. Egypáran letekintenek az udvarra, hol üresen szomorkodnak az elhurcolt szobrok talpai. A falon a napóra éles vonallal rajzolja az idő tűnését. Mások suttogva szót cselelnek, körül pillongatva.

Verbőczy Inre mondja:

— Tanácsos szemmel tartani a fortélyos vén elmét, ha megbotlik, hanyatt ne vágódjunk vele mind valamennyen. Tudván vagyon, ő vala szerzője a váradí egyezségnek; a szerint János király, míg él, békén birhatja vala a kezén tartott fél-országot, holtával pedig Ferdinandusra szállítja. Mégis a barát mingyárást házasságot szerze Jánosnak, hogy fiat támasztana neki, az ki ne hagyja apja örökségét. Ígyen csalá meg Ferdinandust.

— Való igaz, lelke rajta! Csakhogy ennek köszönjük, ha még vagyon egy darab ország, azki magyar — védelmezi Markos. — E nélkül királyné asszony is mind fiastúl földönfutó lenne, — mégis szünetlenül háborog a barát ellen.

— Királyné asszony is csak megcsalatkozik, mivelhogy imhol a pogány tuljára a barát nagy eszén — veti ellen Pesthényi.

György barát külön áll egy sarokban, magára, elgondolkozva. Vonásait megmarkolászta a garázda gond, haját meggyomlálta az idő, csak homloka fölött hagyott egy csimbókot, mint a borotvált fejű mozlímok viselik, de szemének parázsát nem hamvasztotta meg hatvan éve. Balszeme fölött forradás vereslik, harci emlékképen. Ritkás szakállában még megbújnak az ősz szálak. Batthyány

elnézi. Fehér csuhájában óriásnak látszik, pedig nem magasabb egy megtermett embernél, de van rajta valami, ami megnöveli: az erő meg akarat, szemében. Batthyány Padovában tanultában látott ilyet írott képeken, hogy aki több, természetesebbre van pingálva a többieknel. Így helyhezteté közibénk a végzet, — gondolja. — Izmos tagjai inkább vért, mint csuha viselésére termettek. Testéről hadviselő pápát pingálna olasz pictor, fejeről egy alchímistát, aki éjtszakáit titkos tudományok fürkészsében tölti. Bibliái királyokat láttam ilyeneket, nagyszemű turbános főpapokat, akik alázatosak Isten előtt, de ravaszok és hatalmasok a földön.

Jő immár vissza Bebek, s nyomában kitarul az ajtó.

A királyné szegényes udvara körében, széke előtt állva várja az urakat ; mellette ott a királyfi bölcsoje. Szemében szikrák pattognak, karcsú alakján végigieszket az indulat, ujjai melle csipkéit babrálják, haragosan méri végig az urakat.

— Valahára eszébe juték tanácsuraiméknak. Búcsúvenni legalább megjönnek.

Petrovich szólal meg enyhítő hangon :

— Nem búcsúvenni, Serenissima Domina. A tehetetlenségben immáron sajdítjuk jövődönknek útját. György barát mutatá meg.

Izabella szemében villámok gyúlnak. Hosszan gyűjtött mérgét szapora szóval önti György barát fejére :

— A barát! megint a barát! Még most se látjátok, hogy szó meg szándék nem egytestvér nála. Egy fonton kétfelé mér. Na hát én asszonyfővel okosabb vagyok. Nekem felelj, barát! Hova tetted esküdet, hűségedet, országomat? Neked ugyancsak kötelesség a hűség, hiszen mi voltál te? A Zápolya-ház kenyerét etted, kályhafűtő apród korodtól fogvást. Most akkora tüzet rak-tál, megégünk benne valamennyen! Mért is volt szegény uramnak, királyotoknak, kirántani téged a Sajó-ládi kolostor perjelségéből?

György barát olyat ütött mellére, hogy meg-kondult :

— Nem gyengeségem elől bujtam én oda, ha-

nem eröm elől, minek nem lelem helyét a világban. Hasznáért, nem kedvemért vonszolt elő onnat János király.

— A mi nyomorúság fejemet érte, te vagy okozója. Te jöttél érettem, eljegyeztél egy üres gyűrűvel; csak írott képen láttam, kinek oda-szántak. Apám uramnak sógora, első feleségének testvére vala, nekem hát nagybátyám, őszülő, fáradt ember. Apám lehetett volna; két kézzel tartotta fején a billegő koronát; ahhoz kellettem én. Országgal biztattál, királynésággal. Hol vagy-nak? Hitbérem, váraim török kézen; a mi pénzt az országba hoztam, abba is belemarkoltál, zsold-fizetni. Idesodortál, ebbe az átokverte nagyralátó familiába, ahol a koronáig repkedő álmokat haj-hászott a tehetetlenség. Szegény királykodó!

Mindszenty Gábor, János király hűséges embere, a királyné mellett áll, most megszólal.

— Ő szegény elmene, a koronát itt hagyá fiának. Utolsó idejében szelíd lélekkel volt.

A királyné alig pillantott arra felé.

— Te, pogány te, még hitemből is kiforgatnál, keresztény főmet a pogány talpa alá szegnéd. Immáron kivetnek palotámból is. Hanem ez már semmi! Legalább szabad leszek, haza megyek. Teneked, barát, a szultán nemdenem egy vég fekete bársonyt küldé János királyt gyászolni benne; most öltözd magadra Budáért, kit te veszejtél el.

Mellette egy kis asztalon voltak a vár kulcsai.

— Ihol a kulcsai. Nem tudom, mire jók, mert a kapuknak helyét se találni a leomlott falakon, nyitva az egész vár. Nesze, vidd a szultánodnak!

Felkapja a kulcsokat s a barát mellébe vágja.

Mindenki meghökken, a szemek kimerednek.

A barát lehajol, fölveszi a kulcsokat, övébe tűzi.

— Ketten jegyzik mívelkedetinket, királyné asszony. Szegény hályogos krónikás, a mit itt-ott

elkap, másik a közönséges írásnak fölötte vagyon; nagy sokára érti meg valaki jó szemű. Erre bízom cselekedetimet. A hatalmasnak markában vagyunk. Holnap itt megütik a győzelmi dobokat, akkoron szultán parancsolatjából indulunk Lippára, mind udvarostól.

— Visznek, barát, visznek, akár a rabokat. — S lengyel szóval fordul lengyelei felé:

— Ezek még azt gondolják, kényre szót fogadok. — Aztán az urakhoz:

— Nekem nem parancsol tovább a szultán. Egy szál ruhában kimegyünk innen, kézenfogvást fiammal, ország nélkül, gyámol nélkül, reménység nélkül, de keresztény főmet nem hajtom a pogány sarka alá.

— János Zsigmond királyfi országunk királya, kinek felesküvénk. Hűséggel szolgáljuk. — Lippa te felségednek tulajdon vára.

Izabella a heves kitörés után elernyed. Lenéz a bölcsőre:

— Szegény fiam, tenéked csak anyád van.

Petrovich nehézkesen előlép:

— Én vagyok gyámola, tótora. Egytől-egyig javalljuk György barátnak szavát.

Izabella tanácstalanul néz a földre:

— Csak azt tudnám, mi lenne jó fiamnak?!

Kezét összekulcsolva vívódott magában. Azután fellobbant haraggal:

— A mi házat nekem építetek, ám abban lakjatok! — Aztán csendesebben: — Rendeljete igavonókat, elhurcolni mozgó jószágimat.

— A királyasszony aranyos hintója épségben vagyon. Hanem lovunk nincsen. Csak a török adhat.

— Én érettem senki ne vesse kockára fejét, hogy odamenne.

— Magam megyek érte — mondja György barát.

Indulnak kifelé. Még hallani Izabella sóhaját:

— Csak azt tudnám, mi lenne jó fiának!

Batthyány az ajtón kívül visszamarad. Megakadt volt szeme a szép Kothyanowska Hedvigen, a ki olvadón Bebeken tartotta tekintetét. Most odaszól Bebeknek:

— Meginvitálj, öcsém, a lakodalmadra, Lippán.

Bebek zavartan néz rá, s eltűnik az ajtóban.

Frater Benedek feldúltan jön elébök az udvaron:

— Hallák-e kegyelmetek odabent? Boldogasszony templomából szélbe szórják a hamvakat; szent szereket, írott képeket máglyába hordanak, tüzet tesznek alája. A torony keresztjét letöré a pogány, ott fekszik a földön, az utca porában. — Ezt a német mégsem cselekedte volna.

— Nem is bocsátja hát ki kezéből a várat a próféta népe, hiába hiteget, — legyint keserűn Batthyány Orbán.

György barát intésére Benedek előhozta széles kalapját, hosszú botját, melyen kereszt van kifaragva felül, mint a remetéén.

— Hová gondol kegyelmed? Csak nem eresztjük vissza a farkas torkába? — fordul hozzá Petrovich.

— Ha elkapja, fej nélkül maradunk — tódítja Markos. György barát nem szól. — Már a kapualjból hallatszik fatalpú sarujának csattogása. A mint a kapualja árnyékából túlra kilép a verőfénybe, szürke csuhája felragyog, alakja megnő. Most veszik észre, hogy a kapu sarkánál már török várta áll.

— Keresve keresi ő kigyelme a halált — mondja csendesén Bajoni uram.

— Bennünket biztat, de maga nem győzi hordozni a jövődőt — fúzi tovább Verbőczy fia.

— Háborgatja a lelkiösmeret. Nem bírja elnyögni Buda veszését. — Így Batthyány Orbán. Ilyen beszéd közt érnek a kapu alá. Ott Verbő-

czy körülhordja szemét rajtok ; megáll s megszólal tompa hangon :

— Hallgassatok rám, gyűlölködő feleim ! Nekem sincs szívemhez nőve a barát, tudhatja minden. Soha nem felejem, meg sem is bocsájtom, hogy követség örvén eltávoztatott János király halálos ágya mellől, a testamentom-tételtől, pedig én voltam a törvénytudó. Egyéb szándékimnak is nem egyszer elébök álla.

Imre fia közbevág :

— Biz' a cudar volt kigyelmedhez. Felel is érte a másvilágon, vagy még ezen !

Az ősz ember felemeli csontos ujját :

— Most megintelek benneteket. Én is vétkes vagyok. Magam vádolásával szállok síromba ; átkozhatom magamat, gyűlölség, pártosság s a hitiszegő törökbe, ellenség segítségébe vetett oktan bizodalomnak okáért. Okuljatok a mi példánkon. Vessétek félre a rút gyűlölködést, alattomossgot. Ha ki az ország szekerét vonja, ne álljatok útjába ennen károtokkal. Ha ki közöttetek különb, akárki legyen is, ne tépázzátok. Elvész az a nemzet, ki jó fiának gáncsot vet. Szűnjetek meg ettől, avagy a most való 1541. évet oda írhatjátok Mohács keserves napja mellé. Addig tart Mohács, annyiszor fordul ránk, valahányszor ország java helyett egymás kárára törekedtek. Meg ne ássátok sírját kicsi Erdélynek is !

Most szívéből szólott, nem a törvény nyelvén. Még egyszer gyönyörködött hangjának zengésén, láthatta szavának hatalmát. A fejek lehorgadtak, a szemek a földre néztek, az elmék a szívekbe. Egy pillanatig. Azután mindenki a maga bajára eszmélt, tennivalójára : mindössze egy fél nap meg egy éjtszaka még övék Budában.

Szó nélkül széjjel oszlanak ; Verbóczy maga marad a fiával.

Rákos mezeje egy fakó homoktenger. A csípős szeptembervégi szél száraz hullámokat söpör rajta; a forgatag néha sudár oszlopot kavar a porból.

Itt-ott látszik egy-egy gyöpös sziget, gyalogbodza teng ott, ökörfarkkóró elvirított szára, király-dinnye eregeti széjjel húsos indáit.

Hosszú sor szekér húzódik a pusztán, lomhán, tekervényesen imbolygó csíkban, mint valami óriási hernyó.

Elöl egy szíjon ringó, kétfelé eresztős fedeles hintó jár, hat csapzott szőrű kis mokány ló vonja nagy igyekezettel. A szironnyal kivarrt bő hám szemlátomást nem rájuk volt szabva, a nyerges lovon rojtos ostort suhogtat a cifra kocsis, az első párt fullajtár igazgatja, hátul a csatláson két csatlós. A hintó-szekérben Izabella királyné ül kedves udvarhölgyével, Kothyanowska Hedviggel, szemközt a gyermek a dajka ölében. Utánok egy orsós szekér halad s egypár bőrös szekér, sátor-ernyőt tartva a kényes udvari népnek. Ezeket már ökrök meg bivalyok húzzák, mint a konyhás meg a málhás szekereket. A süppedő keréktalpak felsodorják a száraz homokot, szakadozó rongyokban mállik vissza.

Messzebb hátul egy főtja török lovas kíséri a néhány szekéren költöző országot.

A szekerek körül vagy harminc kis rác ló poroszkál kedvetlen nemes urak alatt. Köztük

három hófehér paripa ficáncol, arannyal kihányt csábrág alatt; a szultán ajándékai a királyfinak. A paripák üstöke fel van kötve szironnyal, farkuk berzsennyel festve, de már veszti színét. Egyiket Batthyány Orbán üli, a másikat Bebek, s a döcögő hintószekér körül parádéznak velök. A harmadikat vezetéken tartják a temesi grófnak, de Petrovich inkább rázatja magát kis kócos rác lován. A tanulatlan pára nem érti a dolgát, ha a sarkantyú hozzáér, rögtön keresztbe fordul.

A temesi gróf hátraszól frater Benedekhez, aki a kantárszárral csapkod lomha gebéje füle közé, hogy el ne maradjon.

— A szent atya aligha el nem rágt a kötőfék-szárat, vagy kerül elő, vagy sem.

— Papi ember nem csalja meg ígérétét.

— Könnyű neki! Ha mit a barát vétett, a püspök feloldozza. Fránya egy pap az!

— Látszik, hogy a magnificus comes nem a mi vallásunkban él, engedelemmel legyen mondva. Ország-világ tudja, fel se kenette magát püspökké, Remete szent Pál rendjének szürke kámzsáját viseli ma is; szerzetes marada.

— Minek is, — veti közbe Markos — elég, ha a püspöki jószágokat kezében tartja.

— Ország javára megy. Püspök sem ebédel egy nap kétszer. Most is tudnivaló, hogy Pest sárfalai alatt marada el, s immár azóta is éltünk gondoskodásával. Avagy ki más küldötte ezeket a lovakat?

— Bivaly ez, fiam, nem ló — veti hátra Petrovich. — De bár maga jönné!

Rákos pataka keskeny árokban szivárog, két partja zölden vidítja a szemet. A törökök rögtön ellepik hosszában a partot, itatni. A szekérsor is megáll.

Az őszi alkonyat lila párázatában még ide látszanak a budai hegyek. Őlükben tartják a

várhegyet; tájékozott szem ki tudja venni a palota ormait. Esztendeje még, Izabella ott szült magyar királyfiat.

Bebek szemét elfutja a könny:

— Úgy kuporog az a szegény vár a hegyen, mint koldus a templom grádicsán.

A hintó bőrleffentyűje alól sápadt női arc hajol ki.

— Tovább! Tovább! Utánam néznek a budai hegyek! Nem akarom, hogy lássák nyomorúságot. Ne lássam őket többet!

Az ostor pattog, a lovak nekifeszülnek a hámnak. A hintó körül álldogálók cihelődés közben porfelleget vesznek észre mögöttük. Az ijedtség megcsapja szívöket szárnyával.

— Na biz'a, még vissza tereltet a fene szultán — villan keresztül Petrovich fején.

Rendetlenül szétterült kis csapat közeledik. Magyarok, legelől György barát.

— Nem megmondtam! — bizonykodik frater Benedek.

György barát megállítja lovát.

— Tetszett nevetnie a szultánnak, hogy lovakért kértem, merthogy magunkéit megevénk az ostrom böjtjében. Hintós lónak maga is híjával vagyon, azt mondja: — válogassak a szarvált ménesből. (Az ökrökre mutat.) Így hát Pest városában szerzek egynehányat, ökörért cserébe. Egy szekér karabélyt is küldö a szultán.

Tréfás kedvét meghazudtolja arca, melyet szürkévé sápaszt a gond pókhálója.

— Hát ezek? — kérdezi Petrovich, a lovasokról.

— Egynémely nemes urak Budavár alá igyekezének, a Tisza mellyékéről, a hadhoz meg udvarlására annak, akit illet. Magunkhoz szakasztám.

Azok már nagyban paroláztak régi ösmerőseik-

Drágfy Gáspárt, a zarándi főispánt, Pathócsy barátját ; mindegyiket kíséri jó egypár fegyveres.

— Egy csapat rác vitézt is hozok, kiket megkarmolászott az ostrom, nem kíváncsoznak a török kenyerére.

— Reverendissime a jég hátán is tud aratni — mosolyog Petrovich.

Az első szekerek már tovább indultak. A lovasok utánok ügetnek. Egyik ernyő alól éles hang sivít György barátira.

— Még szemünk elébe mersz kerülni, koldustarisznyás kincstartó! Őkröket fogatsz a kocsink elejébe, világ csufjára! Így kell egy királynét az országába költöztetni, mi? Bezzeg máskép hivalkodtatok Krakkóban, lánykérőben! Akkor ki'encszáz lovas toporzékolt bandériomban. Mi, becsületes lengyelek, kiadtuk, a mit ígértünk, hanem azután itt — ez lett a királynéságból.

A kocsi nekilódul s félbeszakasztja a zsértlődést. Petrovich a bajuszába dűnnyögi :

— A szultánt kárpálnád, adta boszorkánya, az istállójáért, vagy kullogj gyalogszerrel, locsi-fecsi banya!

Ejtszakára egy nádas mellett ütnek tanyát. A neszre sűrű felhőkben rebbennek fel a seregelemek, a partról menekülő szárcsák, libucok a vizet szántva nagy csobogással bujnak a nád közé, a vöcskök visszaforgatják galléros nyakukat ; a parti fövényen hosszúlábú vízicsibék futkosnak ijedten, egy fölriadt gém lassú szárnycsapással száll el a hold arany tányérja előtt. Jó időbe telik, míg nagy csipogás után elcsöndesül a nádas.

A szolganép leserül a szekerekről. Estári János udvarmester nagyuram sátor veretéséhez lát, hor-datja a szőnyeget a sátor földjére ; Mineróna asszony nyugvóhelyet készített belőlük. Mind az asszonynépnek sátrakat vonnak fel. A mennyire lehet, még játszásk az udvari életet, ámítják magu-

kat meg egymást. Öreg Bajoni Benedek, az udvar sáfára, a konyhás kocsi után néz ; Demeter rakja a tüzet, nagy-szurtosan, fejcsóválások közt hajtogatva, hogy őt készek lettek volna ott hagyni Budában, — egy jótét lélek nem akadt, ki neki szóljon, ha nem csupa szem-fül, azóta a pogány rabszolgája, vásárra hajtának, eladni, igavonó barom módjára.

Éltesebb uraságok, Athinay Simon országbíró meg Mindszenty Gábor, a fedeles kocsik ernyője alá húzódnak, a királyné lengyel udvari népe is. Petrovichnak inasa, lovásza cövekelnek sátort.

Messzebb a törökök cifra szőnyegekből emelnek sátrat a kísérő csausznak, Dsafer basának, s békót vetnek jóvérű lovaik lábára. A sűrűsödő homályban tűztől-tűzhöz árnyékok bukdácsolnak, vaskondérokat cipelve ; a meglibbenő szellő birkatokány illatát hordozza felőlük s halk énekszó foszlányát, tovább-tovább hullámozó jókedv hangját hozza el a csendes magyarokhoz.

A rác katonák közül egy-egy éles kurjantás hasít bele az éjtszakába, civakodás, szitok zaja keveredik össze hangos nevetéssel.

A magyarok fölött néma az éjtszaka. A sátrak előtt aszú nádból tüzet gerjesztettek a szúnyogok ellen, lomha fehér füstje haránt kúszik a földön, csípi a szemeket. Egyik sátorból még kihallatszik Mineróna asszony éles hangja :

— Mikor érjük már azt a folyó-vizet? Úgy belep a por, hogy végtére még eltemet. A fogam közt is recseg. Beh hosszúra nyúlik ebben a kis országban a mások földje! Egy királynénak nem is volna szabad, csak tulajdon földjére lépni. Azért királyné! Ott majd csak jobb lesz, ahol ő parancsol, minden ház az övé, minden teremtet lélek a szolgája. Meg se kellene állni, míg oda nem érünk.

A férfinép gúnyos mosolygással néz össze a

sátor körül. A királyné sátrának nyílásán egy pillanatra Jadwiga tekint ki. Könnyű mosoly röppen át arcán: igen, ott nyujtózik köpönyegén Bebek, hanyatt, egy nádbuzogányt csóváltgat feje fölött, úgy hajtja a füstöt. A leányfej egy hosszú pillantás után eltűnik.

A temesi gróf könnyű háló-subában, háló-süvegben még kívül sátra elébe. Batthyány Orbánnak heverő pokrócot terítnek szolgálai; ő maga nyergét készítette oda feje-aljának.

— Fene ette ezt a forgandó világot — dünygyögi Petrovich. — Valahány vérnépem, pelyhes ágyban, medvebőrös lócán, én meg vénségemre hideg ősznek kezdetiben ha nem pusztá földön, hát szekeren, sátorban. Háborúságban próbáltam eleget, elég volt belőle.

Batthyány felveszi a szót:

— Még szerencsés, akit bár akárhol, akár-mikor pelyhes ágy vár. Hej, sok fekvő jószágnak lába kél mostanság! Úgy repülnek a Ferdinandus pártján ügetők markába, akár a kezes madarak. Kegyelmed Temesvára úgy áll falvaival, akár a Fiastyúk az égen. Nekem bezzeg csak paripám háta a váram; mégse legyünk panasszal.

Kisvártatva megint Petrovich szólal meg:

— Tanácsos volna ám előreküldeni valamely kémlelőt, széjjel nézni a Tiszán túl.

— Mondott olyast György barát is.

— Mondta? Már ezt is mondta az ármányos adta! Már ha mondotta is, mégis csak jó volna.

A másik ásítózva szól:

— Szentigaz, nem nagyon igyekeznek elébünk az erdélyi urak. Ki tudja, mire érünk oda?

— Elkelne bizony egy jártas vezető — szövi tovább a szót Báthory András. — Hagyján, míg a homokba tart, hanem majd a Tisza körül a lápok, sömlýékek, turjánok, békalencsés szittyók... Leszen drága dolga a hintószekérnek.

Bajonl uram megnyugtatta :

— Rendelt már a barát valami szecsői jász embert, pákász félét, kivel már járt erre.

Batthyány szeme egyszerre megakad a homályban egy mozgó emberi árnyékon, amint a kis tábor szélén a törökök felé húzódik. Megismeri, zöld köpönyegében György barát az az árnyék.

— Lám né! a barát — súgja Petrovichnak. Ekkorra már Demeter is melléjük lopódzott, s a földön kushadva, szemével intett György barát után. Biccent a fejével s a földhöz lapulva, utána sompolyog.

A törökök közül egyhangú húrpengéssel vontattott énekszó szállong.

Mint a tanólt ráró gazdája karjára,
Szultán kezére szállt jeles Budun vára.

Tulipán orcájú hurik élnek ottan,
Jázmin-illatú, mint a Paradicsomban.

Budun vára felett arany félhold ragyog,
Császár seregében én is szál kard vagyok.

A csausz sátra előtt árnyékok mozognak a hamvadó tűz kétes világában. Demeter annyit lát, hogy a barátot elnyeli a sátor nyílása.

Odabent György barát török módra köszönti a győzhetetlen császár kardos karját, minden muzulmánok örömét. Köszöni a kíséretet. Azután megviselt kámzsája zsebbe nyúl, s tenyerén drágaköves ragyogványok csillognak. Török módon, cikornyásan beszél. Eltanulta.

— Ezt a köszöntyűt a szépséges Mirmah szultánának küldi szegény bujdosó királyné, köszöni jó szavát, kéri, emlékezzék róla ezután is. Csekély emlék ez : csak az első betű, ha jobb sorsa fordul, egész verseket fog hozzá fűzni, hogy kimutassa háláját. Ezt a gyűrűt pedig vedd magad, vitézlő

csausz, a felséges királynétől, köszönetül, hogy az üzenetet elviszed Rusztán basa szépséges feleségének. Magam, hazátlan koldus szerzetes, csak aláza-
tos szolgálatomat ajánlhatom világhíres uradnak, koronák osztogatójának, a mi urunk urának, a ki minékünk is urunk. Esedezem, vitéz uram, ajánlj égig érő trónuson ülő uradnak, értelmem, akaratom, szolgálatom mind övé. Nyisd meg szavunknak az ő fülét, hogy ha valaki ellenünk szegülne, akik az ő akaratán járunk, tegye, hogy írott szavai fegyverbe öltözzenek és erővel cselekedjenek.

A jámbor pasának eszébe sem jutott abban kételkedni, vajjon csakugyan a megszomorodott gyaur szultána küldé-e a drágaságokat.

— Az én dicsőséges uram, kinek lába porához borulok, Allah árnyéka a földön, megmutatta végtelen kegyességét, mikoron Erdély szandzsákot ajándékba adta a Kralicának meg Isztfán királyfinak, téged pedig, aki a keresztények imámja vagy, urrá tett a te urad szandzsákjában. De vedd eszedbe, hogy az én uram mindeneket lát, mindent tud, a csalfaságot utálja, a szerint cselekedjél. Ne hallottad volna, barata, ahogy a ti nyelveteken neveznek, hogy holdtöltekor régóta kihallatszanak a Jézus hitén lévők dzsámijából az ezán hangjai, mutatva, hogy az iszlám házává válандó gyaurok országát a padisáhnak rendelte Allah! Másképen nem értem kevély gyaurokat, szegény mufti, fegyveretek és pénzetek nem hiányzott, karotok mint nem volt a hadakozáshoz.

A csausz beszéd közben kedvtelve nézegette a drágaságokat, s széles mosolygással kísérté ki vendégét. Demeter ezalatt meghúzta magát egy vadbokorban, most megint elfogta szemével a kijövőt.

A barát oldalvást csapott, a rác katonák tanyája felé. Tudott a nyelvükön, maga is az ő hazájából való, minden szavuk ösmerős gyermek-émlék. Azok jól ismerték a vedlett palástot, gazdája éj-nap

törette velök a puskaport, látták, mikor égő kanócot hajigált le a várfalról, még fülükben csengenek tüzelő kiáltásai. Ez az ő emberök! Lám most is középük települ, belemerít bográcsukba, velök dúdolgatja a guzlicás nótáját. A katonák kedvre gyultak, felemlegették neki : emlékezik-e még, mikor egy fáradt ágyúgolyó éppen ölébe esett a sátra előtt sütkérező vén német vezérnek. Egy legény el is mutatta, hogy' ült ott, szétterpeszkedve, a másik legény a golyó képében hozzávágta üres csajkját, — ebből parázs verekedés támadt. Egy páran táncra kerekedtek tiszteletére. Ez az ő emberök! Az ostrom alatt Petrovich pénzelte őket, míg módjában tartott, de ők akkor is a barátához szitottak, aki köztük harcolt. El nem pártolnának tőle soha. Zsivió!

A zaj, a mozgás egy pár pillanatra elűzte György barát fejéből háborgó gondolatait ; de aztán elhúzódtólük.

Demeter visszalopakodott, ahonnan elindult. Azok ketten várták. Petrovich végighallgatta a kém beszédét, s annyit mondott rá : Cinkos! Aztán behúzódott sátrába.

Lassan minden elcsöndesedett. A tüzek parázsban hunyorogtak. Csak az ökrök fujtak, egy-egy ló dobbantott, a szekerek láncai zördültek. A bujdosókat elnyomta, nem álom, hanem a fáradtság. A csend halk harangszóval ringott a fáradt csapat felett.

Izabella lehúnyt szeme előtt palotafalak dőledeztek, beomló termek kavarogtak. Azután ki nyílt a krakkói várkapu, pompás lépcsőkön szép olasz leventék rajzottak, zene szólt, egy ablakból anyja, Sforza Bona nézett alá a várudvarra. Izabella félálmában egy támolgyó nagy betűkkel nyomtatott könyvet szorít keblére, Epithalamion, az ő lakodalmára írta Marzevszki Sebestyén, anno MDXXXIX. Ezt elhozta magával, kéznél tartja,

mert a könyv boldogságot jósol a szépséges királykisasszonynak s ő ezt még várja a sorstól. Közben egy-egy könnycsepp ül ki szeme pillájára. Eszébe jut, amit atyjának eszelős bolondja mondott, a vén Stanczyk: 'Mért adod a reginulát abba a hadakozó országba? Építnél inkább laknia kőházat Krakkóban.' Meg a bajor követ, — ugyan hogy' is hívták? már nevét sem tudja, — ez már újasszony korában volt, ez is azt kérdezte: miért nem választotta inkább az ő urát, egy nap több örömet látott volna, mint itt esztendőn át. Még Budán is kellemetes urak forogtak körülötte: Statileo, az erdélyi püspök, akivel olaszul beszélhetett, anyja nyelvén, a világlátott Frangepán kalocsai érsek, az öreg udvarbíró, Pestyéni Gergely, az agyafúrt Szerémi káplánt is szívelte, mert mindenkiről mindent tudott, ha nem volt is igaz. — Hanem most! Mi lesz ezután? Sóhajtása kérdez, sóhajtása felel. Két országon keresztül hurcolom bús árvaságom s árva gyermekem. — Csak azt tudnám, mi lenne jó fiamnak!

A temesi gróf félálomba sülyedt a korát megviselő törődés után. Álmában egy nagy medve kergette. Felriadt, megdörzsölte szemét, de az álom megint csak ott folytatta: a medve ráemeli talpát, ő nem leli kését, az állat kitátja száját — a medve feje egyszerre a György barát fejévé változik.

Végre felült, hogy ez a nyomasztó félálom el ne nyomja újra.

György barát mindentől félrehúzódva, bezárkózott a magányosság várába. Leteríti a földre avult, füstfogta zöld palástját, leheveredik rá. Kétszer járta meg benne a lengyel földet oda-vissza, a Kárpátokon át, gyalogszerrel, mikor János király ott volt elrejtőzve. Kísérője, fegyvere, elemózsiája nem volt egyéb, csak a fehér kámzsa. Ez jut most eszébe. Akkor koronáért járt. Az aranykarika szétpattant. Most újra bujdosó, a pusztá

földre hajtja fejét, s ki tudja, milyen holnapra virrad.

A hold fátyolon át néz a hűvös őszi éjszakába. A ritkás csillagokat néha kioltogatja egy-egy szél-fuvallás.

György barát Boldogasszony-templomának csonka tornyát látja, kereszt nélkül, Budavár döledező falait látja omladozni; János király halott arca néz rá, azután egy turbános fej, s egy roppant kéz felemelkedik és földre nyomja a várat.

— Tehetek én róla, hogy a szultán így érté a segítséget?

— Én vétkem-e, hogy a vén Buda omló bástyái nem bírnak fittyet hányni mind németnek, mind töröknek? Én vétkem vajjon, hogy a templom-építő nem ácsolta oda jobban a keresztet, hogy semmi erő le nem törhesse? Miért szakad mégis én rám ez a kereszt, miért dőlnek énrám a várfal kövei? Hogyha golyó, kard nem bánta, ha Duna el nem nyelt, mért fullaszt meg magam vádolása, meg a ráfogások szemetes folyója? Nekem kell-e lakolni mindenek helyett?

Fejében egy nagy kerék kezd forogni s hordja fel az emlékeket a mult kútjából. Látja Kamicac várát, mint egy madárfészket kőszál tetejében, hallja testvérei zshivaját, anyjának szavát: Te belőled papnak kell válni, papnak bizony. Majd rásegít a nagybátyád, csak viseld jól magad.

— Mi hozott ki onnan? Minek volt nekem a Zápolya-házat szolgálni, lánykérőbe menni? Minek volt nekem a páncél meg a kard, mikor olvasó lehetett kezemben? Átkozott a nap, mikor megcseréltem. — Mégis, hogyha én nem állok János király mellett, mire jut az ország?

A gondolatok úgy zörögnek fejében, mint egymásra hajigált kövek. Hengergeti s visszazuhannak rá, mint a Sysiphus sziklája. Az önvád körül-

fogja börtönmódra, tapogatja falát, rést keresve, nyílást egy sugárnak.

— Két malomkő között forgódunk, két világ, két hatalmas szomszéd közt. Hajdanta Bizánc volt egyik, a másik a napnyugat felőli népek. Egyik fegyverrel, másik síma ésszel.

Szinte hallja a forgó kövek zúgását, látja, mint sodródik közéjük világbíró Mátyás, gyenge Lajos király, a petyhüdt Zápolya, bősavú Verbóczy, ő maga is, egész országotúl. Ki van itt tengelyül rendelve a forgandóságban? Kicsoda keresi az ország javát a pártosok, maguk hasznát lesők, e pénzváltók, tőzsérek, izmaeliták közt? Elhagyattak vagyunk, akár a fedeletlen ház. Két fél-országgá levénk, fél-láb, fél-kéz vagyunk. Mint farkastól bárány, széjjelhányattatunk. Úgy kell forgódunk, mint kopók közt a nyúlnak, megkushadni köztük, hadd versengjen egyik a másikával. Folyvást lesni a mérleg nyelvét. Egyszer az erősebbe fogózni, máskor a gyengébbhez tenni a magunk erejét, hogy az erős le ne bírjon.

A fáradhatatlan agyvelő szőni kezdi a képzelet és reménység pókháló-szárait. Behúnyt szeme előtt nagy messzeségek hullámlanak, a római király tág birodalma, Károly császára, melyben nem áldozik le a nap, — a török hatalma, özönlő seregek, — azután ösmerős tájakok: erdős bércek, harsogó patakok, kis várak, — Kolozsvár, Lippa, — Erdély.

A nádasból előlopakodik egy róka, elülső lábát fölemelve széjjel figyel, szeme a parázsra mered, orrahegye szimatol, — azután elkullog a nád szélén.

A lovak feltartott fejjel, fület hegyezve iparkodnak, ösztönük érzi a párás levegőn a víz közelségét. Az emberek is serények; öt napi keserves út után nem lehetnek messze a Tiszától. Alig győzik kerülgetni a sok tocsogót, sömlyéket; mind a nagy víz ia — fia az már, melyeket elhagyogatott az ár.

György barát felügetett egy dombhátra, szeme fölé emelt kézzel kémlel előre. A láthatár alján szürke csík kanyarog: azok már a Tisza-parti fűzesek, itt-ott kicsillan a víz acél tükre. György barát olyan odafent a dombtetőn, mint Mózes, mikor meglátta az ígéret földjét.

Nyargalton-nyargalvást jön már Bebek is, fehér paripáján. Előre vágtatott, messziről kucsmáját rázza, kiált is, nem hallani, de mindenki érti: a Tisza!

Az utasok fellelegzenek, a lovak vígabb ügetésre kapnak, — az ökrös bivalyos szekerek elmaradnak tőlük.

Még egy futamodás, s mindenki meglátja az ezüst színű bodor fűzest. Ott kezdődik az új haza, Izabella királyné országa. Egy karcsú torony int felénk: az már Tisza-Varsány.

A dereglyék nehézkesen ringanak a szőke víz hátán, az ár lefelé sodorja, rézsut veri parthoz. Az első dereglye a hintót viszi át, lovak, lovasok mellette úsztatnak.

A lovak vígan kocognak tovább a vízmosta;

hepe-hupás parton. A fűz-sarjadék vesszői megcsapkodják a szekerek alját, oldalait, a lovak hasát is, hogy meg-megugranak tőle.

Egy bivalyos szekérrel fordul a a dereglye utóljára. A szekér bakacsinnal van letakarva. György barát megvárja, míg partot ér. Pater Poremsky is vele, a királyné lengyel írődeákja. A fekete lepel alatt két halott fekszik, egy nemes úr meg egy kisasszony, lengyel mind a kettő, az udvari népből. A bujdosók kis csapatát halványarcú halálangyal kíséri, — a pestis.

Pater Poremskynek terhes a vándorlás. — Eb a lelke bitang törökjének! Így kivetni a pusztába királynét, gyermekeit!

György barát odaszólítja Bajonit, kísérik el Poremskyvel a szekeret a temető-kertbe, temesék el a két holtat.

Egy lesüppedt, dőlt tetejű ház előtt éppen kint áll az öreg pap. Hajlott vállán kopott, foltos reve-renda, ritka ősz haja szállong a szélben, szemei sötéten néznek üregükből.

— Én temessem el? Azt se tudom, az én nyájamból valók-e?

— Lengyel nemesi vér mind a kettő, világos, hogy az igaz hit vallói, — magyarázza Poremsky.

— Mi jusson parancsolgatnak kegyelmetek ilyen fennyen, szeretném tudni.

Bajoni uramat kezdi elhagyni a béketűrés.

— De ebadta papja, ne árulgasd kedved szerént a malasztot! A temesi gróf nevében parancsolom, — hallod-e?

A pap szeme lobbot vet e szóra, hátra hőkölve rivalja:

— Eltakarodj tőlem, bestye lélek, pokol fejedelmének szolgája! Tán nem tudom, hogy eretnek a gazdád? Még szentelt földbe akarná temettetni a pereputtyát! Pokolba velök, veled együtt!

Bajoni tanácstalanul tekint társára. Porembsky szép szóval próbálkozik.

— Ide hallgass reverende páter, az én szavamra. A te uradnak, a nagyvárad püspöknek parancsolatja, add meg a végtisztességet a két jámbor holt-nak, hogy az örök világosságba költözzenek.

— Micsoda!? Hogy én egy püspök parancsolatjára? A püspök parancsol, akinek akar, — fogadja, aki akarja. Nem tudjátok-e, ti világi hiúságokban fulladozók, hogy néminemű Luther Márton végit veté a püspökök uraságának. Pap mint pap! Ha úgy a lelkin viseli, temesse el maga.

— Előbb az eretnekeketátkoztad, most magad is úgy beszélsz.

— Mindenekből meg kelletik tartani, ami igazság, egyikből is, másikból is.

Bajoni már kardjára tette kezét, Porembsky csendesén súgott neki valamit, amit az öreg így fordított magyarrá:

— Halld meg, gézengúz cudar pap, királyné őfelsége utazik erre, a megholtak az ő udvari népe voltak, ő parancsolja eltemetésöket.

— Micsoda!? Zápolya? A föld népének hóhéra, aki Dózsát tüzes vas székbe ültette! Ohohó! Azóta maga sül a gyehenna lángján. Átkozott, aki neki vagy akármi ivadékának szolgál.

— Lassan a testtel, vén izgága! Királynéd bizony, mert csak az ő szárnyának alatta van még magyar ország. Budában a török.

Tovább indultak. Még látták, amint a vén pap levegő után kapkodva, megnémulva, szemét, két karját az égre emeli, onnan várva bizonytságot, hogy nem igaz a szörnyű szó.

A mezőn már egész kis tábor nyüzsgött. Szeke-
rek, lovak megokasodtak. A hír úgy szállt, mint a sebes szárnyú madár, a török alattomoságáról, Buda elvesztéről, a bujdosó királynéről. Az alföldi urak kétségbeestek a pogány hitszegésén, iszo-

nyodtak attól, hogy igája alá vesse őket a hitetlen pogány. Egyik azt gondolta magában :

— Isten hozzád, kedves házam! Inkább, mintsem hugomra, lányomra vesse szemét ebhitű pogánya.

Másik : — Világéletemben János királyt szolgáltam, majd csak jut egy morzsa özvegye asztaláról is. Király szegénysége még gazdagság kisebbeknek.

— Olcsó lesz itt a bot, ne én rajtam kezdje a kádi — így a harmadik, negyedik. Szekerre hányta a mozgathatóját, felültette családját, hajtót rendelt a lábas jószágoknak s indult a Tiszához. Itt összeverődtek, dicsérgették az eszöket. Urak is vetődtek, tíz-húsz fő lovassal. Nagyban paroláznak.

Mintha a föld alól, Podmaniczky is előterem a csupasz állával.

— Hagyják el kegyelmetek! Jó a vagyon, jó, jó, hanem a becsület csak több.

Kicsibe mult, hogy a vállukra nem kapták.

A közrendűek rezseggve özönlik el a jobbágykunyhók környékét, akár a hangyák. Itt is, ott is egy-egy reszkető anyóka kukkan ki a küszöbön, ijedten visszahúzódik, az ajtót is behúzza maga után. — Jaj, ez a Sisera-had! Uram bocsá! Elköltik az utolsó falatot, ami van a háznál. — S a megszegett cipót ruhába takarva bedugja a gyékény-dikó kacatjai alá. A sarokból a vén ember rászól : Csinyján hé! bot a bére szegénynek, — nem tudod?

Egy pozsgás menyecske sietve igyekszik hazafelé. Markos György elkapja karjánál.

— Egy szóra, hugám! Nem terem tinálatok férfi ember, egy szál se? Merre van az urad?

— Elvitték szegényt, mikor katonát szedtek.

— Hát bátyád? Öcséd? Senkid?

— Volna könyörgöm, de azt még a török hurcolta el.

Markos komoran tekint az oda vetődött Pathócsyra.:

— Boldogtalan ország, csak a halálnak szül fiat.

Pathócsy éppen jókedvében van s elhessenti magától a gondot :

— Hagyd el, olyanok ezek, akár a föld röge : ha lekaszálják, megújra terem. Ez legalább szerencse.

Egynéhányan a királyné kocsija körül tanakodnak : hol keríthetnének neki éjjeli födelet. Tudtak ugyan a faluban egy kastélyt, arra számítottak, csak hogy félig leégett, kopasz falai feketén, ablaküvegei vakon meredeznek a dombról. A királyné visszaborzadt tőle. A mezőn megpillantott egy alházat, almafák hullongó piros lombja közé bújva, éppen rajta időz az estvéli simogató nap-sugár, — erre támad kedve.

Batthányi megszólít egy bámészkodó leányt :

— Kié az a ház amoda, hé?

A leányzó köténye csücskét rágcsálta bámultában ; nagy lassan húzza ki fogai közül. Nagy lélegzettel halkan mondja :

— Karancsyné nemzetes nagyasszonyomé.

— Lássuk, kedveli-e a vendéget? Uccu, lódulj, készítsen szállást a királyné-asszonynak, egy-kettő!

A lány a földbe gyökerezett, úgy kellett neki lódlítani. A nemzetes asszony nevetve lehordja :

— Erigy mán, te bugyita! ki tett bolonddá, hadd látom?

Letekint a tornácról.

— Mindig is így utaznak azt a királynék, ekhós szekéren, mint a cigány kovácsok, — oszt éppeg én hozzám. Az a!

Csakhogy igyekszik ám már felfelé a dombon az udvari nép.

A nemzetes asszonyban meghűlt a vér, térgye is megroggyant, hanem összeszedte magát, haját, ruháját lesimítva elébe ment a vendégnek, s már a sütés-főzés gondja járt fejében. Mikor a halvány

szép arcot, ölbeli gyermeket meglátta, elhagyta a félsz, csak az anyát nézte s lelkem királynémnak, galambomnak szólította.

— Túlságos tisztesség ez ennek a szegény hajléknak. Ámbátor rendes ember volt az én jó uram, Isten nyugosztalja, magam meg Kenéz-Konyáry Juliánna volnék, valaha ez is nagy familiának számított, földesurak voltak Szabolcsban, Békésben, a Zeleméri pusztán, csakhogy elpörölték jussunkat a papok, Isten akárhová tegye őket! Hogyha lealázza magát Felséged hozzám, helyét is megfúvom, ha le akar ülni, — de bizony szegényes itt minden.

Mineróna rögtön rendelkezett az egész házzal, szekerekkel, emberekkel.

— No hiszen szép országba leve jövetelünk, — sápítozott. — Az sincs, hová tisztességgel lehajtsuk fejünket, pedig elég volt a sátorozásból. — Jaj, ez a szegény gyermek, szegény gyermek! — No emberek, ne tátsátok a szátokat! Hol van Bajoni uram? Elő a málhás szekerekkel!

A tömegben egy torzonborz, meztlábas barát lökdösődik, födetlen fejű, bozontos ősz szakállú, kezében keresztben végződő hosszú bot, megkoszorúzva elszáradt mezei virággal, válláról kolduló tarisznya s egy tők-kobak csüng. Kapkodja fejét, izgatottan keres valakit, — észre is veszi György barátot, amint a kopasz dombon álló, fából összeboronált kis templom felé megyen. Nyomába ered, utóléri. A domb körül alacsony sárfal fut, ahol leomlott, rőzsével rakták be, vesszőből font kapuja kidőlve, a földön. A falon belől a temető, a horpadt sírokon aszú fűvet borzol az esteli szél. A fal tövében ott az új sír. Még ott a halottak üres szekere, az ökröket kifogták előle.

Az öreg lihegve, fuldokolva beszél :

— Bár tépnék ki nyelvemet, hogy ne tudnék szólni! Sodoma ez, atyám! Azelőtt, reverendissime, a magamfélének becsülete volt az alja-népnél, most...? Hamarabb nyit fület az izgága heretnek prédikátoroknak, szerte bujkálóknak. — Elfutad a felindulástól. Magából kikelve, szinte eszelősen beszél, szeme előre mered, ősz haja lobog a szélben.

— Vagyunk immár csak szidalom a mi szomszédinknak. Közelget az idő, látom, hogy pogányok égetnek, dúlnak, nagy sok árvákat köztünk hagynak. Sokakat elszakítva nemzetségöktől, kötözvén viszik pogány országokra, — kiért Isten verd torkon!

Beszéde közben a kápolna megőli egy fiatalabb szerzetes jön elő, főhajtva, keresztet vetve magára.

Az öreg szikrázó szemmel néz a zavaróra, s midőn György barát ahhoz fordul, háborogva elsiet.

— Jártam Szentpály uram ő méltóságánál. Jól emlékezett a régi időkről, mikoron püspök atyám Lengyelben segedelmet keresett nála néhai való János királynak. Asztalához becsült. Hidegfejú ember, de most biz ő is más szél szerént forgódik. Ráérünk — azt mondja — a királyfi mellé állni, ha már jobbat nem várhatunk. Szent-Benedeken, Kornis uram ő méltóságánál, több urak valának, azok ts csak úgy, immel-ámmal. Hogy majd a jövődő tanácsot ad. Váltig erősködtem, hogy a magyar urak már felesküdtének a királyfinak, nem puszt szóval, hanem valósággal trónusra ülteték Rákoson. Rákos maga is elveszett, — mondják. Esküdtek azok már mindenkinek, vetik —, ha elvállalták, annál jobb, legyen övék, ideátal úgy sem kell. Bethlen Farkas mindenkben állja szavát, talpig ember. Tomory Miklós, az igen, mivelhogy őtet sok szúros szaváért kikergetni készüle Majlád az országból. Perusyth — ő hiszen sógora püspök atyámnak.

Most egy lovas ember üget el a kerítés mellett, György barát láttára ledobban nyergéből. Oroszi Kis Péter, a kincstartó leghűbb hírhordója. Mindjárt elébe lép, süvegét hóna alá gyűri, ritkás haja izzadtan csapzik homlokára. Egyéb köszönéssel nem tölti az időt.

— Hej, nagyuram, eszement világ van odabe. Kibeszélni is keserves. A hány várkapitány, mind maga urának tartja magát, parancsot nem ösmer, maga árulja hitit jobbra-balra. Különben az urak is. Az ám: Majládöt úgy keríté kézre oláh Péter, lakomára csalta, kezeseket ada érette, csakhogy fortélyosan, csupa cifrán felruházott közembereket. Hogy aztán nagy magabíztában elmene, lakoma

közt tulajdon övjével kötözték meg kezét. Annak okáért beszélem, mert kincstartó uramat okolják, hogy benne lett volna keze a dologban. — Cinkosát, Balassát, az Imrét, már rég kikergeték, át Magyarországra.

A kincstartó szeme megrebben, aztán újra földre szegzi.

— A régi húvek? — hát... még csak gondolkoznak. Majlád alatt megkóstolták magok uraságát: mi az, ha ők tesznek urat, kit markukban fognak. Mi keresete itt királyné asszonynak, idegen létire? Van itt parancsoló fölös számmal. Egy csecsszopóval akarja megorvosolni sok bajunkat? Megkövetem, kincstartó uram ellen is tüzelnek. Őtet bezzeg ösmerjük, azt mondják. Soha egyébért nem jöve, csak adóval nyomorgatni. Ha mink volt, elhordá, semmi keresete nálunk továbbat. Sokan akár kardot rántani készek, hogy be ne eresszék Erdélyországba a királyné asszonyt.

György barát megmozdul.

Kis Péter zavartan, gondolkozva csavargatja nyakát, szeretne jobb hírt mondani. De a barát már indul.

Kis Péter utána lép.

— Uram, mindétig okos ember voltál, most főképen élj vele.

György barát inkább magának mondja:

— Indulunk Lippára.

Másnap reggel György barát szemben volt a királynéval. Egész úton kerülték egymás látását, most megilletődve tartották egymáson szemöket. A püspök szeme ellágyulva simította végig a királyné megkeskenyült arcát, fáradt szemét, elcsüggedt kezeit. Izabella tekintete titkolhatlan meglepetéssel állott meg a ráncokkal barázdált arcon, melyet ellepett a gond szürke pókhálója, a fakó szemén, melyben kialudt a régi villogás, a

meghajlott vállon, melyre most egyszerre rátette kezét az eddig kíméletes hatvan év. A kölcsönös szánalom megenyhítette őket egymás iránt.

Ott volt Petrovich is; résen állt, hogy a varázsló négy szemközt meg ne lágyítsa a királynét.

Bebek az ajtóban az őrséget tette.

A királyné törte meg a csendet.

— Hová jönnek elébünk, fogadásunkra az erdélyi Rende? Immáron magunk országába jutánk. Mostanáig nem volt velök találkozásunk.

— Még odáig hosszú útja lesz a türelemnek, Felség. Csak a töröktől való félsz tartja nyitva előttünk az utat.

Izabella lehajtja fejét.

— Szegény fiam! Ezért bújdosom veled idegen országba!?

— A Majlád-gyujtotta tüzet még nem oltotta meg az idő, parázslík.

— Ne ejtsd ki előttem a pártütő nevét! Szegény urunk betegen indula elnyomására. Attól lelte halálát.

— Szélbe vetették a szót, széjjelhordta. Tulajdon a mi szavunkat kiálták, kivel trónusára ültették vala János királyt: 'a magyar legyen úr a maga országában'. Sokakat megédesítének szép ígéretekkel. Felségednek is szép szókat kellettik osztogatni, aranyat csörgetni, — makkot a kondának! Hiába! Ilyen az ember.

— Vajh kit csalogatna az én ajándékom?

Petrovich alattomosan pillant György barátira.

— Kinek volna, ha a fejedelemnek nincs? Volt már, hogy az erdélyi urak az egyház javaira fenték a fogukat. Onnan még telik.

György barát felpattan:

— Megoldott szájú zsák hamarost kiürül. Seperjen mindenki maga háza előtt, magából osszon. Imhol az új hitű, az heretikus. A gróf, lám, nem átallana templomi feszületekből pénzt ve-

retni, zsoldosok szájának betömésére. — Mekkorig szándéka Felségednek e helyben mulatni?

— Mi okon nyujtanám itt mulatásomat?

— Lippán Felséged tulajdon országában, tulajdon várában élheti életét.

— Ott is csak a rabságot veszem hasznul, kibe bebuktatótok.

— Csinálják erősen a lakópalotákat, megnézésükre előre mehetne — talán Bebek úrfi.

Bebek megmoccan, a királynéra tekint. Izabellának megrebbe a szeme, mint kinek arcába kedvetlen szó csapott. György barát előtt most világosodik meg, hogy Bebek András nem a szép Jadwiga kedvéért kerülgette az úton a hintószekeret! A királyné sápadt arcát halvány pír futja el. Ujjai a bő rokolya ráncai közt babrálnak.

— Kívánnánk bizony már magunk ura lenni, kőházban, palotában. — Vannak ott lantverők, meg török síposok téli unalom ellen?

Zavarában mondta. György barát ráemelte szemét :

— Reggel megindulunk — szólott, azután megfordult s kiment a szobából.

Odakint a nyalka Drágfi toppant elébe.

— Zokon ne vegye főtisztelendő kincstartó uram, de ha már ide szegődénk, valamelyes gondoskodást várnánk. Fedelet, élelmet magunknak, lovunknak kin keressünk?

Egy-kettőre karikába gyültek a panaszosok. Ki tovább akar menni, ki megvárná familiáját, ingóit, szolganépét.

György barát rájok emelte szemét, de nem szólt.

— Meg aztán már csak kikíváncozik belőlünk : evvel a táborral akarjuk elfoglalni Erdélyt?

György barát félrehárította őket karjával s tovább ment. Nem nézte, merre. Egész lelke háborgott.

— Török síp! — dohogott magában. — Muzsi-

kán jár esze, mikor födele sincs, étke is ajándék. Török síp! lantverő! Mintha bizony lakodalomba volna indulásunk! Csak kenyérből legyen elégség! Még észbe se veszi, hova zuhanánk alá. Lantverőkön jár esze!

Magányos fa alatt egy kidőlt törzset talált. Leült rá.

— Hanem hogy valaki hozzá merészeli emelni a szemét! Szentségtörő szemekkel illetni a királynét! Egy anyát! Egy érdem nélkül való földönfutó! Özvegy, anya, kirabolt királyi asszony, — hármass koronáját viseli a gondnak, országért, fiáért, magáért. Illendőbb volna bizony a tisztes szomorúság a gyarlandó kedvnél.

Lassan lohadni kezdett háborgása. Vádolt és védett.

— Mit tehet róla, ha egy nyájas szó elvevé eszét a magahitt ifjúnak, hogy szeme-lelke megkáprázott? Maga is fiatal, nem tudja életét ura koporsójába temetni. Huszonkét esztendő! Isten csapása rajta a szépség. Miképen viselhetné megelégedéssel fekete sorsát? Mindenki lángol körülötte, hogy éljen köztök maga megégetése nélkül?

— Szegény, még titkolni, szégyelni kénytelen, ha csak egy pillantásra melegül. Csak lopva, orozva cselekedheti. Százszorta nehezebb a sorsa másénál.

— Talántán magam is később szolgája valék, mivelhogy szépséggel szerette Isten. Gyűlölködését ez okért bocsátám vala meg, nem csupa keresztényi szívből. Verd a melleidet, vén remete, ne ítélj másokat!

Soká forgatta ezeket fejében.

— Bebek ekképpen vak szolgája. Hasznavehető szolga. Atyjafia a prépostnak, az ki Buda ostromának idején Izabella üzenetét hordta Ferdinándnak. Benfentes is marada nála, ámbátor pap létére megfesesült, az alrendű Kréta Ilonával. Ni, mint megmarada neve az eszemben! Ott vagy

Bebek Imre is, a ki régidőtől fogva Ferdinándus széke alól ugat a magyarra. Ez a szelíd nézés még vihart vet a jövődőben! Meglehet, a mosolygást is csak úgy kívánja, mint a török sípot. Engem már gyanakodóvá teve az öregség, meg a tapasztalás. Mit érted te a fiatalok dolgát, sírod felé vánszorgó szerzetes! Tanulj megbocsátást. Magad esendő gyengeségén járjon eszed.

— Micsodás sereg fogódzkodik rokolyájába! Phí! — Ezeknek keressek országot? Szemem alig lát embert a cifra köntösökben. Hol szálfák dőltek ki, alja bokrok sarjadzának. Engem csak szolgálóknak néznek. Enyém a gondoskodás. Idegen vagyok nekik, értelmemet kisebbitésüknek érzik, — mégis mindenkiben én legyek tanács. Leszek is! Várjatok! Pántolódjatok egymás közt — akaratom alá szeglek. Akaratom az úr. Ám keressétek magatoknak kedvét, hasznát — én Erdélyt keresem. Játsszad hiú játékidat, királyi asszony, — markomban foglak. Meghajoltok előttem, miképen József előtt a búzakévék, — testvérei. Magam vagyok erős a gyengéknek között. Arra adta erőmet az Úr... Óh, a sátán súgja ezeket! Hallgass el, távozzál tőlem! — Szegény elesett emberek, ti vagytok Erdély. Kié volna a gondoskodás, ha nem egy alázatos, hitvány szerzetesé, kit a világ hiúságitól külön szakaszt a kámzsa, öregség, szomorú józanság. — Az égő csipkebokorból szól hozzám a hang: rám bízod Erdélyt megépíteni. Megértem Uram, — szavadat fogadom.

Megütötte fülét a nyüzsgő tábor zsivaja. Megzajdult az élet, mindenki készülődött. Eddig a reménység azt sóhajtotta: Varsány! — most azt kiáltja: Lippa!

Amint Lippához közeledtek, egyre nehezebb lett Izabella szíve. A megáradt Körös, az őszi esőkből a hegyek oldalán alázuhogó patakok, kimosott utak, melyeken a kocsi körül-köre zökken, a halálra készülő erdők úgy elszomorították, mintha számkivetésbe menne. A lomha Maros iszapos-sárgán, unalmasan nyujtózott medrében. A királyné szívét keserű emlék ostromolta. Itt pihent meg a várban hallottas útján ura holt-teteme, most találkoznia kell e szemrehányó emlé-
kel, mely gondjai, szenvedései közt hamar el-homályosult. Amint a külső palánkok, hegyes karókból vert latorkertek közt vitte a kocsi, amint a belső várkapun befordult, a töméntelen kőfalak láttán úgy érezte, rabságra viszik, börtönbe. Maga a király-ház is kopott, dísztelen; ki gondolhat most rendre, cicomára?

Mikor az asszony-házba lép, szeme-szája eláll. Ólomkarikás üvegablakok, a szobákban mázas téglapadlat, szép török szőnyegek, kárpitba öltöz-tetett falak, gyantáros asztal, székek, prémes bőrk-
kel letakart fal-lócák, a hálóban szuperlátos ágy, deszka padozat, tulipánokkal hímes szekrény, kerek tükör. Az ebédlő teremben gyertyatartó, a tálason kupák, billikomok, az asztalon szép ón tányérok, az asztalfőn egy velencei kristály pohár, a lehellet-üveg oldalán meghajlottan látszik az ablak képe, kicsinyben. Izabella alig hisz a szemé-

nek, fülének. Bajoni két bécsi mázsa ezüstöt számolt meg, négy zsák pénzt.

Másnap tudtára lett, hogy csak az ő szobáiban van ilyen pompa; egyebütt vászon ablak, nyers bútor, kilincstelen ajtó, a cselédség létrán jár a felsőbb emeletre.

— Ki műve lehet ez vajon, Mineróna? Te mindenenket tudni szoktál. — Nézd csak, még füstölő is!

— Ki műve? ki műve? hát az országé. Tán nem így kelletik várni egy királynét?

— Ugyan eredj! Az ország nem töri fejét azon, hogy kedvünkben járjon.

Bebekre tekint, az zavartan lesüti szemét. — Petrovich? Az öreg kelletlenül dörög, nyilván szégyelli, hogy nem tőle telt ki.

— A várnagynak tudni kell róla! Hívjátok elő a várnagyot.

— Ne kívánd, asszonyom, hogy nyelvemet kivágják. Avval biztattak, hogyha egy árva szóval elárulom.

— Akkor hát a barát! Ő kegyelmére vall, hogy jó tettehez is büntetést szerez.

— El ne áruljatok, felséges asszonyom, mert igaz ugyan, hogy akasztásról is elhíresedik az ember, mégse kívánatos.

Izabella elcsodálkozott. Lám, ni a barát! — Eh, jobbágy, a Zápolya-ház emelte fel, köteles vele! Ő okozta nyomorúságát a török barátsággal, hát most kedvébe jár.

Petrovich is fűtötte.

— Lám csak, mennyi kincse van! Egy szerzetesnek? Nem tiltja fogadalma? — Honnan került, mikor más mindenki koldus?

Petrovich körülnézett a környék váraiban. Solymoson, Déván. György barát be se tért Lippára, az adó után látott, meg a szász, székely, magyar urakat békítgette. Küldött is hamarjá-

ban ezer forintot, azon az udvari sáfár, Bajoni uram, posztót, nyestet hozott Brassóból, meg arany szálakat, köntös cifrájára. A szabás-varrás közt jobb kedvre gerjedt az udvar. Az apró tenni-valók elhessegetik a nagyobb gondokat.

— Nem úgy azt a ráncot, te Deborah! Hol a szemed! Nem egyenes a rokolya aszalyja — perel az éltesebb gazdasszony.

— Jaj, Anikó fiam, neked adom ezt a várat, ha ezt a gombot átszorítod azon a szűk lyukon, kit neki hagyta.

Egy elejtett olló hegyével a padlóba fúródva áll meg.

— Vendég jön, vendég jön! — sikonganak a lányok.

— Az ám! Talántán egy török basát vártok? — csitítja őket Borbála asszonyság.

Izabellát csak nem hagyja el nehéz kedve.

— Rabok vagyunk biz itt is, Mineróna. Látnod amott a solymosi hegyen a barátok klastromát? Tizenhét ablaka néz ide, megolvastam. Tizenhét szem. Tizenhét szemmel figyelmez ide a remete, akármi messziről. Valahány barát, mind az ő szemével lát, még az is tudtával vagyon, ha új selyemszálat fűzök a tűbe.

Máskor megint azt mondja:

— Te, Jadwiga, neved ki, nem bánom, de hidd meg, híját érzem a barátnak.

Jadwiga csakugyan nevetett.

— Mióta nincs velünk, nem történik semmi, nem tudok semmiről, akárha polgárasszony volnék. Csak úgy hírből hallom, hogy a moldovai vajda szemet vetett két várunkra, el akarja kaparintani. Mi igaz benne, nem tudom. — Meg az is, hogy ha valami érne — aztán ő nincs kéznél.

— Örüljön bizony felséged, hogy megszabadult.

— Nem szabadultam meg. Nekem hiányzik. Néha meg az jár fejemben, nem ellenem áskálódik-e

vajon szerte az országban? Isten tudja, nem látok bele, soha sem is láttam.

— Hiszen itt jártak a mindenféle urak, szász is, magyar is, székely is, szolgálatukat mutatni. Azokat tán nem ő küldte volna? Meg azután néha úgy tud Felségedre nézni szeme hizlalásával — szájára üt : — különben, ne szólj szám...

— Miket nem szólasz? Óh te balgata! Magam a királynét illető tiszteletet sem találom meg nála. — Különben igazad van, Jadwiga. Ezeket más nem vihette véghez, csak ilyen ezermester, ki a vasat is meglágyítja. Látom én, hogy is ne látnám, a gondoskodását, hanem máskor mégis... Eh, okosabb, ha köztetek varrogatok, mint ha leveleket irkálók apámnak, anyámnak, tele mihaszná panaszkodással — úgy se tudnak rajtam segíteni.

Csak akkor derül fel, ha követ érkezik hazulról, a szülői házból. Ilyenkor örvend, hogy lengyel szót hall, hazai híreket, visszaéli magát az otthoni udvari életbe.

Most is éppen itt van a fiatal Lubomirszky, a király aulikusa, jókora kísérettel. Majd felvetik a várat nagy vígságukkal.

A levente titkos üzenetet adott át négy szem közt.

— Bona királyné ő felsége, megesvén szíve felséges leányának sorsán, megértvén panaszos leveleit, ezeket adta számba : Ne hagyja felséged magát örökösen kantáron vezetni, tegye félre útból valamiképpen a barátot, vegye kezébe a gyep-lőt. Ő maga példa rá, azt mondja, hogy asszonyi természet jobban ért a ravaszságokkal megrakott utakhoz. Mondd meg, Lubomirszky, szóla, lám-é, Zsigmond felséges király megérte vőnek egy Zápolya Jánossal, én bezzeg Ferdinandus házából keresek menyasszonyt fiamnak. Üzeni, hogy felséged

ezeket észbe venné s ezek szerint cselekedni ne késlekednék.

Izabellának örömhír volt, hogy öccse emberkorba érve, így felemeli Házukat, de szívének egy zugában keserűség sajgott. Milyen igaztalan a sors! Öccsét a király asztalához ülteti, ő meg szegény feje, egy pogány császártól kénytelen illendő tartásért esedezni.

Álmatlan éjtszakákon sokszor tüzelte magát, hogy felemelje fejét és szembe szálljon sorsával.

A követ még folytatta: Kegyelmes királyom üzenete pedig im ez: Legyen veszteg te felséged; keresse a baráttal egy-úton járást, ketté ne szakítsa a kicsi országot, ne akarja asszonyi kézzel vezetni a sorsot.

Mire Izabella:

— Egyszerre fujsz szádból hideget, meleget. Mi értelmét vegyem? Miképpen válogassam széjjel a jó magot a konkolytól? Eh, hagyjuk a sorsot maga kényén forgódni, míg a béketűrés el nem szakad. Csakhogy én nálam gyenge a kötele, kit apám uram tudhat.

A követség búfelejtő vígsággal tarkázza az egyhangú napokat.

Állott a királyház udvarán egy szép öreg hársfa, ágain körös-körül filagóriát ácsoltak, mintha a fa a karjain tartaná. Félkörbe forduló grádics vezetett fel. Izabella szívesen sütkérezett itt az ősztűtő napsugarán. Az udvar sarkában elkerítve darumadarakat tartott magának a várnagy, a darvak néha felliibbentek a földről egy-két szárnycsapással, visszaesve bambán néztek körül, csőrüket kétfelől beletörölték a földbe. Izabella sokszor eltöprengett a hulló levelek alatt, a rab madarakat nézve. Messziről néha egy havasi kürt búgott, szívet szomorítón. Az ősztűtő szép szomorúsággal töltötte meg Izabella szívét, s ő csendesen sajnálgatta magát.

Most a vendégek kedvéért enyhe alkonyaton gyertyákat gyújtottak a hársfa ágain. Tafotából való, bársonnyal prémezett kis köntösökben, rókamálos geleznáokban, nyusztos nyári mentékben odagyűltek; az udvar közepén magasra lobogó rőzsetűzet raktak, hogy a darvak fölébredtek tőle és bódultan meredtek a lángba. A fa tövénél szólott a muzsika, pengett a tambura, fel-felsikoltott a török síp, közben a viola-hegedű édes hangja bujkált. Fent folyt a terefere, tréfa; táncra is kerekedtek, lengyel-változót jártak. A deszka padló dobogott, nyiszorgott alattuk.

A csöndes vár azt hihette, cseng a füle.

Másnap reggel a királyné udvarló leánya, Isotha, fogvacogva ujságolta asszonyának, hogy az éjtszaka itt járt a barát. Senkise tudja, miképpen jött, mikor jött — egyszerre csak itt volt.

Izabellában meghűlt a vér, pedig nem hitt a fülének.

— Álmodtad te azt, Isotha! Ha itt járt volna, eljött volna a palotába.

— El is jött, csakhogy megfutamodék a muzsikaszótól.

Izabella szeme megrebbent, mint a csínyen ért gyermeké.

— Ki ijesztett rád evvel a mesével?

— Jaj, dehogy is mese! A strázsa tulajdon szemével látta! Keresték is reggel mindenfele, de sehol sincs a várban.

— Na látod!

— Úgy lehet, kísértet volt.

Isotha keresztet vetett magára, utána önkénytelenül a királyné is. Belesápadt félelmébe.

Másik öltöztető lánya is megszólalt:

— Én is rossz hírt hallék.

— Ha rossz, tartsd magadnak, avagy csupa rosszal kezdjem-e a napot?

De a lány csak mondta:

— Öreg Verbőczy úr meghaláloza. Isten nyugosztalja!

— Elég sokáig élt, vén vala.

— Nem sokkal azután, hogy kijövének Budából.

— Honnan tudsz ilyeket?

— Széltére beszélnek a várban. Hogy megéteték a budai basa, éppen az, kit pedig magyar anya szült volt világra.

— Maga is nagy méregkeverő vala ő kigyelme.

— Benedek tisztelendur felettébb megszemérmésk. Azt mondja.: Verbőczy nagyurunk tartá még Budát Felségedhez. Azon nyomban a kápolnába mene, elköltözött lelkéért könyörögni. Még most is ott időzik.

— Ezüsttel vont égszín rokolyámat, hallod? Ezen járjon eszed.

Isotha, mialatt a fejkötőt rendezte, találgatta :

— A tisztelendur nyilván György püspök urunktól hallá. Alkalmasint hogy ebben jára itten.

Izabellát körülfogta a félelem. A barát csakugyan tudja minden léptét. Akár egy vas kalitkába, úgy be van itt zárva.

Napokon át nem lelte helyét. Ha egy bútor pattan, összerezzen, ha szél rázza a tornácon az ajtót : a barát lépéseit hallja ; ha egy szék nyiszorog, a barát ült le rá, láthatlan, testetlen.

— Üldöz engem a barát, érzem. Itt van körülöttem — ti nem látjátok, én tudom. — Ne fecsegg, Mineróna, a te éles nyelved még jobban ránc haragítja. Talán már nem is élő, csak a szelleme settenkedik köztünk. — Bebek! Teremtsd elő nekem a temesi grófot! Ha Statileo püspök itt lehetne! De beteg is, öreg is, szegény feje ; Gyulafehérvár nagymessze van. Hát majd Verancius, az itt vagyon. — A temesi grófot, mondom!

— A föld alól is, Felség!

— Batthyány Orbánt is. Mibe foghassak ki-

hamvadt emberrel, síkos pappal? Legyen itt legalább egy férfi.

Egy kis benyílóban fogadta őket. Bebeknek meg kellett nézni, nem bujt-e meg hallgatózó a szomszéd szobában, s jól bezárni körül az ajtókat.

— Szavam van kegyelmetekhez — kezdte Izabella. — Olybá lettem, akár a mesebeli királylányok, akikről dajkámtól hallottam, hogy mezítláb bujdosnak, hamupogácsával élnek, vad erdőben hálnak. Se éjjelem, se nappalom, egyre csak búskodom. Ez a rozzant vár itt a török torkában. Erdélynek csak küszöbén marasztott a barát, ő maga beméne. Javamra-e, káromra-e, ezen ő a kétség. Itt meg a nyomorúság. Mindennapi élelmünkről sincsen gondoskodás; a gróf meg Pathócsy uraimék küldöznek, ha mit tudnak — avval elégszünk.

A négykarú mécs lobogása kísértetiesen lengeti a falakon a megnőtt árnyékokat. Maguk mereven ülnek. Petrovich tompán néz a földre, naponként hallja már mindezt. Verancsics vékony ujjai a mellén függő kereszttel játszanak. Batthyány tüzes szemekkel nézi a királynét. — Csak nincs szebb a mandola-vágású szemnél meg a hosszú szempilláknál; azok alól titkos a tekintet.

— Adót ajánlottak, való, illendő tartásunkra, hanem akik udvarlásunkra jöttek, rendre elaludtak belőle. A nép talán megadja adóját, de abból nekem csak a gyűlölség jut. Hallom, a pénzverő műhely ezerötszáz aranyat állított ki a barátnak, abból ötszázat vete ide, kegyelemképpen. Hát kié az ország? Kié az uraság?

Ajkai remegtek, szemét elfutotta a könny.

— Ha olyan koldus az ország, minek neki királyné? Eresszenek utamra kegyelmetek, hadd mentem magamat Kassára, Czecei Lénárd hívünk oltalmába.

Batthyány megdöbbenve mondja :

— Miképen cselekednék ilyet Felséged! Porba ejtené a királyfinak jussát.

Izabellát most ez a szó is szíven szúrja, hogy fiát nézik, nem őt magát.

Verancsics nyugtatja :

— Leégett házat fel lehet építeni, míg fundamentoma bírja. Megrongált sorsot nem egyébbel, csak béketűréssel lehet orvosolni.

— Prépost uram csak nem tanácsolja, hogy a pogánynak térdet-fejet hajtsunk? Szülő apám mindig csillapított, de most már betelt a mérték.

Egyszerre felpattant :

— Nem szenvedem tovább a barát uraságát. Csak rabul tart itten. Lippa nekem börtön. A barát a sarkamban, képe ablakomon, hangja a fülemben — akár egy kísértet. Ha egy viola-húr pendül, hogyha kedvünk mosolygásig vidámodik, itt terem, ránk ijeszt. Életünket is félttem tőle, fiamét, magamét. Kassán közelébb esem Ferdinánd királyhoz, megegyezünk vele, nem adom koldulásnak egész életemet. Küldjenek kegyelmetek követet hozzá ; gondoskodják rólam meg az országról. Mentsenek ki a sárkány torkából.

— Nem javallhatjuk, Serenissima Domina, a kimenést Erdélyből. Könnyű az országot kézből erezteni, de késő azután meg utána nyúlni.

— Ám ha akaratotok, hogy idebent maradjak, tegyetek róla, hogy parancsolásra maradjak, ne szófogadásra. Nem hagyom magamat örökkéig kantáron vezetni! Mért? mert asszony vagyok? Lám-é! anyámasszony öfelsége ugyancsak mutatja, miképpen ért az uralkodáshoz. Egész familiája csupa példa.

A prépost megkockáztatja :

— A gubernátor tudomása híján...

Izabella az asztalra csap :

— Soha nem engedek neki ilyetén titulust!

Soha, amíg élek! — Mozdulatától és lihegésétől nagyot lobbannak a mécses lángjai, az árnyékok összegabalyodva feketén lobognak a falon, mintha óriási fekete szellemek lebegnének mögöttük, ijesztőn.

Nem bírja türtőztetni magát. Tör és méreg villog szemében.

— Helyén való-é, hogy egyetlen ember mindétig útjában álljon mindeneknek, örökös félelemre? Hát soha nem találkozik senki, hogy rárivallana: Rossz jobbagy, félre az útból!

Visszafogta a szót, s rosszul tettetett közömbös-séggel hordta körül szemét, fürkészőn.

Petrovich fakó tekintete értetlenül fordul rá; a prépost ujjai megállnak a feszület láncán, a szemét lehúnyja; Batthyány elkapja szemét a királynéről s az asztal lapjára szegzi merően.

A királyné reszket a felindulástól.

— Elmondám, ami eltökéllett szándékom. Kegyelmetek keressék jó módját. Legyen akaratjok szerént.

Feláll és kisuhog az ajtón. Bebek a nyomában. Az urak lassan indulnak. Várják, hogy egyikök szóljon. De csak az ajtón kívül szólal meg a prépost, csendesen:

— A szívnek he vessége meg a nyughatatlan elme nagy kár az asszonyfélében.

Batthyány közbe pattantja:

— Elvégzett szándéknak késő a tanács.

A szemek rátapadnak.

— Szükség vigyázattal lenni, olyat ne találjon cselekedni királyné asszony, kit megbánás kísér.

Batthyány mosolyogva üti el a dolgot:

— Hej, ha a szent atyaság éfiabb lenne, jobb békesség volna az országban; nem ellenkeznek örökkéig a királyné asszonnyal.

A prépost nagy halkan:

— Odalent Milano, meg több udvarok is, zsoldjukban fogadják a halált.

Mind maguk elé néznek s gondolkodva megindulnak. Menetközben a prépost Petrovich mellé lép:

— Illustrissime comes, kegyelmed a tutor, ne nézze el, hogy a felséges királyné nagy dolgokban maga kényén járjon, országnak kárára, fiának vesztére. Ne esnék kegyelmed vállára a feleletnek terhe.

Petrovich tanácstalanul megáll. A prépost tovább beszél:

— Főtisztelendő kincstartó úr agyaveleje az országnak. Tanácsos szót ejteni Statileo püspökkel is bizodalmasan ő felségének.

Petrovich szótlanul áll, lomhán lecsüggesztett fejfel.

— Ferdinandus úr is küldene immáron valakit, kitől érthessünk szándéka felől. — Márton napjáig elegendő idő — Gyalu vára alkalmas volt. Kincstartó urunk tudna tanácsot...

Petrovich arcát felcsapja a gyűlölség lángja. Meredt szemét a prépostra emeli:

— Eb tudja, mely várába bujt meg, mint télen a medve, hogyha kölykét veti s életre nyalogatja. A barát is forral valamit, annak okáért csendes...

Még ott állnak, mikor Bebek kilép a királynétól. A prépost szeme megakad rajta, hogy kezét mellén tartja, mint aki titkot őriz szívében vagy fogadást tett.

Egy pár nap múlva, mikor reggel a királyné Jadwigát szólította, csak nagy vártatva lépett be, kisírt szemmel.

Mineróna, aki már szolgálatát végezte, rögtön kicsúfolta:

— Felséged talántán szűz leánnak ha nem is

vérebe, könnyébe kívánczik ferdeni? Jót tesz a szépségnek, azt tartják.

A lányból felfakadt a sírás. Mineróna kíváncsian nézte, de Izabella pillantására kiment.

— Hát hozzád mi üte? Nem tudnád, hogy ki nem állhatom a kesergést? Bő részünk vagyon benne, ha készakarva nem szaporítjuk is.

Jadwiga térdre esik a királyné mellett s könnyes arcát kezéhez szorítja.

— Ne pityeregj, kuhinka, ne pityeregj, hallod! Mi baj ére, monddsa!

A lány nehezen dadogja ki Bebek nevét.

— Halomása történt, hogy siratod?

— Elmene a várból — szipogja a leány.

Izabella nevet.

— Azt tudtad, kedvedre tartjuk itt, miképpen a rárót, — nem szolgálatunkra?

— Veszedelembe indula, tudom, csak kevesed magával.

— Sohse féltsd, dusa moja, nem vesz el, megkerül. Azért dalia, hogy kívágja magát. Kárba vesz a nagy siráncokzás. — Fortély veszen körül, kéntelenítetttem én is ravaszsággal élni. Mit tudsz te ebben! Neked csak Bebeken jár eszed.

A lány felemeli szemét.

— Felségedért akármi veszedelembe rohanni szer, tudom, énvelem nem gondol.

Izabella felpattan.

— Miket nem szólasz! Hát ki vagyok én, ki vagy te, hogy ilyeneket mersz? Pusztulj szemem elől idétlen beszédeddel! Megy, ahová küldöm, érted? Köszönje meg, hogy ő rá esett választásom.

Fel s alá járt, közben hirtelen odafordult Hedvighez, a ki még előbbeni helyén térdelt:

— Elárulá talán, hova küldém? Útnék le fejét elébb! Különben mit bánom! A római királyhoz küldém, igen, keresse meg Bécsben, Prágában, ahol éri. Vigyen ki ebből az országból! Adja meg

fiam örökségét! Mit nekem a királynéság a remete sovány kegyelméből! Ah, volnék Ferdinandus helyében — tudnám, mitevő legyek. — Az én kezem gyenge — az ország vele tart... óh, én tehetetlen!

Hevesen fel s alá járt, aztán toppantva megállott:

— Hanem el ne járjon a szád, annyit mondok. Vagy tüstént haza küldelek Lengyelbe, ott várhatod Bebek úrfit.

A lány szipogva felállott s ment az ajtó felé.

— Hogy' bánok veled, gondolod magadba, egy Kothyanowska Jadwigával! Látom a szemedből. Hát én velem miképpen bánnak? Láthadd!

Maga is megbánta he vességét, azt is, miket mondott. Levett nyakából egy vékony arany láncon függő kis keresztet, odavitte, Hedvig nyakába tette, s megsimogatta szőke fejét.

Mikor magára maradt, leborult a térdeplőre. Buzgón imádkozott, hogy az Ég segítse szándékában. — A mint fölkel, eszébe villant, hogy bűn az imádsága, vétekért esengett. Visszarogyott az imazsámolyra, forrón könyörgött minden szentekhez: bocsássák meg bűnös fohászkodását — és adják meg kérését.

Megnyugodva állt fel és derülten indult az ebédelő házba.

Gyalu várából öt sarkantyú ugrik ki, élbe futó öt bástya. A szomszéd hegyről nézve olyan a vár, mint egy földre hullott csillag, kővé váltan.

A temesi gróf egy nappal előbb ért a mondott-nál. Zúgolódott is, hogy neki kelljen várakozni egy csuhásra. György barát skárlát hintószekere csak a tett napon zörgött elő, sötét reggel, szövétnek-tartó lovasok közt. A gróf, rövid álmú öreg katona, már az ablaknál nézett a havas fehér világba.

— Tyüh, ehun az ördög tüzes szekere! Beh jó hamar lovai vagynak a szent atyaságnak! Maholnap eltalálja a gubernator módját.

A kincstartó nyomban szer volna a tanácskozásra, csak hogy Ferdinánd követe, Serédi Gáspár, kényesen nagysokáig cifrálkodik. Szegény plébánosból lett katonává, Ferdinánd meggazdagította készséges szolgálataiért — most kényeztetni magát, hogy úrnak lássék. A gyűlölet is tartóztatja, melyet Erdélyben hidegen érez maga körül. A királyné utálja, mert hitbérben bírt két várát magának kaparintotta; a papok, mert kibujt a reverendából s pöffeszkedik, Petrovich, mert újdonsült létere a katonát adja, még hozzá szerencse követi.

Öten ülnek a kerek asztal mellett. Statileo püspököt párnák támogatják körül. Halálszín arcában csak két nagy szeme él; többnyire lecsukva, mintha már lefogná a halál s csak néha

engedné felpillantani. Háta megett szolgálatkeszen figyeli Verancsics. — Ott van Pathócsy Miklós is, eleven, izgő-mozgó, javakorbeli ember, szorgosan hűségeskedő a királyné mellett, kívánna is már hatalomhoz vagy vagyonhoz jutni. Szemlátomást tetszik neki, hogy itt lehet; les minden szót, minden arcot, hogy azokhoz szabja magát.

Serédi peckesen ül; hideg göggel hárítja vissza a szemekből feléje szűrő idegenkedést.

A temesi gróf szakállát simogatja puha kezével. Nehezére esik, hogy meg kell szólalnia, még sem hagyná másnak az első szót a viláért sem. Nem azért rokona a királynak!

Döcögősen kezdi, hogy királyné asszony igen keserüli a nagy szegénységet, meg hogy nyugodalmas életre volna kívánsága.

György barát kiveszi szájából a szót:

— Penig ez szegény országot, azkit ellenség elsanyart, harács, viszátkodás elerőtlenített, meg nem gazdagíthatjuk. Hosszú nyavalyából lassú gyógyulás esik.

A gróf újra belefog, akadozva:

— Mikoron János királynak házasságra adák...

György barát nem győzi türelemmel a vánszorgó beszédet:

...akkoron nagyobb ország valánk, tehetősebb is; Sigismundus király reszkete a török hatalmától, ennek okáért kedvére vala János király barátsága. Ám most markukba repül a szerencse madara, hogyha a lengyel királyfi elgyűrúzi Ferdinandus király lányát; ezentúl felejtik a török félelmét, akárki meglássa. — De nem vágok elébe a Magnificusnak, övé itt a főszó.

Serédi két térdén keresztül fekteti kardját, kihúzza magát, fakó hangon szólal meg:

— A római király ő felségének, meg az oda túl való magyaroknak szívök szerint való kívánságok, bárcsak szabadulna az ország a pogánynak

igájából. Magok ereje kevés, Erdélyé is kevés, ezért ő felsége kinyujtaná pálcáját az egész országnak fölébe.

Az urak ezt hallani jöttek, mégis megütődnek a nagy elszánás közelségétől. Senki sem szól, Serédi is hallgat, várva szavai hatását.

György barát körülnéz s megszólal.

— Ki merészkednék eltaszítani ő felsége atyai kegyelmességét? Királyné asszony elégli a török hatalmát; Budában is jobban a római király felé fordula szívében. Szófogadó gyermek, atyja urának kedvéért most is átal eresztené Erdélyt szép szerével.

Serédi elégedetten pislog s tovább beszél:

— A spirai gyűlés végtére szer megsegíteni ő felségét.

Elhallgat, megint György barát szól, hogy el ne akadjon a tanácskozás.

— Hallatik, maga a brandenburgi comes, a fekete herceg állana ki tavasz újultával...

— Számból vevé ki a szót reverendissime — mondja kényszeredett mosollyal Serédi s kényelmesebben ereszkedik el székén, mint kinek dolga jól áll.

Statileo szólal meg erőlködve:

— Reverendissime azonképen kiismeri magát a világi történetekben, akár a takács a fonalakban a szövőszék mellett. Minekünk ezek ujság.

Elfogja a köhögés; Verancsics vissza igazgatja párnái közé.

Csendesség után körülnéz György barát.

— Hogyha a túlsó félen élő magyar urak kardot rántanak Budáért, összekovácsolni a darabolt országot, mi talántán csak nézzük? — Csudálhatjuk bizony királyné asszony elméjének éles voltát a lelésben, mert ilyenén szándék hallatára a békétlen százszok tüstént békességgel lesznek, nagy hasznára széjjel húzó szegény orszá-

gunknak. Ez leszzen első nyereségünk. Okosság királyné asszonyunk akaratán járni.

A szemekből kíváncsiság fürkész a nem várt szavakra. Serédi szeme gyanakvón szúrósodni kezd: a barát túlságosan hajlik.

— Ámde ez csak fél oldala légyen király ő felsége üzenetének. Egyéb magva is leszzen. Úgy értem, nem üresen nyújtja kezét. — A magnificus comes nehezen hiszi meg, hogy magam nálánál hűségesebben gondolja'k a Zápolya-házzal, — pedig ő atyafivér, tutor! Már penig hogyha királyné asszony mostan való akaratját megteljesíti, üres kézzel atyja házához hagyjuk-e kimenni? Minek előtte ezek meglennének, meg kellett adni a királyfinak — kit Isten megtartsen! — a Zápolya várakat, a szepesi hercegséggel egyetemben, miképen János urunk kikötötte vala a váradi szerzésben.

Statileo szeme fölnyílik s finom mosollyal fordul Serédire. Pathócsy felkapja fejét. Petrovich is lomhán Serédire fordítja savó-szemét.

Serédi fennyen kezdi a választ:

— Ő felsége atyai kegyelemben nyújtja kezét királyné asszony felé. Szepes vára vagy on benne, minden örök jószágival egyetemben.

A szemek kérdését pillanatnyi megkönnyebbülés simítja el. György barát jámbor hangon folytatja:

— Ámde ha jól tudjuk, azokat ő felsége viszontag ennen hűségeseinek széjjel osztogatá, Thurzó, Révay Ferenc, többek szorítják markukban. Tamás vagyok benne, hogy tőlük egykönnyen vissza bírná csikarni.

— Megcselekedni ígérem személyében két esztendőnek lefolytában.

György barát szembenéz Serédivel.

— Királyné asszonyunk hitbér jószágiból Tokaj,

Regéc a római király adakozó kedvéből éppenséggel kigyelmed kezén volnának...

Serédi feszeng és lesüti szemét.

— Ezekről egyebekkel későbbet eshetik szó...

György barát körülhordja szemét társain s nyugodtan mondja :

— Míg ezeket végbe nem visszük, nem teljesíthetjük meg királyné asszonyunk meg Ferdinandus király akaratját, királyné asszonynak kára nélkül, országnak kára nélkül.

— Testamentomban hagyta volt rám a fő tutorságot János úr — mormolja Petrovich.

Statileo püspök fáradt arca egészen megéled a barát beszédétől. Ő már látja, mint fonja a hálót.

— Tanácsos továbbat megvárni a spirai gyűlés szándékának megteljesítését. A szó még nem fegyver, mit elégszer láttunk. Míg Ferdinandus nevét kiáltjuk, a török ki ne olvasson bennünket Erdélyből.

Serédi megint sértődve, felemelt fővel vág közbe :

— Ferdinandus ő felsége testvére Károly császárnak...

György barát átveszi a szót : — Tudjuk, a császáré a vitéz spanyolok országa, kincses Németalföld, a két Indiák, Itália, övé a császári korona ereje, — csakhogy ehhez képest vannak ellenségei is : a frank király, a szultán, meg otthon a protestánsok. Kevés gondja marad Erdélyre. Előbb való neki a protestánsokkal való háborúság. Nekünk pedig szomszédunk a török. Nem tanácsos darazsat szurkálni.

Statileo köhögve megszólal :

— Kárunknak eltávoztatása kívánja, hogy minekelőtte jó német hadak lennének az országban, ne mozgolódjunk.

Petrovich kérdőn körüljártja tekintetét.

— Evvel, ha jól értem, ott vagyunk, hol ennek előtte valánk.

— Hová a szükség kényszerít, magnifice comes. Ki farkassal lakik, megtanul ugatni.

Serédi látja, hogy hajója elakadt. Feláll.

— A mi rám vala bízva, megmondám. Tanácskozzanak felőle nagyságtok magok közt. Megvárom.

Nagy kardcsörtetve kimegy.

Pathócsy nem akarna szóvalan maradni. Bizonytalanul azt mondja :

— Úgy nézem, nem egyebek ezek, szakasztott a váradi articulusok.

György barát tanítás-formán odafordul :

— Az jó szerzés vala. A váradi kötés megmutatá a jószándékot, csak hogy nem vala mód végbevinni. Ha megteljesítjük vala, hogyha igazában Ferdinandus kezére adjuk az országot, vagy német, vagy török begyébe nyelt volna.

Pathócsy nyeglén odaveti :

— Reverendissime mindétig ezeket hánytorgatja, penig lám, maiglan megvagyunk.

Statileo vértelen ajkán száraz mosoly fut át. György barát oktató hangon fordul Pathócsyhoz :

— Az országnak átbocsátására meg-megmutatott készségünk megtartóztatá tőlünk a bécsi király hadait, azok nem jöttében a pogány sem háborgata. Ez vala mentségünk, s ez leszen, valameddig a magyarok országa erőhatalom híjával szűkölködik.

Feláll, mivel hogy nincs tovább miről tanácskozni.

— Ideje immár írásba tenni, melyeket végzénk.

Pathócsy megpróbál felülkerekedni s kicsinylőn megkérdi :

— Ezeket? Mi szükség?

Mire György barát komoly arccal :

— Királyné ő felségét megbiztosítjuk, hogy készek vagyunk akarátját megteljesíteni, mihelyest mód leszen benne. Király ő felsége is látná hozzája való készségünket, hogy kedve Budához meg

ne lohadna. Ő felsége is csak ilyenén módon szokott rajtunk segíteni, — levéllel.

Petrovichhoz és Pathócsyhoz fordul :

— Mindezeket pedig magunkban megőrözzük, ki ne tudódjanak. Leghamarabb a magnificus comes vallaná kárát, mivelhogy a temesi bánság torkában esik a töröknek.

Statileo szeme megvillan. Eléri : Petrovichnak elmegy a kedve a királyné kívánta egyességtől.

Pathócsy fejét csóválva áll fel :

— Nagy mester kincstartó uram, a szíveknek maga tetszése szerint hordozásában.

György barát már szólítja is be íródeákját. Nem az ismerős Pesthy. Ravaszságban Petrovich is tudós, elérte, hogy a barát nem bízza minden titkát egy emberre. Ismeri különben ezt is, Literátus János ; mondják, titkos rovást is ért.

György barát mindjárt hozzálát a diktáláshoz :

— Sacratissima Regia Majestas, domine mihi clementissime!

Statileot Verancsics támogatja, míg az ajtóhoz tipeg, ott bucsúra, alig észrevehetőn, keresztet vet György barát felé.

György barát még az urakhoz fordul :

— Nyugodalmunknak okáért megküldém az adót a Fényes Portának. Szalánczi meg Fekete uraimék útban vannak vele.

Verancsics ajka körül mosoly bujkál, amint hátranéz György baráttra.

— Hallgatunk, hizelkedünk, ajándékokat küldözünk, szolgálunk, engedelmeskedünk, de ez ideig nem haszon nélkül, s nem Istennek tetszése ellen.

Petrovich ránéz s hozzáteszi :

— Megintelen csak zsákba kötöze benünket az ármányos barát. E móddal marad ura az országnak. Ez akaratja, nem egyéb.

Alighogy megkészült György barát a levelekkel, rányitották az ajtót. Síma papi alak surrant be, nesztelenül.

— Szolgálatát ajánlja püspök atyánknak régi hűségese, Verancius.

György barát két kezét nyújtja elébe. Földije, régi ismerőse.

— Örvendek látásodon. Régidő óta nem volt találkozásom véled. Külső országokban lett járásod-keled. Kicsiny már neked Erdély.

A látogató szót se vesztegethet a püspök egészsége felől való tudakozódásra. Két tenyér a két vállán, lenyomják egy székre. Maga a püspök megáll előtte s szeme közé néz.

— Miket hallani azontúl, hogy idebe egy ördögnél feketébb barát a törökkel cimborálva elkárhoztatja az országot?

— Váltig botráncoznak mindenfelé: a keresztény világnak szégyene a töröknek itt való urasága.

György barát könnyedén elneveti magát.

— Botráncoznak? Hiszen ha ölbetett kezű botráncozás segítne! De kitől várhatunk? Ferdinandus magának pereli az országot, de nem bírja levenni róla a pogány igáját. Ereje Károly császárban volna, csakhogy annak öklét lefogja a frank király. Ez elnézte kerékbe töretésünket, csakhogy a Habsburgok tartományának ártson. Mit tudják ezek, mi nekünk Erdély! De jobb félig a farkas

torkában, mint egészen. — Igen, ha magunk erejéből szabadulhatnánk. Csakhogy a mi erőnk!... Egy szál olvasómmal verjem ki a kontyost?

Beszéd közben elmegy az ablakig, meg vissza. A vendég látja, hogy nem is neki beszél, mindennapi gondja párolog belőle.

György barát csak kis vártatva szólalt meg újra.

— De még idebent is, e kicsid fészekben. Bizony nem a török tépte széjjel az országot! Az kinek jószága Ferdinandus keze ügyében esik, német párti, kié a török széleken: hozzá lapul. Ki egyik-től hiába vár, átáll oda, a hol nyitvább a zsák szája, azontúl gáncsot vet a másik felekezetnek. — Nagyot sóhajtott. — Fejetlen ország vagyunk! Új lelket kelletik venni magunknak, elverni magunkról a kételkedéseget. Csuda hogy a lélek még pislákol bennünk.

— Keményen ítélsz. Eltaszítasz magadtól mindenkit. Kevésbe veszed az embereket. A hívekkel nem törődöl, a gonoszt nem féled. Még ez leszen veszted.

Most szembefordult a barát.

— Ha ki emberek közt él, ember annak veszte. Őz rókától, vadgalamb kányától, farkas farkastól. — Engemet taszít el mindenki, nem látod? Nevem se tetsző, papi személyem se; nem jó szemmel nézik a felvergődöttet. Csupa irigyeket számlálok. A hatalmasságnak okából? Mi örömem benne? Valamire való férfiúnak a hatalom csak munka, törődés, kötelesség.

A vendég megkockáztatja, hogy legalább a királynéval, meg Petrovichcsal kellene keresni az egyességet. A barát a szeme közé néz:

— Talán nem kész mindegyik maga kárával is ellenkezni, akármi jóra igyekezzem?!

Megint az ablakhoz lép, kifelé néz, úgy beszél.

— Királyné asszony! Lengyel meg olasz vér, egyik is elég veszedelem. A milanói udvart képezi

szeme elébe, azt várja, hogy a sors haragos arcultját meglocsoljam szépvízzel. Kora gyönyörűségek felé hajtja, származása uralkodásra, mindegyikben mohó. Merő állhatatlanság, hol fenhéjaz, hol elejti szívét.

— Megfelejtet, hogy szívében buzgó.

— Buzgósága annyiban vagyon, hogy egy szent kép előtt akármi bűnt megbocsáttasson magának. Tudod odalent nálunk a mirtust? Örökzöld levelét, kis fehér virágát hűlő lávatűz élteti. Hasonlóképen királyné asszonyt mostani tehetetlen állapotában a gyűlölködés. Ha kívánság, ha szemek nézése gyilkot tudna vetni, rakva volnék nyíllal, akár szent Sebestyénnek teste.

Amint az ablaknál áll, széles válla egészen elfogja a világosságot, meg sem fordul, csak úgy beszél hátra.

— Meg Petrovich! Őtet a természet puha anyagból gyúrta, két savószínű szemet szúrt fejébe, arcultának üres vonalait puha szakállba pólyázta, — meg akarta mutatni, mely kevés lélekkel lehet formálni egy embert. Kontármunka. Nézd meg tarkóját: több a ránc rajta, mint homlokán. Eszével első helyre törekedni lomha, más gondolatjához szabni magát megaláztatásnak venné, — így csak kerékkötő.

Szembefordul a látogatóval s lassan elébe megy.

— Az azután török, akárcsak egy basa! Talántán azt véled, otthon én is török bugyogót viselek, a temesi bán módjára? Igaz ki töröknek, ki németnek hiszen, magok példája után, pedig csak azt keresem, miképen menthetném Erdélyt. Megszámoltam magammal, lelkem békéjével, papi hivatalommal. Királyné hitlene, alkuszom Ferdinandussal, — pogány pap, basák barátságával élek. Isten szolgája, tudván hitegetek, némettel, pogánnyal cimborálok egymás ellen. Hiszem, mégsem állatnak balkéz felől az ítéletnapon. Vessen követ rám, aki igazabb

nálam. Alakoskodás a gyengék fegyvere. Hű vagyok törökhöz, hű vagyok némethez, míg elválík, melyikhez érdemes. Az én hűségem annyit ér, mennyit az ő jóakarójok. Tedd mérlegserpenyőre a kettőt, nem nyomja le egyik a másikat. — Holtomig hűséges csak e szegény nemzethez.

Maga elé gondolkozik, egy párat lép, megáll.

— Úgy lehet, még E dély lészen magva a háromba szakított országnak.

Verancsics elcsudálkozva hallgat, aztán félkételkedően szólal meg:

— Gazdag vagy bizodalomban.

György barát hevesen védelmezi magát.

— Csak a lehetségest keressük-e, a mi magától beteljesedik? Az akarat arra való, hogy erőszakolja a sorsot.

C üggedten a földre néz. Halkan, magának mondja :

— Valameddig lehet. — Csak János herceg korosabb volna! Igen, ha meg lehetne nőtetni, török varázslók mesterségével ; azoknak kezökben a mag csírába indul, kihajt, virágzik szempillantás alatt. Ha csak tíz esztendővel idősebb volna! Kétséges, ér-e vajjon emberkort. Gyenge testű, beteges, nem arra termett, hogy sokáig éljen. Lélekben is, ki tudja, mire nő? Kényére hagyják, mit lát majd serdülésében maga körül? Örökös cínom-dá-nomot, haszontalan mulatozást, hizelkedőket, kedve keresését. Kupák hőseit, kik erejüket vadászatokon fecsérlik, szívőket széptevésben, értelmőket kockajátékon. Mondják, hozzáértő műves egy kis arany-pénzből egész lovas embert be tud futtatni, úgy elvékonyítja. Mit ér már az ilyen arany? Csak a színe van. Ehhez fogható a mi udvarunk parádéja. Lengyel erkölcsök, talián álmok, magyar gyűlölködés, török urasága. Mi lesz, ha én nem leszek? Csak János nagyobb lenne!

Mint aki magára eszmél, úgy ül le vendége mellé s könnyebb hangot erőltet.

— Mondják, jegyzed a történéseket. Ez okon sokan félnek, sokan hízkelkedéssel udvarlanak körül. Most én is elébed öntém, mi bennem habzott. De te bizonyosan nem ezek hallására jöttél.

— Egnémely lapok, látom, aranybetűkkel való festést kívánnak a történetek könyvében.

A vendég feszengett a széken s kis vártatva így kezdi :

— Nagy dolgokról kicsinyekre szállni bajos, — tetőled én rám. Mégis, te bizodalommal voltál, — szabadságot veszek én is. A sokasággal én is tőled várok. Ne ítélj meg. Hajaim fehéredni kezdenek... Hozzád folyamodom.

— Királyné titkosa, budai prépost — mi kívánság bánthat?

— Nem nagy uraság a prépostság a török Budájában. Gyulafehérvárhoz a halál közelget, tudod.

— Ez okon jövől bátyádhoz, gondolom : atyjafia volnál.

— Padovában tanultomban jó móddal költhetém aranyát, kiért hálás vagyok. Hanem mikoron néminemű kis Annáért folyamodék hozzá, ne hagyná gyalázatba esni, keresztényi szeretetből, — elvonta kezét tőlem.

György barát hangja keményen pendül :

— Fajtalan életűek ne takargassák mocskukat csuhával!

— Deák valék még, nem egyház szolgája. Öcsémet is, Mihályt, eltiltád egyházi javaitól. Nem mindenki született remetének, mint te.

— Én Corvin János udvarában elvezettetem a puhaság útjáról. Áldom érette sorsomat.

— Nem szaporítom a szót. Üressé válandó itt a püspöki szék...

György barát arca elkomorult. Az udvarfi Verancsics leolvasta róla gondolatát : Kár volt egyszer is megnyílnom valaki előtt, imhol rögtön kérésre fogja a dolgot.

— Bátyád zálogba hányta birtokit Serédinek. Őtet nehéz lesz belőle kitudni. Kivált hogyha e mai egyességbe beleártja magát.

— Serédi megérheti vele, a miye vagyon. Hitvány clericusból ugyan felvitte dolgát, mivelhogy idejében hátat fordíta templomnak, kámzsának. Háborús időkben kapitányoké a világ.

György barát szótalan. Verancsicsnak kell újra szólnia.

— A királyné asszony akaratját Georgius néven hívják...

— Ha maga javát kérném is, meg nem adná. Nem tudnád-e, miképen szállanak nálunk új gazdára a püspöki székek? Királyné asszony adja a süveget, a pápa kezéből, nem szabad kedvére, hanem kit Ferdinandus javall, annak. Különben a felséges királyné torkig bétele a nyomorúsággal, magának szánja Gyalut, Gyulafehérvárát, jószágostul, palotástul, hogy bizony élhetése lenne.

Verancsics előrehajlik, a földre néz, csak oldalvást pillant fel:

— Ez annyit teszen...

— Félek bizony, annyit: hova-hamarább hátat fordítasz Izabella asszonynak, hogyha odaátal cifrább süveget akasztanak a horogra. Ott is mécsessel keresik az embert.

Verancsics feláll, György barát is.

— Ha netalántán így következnek sorja, lenne odaátal egy bizodalmas embered. Magad úgyse nagyon fáradozol szerzésökön.

— Vagy több haragosom eggyel. Belőled gonosz ellenség válik, kikapcsoltam előtted a páncélt.

— Így gondolsz felőlem? Talán még szólhatunk egymással.

— En már útnak köszörülöm a talpamat.

— Öreg estvelen készülsz útnak eredni?

— A napvilágot Isten munkára rendelé.

A nehéz kocsi már az ablak alatt zörgött.

Egy kis lovas csapat cselleng a ritkás erdőszélen, a csalit közt, nagy danolászva. Bebek úrfi kísérei, hazatérőben. Az úrfi egypár lovassal előre lovagolt, a többiek kedvökre portyáznak ; örvendenek a puha bihari földnek, a jószagú tavasznak.

Egyikük nevetve abbahagyja az éneket.

— No már nem lesz szerencsénk, — lám ni, pappal találkozunk.

— Vigyázz te, megver a szemével, — inti a másik — ösmerem, vajákos.

Aki szembe botladoz velök az úton, inkább madárijesztő, mint ember. Foszló, rongyos kámzsa, a lábak darócba bugyolálva, fején valami zsákdarab, kezében hosszú bot, ősz szakállát, haját a tavaszi szellő manói cibálják. Az a félkegyelmű, vándorló szerzetes, aki Varsányban hírekkel várta György barátot.

A legények leszállnak pihenőt tartani, a lovak szájából kiveszik a zablát, tüzet gerjesztenek. Az öreg is odahúzódik, eddegélnek. Egyik legény nagyot nyújtózik.

— Hiszi-e öreg, amerre mi járánk, ott talán még mostan is tart a tél.

— Soh'se szánjuk fáradságunkat. Királlyal parolázhatánk — fúzi a tréfát a másik. — Vagy nem úgy volt, mi?

Az öreg mohos szemüregében villog a két parázs.

— Láttunk olyan folyót, mint kétszer a Maros, —

meghiszi-e? Várost is akkorát, fél sarkába bele-
férne Várad.

— Mégis Váradot is szívesen vennék ott, ha
nekik adnák.

— Királynak hosszú a karja, ha kinyújtja, elér
idáig.

— Hát úgy nézzen ránk, öreg, ilyen legények
vagyunk mi!

Az öreg alig hallatszó tompa hangon kérdi :

— Tán csak nem Bebek úrnak alatta való legé-
nyek volnátok?

— De biz' a! Fiatalnak való az ilyen kutya út,
tél farkán.

Az öreg izgatottan forgatta fejét jobbra-balra,
szaporán pillogott, azután kapkodva cihelődni
kezdett s egy kurta pillantással elbúcsúzott. Neki-
eredt egy gyalogösvénynek. A legények mosolyogva
néztek utána, milyen sietősen iparkodik.

Vas Márton udvarháza előtt üldögél, a nagy
diófa alatt, a mohos kőpadon. A diófa barnuló
barkái hulldogálnak körülötte. Kardját fényesítgeti
unalmában ; van bíz' azon rozsdá. Megpedzi ujjával
s a nap felé tartva, végignézi az élén, van rajta
csorba is. Öreg jószág, még nagyapjáról maradt.

Egyszerre valami árnyék libben elébe. Csak-
ugyan, alig több árnyéknál az a foszlott kámzsa.

— No mi az, Orbán? Mi szél hordoz erre?

Orbán csak tenyerét nyujtogatja, kérőn, a
sietésben kiszáradt szája hangtalanul mozog.

— Elfáradtál, öreg? Ül le, mindjárt lesz
valami enni-inni való.

Az öreg mohón kortyolja a kínált friss tejet,
közben meg-megpihenve. Nehezen jön szóra. György
barát nevét makogja többször, kár volt fület nem
adnia a solymosi barátok hírtételének, azok neszét
vették, hogy mibe jár Bebek. Frater Benedek igaz
szívű. Gonosz dologba jártak ezek, elkerülék

Váradot, dűlő utakon lopakodnak, — nem jót jelent az ilyen. — Azután egy hosszú kart emlegett s a levegőbe nyulkált, mintha el akarná kapni. És mindig újra György barátot.

Lefektetik egy kamrába, hárs-ágyra, betakar-gatják, odatesznek melléje egy köcsög tejet, mellén összefont két kezében tartja hosszú botját, végig fektetve testén, minth a nyújtóztatón volna.

A nap hunyorogni kezd estvére. Jön haza Vas uram fia, fütyörészve, a madarászásból. Helyre kis legényke, abban a korban, mikor a köznemesi fiú nem tud mihez fogni, csak várja, hogy felnőjön.

Vas Márton nehezen rakosgatja össze Orbán szavainak értelmét, míg rájön a magjukra. Ferkó hamar észreveszi, hogy apjának valami jár a fejében.

Rögtön kérdezi is.

Az öreg, pihegős vén ember, egyet-kettőt lép a tornácon, s nehezen lök ki magából egy-egy szót.

A fiú a lócán ül s féllábát előre nyujtva, bokáját tekergeti, a csizmája orrát nézve.

— Hát aztán, ezt tudva, nem cselekszünk semmit? Hátha vagyon benne valami?

— Ne oktassa a tikfi a tikot. Nem okosság effélébe keveredni. Ne fujd, ami nem éget! — Hát hiszen, elkelne olyan egy pártfogó, mint kincstartó urunk. Érdemes volna barátságáért törekedni. István atyánkfia is felvivé mellette dolgát. Ma már nem is ösmér.

Hátrább tolja fején a süveget. Homloka verejtékes a nagy fejtöréstől.

— Van is valami a rovásomon, tudod. Ettől mindétig tartok. Nevem ott vala a Majlád felei közt. Azt az írást ma is örözheti valamely gonosz csont, — hogy kapná el a mándruc! Sokat megcselekszik az ember, mit utóbb elkaparna.

— Hát bizony nem ártana...

— Nem mondom, ha fiatalabb volnék...

— Hát én, apám uram? Itt vagyok én!

— Erigy mán, te tökmag! Ilyen egy sütykő!
Elment a szép eszed, hogy így fűtöget a familiád
vére!

— Apám uram nem megcselekedte volna?

— Én meg! Meg én! — No, hát nem eljár a
szám? — De nem ilyen korba!

Elhallgattak mind a ketten.

A vacsorát is szótlanul ették. Csak vége felé
szólalt meg az öreg:

— Majd adna neked anyád, szegény, ha élne!
Meg nekem is ám, hogy ilyet csak el is hallgatok
tőled.

Kis idő multán maga fonta tovább.

— Mi tagadás, legokosabb egy nagy úr árnyé-
kába huzódni. Ott hamarabb ráakad az emberre
a szerencse. — Csakhogy manapság az se biztos,
kinek meddig tart urasága. Nagy ház is leég, nem-
csak a viskó. — Hirem-tudtom nélkül neki ne vesel-
kedjél, hallod!

Ruhástul dőltek az ágyra, csak a csizmát rúg-
ták le.

— Aludjunk rá egyet, édes fiam. Holnap is nap
lesz. Az álom jó tanácsot ad.

Az öreg nagyokat sóhajtott. Ferkó hallgatott
keményen. Apja néha átszólt a másik ágyból:

— Alszol-e Ferkó? — Olyankor erősen szusz-
gott, mint aki édesdeden alszik.

Pitymallat felé az öreg elszundított.

Lódobogásra rezzent fel.

— Itt vagy, Ferkó?

Ferkó ágya üres.

Bebek jelentette magát a királynénál. Csodál-
kozására napokig nem hívták. Végre maga elébe
rendelte Izabella.

Bebek beszámolt róla, mit végzett. Ferdinandus
ő felségének tulajdon kezébe adta a levelet. Csak

beletekintett s a fejét csóválta. Többet nem tud. Mindent megtett a parancsolat szerint.

Izabella indulatba jött.

— Az én parancsolatomra! Még hogy az én parancsolatomra! Olyankor siettek váltig megfogadni a parancsolatot, mikor nem kellenék. Hogyha egy asszony tajtézkzik a haragtól, nem okosság szavát fogadni.

— Valamennyen fujkáltátok itt körülöttem a tüzet, végtére fogtam egy parazsat, felhajítottam a háztetőre. Az asszonyok ilyenek. — Meg kellett volna kapni kezemet. Mit bámulsz? Neked hát! Elsőnek! Tüzet kiáltani: elő, nagy okosok elő, — oltani! De nincs senki, kinek annyi esze volt volna. Ki valamit sejte, csak kezét dörzsölte. — A comes? Jó katona lehet, — hanem semmit nem ért asszonyoknak dolgokban! Könnyebb a háborúskodás. — Így járunk, hogyha a barát nincsen itt.

— Még ha megteljesül vala! Úgy legalább megvolna. Hanem így? — Megvolt a nagy húhó, — nincs belőle semmi.

— Miket gondol most felőlem az a Ferdinandus? Hogy fúria vagyok!

Markában egy köszöntyűt szorongat, néha labdázik vele. Bebekkel küldte neki Ferdinand. Kis arany lapokból összerakott hajlékony karkötő; egyik lapon Ferdinand képe zománcban.

Megnézi a képet.

— Nagyon szelíd vonások. Soha ez olyant nem cselekszik. Jobb is, legalább nem kelletik rettegnem. — De mi lesz, ha mégis kitudódik? A barát egész télen át nem néze felém, még hívásomra sem. Úgy lehet, mindent tud. — Mit foghat vajon cselekedni? Miképen tölti ki rajtunk bosszuját? Ő nem efféle puha ember, mint ez. Országból is kikerget, hogyha kedve tartja.

— Hogy soha senki sincsen, ki szememet felnyitná!

Ezüst tálon török füge volt az asztalon. Egyet kezébe vett, nézegette, forgatta kocsánya körül, s beleharapott.

— Tanuld meg : asszonyt nem való szabadjára hagyni. Még ha király se. Mit értünk mi az életnek dolgaiban? — Azt kellett volna mondani — neked, igen, neked! — hogy kérdezzem meg előbb a comest. Halogatni az elmenetetelt, míg csillapodhatám. Batthyányt kérdezni. — Legjobb : a barátot.

Erre elneveti magát.

— Látod, miket beszélek. Minden a barát itten s mindenki más semmi. Jó hogy nem hallja. — Jadwiga árvizet sírt a palotába. — Még se adom hozzád. Minek keverednénk annyira a magyarokkal?! Szükségem vagyon egész lengyelekre, kikben megbízhaszak.

Másik fügéért nyúlt.

— Legyünk reménységgel. Hogyha minden rossz következés elérne, már régóta nem állna a világ.

Megbiccentette fejét, búcsura ; meglóbálta a fület szája előtt és beleharapott.

Váradra könnyen eltalált Ferkó; tudta, melyik út visz oda, hanem a városban egészen el volt veszve. Egyszeribe szégyelte a félszárú csizmát, rövid zekét. Elbáméskodott a székesegyházon, a Szent László szobrán; szinte feledte, miért jött. Utba igazították a rezidenciához. A kapu előtt ácsorgott egy bocskoros ember, aki a markából majszolt valamit, azt meg merte szólítani, hogy lehetne-e beszélni a püspökkel.

Demeter volt. Fejcsóválva válaszolt, hogy ilyen legénykének kispap is megteszi.

Egy öreg pap sántikált a kapualjban, ahhoz fordult. Az megmondta, hogy az egész káptalan a templomban van.

A templomban annyi volt a nép, hogy az ajtón sem bírt befurakodni. Kívül került s körüljárta a roppant épületet. Oldalvást hátul egy őrizetlen ajtót talált. Belépett. Kongó folyosó; egyetlen ajtó. Benyit. A sekrestye. Faragott nagy almáriumok, feszület, tércép'ő, kihűlt tömjénzsag. A magasan levő ablak alatt egy gyónószék, a mellé húzódik. Behallatszik a templomi ének; egy elnyújtott Amen-nel elhallgat.

Sűrű csusszanó lépések a kőkockákon. Egy ajtó kitárul; özönlik a sok kispap; gyertyák, füstölő, tömjéntartó a kezökben. Tömjénfüst jön velök, meg kioltott, füstölő gyertyák szaga. Nyomukban megint papok, karingben, dalmaticá-

ban. Két sorba válnak, utat nyitva egy hatalmas testű szürke barátnek, ki templomi ruháját már leöltötte. Ez beül a gyóntatószékbe, keresztet vet, imádkozik. Ez lehet a püspök — gondolja Ferkó.

A többiek levetik a mise-ruhákat; a kisebbek sűrögve segítenek. A tágas helyiség csupa csendes mozgás, ruhasusogás. Sorra keresztet vetnek magukra a feszület előtt, főt hajtanak a gyónószék felé, kisorolnak. Egy szem sem akad meg Ferkón — ministráló fiúnak nézik.

Hűvös, siket csend marad a bolthajtás alatt. A püspök lehajtott fővel imádkozik. Ferkó összeszedi bátorságát s odazuhan a gyóntatószék zsámolyára. Lihegve suttog, susogása visszhangosan kavargog a hideg szögletekben.

A szék rácsa mögül két nagy szem fordul a fiúra. Sötét szem, szikrák pattognak belőle. Szó nélkül is feleletre vonja, aki előtte áll. Ferkó nem is állta, lehúnyta szeme héját, de érezte, hogy az a szem ezen át is olvas az övében. Mikor újra fel merte vetni, a szem már nyugodtabb volt s szikrák helyett egy sugár látszott benne. Ferkó olyasmit képzelt, hogy a püspök felugrik, csatlósokat kiált elő s hegyen-völgyön széjjel rajzanak az orgyilkost keresni.

De a püspök csak csendesen kérdezi:

— Honnan tudsz te ezekről, gyermekem?

Orbán nevére bólint. Egy nyugodt hang zöngése tölti be a helyet.

— Az Úr nem bízza dolgát latrokra, flam. Lám, egy gyermek szájával is tud üzenni.

A püspök kilép a gyónószékből, kezét a fiú vállára teszi:

— Omnibus moriendum est. — A halál mindnyájunkat megrekeszt. De valameddig munkája vagyon, senkinek életét meg nem szakasztja Isten.

Kezét vállán tartva, magával vitte az ifjat.

Mintha valami varázslat kapta volna fel Budán s a felhőkön át Váradra röpítette volna : György barát cellája szakasztott olyan itt, mint ott volt. Mint akármelyik barát-cella.

György barát az asztal mellett ül. Arcán álmatlan éjtszakák nyomai, a ráncok mélyebbek, szeme fáradt. Keze reszket, amint két összetekeredő pergamennel babrál az asztalon. Kisimítja hol egyiket, hol másikat, belenéz, pedig már könyv nélkül tudja, szóról szóra. Még ide sem értek a levelek, már tudta, hogy jönnek ; azt is, mi lesz bennök. — A speyeri gyűlés megajánlotta a segítséget Buda visszavételére. Ferdinand sereget követel az ostromra — Isztámbul meg védelemre hajtáná Buda alá az erdélyieket.

Buda! Megint a lelkére gördül ez a szikla. A szultán, hogy Ferdinandnak ártson, megint magyar várakat töret, magyar falvak népét hurcolja el rabláncon.

Elnézi a király neve-írását : nem kardra temett kéz ; vékony betűk, pontosan kirajzolva ; lassú eszű, szívós ember kezevonásai. A tartalom is száraz, hideg szavak. Nem fog ez nagyokat végbe vinni. Nem, Ferdinand mellé nem tanácsos kiállni Erdélynek ; még nem.

Az asztal végén ott ül Pesthy Gáspár. Előtte tiszta pergament-lap, írószerszáma kikészítve, a réztok a lúdtollal, a kalamáris fedele lecsavarva —

csak a szót várja. Fel-felpislant, mert gazdája nem szokott ilyen hosszasan tőprengeni.

Most már oda is fordul György barát.

— A Fényes Kapunak. Elejét, a miképen szoktuk. — Várja, míg elkészül, aztán mondja: — Maroknyi seregünknek mi hasznát sem látná a felséges szultán. A moldvai vajda már is a határon ólálkodik, csak neki bírunk megfelelni erőtlenségünkben. Élelmet indítunk, mennyi telik tőlünk, kenyérnek valót, csordákat — ebből megláthatja Erdélynek hűségét.

Ezeket mondja, több szóval, cifrázva. Pesthy hangosan ismétli, mielőtt leírja, megvárva, nem másít-e valamit a barát.

— Úgy. Alája, mint rendesen: a szegény, szűkölködő szerzetes.

Pesthy végigsimít kezefejével egy második tiszta pergamenten, maga elé igazgatja, másik levélhez készülve, de György barát a készet is elvonja előle.

— Literáti jöjjön.

Pesthy összekapkodja cókmozóját s beküldi a diákokat.

Rögtön kezdik is.

— A felséges római királynak.

György barát felveszi a Portának szóló levelet s szinte szó szerinti mondja tollba. Aláírja: *manuppa*...

— Azóta az ajtó előtt várakozik Handrai várnagy. Jöjjön be.

Hatalmas szál ember; homlokát keresztben szép vágás ékesíti. Szeme villogása az ellenséget szimatoló vadé. Kővé meredve áll meg, de érzik, hogy bizsereg, szikrázik benne az élet.

— Szükségem vagyom rád. Te jártas vagy effélékben a régi időkben. — Lábas jószág szükségeltetik, jó pár ezerig. Gabona, három ezer szekérig való. Jó, ha minél hosszabb úton mennek végig az országon. Tele szájjal hírleljék, hogy a török-

nek viszik, Buda alá... Nagyon igyekezni nem szükség. Kivárjuk, hogy miképen fordul a kocka.

Handrai szeme értelmesen csillog, — érti.

— Nem ezért hívattalak. Ezt akárki elvégzi.

— Vincen felferhetsz egy hordót, kiben ezüst pénz áll; ha nem elég, kettőt. Ennyi benne a te dolgod.

— Ez is csak takaró. — Halkabbra fogja a szót. — Azt akarom megkérdezni tőled... lelkedre kötni...

— Mindenek parancsolat szerint mennek.

— Hetek óta vagyon őrizettedben. Mit tudsz felőle mondani?

— Keveset. Túlságig csendes. Még köszönt is vagyon talán, aki elevenebb. Akárha egy kőbálványt hoztak volna oda a dominikánus fráterek. Pedig úgy mondának, szép értelmi tehetséggel volna megáldva Istentől. — Orcájába mintha nem is volna vér — akár az alabastrom. Meglehetősen szível, de jobbra szeme nézésével. Szavát alig lehet venni. Csak ül, néz maga elébe. Ha néhanap kint jár-kél velem, — vigyázok, senki se lássa, — olyankor is meg-megáll, gondolkodik, aztán mintha akkor ébredne fel, körülnéz, tovább megy.

— Nem kérdezősködik? Hogy mért van ott? Ki parancsol véle?

— Egy szóval se, akár egy faragott kép.

— Különös, de jól vagyon: — végy példát róla. — Ne kicsinyeld mostani helyzetedet. Vigyázz rá. Még tőle jöhet emelkedésed.

Ezzel Handrait is elbocsátja.

Pesthy látta Handrait bemenni s a grádicson ácsorgott, hogy kijövet elfogja.

— No, ez hamar megesett. Ennyiért kellett várnagy uramat idefárasztani Vincről?

— Még nagy haszon válhatik belőle.

— Ránk férne a kicsi is. Lábas jószág hajtásáról esett szó, tudom, magam is a felől írtam levelet a királynak. Hajcsárt csinál kegyelmedből a püspök, hehe!

— Üztük ezt régente. Szép pénzt szerze belőle János királynak, kinél mindig a hét szűk esztendő járta.

Pesthy tartóztatná, de amaz szabadkozik.

— Csak leöblítem a torkom, avval megyek. Sürgetős az utam.

— No, én is benézek a Nagy Itcébe. Itt van átaellenben.

Mindjárt oda is szól a kapuban ácsorgó Deme-
ternek :

— Lépj át csak, hé, hogy a belső szoba üres legyen.

A beszélgetés kelletlenül indult, időről, török-
ről. Handrai szűkszavún felelgetett. A sok hiába-
való beszéd közt Pesthy már harmadszor tereli
vissza a szót a Handrai dolgára.

— Hát szóval most újra kezdi a kupeckedést.
Várnagy kelle ahhoz?

— A vinci várnagyság! Hitvány kis fészek az,
akármilyen siheder átszökte a falát. Éppen az mentsége,
hogy semmi: madár se jár arra. Nem régiben
ugyan új falat is húztak körülötte... ez mán
igen! A Domonkosok düledező templomából rak-
ták. Csodáltam is, hogy pap létére hozzá nyúl.

— Nem sokat ér ő rá imádkozni! — De ha
csak afféle varjófészek...

— A mire való, arra megteszi.

— ...nem kár benne ilyen várnagyot tartani?

— Ott is az országot szolgálom.

— Mindenki maga tudja dolgát. Hanem ilyen
emberért mégis vétek... Magam is úgy vagyok,
lássa. Én is többnek indultam azt, ...papnak...
Megrekedtem. A fiatalság némely embernek meg-
eszi egész életét. Ma már... Ne sutor ultra crepi-
dam. Lássa, még most is latinra jár a szám. Azt
teszi: varga, maradj a kaptafánál. Eh!

Handrai türelmetlenül pislog, mint aki már
menne. De Pesthy folyvást beszél.

— A kincstartótól ne számítson jutalomra senki. Olyan ez a remete. Őtet szolgálni örökös szegénység. Kisajtolja az emberből a vért, továbbat nem törődik vele. Olyan ez, higye meg. Pedig : *suum cuique* — mondá a római bölcs. Az Irás is azt tanítja : méltó a szolga az ő bérére. Bezzeg királyné asszonynak *secretariussa*, Csáky, az én koromra ihol prépost leve.

Handrai hallgatott.

— Ha nekem ilyen vagdalt homlokom, ilyen tüzes szemem volna, hozzá még tudnám csörgetni a kardot — volna annyi életre való eszem, hogy nem egy fukar paptól várnék, olyan országban, ahol fiatal asszony királykodik.

— Eltelik szép időm így is.

— No, csak úgy mondom. Mert ha kegyelmed beéri a vinci várnagysággal, oka lesz annak.

— Bíró elébe hívott ide kegyelmed, vallatóra? Nem kápolnám nekem a kocsma, hogy itt gyónjak.

Szedelőzködni kezdett.

— Nono, nem firtatom én titkos dolgait senki fiának — kikiabálja az maga magát előbb-utóbb. Pedig én is tudnék egyet-mást mondani, kinek hasznát venné. *Pro primo* : nyakamat teszem rá, arról a gulyáról még maga kincstartó urunk se tudja, hová fog odaérni.

— Semmi közöm hozzá.

— *Pro secundo* : főtisztelendő kenyéradóm olyatén úton jár, mint a talián komédiás, mikor a templom két tornya közt egy szál kifeszített kötélén libeg a népek mulatságára, míg maga árnyékába meg nem botlik. Nem jó arra járni, mert kinek fejére talál zuhanni... — Nagyot hahotázott.

— *Pro tertio* : annak a félnek, akihez nem érkezik el idejére az élés, a hajtsár becsületiből vagy akar fejével szokás kárpótolást adni. Azért mondom, nem ártana egy kicsit beszélgetni.

Handrai felkapta a fejét.

— Nem ösmerjük ahhoz egymást elegendőképen. Az időjárásról meg mind a ketten látjuk, hogy micsodás, hát kár a szóért. Istennek ajánlom!

Pesthy visszaült az asztal mellé. Fél karja az asztalon, másik a térdén, petyhüdten; — minden ereje a fejébe költözött.

Volt min törni fejét a szemfüles embernek, ha mindent tudni akart.

Mik nem történnek itt az aula körül! Honnat cseppent ide az az új apród, aki éppen kilépett a püspök küszöbén, amikor ő bement? Annyit még látott, hogy a püspök jó szemmel nézett utána. Ritka eset! Hallott ő valamit, hogy a Domonkosok klastromában tartogattak egy ifjú embert, napokon keresztül; messziről jött, senki sem tudta, ki légyen; a püspök parancsolt felőle. Ez volna az? — Ebben nem tudott okosabb lenni. — Hát ez a várnagy?! Olyan messzéről kellett idefárasztani, egy csorda tulokért? — Más oka lesz annak. Kerülte is a szót, mint aki fél, hogy el találja szólni magát. Siet is vissza, ég a talpa alatt a föld. Már pedig egy várnagy sem ijed meg egy pohár bortól. Alighanem ő rá van bízva a vásár. Nini! mégis üres kézzel megyen, seho! egy bőrzacskó körülötte. Nem is volna elegendő, hordó kellenék ehhez. — Hopp, megvan! Nála vagyon a pénz, Vincen! Világos. Ahá, a kettős falak! A titkolódzó várnagy! Most már mindent ért: ott őrzi kincsét a barát.

Vonásai felderültek, ujjai vígan dobolni kezdek az asztalon, azután térdére csapott s fürge léptekkel sietett el.

Izabella nyár elején nagy bandériommal be-
szállott Gyaluba és elfoglalta Fehérvárt, az elhalt
Statileo püspök kastélyait. Csakhogy a betelt
kívánság megcsalta. Itt sem találta meg, amire
sóvárgott: az élet örömét. Nem érezte magát
királynénak a maga országában; csak mintha
vendég volna ezen a helyen is, vagy bujdosó, akit
holnap tovább sodor a sors. Szomorú kedve volt.

A bástyán járkálnak az őszi napsütésben.
Egy-egy szellő éles hideget libbent rájuk a hegyek-
ről.

Izabella a fiatal Drágfival jár elől. A királyfi
is velök van. Piros kerekű kolebkán kocsikázik,
most kapta nagybátyjától, Lengyelországból. A
gyeplő a gyerek kezében van, de kétoldalt két
fullajtár vigyáz rá.

Mineróna most is sopánkodik:

— Jaj, ez a Gyalu, ez a Gyalu! Sohse hittem
volna, hogy valaha visszakívánjam Lippát. Bezzeg
most minden órán eszembe jut. Nincs itt semmi,
a mi az életet kedveltetné. Szegény öreg püspök,
meg kellett neki itt halni.

Izabella visszhang a békétlenségre:

— Mit érne cifra palota is: minden órán ki-
vethet belőle a pogány, vagy a kincstartó alkussza
el fejünk felül.

Pathócsy rögtön kiáll Erdély mellett.

— Hát nem gyönyörűséges egy hely ez a Gyalu?

Micsoda erős falak! (Meglapogatja, mint lova nyakát szokta.) Álgyuja is vagyon egypár jóra való, mint ez is itten, la! — Hát még Fehérvár! Az aztán! Micsoda nagy hegyek vannak ottan! Az égig érő Kecskető, meg a Bilak hegye, kin a sok orvosságfű terem.

— Hegy meg tél vagyon itten akármerre nézzek — lehell a királyné kedvetlenül. — Havasok közé vagyok kárhoztatva koporsóm zártáig. Csak legalább azt tudnám, hogy fiamnak javára lesz.

Melléje lép Frater Benedek.

— Ne legyen kétséges Felséged. Az Írás mondja: eljövend az idő, mikoron a farkas a báránnyal fog lakni meg az oroszlánnal s egy gyermek őrzi őket. Most beteljesedik ez Ige ez földi tartományban, országunkon. Georgius atyánk vigyáz a bárányra, meg a gyermekekre.

— Csak ne volna szava hasonlatos az aranypénzhez: fél oldala kép, másik írás — nem egyforma a kettő.

Mióta azt a levelet elküldte Ferdinandnak, még jobban tart a baráttól. Furdalja néha a lelkiismeret — többször a félelem. Mit gondol felőle a római király? Hátha kitudódik? Mit cselekedik akkor vajon a remete? Hiszen lám, tulajdon apja is a barát pártján van, váltig azt üzeni, annak eszén járjon. Pedig retteg tőle. — Nincsen benne lélek, — mondja magában — csak a nagy akarat. Ki látta valaha csak egy mosolygását? Nem lehet nem félni tőle, kire ráveti szemét. Jó, hogy ide nem jön, rettegtetni — de mégis jobb volna, ha jőne, megnyugtatóbb.

Időmultán Mineróna töri meg a csendet:

— Az az egy mégis jó ebben a Gyaluban, hogy messzebb esünk a baráttól. Igaz, hogy a világtól is.

— Jól mondod, még a barát is kerül. Esztendeje lesz, hogy színét se láttuk.

— Van jó dolga! Váradon ugyan splendorban él, még bolondra, törpére is telik — dohog Batthyány Orbán. — Erdélynek kapujában ül, mint pók a hálójában: teremtettt lélek ide se be, se ki nem teheti lábát tudomása nélkül. Királyné kapitányának volna ott helye — teszi hozzá s fűrkészőn pillant a királyné arcára. (Neki apja is várnagy volt, Budában.) — Ittvalók mit tudunk a világnak dolgából? Csak hírből halljuk, mi készül Buda alatt. Nekünk annyit üzen a barát, hogy meg ne moccanjunk. Nem érti ő azt, hogy valamire való kard kikívánczik ilyenkor tokjából, akár a jóvérű paripa az ólból.

Izabella szórakozott, nem hallgat oda. Vonásain halvány mosolyféle dereng. Kőbor hír suttog fülébe, hogy a francia király egy hercegi kérőt készül küldeni hozzája; ilyen szövetségben két tűz közé fognák a törökkel Ferdinandust. Ez a pillangó szálldos elméjében s megszépíti arcát, mint gyermekét a játék. Mostanában vár efelől hírhozót apjától. Vásárolt is már sok finom gereznát a kalmár Nyirő Jánostól, hogy szépen kiöltözködjék.

Hátrább Losonczy elkapja a barátról ejtett szót s Athinay Simonhoz fordul.

— Főhet most a feje. Alighanem áll is már az ostrom Buda alatt.

— Nehéz a farkas szájából a koncot kivenni!

— Nem gondolom, hogy Ferdinandus lebírja a pogányt. Láttuk.

Márgay főlovászmester Pathócsyval beszélget.

— Már pedig mostanság semmit se mondhatni György barátira. Bőven gondoskodik mindenről. Láthatjuk a királyné asztalán: rakva sós hallal, mandolával, sok szép fácányok, újra bele göngyölgetve tarka tollköpönyegökbe, a kancsókbán malváziai bor. Otthon se vala jobb sora ő felségének.

Ami igaz — igaz. Mostanába meg pénzzel is szolgál a remete, kölcsönbe.

— Csak mikor a temesi gróf kifogya belőle, mert már mindenét ideadá. Olyankor igen, csak hogy készségét mutassa, túltegyen a grófon.

— Nem féltém a comest. A fukarság vala dajkája. — Erre Athinay is hátrafigyel s beleszól:

— Magam is ezideig három ezeret adék kölcsönbe királyné asszonynak, portugál aranyat, hanem a barát nem akar tudni felőle. Pedig az ország királynéjának adtam — nemdenem?

— Nekem egy elfoglalt hitvány malomnak miatta pert akasztá nyakamba szomszédom. Hinné valaki, hogy főbíró uram kisujját se mozdítja érettem? Hát ország főbírájának való ilyen ember? — pattog Losonczy.

— Itt tart ő kegyelme éhkoppon az udvarnál, mintha egyébre se volnánk valók — tódítja Markos. — Hát élet ez valamire való embernek? Ez a poshadt nyugovás.

— Addig s addig, egyszer lobbót vet a parázs s megégeti magát.

A lakájok a kolebka mellett arról suttognak, hogy tizenkilenc szekér bor ment ezért a kis hintóért ajándékba. Bizony sajnálják érte a sok jó bort.

A gyermek él az alkalommal, hogy keveset ügylnek rá, kipattan a kocsiból s nagy szuszogva kezd felkapaszkodni a kőgolyókból rakott gúlára a nagy ágyú mellett. Egyszerre sokan odaugranak s vissza erőltetik a kocsiba.

Ott van a kíséretben Bebek is meg Jadwiga. Kerülgetik egymást, de egyszer csak elfogy körülük mindenki. Bebeket megviselte az út, sápadt, sovány. Ő is észreveszi Jadwiga kísért szemét. Csendesen, szomorúan megszólal:

— Nekem mindent fel kellett áldozni a királynénak.

Jadwiga ráemeli szemét.

— Én is arra vagyok szánva.

Elfordul, hogy könnyét ne lássa a másik.

Izabella szeme épen rájuk téved.

— El kell ezt a kettőt tenni valahová, untig látom szomorú arcukat. — Bebekből várkapitányt tehetnék, talán Déva várában, azzal letörleszteném szolgálatját.

Egy kis sötét felhő úszott a vár felett, csak akkora, mint egy sátorponyva, szélei fehéren szikráztak a napban. Segyszerre nagy cseppekben esni kezd az eső, ritkásan, kopogva.

Izabellát beültetik a kocsiba, a többiek pedig nem szégyenlik futóra venni a lépést. A zápor paskolja őket, a földről visszapattannak a kövér cseppek. Egy-egy rövid égzengés dördül.

A kastélyban nevetgélve rázzák le magukról a vizet. Hogy egy ilyen kis felhőből ez kerekedhetik! A kis kaland csak jókedvre derítette őket. Van miről beszélni vacsora-időig. Hat órakor szól is a pohárnok-mester: Mosdjék, uram, kegyelmetek! — s egy rend szolga tartja a kézmosó medencét, korsót, kéztörölő keszkenőt. A hosszú asztalon cifra gyertyák égnek, a szebeni főbíró hozta, Haller Péter. Drágalátos fűszerszámokat is. A királyné örömeiben rögtön bérbe adta neki a huszadot. Ott ül a fiatal olasz orvos is, Blandrata; Izabella kedveli, ámbátor betegségéből a szebeni öreg Brenner állította talpra. Frater Benedictus meghökken, amint körül jár-tatja szemét: ennyi újhitű eretnek! Nem is mondja az asztal-áldást hangosan, csak magában suttogja. Érzi magán a szúró szemeket, s résen van, hogy mikor tűnhet el az asztaltól. Kész otthagyni a tormás csukát is.

Haller főbíró tudja, hogy itt jó néven veszik, ha a kincstartót szapulják, hát hamarosan panaszra fordítja a szót. A kincstartó üldözi az új vallást, pedig az egész szászság fel akarja venni.

— Már pedig Szebenben mi vagyunk az urak,

mi szászok, — erősködik a másik szebeni követ, Glésán János. — Cuius regio, eius religio — az a törvény. Egy hiten akarunk élni német véreinkkel. Szeretnénk látni, ki parancsol abba?!

— Hiszen csak a cifráját vetköztetjük le az ó-hitnek — veszi át a szót Haller.

Blandrata fekete szeme csillog, amint segítségére siet.

— A római egyház bálványozássá fajulgat.

— Mi bizony kihánytuk a templomokból az írott képeket — üt a mellére Glésán, — épen mikor a főtisztelendő thesaurarius úr falaink között mulata. Mit tuda ellene tenni? Bagoly is úr a maga odvában.

Frater Benedek nem állhatja tovább. Halkan, de komolyan megszólal:

— Hogyha az anyaszentegyházat ketté szakítják, Krisztus palástját tépik széjjel újra, a sírt őrző pogány katonák módjára.

Azzal feláil, sietve kimegyen.

Petrovich is megszólal. Ő pártfogója birtokain az újhítű prédikátoroknak, már csak azért is, hogy György barátot boszantsa.

— Lám, odaát Magyarországon is tépik az egyháznak testét, ragadozzák javait; csakhogy főurások töltöznek véle.

— Az első apostolok nyomorú halászok valának, most is a szegénység szomjúhozza az igét.

— Mi szükség annak püspökök száján keresztül menni? Minek a papnak gazdagság? — feszegeti Blandrata.

— Valamire való lelkipásztor kisdéd házában is tud imádkozni, — pattog Batthyány, a ki maga is György barát iránti gyűlölségből hajlik az új felekezethez. — Nem kelletik ahhoz palota, minémű a váradi.

Izabella talpas velencei poharát forgatja, szeme rajt tapad a kristály csillogásán. Kedvetlenül

eszmél a vitatkozásra. Épen a napokban kérte meg levélben pápa ő szentségét, lenne gyámola árva fiának. Pedig minden szem reá néz. A beszéd elakad. Hosszú csendesség hallgat az asztalnál.

Végtére Drágfi szólal meg :

— Míg itt efféléről disputálunk, Budát úgy lehet, már vívják.

Izabella készül asztalt bontani.

Egyszerre dobogás, lótás-tutás hallatszik kívül. Izabella arcán megvillan a kérdés : talán a követség !

Fráter Benedek suhan be.

— Megjőve Byka Imre uram. Gonosz hírt hoz.

Mind felugrálnak. Már toppan is be Byka. Csak ázott süvegét, palástját hagyta kint. Maga csuron víz, haján, bajuszán gyöngyökben állnak az eső-cseppek.

— Főtisztelendő kincstartó uram üzeni : békeség Erdélylyel ! Vasas Szent Péter napjára szálla táborba a vértessereg, — egy hétre rá, Magdaléna napjára már hazatakarodék.

Zavaros szavak röpködnek :

— Ha ott lettünk volna, talán másképp fordul !

— Jó volt nem mozdulni !

— Hozzászoktak azok a veréshez, mint vászon a sulyokhoz.

— Mit szólnak hozzá a magyarok odaát, hogy innen egy szál kard sem vala ottan !

Fráter Benedictus a kezét tördeli :

— Másodjára veszténk el Budát, immáron örökre. Most tetszik meg, jobb volt volna Ferdinandusnak megadni.

— Még ha legalább most... ! — sóhajtoz Athinay. — Mentünk volna bár segíteni, ha németnek, ha töröknek, csak ne néztük volna összedugott kézzel, mint hogyha soha se is lett volna közünk hozzá.

Közben cincogni kezdtek a zeneszerszámok a minden esti táncra.

Byka Imre kiment a folyosóra, két-három férfi

vele. Később többen is kiszállingóztak, tudakozni : mi történt, hogy történt. Byka keserves híreket tudott.

— Pécsset, Tatát, Esztergomot felégeték a bitang tatárok, Székesfehérvárat...

— Fehérvárt....?

— A szentegyház kriptájában felferék a régi királyok koporsóit.

Körülnéz s halkán, sugva mondja : — János királynak testét a basa az új városbírónak adatá, hogy temetnék el máshol, mivelhogy nem számláltaték a királyoknak közikbe. Akkor időben a szultán vala parancsoló az országban, János csupádon szolgája vala.

— Senki meg ne mondja királyné asszonynak — tanácsolja Bebek.

— Szegénynek még ott tevék a koronát fejére — ingatja fejét Benedek.

Batthyány keserűn fakad ki :

— Immáron még a gyávaság is rajtunk szárad. Orcapirulással nézhetünk egymásnak szemébe.

Perusyth megkockáztatja a barát védelmét, hiszen sógora.

— Honnan teremthet vala elő arravaló embert, még hozzá fegyvert is? Élelmet küld, hallánk.

— El se ére Buda alá — legyint Drágfi.

— Még jó, merő kárba veszett volna — véli a sáfár Bajoni.

— Így is a kontyosnak kezébe esék.

— Amúgy is elveheti, mikoron kedve tartja. Ennyivel talántán kevesebbet hajt el tőlünk.

Byka Imre hosszú gondolkodás után szólal meg :

— Isten tudja, még jó, hogy az erdélyi vért nem vitte vágóhídra. Megcsapoltuk már eléggé.

Batthyány rögtön a vállára csap.

— Ugy lehet 'biz' a, komám, hanem ezt semmi-képen ne emlegessük. Mi okért mentetgennék a remetét épen mink?

Bécs kövezetlen, sáros utcáin kopottas udvari fogat baktat. Az ilyet máskor üresen is megsüvegezik a járókelők, de most közömbösen néznek az ódon hintószekérre. Ilyent magyar urakért szokás küldeni.

Csakugyan két magyar úr ül a kocsiban. Serédi Gáspár meg Bornemisza Pál veszprémi püspök. Erdélyből jöttek fel. Kedvetlen arcuk elárulja, hogy dolguk végezetlenül. Abban jártak, hogy Izabellát kikísérjék Erdélyből s átvegyék az országot.

A kopasz Serédi dohog :

— Ő felsége bizonyosan nekünk rója fel, hogy mire se meheténk. Pedig magára vessen. A sok tanács, latolgatás közben megint megkése.

— Miképen rendesen.

— A gyalui első tanácskozás után, akkor kellett volna verni a vasat. Hogy Pest alatt a kudarc megesék, most mi csalogatná hozzá az erdélyországiakat? Akkor fukarkoda : úgy itélé, csak a királyasszonnyal meg a baráttal ingyen megy. Szunnyadó készségnek donatio az élesztője. Ki a kis pénzt markában szorítja, nem nyerhet nagyot. Fukarnak nincsen barátja.

— Eb hígye, hogy a barát merő háladatosságból védelmezné a Zápolyák jussát. Mostanság maga az úr Erdélyben, Károly császár meg Ferdinandus birodalmában pedig kicsiny pont lenne.

— Ő felsége azonképen viszi az uralkodást, akár valamely hivatalt. Eszét gyötri, gyűléseken disputál a Rendekkel, többet utazgat akármi sáfárnál; Speyer, Linz, Worms, Norinberga, Prága — alig ér nyomába az ember. Csak Magyarországba soha nem bocsájtkozik alább Posonnál.

— Nagy baj a Carolus császár betegsége — véli a püspök. — Félek, Ferdinandus úr reménysége talál belehalni.

— A hadvezetést is elméjével cselekszi, a dolgozó cabinetből. A magyarok másféle királyokat szoktak. Mely nagyra látott a Brandenburgussal! Szememmel láttam, a vasba bujt vitézek esze csupa azon jára, hogy vértjeik be nem horpadnának. Az egy Perényi jeleskedett.

— Rabság leve bére. Ilyen a királyoknak igazságok.

— Öreg hiba! Tízezer lovasa tüstént széjjel futa az esztergomi mezőn.

— Jó szolgálatot tennénk ő felségének, ha megnyitnánk szemét. Nem kedveli a magyarokat.

— Magam is el vagyok tökélve szót szólani Perényi mellett.

Előttük már a Habsburgok bécsi palotája. Két emelet magas, négy tornyú vár. A hegyes kalapú kis házak úgy bujnak meg körülötte, mint csirkék a kotló szárnya alatt. A nyers kőfalak előre vetik lábukat, földszínt a kis ablakok mély falodukból pislognak ki; vaskosár rajtok, mint a börtönökön. Az emeleti ablakok meg kidüllednek a fal színéig, belül a fal vastagságában egész kis fülkékkel toldva meg a szobákat. Az egész egyhangú, szürke, — az unalom várkastélya.

A kocsi átdübörög a vízárók hídján, az őrséggel megrakott kapu elnyeli.

A tágas kapualjból fehérre meszelt széles lépcső visz az emeletre, akár egy kolostorban. Fent kőkockás, széles fehér folyosó; két végén egész szélesség-

ben komor barna ajtók zárják be ; hosszában egy-szárnyú kis ajtók nyílnak. A lépcső két oldalán s az ajtók mellett pompásan válnak ki a nagy egyszerűségből a testőrök egyenruhái.

A szolgálattevő kamarás egy ablakfülkébe állítja az urakat. Ő felsége még misét hallgat a kápolnában, egész felséges családjával.

Pontos időben feltárul a nagy ajtó a folyosó végén. Lélekzetfojtó ünnepélyesség lehel végig a csarnokon. Az ajtóban megjelenik ő felsége, fekete bársonyban, elől széles hermelinnel szegett zekében, mellén az arany-gyapjú csillog, baret van a fején. Hosszú, sápadt arca, vékony orra, szintelen szemei, puha fakó-szőke szakáll, az olvasót mellére szorító balkeze, vértelen hosszú ujjai, a nesztelen bársony cipők — mindez olyan, mintha nem is élő ember volna, csak megelevenült kép.

A gárdistáknak szemük se rebben, míg ő felsége elhalad előttük, s egyik oldalajtón eltűnik.

Pár lépéssel hátrább egész menetben vonul a királyi család. Elöl egymagában Maximilián trónörökös, éles komoly arca meghazudtolja tizenhat évét, tartása, járása kedvetlen, hanyag. Az udvar azt suttogja, hogy a király elégedetlen fiával, mert egyik nevelője az új hit felé fordította. A trónörökös minden szemből néma kárhoztatást olvas ki s konok dacza huzódik előle.

Utána kor szerint jönnek párosával testvérei : Elisabeth és Anna főhercegnők, Ferdinand főherceg, aki széles arcával anyjára üt, a körtefejú Magdaléna Catharinával ; a két kisebbet, Eleonorát és Margaréthát kézen fogva vezeti az ája ; ők még csak nyolc-kilenc évesek, szaporán tipegnek földig érő széles rokolyáikban, parányi cipellőikben ; szemlátomást meg vannak illetődve. Négy kisebb testvérük még nem mutatkozik a gyermek-szobán kívül. A felséges asszonyt sem látni, gyengélkedik, megint vár valakit, aki idővel megtoldja a sort.

A folyosó túlsó végén feltárul a nagy ajtó s megint bezárul utánok.

A kamarás meghajolva jelenti, hogy ő felsége várja a magyar urakat.

Szűk kis szobába lépnek. Az ember nem hinné, hogy ebben a roppant palotában ilyen kis szobák vannak. A falakat majd lehúzza a pompa : német-alföldi gobelinek — az is a császári ház tartománya, sok karu aranyos csillár, földön álló hatalmas óra, — a Habsburg-ház spanyol udvarára emlékeztető súlyos pompa.

A szobában nincs egyéb bútor, csak egy íróasztal. A mellett ül ő felsége. Az asztalon feszület, ébenfából, elefántcsontból. A barettet, hermelines karbaöltöt levetette, az olvasó még ott van bal kezén, két keze egymásba kulcsolva a feszület előtt.

Felemeli fejét az áhitatból s a két úrra fordítja, kérdőn.

Serédi főhajtvá előbbre lép. Latinul foly a szó.

— Reszketek Felséged haragjától, mivelhogy útam sikertelen vala. Üres szóval tartottak. Podagrámmal lóra ültem, hogy fegyveres népemmel Kassába igtassam királyné ő felségét, átvegyem Felséged kezére az országot, miképen a gyalui egyezés adja. Hanem királyné asszony megmástitotta elméjét ; egyre azt hajtotta : nem mehet ki az országból, míg Felséged elegendő sereget nem rendel Erdély oltalmára, máskép a török végig dulja. Királyné ő felsége szájából a barát szólott.

A király vértelen kezeit nézi, unottan. Látszik rajta, hogy ez már nem újság neki.

Most Bornemisza szólal meg :

— Hogy későbbet engem is méltóztatott alá-küldeni, sürgetésnek okából, nem vala mód egyszerre szólhatnom a helytartó püspökkel meg a temesi gróffal. Egyikök magában semmi a másik nélkül. Mondák : a török neszt vevé az alkunak, Erdélyre bocsátá a moldovai vajdát, vele hada-

kozik a kincstartó. Való igaz volt, csakhogy a reverendissimus nem karddal kergette a vajdát, hanem a basákat kereste ajándékokkal.

A király halkan közbeejti :

— Okos elmére vall. Ajándék olcsóbb a hadakozásnál.

A püspök folytatja :

— Egy este titkon maga elébe bocsájtott Őfelsége, csak két lengyel urak előtt. Sírást kezdte tenni, hogy ő örömet kimenne, de csak rabja a barátinak. Két kezével megragadá kezemet, megeskete, hogy ezeket csak Felségednek, senki másnak nem mondom el.

Ferdinand hátradől székén és felsóhajt.

— Nem tudjuk, mivel érdemeljük Istentől a folytonos kudarcot. Hűséges szolgálai igyekeznünk lenni Istennek és tartományainknak, a szerencse mégis elfordítja orcáját rólunk. Hogyha néha idő, igazság kedvezése felénk fordulni láttatott, császár ő felsége a frank királlyal háborúskodott, seregeinket szolgálatára kellett tartani, kinek atyafi osztálya után bírom tartományaimat.

Serédi : Tudója annak minden, hogy a pogány töméntelenségét hiába való hadakozással császár ő felsége segedelme nélkül meg nem győzhetni.

A király : Császár ő felsége végtére megmutatá Tuniszban, hogy a törökön is lehet győzedelmeskedni. Észbe kapott a speyeri gyűlés. Joachim szállott hadba, a brandenburgus. Most az egyszer jó végét várhattam dolgaimnak, hogyha a sok csalatkozás másra nem tanít vala. A hány lovag, a hány ló — mind egy-egy vastorony. Dárda, kard nem fogja. Egy mozgó vár a had. — És?... Megfordulnak a sárfészek Pest alól! Heted nap! Egy vak hírre, hogy a ruméliai bég Lándorfehérvár alá ért. Még dicsekedéssel vannak, hogy ember, ló nem vesze oda.—Csak a mi jó hírünk, a mi országunk!...

Ezek után mi okon kíváncznának gyenge oltalmunk alá a magyarok?

Serédi óvatosan megszólal félhangon :

— Felséged magyar vitézei nem kimélik vérüket. Perényi....

A király elpirul az indulattól.

— Tömlöcben szárad, ha térdéig nő is szakáll! Ő ejtette kárba egyik a Joachim seregét. Thurzó a tanú : boglárokat küldöze Bali bégnek, összecimborált vele. Esze azon járt, hogy Tatát magának foglalja.

Indulatba jött, felállott a székről, lefejtette kezéről az olvasót, hogy az asztalra koccant. Keze reszketett.

A két úrnak most tűnik szemébe, milyen beesett a halántéka s mennyi ősz szál vegyülget fakó haja közé.

Ferdinánd észreveszi, hogy sokat beszélt. Ez nem szokása. Mestere a hallgatásnak. Mostanában mégis többször kitör belőle ez a keserűség.

Az asztal szélén pergament göngyölegek hevernek, rendben egymás mellett. Vékony újjjaival közéjük nyúl, kiválaszt egyet, fölveszi.

— Amiket mondotok, azokat megírta Georgius episcopus, maga kezével.

Széthajtja a pergamentet s beletekint.

— Okossággal élnie szükség, míg Isten mi dolgunkat jobbra nem viszi, mondja. Benne ne kételkedjünk, mivelhogy az ő jóakarata a törökhöz csupádon színlelés, míg az országot Isten kegyelmével mostani szolgaságából kiszabadítjuk. Erdély népével nem könnyű bánni, elszoktak a zabolától. Megértem.

Visszaejti a pergament az asztalra.

Az urak szemén meglátszik a csodálkozás, hogy a barát levelez a királylyal.

Serédi éles elmével odaszúr egy megjegyzést :

— A reverendissimusnak egyéb oka is vagyon. Tulságosan védelmezi a Zápolyák jussát.

— Hűségét mutatja. — Juss! Miféle juss! Izabella királynénak annyi jussa van, hogy özvegye Johannes fél-királynak. Hát az én hitvesem, Anna királyné ő felsége, nem Ulászló magyar király leánya? Testvérem, Mária ő felsége, nem azonképen Lajos magyar királynak özvegye? Mivel csekélyebb az én jogom, mint az övék? Hogy nem születtem magyarnak? Hát Izabella királyné? Valamennyi tartományimnak nyelvét nem győzném megtanulni. Azokat mi Isten kegyelméből bírjuk.

Szünetet tart, egymásba font ujjaira pillant. Kedvetlenül visszaül a székbe.

— Mi okon olyan kedves nektek János? Ez a barbár! Aki a Cerni Jovan olajba főzött fejét ebédelő asztalára tétette, úgy szidalmazta! Ilyen véres kezűvel mértek össze engem, aki minden órát népeimnek szentelem?

Arca könnyen elpirul, mert eszébe jut, hogy tegnap megint hatvan levágott orrot küldött neki egyik kapitánya, koszorú-fűzérben, s ő egy vég posztót adatott érte jutalmul. — Meghajtja fejét a feszület előtt s keresztet vet.

— Nem a java magyarok szolgálnak bennünket — sóhajtja, komolyan az urakra nézve.

Serédi bátorságot vesz magának :

— Hogyha alázattal szólani szabad : Felséged kevésbe veszi magyar tanácsosít.....

— Magyar tanácsosaim? Perényi?! — Ő volt egyik, kibe bizodalمامat vetettem. — Odaátal talán magyar tanácsosok gondoskodnak? (Sorra fölemelt újjain számlálja) Petrovich, Statileo, Verancius, Frangepán érsek, maga a kincstartó — mi is a neve?

— Utyeszenich, felség.

— Martinuzius — mondják egyszerre. — Anyja után, aki Venezia-beli — teszi hozzá a püspök.

— Maga annyiféle, mint neve. Olasz nagyot-
akarás, rác alattomoság, értem. — Annyi közt
ez az egy — igen. Volna hűséggel hozzám, tízezer
lovass katonáért nem adnám. — Megmondtátok
neki, hogy kész vagyok kitörölni elméből a
multak emlékezetét, megerősíteni püspöki széké-
ben, felmentem az eddigiekre minden számadás
alól... Megmondtátok?

— Felséged parancsolatjára.

Bornemisza püspök titkolózva hozzáteszi:

— Királyné ő Felsége jó szívvel ajánlja Felsé-
gednek, mutasson bizodalmat a baráthoz, de
valamiképen teljes bizodalomra méltatni kár volna.

Ferdinand összeráncolja homlokát.

— A barát ő hozzá hűséggel vagyon, ő pedig
gyűlölséggel fizet. Ördögnek írja, mégis akaratán
jár. Miket most hallánk, azokból királyné asszony
tetszik színlelőnek. A becsületes székelyek közül
sem volt rest feljönni egy követ, rája vádaskodni.
Isztambulból intenek, adnánk tudtára egymásnak,
ha miket a remete oda írogat és melyeket nekem.
Vagynak Erdélyben, kik nem bánnák, akárha
eltetgetnének láb alól.

Keze önkénytelenül egy pergament-szeletkét von
elő a levelek közül. A szemfüles Serédinek úgy
rémlík, mintha Izabella kezevonásának nagy Y
betűjét pillantaná meg, derekán az ismerős kariká-
val, akárha gyűrű volna egy lilium-száron. A király
a feszületre tekint.

— Efféle cselvetőktől mi hátra maradunk.
Keresztény lelkünk nem vennénk.

Önmagának beszélt, a pergamenteket emelgetve,
mintha György barát szavainak súlyát mérné.

— Hozzánk egyenesnek látszik, még sem tudok
egész bizalommal lenni. Leküldtem helytartónak
Báthory Andrást, — félre taszítja. Megértem:
maga kezében a szálak. A brandenburgi gróf

seregéhez éléssel megrakott szekereket indított parancsolatunkra.

— Engedelemmel szólva : visszafordítá a szűkölködő török táborba — ejti közbe Serédi.

— Megérttem ezt is : a brandenburgi rossz kockát vetett, a töröktől félnie kellett. — Egy lépés felém — egy a törökhöz. Simulata benevolentia — azt írja. De vajjon hozzánk igazabb-e? A debreceni gyűlés hozzám pártoltatja a Rendeket. — Erdélyben elismerik János király fiát. Mindegyik az ő munkája.

A püspök is megszólal :

— Nem tud ez világon hűséggel lenni senkihez. Megint Serédi :

— Hallánk aféléről is : a szultán mondotta volna, szolgálatiért még Bécset is neki adhatja. Ferdinand halvány szája szélén mosoly fut át.

— Ördögobbnek festik, mint ember lehet.

Az órára tekint, mint akinek gazdálkodni kell az idővel.

— Az urak nem hoztak nekünk semmi újat. Semmit a felől nem hallottak volna, hogy Izabella királyné alattomban különvaló követségeket járát a Portára, a remete háta mögött?

A két úr összenéz, látni, hogy erről semmit sem tudnak.

A felség kissé megbiccenti fejét, az urak meghajolva az ajtó felé hátrálnak. A király két tenyerébe hajtja homlokát. Azután az asztalra csap :

— Nem lehet kifürkészni! — Külön hallgatódzót kellene a Portára küldeni, velök keresni az alkudozás útját, miképpen Herberstein régóta javallja.

Feláll, az ablakhoz lép, hosszan gondolkozik. Észre se veszi, hogy a kamarás benyitott s csendben vissza is húzódott.

— Keresztény fejedelem létemre a pogánnyal

egyezkedjem? — A feszületre pillant. — Mit haesítálok? Georgius egyházi férflú, lám mégis... — Valóságban vissza vezetném Erdélyt a keresztény világba.

Végig gondol tanácsosain, mintha egy képeskönyvet forgatna. Megrázza az asztalról felvett kis csengőt.

— Rendeljék elébünk Erlauból Adorno Jeromos prépostot. Cito citissime! — Meg Malvezzit.

Visszaül az asztal mellé. Fénytelen szeme maga elé mered.

— Kik ezek Frater Georgiushoz képest! — Hogyha ez egy ember, vele enyém lehetne egész Erdély! — Vagy ha ő nem volna, akkor is.

Az ajtó előtt két tanácsos várakozott. A magyar urak megismerik a hegyes szakállú Herbersteint meg Salmot. Ezekkel fog most ő felsége a magyarok dolgáról tanácskozni.

Szótlanul mennek le a grádicson. Csak a lépcső alján jut eszökbe, hogy lanyhán védelmezték Perényit. De hát nem lehetett. Nem szólnak róla egymásnak. Mindegyiknek azon jár esze, hogy legalább György barátnak egy pár tövist a körme alá szúrtak.

— Edes uram, mely sok gondokkal jöve meg Váradról. Alig ösmerek rá nagy szótalanságában. Orcájának sötétsége nem fogy, hetek óta — ezzel állott Handrai elébe felesége.

A várnagy végig simítja homlokát, mintha ki akarna onnan törölni valamit, csak azután legyint kezével, nagyot sóhajtva hozzá.

— Nem mondaná meg, mi bántja? — kérlelte az asszony. — Könnyít az emberen a szó.

Handrai megtágította nyaka körül ruháját, mint a kit fojtogat valami s több levegőt kíván.

— Értem én ezt; tudom, többre vágyik — folytatja az asszony. — Mi ez a varjú-fészek, félre a világtól?! De hogyha ezt bírta kegyelmedre a főtisztelendő kincstartó úr.

— Bár itt békesség volna, megégném vele. Hanem, látod, ott vala Buda vívása, én meg az alatt... Nekem ott kell vala lennem, nekem ott...

— Soñse törje magát ezen, — már elm la.

— Apámuram török fogságban sínylődék — már ez okért is.

Leült az asztal sarkához, feleségét másik oldalt odavonta, közel és szembe voltak egymáshoz.

— Váradon néminemű furfangos embernek túlságos beszélhetnékje volt velem.

— Az Isten szerelméért!

— György barátira fortyogott, pedig az ő ebe; felettébb tapogató dolgaimat. Szeget üte fejébe Vinc, látám.

Az asszony rémülten nézett rá.

— Csak nem szolta el magát az én uram?!

— Miképpen tehetém? Hiszen magam sem tudok semmit. Akkor ügyet se vetettem rá, hanem azóta sokszor jut eszembe.

— Attól tart, hogy tudnak valamit?

— Az ilyen udvari kopók... sohse lehet tudni. Felállott.

— Véremmel állok János király maradékiért meg a barátért. Mikoron apámuram rabságba esék vala, akadtak, akik ráfogták, szándékkal módolta volna így, vagy hogy familiáját elhagyja, vagy... ki tudja, mi okért. János király letörlé nevüinkről a gyanú sarát; engem maga mellé veve, idővel több bizodalmas dolgába beavata. Úgy lehet, a remete cselekvé; kettőjük akarata egy volt. A remete készséggel válogatja maga körébe az efféle hibás embereket, kiken valamely folt ese, kit ő fedezze el; ezeket legszorosabban tartja markában — ha nem a hála, hát hogy minden szempillantásban...

— Bennünkét is úgy teve hát ide... kegyelmed nem zúgolódhatik.

— Várj csak. Éntőlem is szolgálatot kívána nagy hamar. Maga elébe rendele Medgyesen — János úr is ott mulata éppen — egy gyenge gyermeket biza rám, hogy anyámasszony viselné gondját, miképpen szeme világának. Ő felsége is, György barát is meg-megkérdeze felőle esztendőkön által. Hogy aztán kilenc-tíz évet ért, elvivék oskolákra, egyetemekre.

— Istenem, beh baj is nagy urak dolgába keveredni!

Handrai sokáig hallgatott, nagyokat fújva, azután csendesen mondta:

— Ő vagyon most itt őrizetemre bízva. Ebből jön ránk a veszedelem, meglásd.

Az asszony maga elé nézett.

— Olyan hosszú, fehér kezei vannak — mondta
— Haja akár a selyem.

— Szólt talán veled, míg odajártam? Nem
mondád...

— Várjon csak! Megkérdeze: szeretik-e még
a népek János királyt. Meg a remetét. — Igaz, még
azt is: maradt-e fia János úrnak, meg hogy milyen
korú.

— Sokféleképen forog a világ. Ha egyszer
szimatolni kezdenek... Úgy lehet, még útjába
leszen valakinek — vagy hogy épen szükség
leszen rá. — Könnyebb volna egy ostromot ki-
állni.

— Ezentúl örökös rebegésben élünk.

Izabellának megint üzenetet küldött apja, az öreg Zsigmond. Ne ellenkezzék György baráttal, fogadja tanácsát. A követ, Lassoczky, régi jó ismerős, Váradnak vette útját. Csodálkozva hallja, hogy György barát magyarázza el neki, miben jár s mit mondjon.

— Tudom én, követ uram, honnan fúj a szél. Ágost ifjabb király szíve szavára elszakítá a mátkaságot a Ferdinandus lányával, mely sok jóval kecsegteté az országot. Elházasodá országának jövődjét. Bomlása történék az áhított frigynek. Kegyelmetek egyszerre két ellenség közé szorulásnak, akár magunk. Ennek okáért szükség, hogy királyasszony békén maradjon; mostanság kicsi Erdély is megint nyom a latban.

A követ fejét csóváltatta.

— Bona asszony szerzője minden bajunknak. Maga szeretné forgatni az ország kerekét. Nyughatatlan lélek, merő uralkodhatnám.

— Lánya azonképen. Sok nyelveken tud szólni, latinon, olaszon, francián is; — olvasná bár poéták gyönyörűséges munkáit, faragtatna olasz mívesséssel szépséges köpalotákat, íratna képeket — szabadságában volna — csak hagyná az országlást. Avval méltósága meg nem alázik.

— Szakasztott anyja, tudom, tudjuk.

— Asszonyi elme nem foghatja meg ez mi sorsunkat. Hagyná hát munkálkodni, ki arra való,

erős. A tapasztalás megtanítá, mit várhatni Ferdinándustól; megmutatá két vívása Budának. Mit érénk a törökkel? Látánk hitiszegését. Kettejük közt hol ballábunkra kelletik állni, hol a jobbra. Kegyelmetek is majd megtanulják ez kénytelen tudományt.

— Majd példát veszünk.

György barát komolyan néz a szemébe.

— Ezek után ada Isten elmémbe kételkedést: meg kelletik-e adni Erdélyt minden áron vagy egynek, vagy másnak? János urunk szava vala: Erdélyből vissza lehet szerezni Magyarországot.

A követ lassan merte megérteni az elképesztően merész szót, elméje elkáprázott.

— Aha! Merőben nagyot gondola püspök uram.

— Csakhogy találkozni vajon rá mód?

— Ha Isten segít! Minek hajítanám az országot a mérleg serpenyőjébe, ha jobbra, ha balra? Nyeivére állatom! Bízom magamhoz, számos esztendőig nem kap észbe sem egyik szomszéd, sem másik. Hanem kitől nem mehetek elő szándékomban, királyné asszony állhatatlansága. Alattomban izenget Isztambulba, Prágába. Gáncsot vet, feladja, mit mívelek, minden lépéseimet elibéjük tárja. Megölője tulajdon javának. — Csak János herceg korosabb volna! Meddig úzhetni a csalárdság módját? Vaj' meddig tartja meg hajló napomat Isten kegyelme? Megérem-e János felnövekedését? — Ha csak tíz esztendővel idősebb volna! Mi lesz, ha én nem leszek? — Szegény Erdély!

Szünetet tartott. A követ szinte elszédült a tervtől.

— Ezt ne értené meg királyné asszony? Fiának javát? Lengyelországnak is javát? hosszú időkre!

— Eh, őneki csak lakoma, tánc, muzsikaszó forog elméjében. Meghigye kegyelmed, fiához sincsen egész szívvel, csak maga királykodását keresi benne.

— Anyja lánya, tudjuk.

— Zsigmond király megérti, gondolom. Segít is benne. Csak békítse hát követ uram királyné asszonyunkat. Jól van, magam is hajlóbb leszek kedvére. Hanem vigyázva! Királyné asszony ingyen sem tudna velem egyértelembe lenni. — Amiket mondék, a szó verjen gyökeret kegyelmedben, ne adja másnak, csak még az egy Zsigmond királynak. Más ne turbáljon tanáccsal! Kívánok királyné asszonynak minden kívánta jókat, de hogyha magát vakmerőségre vetné... Nem hagyom Erdélyt!

A követ György barát iránt csodálattal tele indult tovább Izabellához.

Ott pedig kedvetlenül fogadják híreit. Zsigmond király nem pártolja a francia herceget; György barát megvilágosította elméjét. Azt üzeni lányának: vonja meg magát Erdély; örvendjen, ha ki nem üt a tűz két szomszédja között. Királyoknak országukat kell nézni, nem magokat. Ne is gondoljon olyat Izabella, hogy Erdélyt elhagyja; György barát nem hogy elúzná, most is azt üzente: hatalommal is őtet megtartanak. Békéljen meg a baráttal, annak eszén járjon, ha jót akar flának, magának.

Izabella kedvetlenül lökte félre az ajándékokat, a sok szép coboly-prémet. A francia pillangót elsodorta a szél. A barát megint széjjel tépte egy szép reménységét.

A lakoma mégsem maradhat el; ki kell tennie magáért. Hadd híreljék otthon, milyen fényes udvart tart.

A gyulafehérvári palotában megint hosszú asztalt terítenek.

Ott ül az asztalnál a szokottakon kívül Théka Kristóf meg Kalán János, akik reménylett jobb tanácsért jártak Krakóban s most együtt érkeztek haza a követtel. Velök jött Bajoni uram is;

Váradon találták; pénzért járt ott, színből; valósággal inkább kifürkészni, mint foly az élet György barát háza táján. Ott van Márgay főlovászmester, az új udvarmester Körösi Ferenc, a Saluzzóból jött fiatal orvos, Blandrata, meg a szokott hívek.

Lassoczky ura értelmében magasztalja Váradot. Főhely az! Még nem felejtette el, hogy nemrégiben sokszor királyi székhely volt. Csak úgy nyüzsög benne a sok üzenethordó Isztambulból, Vindobonából, Károly császártól. Óh, tudnak a világban Erdélyről, György barátról! — Minden ház vendégfogadó — jól megy soruk a polgároknak. Istenes város is. Magamfélének tulságosan — dűnnyögi Bajoni. — Az utcák csak úgy feketéllnek a sok paptól, apácától. Szeri-száma nincs a sok harangozásnak, mintha egész nap temetnének. A buzgó Lassoczky épen azt dicséri, hogy már hajnalban megkondul a premontrei templom harangja nagy bűgással, a Domonkosoké keményebben kong; a Ferenceseké sincs hátrább; az Augustinusoké vékonyan szól, akár a lélekharang; a legfőbb a Pálosoké.

Lassoczky arca szinte átszellemül az áhítattól. Batthyány Orbán nem győzi hallgatni.

— Hogy nem öntet belőlök ágyúkat ebben a háborús világban!

Ezt már Kalán János tudja:

— Vagyon álgyu a nélkül is elegendő. Legjavát felruházzák nevekkel.

Mineróna sok mindent kifirtatott már Várad felől, most szaporán adogatja fel a kérdéseket.

— Hát igaz-e, hogy egy régi szent király alakja áll a rezidencia előtt, tiszta színaranyból való? Szörnyűség az, még ha szentnek a képe is! — A királynéhoz fordul: — Ott vagyon eltemetve a szent király a szentegyházban; régente korona-

viselők járultak sírjához. Ott volna jó fohászkodni, onnan égbe találna az imádság.

Márgay megsokallja a sok szent beszédet.

— Maholnap tömjénfüstölőt lóbázunk az ebédnél — súgja szomszédjának.

Lassocky jószándékkal dicsérgeti Váradot tovább; milyen hatalmas a rezidencia. Körösi uram megvilágosítja:

— Hja, azt még a régi jó világban rakatá a jeles Vitéz János. Azóta tele aggaták sok cifrával. Hanem héába a nagy uraság, a remete mi hasznát se látja. Egy kis cellát lakik.

Bajoni, a sáfár is hozzászól:

— A kápolnában olyan egy térgyepelő-szék van, jó volna rengőnek; csupa bársony párna — igaz, hogy avultak — hanem a remete csak a pusztta kövön térgyepül mellette, tulajdon szemmemmel láttam. Mán penig a mézes fazék mellől ritkán óhajt vissza bár akárki a nyomorúságba.

Izabella kedvetlenül szól közbe:

— Nem tudnak kegyelmetek mulattatásomra egyebet szólani, csak a remetéről?

Pedig maga is csak felőle kíván hallani. Közben az ő esze is azon jár: micsoda egy ember az a barát. Keze elér a szultánig; árnyéka ott van Károly császár előtt, levele a római király kezében; Krakóban szavára figyelmez az ő atyja ura; ha mit ő, a királyné kérelmez a szentséges atyánál, György barátnak jön rá a telelet. Itt is mindenki rá gondol, ellene fenekedik, tőle retteg. Ő az úr minden elmén.

Arra eszmél fel, hogy Mineróna azt kérdezi: miképen él György barát odahaza.

Bajoni válaszol:

— Szép egyetértésben familiájával.

— Micsoda familiáról szól kegyelmed — papi házban?!

— Testvérhúga vagyon, Anna húgomasszony. Éltesebb asszonyság, de még bírja magát. Ura

valamiféle Draskovich nevezetű, Dráva-melléki rác nemes. A török minden jószágaitak felpredálta, azóta ott élnek a püspök asztalánál. Fiók már kanonok.

Izabella elálmélkodik.

— Miket nem hallok! Halljátok? Hogy a kincstartónak testvére vagyon, mint más halandó emberfiának! Sohse hittem volna! — A jeges borból!

— Penig másik húga is vagyon, eladó sorban.

— Nevetek magamon, de biz' abban valék, a remete mindéig az vala, a micsodás manap: kopasz öreg ember, püspök meg kincstartó, talán száz esztendőök óta. Meg nem fordula fejemben, hogy ő is lehete fiatal, hogy szülője vala, meg testvére.

— Még pedig micsodás szüleje! — kiáltja Théka.

— Most hallánk: apja ura török kéztől vesze, egyik fiastul, Belegrád alatt. Oztán még ráfognák, hogy szíveli a pogányt.

— Adta lelke! ezzel hogy nem dicsekedék? — mordul fel Petrovich.

— Hát apródja vagyon-é, mint hírlik?

Az újon jöttek ezt is tudják. — Van bizony, kettő is. Egyik Torpai árvája, ki Kassa alatt hala, a másiknak nevét megfelelték, pedig jó familiából való. Ezt az újat kiváltképen dédelgeti a püspök. Szobájában túri, kocsijába is felveszi. Honnan cseppent, senki sem tudja.

Théka mégis hallott felőle valamit. Hogy egy ideig a Domonkosoknál duggatták. Ambátor azt is rebesgetik, az megint másik lett volna.

Mineróna összeráncolt homlokkal számolgatott, aztán kikottyantja:

— Egy szóval, fiatal is volt valaha. Mit kerülgetik, hallottunk már effélét. Kinek apja vala, fia is lehet. Afféle szerelem-gyermek — ha olyan kedves neki.

— Mi a gutát! A reves cserefa tuskó valaha

zöldült vót volna? — hangzik az asztal végéről.

Izabella Petrovichra nevet:

— Most mondja már magnifice, hogy 'adta barátja!' — Jeges bort, egy-kettő!

A nevetgélés közben hallani, amint Bebek Lassockynak lengyelül magyarázza, min nevetnek. A követ hátra veti magát székén, úgy hahotázik. Ez is tetszik neki a barátban.

Márgay az asztalra csap öklével.

— Ehun a kegyetlen bíró! Szegény Veranciust, már mint az ifjabbat, Mihályt, kitudta minden ő papi javaiból, mivelhogy a közbeszéd szerint ledérségben találtaték — ehol maga bezzeg!

— Apjára ütött vajon legalább?

— Még csak az kellene, hogy a vén szőrös-fülűre üssön! Elég afféle szerzetből egy a világon!

— Egy szó mint száz: a remete valamiféle titkot rejteget. Végére kell járjunk!

Bajoni két tenyerét szája elé tartja, úgy mondja félhangon:

— Én mondom, kincsenek is kelletik lenni!

— Van is! — dördül bele Batthyány. — Hogyne volna!

Kalán János nagy komolyan mondja:

— Lesz az! Tenger vitézi népet látni Várad alatt.

Lassocky felrántott szemöldökkel elismerően bólogatva erősíti.

— Mire gyűjti, hogyha Buda alá sem ereszté őket? Csak a királyné asszony ő felsége ellen, mi ellenünk!

— Nem olyan könnyen megy az! Nem bizony!

Bajoni ki akar tenni magáért.

— Hát a kincs, az való, kétség se fér hozzá. Ejtszakánként sokszor rakodnak szekerek hordóval, bőrzsákkal — suttogják.

— Azt volna jó tudni: hová viszik.

Bajoni meggyőződéssel mondja:

— Hát ide, Erdélybe.

Nagy nevetés harsan. Bajoni védelmezi magát:

— Anna asszony mondá.

— Vak az a te Annád, hallod-e? — nevet Izabella s megint tartja a poharát.

Petrovich az asztal elején szunyókál, de ezekre a beszédekre feléled.

— Én már azt is tudom, hogy Vincen rejteget valamit. Alvincen. Nem régiben új falakat húzattott körölte. Bizony, új falakat.

— Vinc János királyé vala, most hát a király-asszonyé. — bizonykodik Bebek. — Mikor foglalá magának? Miótátul fogva ül benne a barát?

— Ki vagyon ez módolva jól — magyarázza tüzesen Batthyány. — Fejérvár tövében Vincen veti meg a lábát, Kolozsvár mellé meg oda rakatá a Szamos mellé Újvárt. Két sarkantyúja a két vékonyunkban, miképen a makrancos paripának. Mozdulni se tudunk, hogy szeme ne látna.

Petrovich makacsul maga gondolatját forgatja :

— Végére járok én... Kitudom, tulajdon secretariussától.

— Ejh, egy hitvány szolga! Ahhoz méri szavát, kitől fizetségét várja.

— Nono, nem tegnap óta ösmerem én. Tud az sokat. Azt is tudja, hogy a barát suttyomban Prágába hova ménkübe izenget, maga uraságának kedvéért. Penig az német majd gallérunk alá pökik. A török meg itt ül a szomszédban, féltenyérrel besöpri minden jószágunkat. Legjobb meghúzódni a szultán palástja alatt...

Azok körölte nem gondoltak semmi veszedelemmel, csak a barát ellen tüzelték egymást. Egészen elfeledkeztek Lassoockyról. A szavak gyujtókanócok módjára röpködtek.

A sok nevetéstől, bortól, bosszúságtól felütötte őket a hő. Ki kellett nyitni az ablakokat, hogy a friss eső szaga lehűtse a termet.

Egy-két nap alatt kifogyott a szó az újonjöttekből. Bajoni uram azon vette észre magát, hogy tovább nem hivatalos a fő asztalhoz, csak a rangosabb szolgálattelvők közt terítenek neki. Pedig egész udvar az ő szavain kotlott, sárkányfiat költve belőlük.

— Nyomára kelletik jutni az orzott kincsnek!

— Számoljon meg a kincstartó! Országgyűlésen vonjuk feleletre!

A temesi gróf egyszeribe levetkőzte régi lomhaságát; terveket koholt, sugdosott ezzel is, azzal is. Olyan volt, mint a bomlott óra, mely sokáig nem járt, s most egy huzomban sorra kiveri az órákat, félórákat, mikkel adós maradt.

— Csak ne hebehurgyán! — csitítja a tüzeskedőket. — El kelletik állni lyukát a rókának. Már én egyszer feleletre vonám, királyné ő felsége parancsolatából; azzal fizete ki: majd ha a királyfi ember-korra jut, akkor, annak, számol. Szóval soha-napján.

— Ki is merne ujjat húzni vele? Hiszen a gyűlés csupa néma, akár a hal.

Egyszer csak feláll az alsó asztalnál Bajoni:

— Én la! Még tán nem is mondtam: Ferdinandus ő felsége engemet teve meg a királyi jövedelmek beszédőjévé.

— Megárta a sok a jeges borból — csúfolódik Drágfi.

— Okos ember a római király! Elsőbb is a pénzes zsáknak köti be a száját.

— Levelet is ada róla ő felsége, mikor — visszakapja a szót, hogy 'mikor nála járt' — mert titokban esett, csak a királyné tudtával. Bebek siet elütni a dolgot.

— Tréfaság az egész. Meglássuk, hogy áll ki a szúnyog a sassal!

— Izmaelita, vámos leszen kegyelmedből — neveti Batthyány.

— Hogyha királyné asszonyunk megmutatná felséges személyét a gyűlésnek... kockáztatja meg Athinay.

— Kész vagyok elmenni. Legalább kiöntöm szívemet.

Izabella haragosan áll fel.

— Elmene esze annak a németnek, hogy országomban parancsolgat?

— Mondom én, királyi kapitány kellenék Váradra. — —

Az udvari emberek titkolódzó arccal járnak-kelnek, sugárzó szemmel intve egymásnak. A fari-zeusok készülnek Sámsonra dönteni a tetőt, hogyha az egész ház nyakukba szakad is.

— Egész udvar csak pusztá árnyék itten. Várad a minden, meg a barát.

— Az ország nyugodalma kívánja, hogy lerázzuk róla a barátot. A főbbek elfordulnak a királynétől, ha nem tud akaratot mutatni.

— A barát legyen Erdélynek ura? A királyfit meg elviheti a szultán Isztambulba kolduló hercegnek.

Izabella megíratta a meghívó leveleket az országgyűlésre, Kolozsvárra.

Az nap estve, mikor nyoszolyája előtt magában maradott, megborzongott. A füstölgő éjjeli mécses fekete jövendölést vetett a falra. Olyat érzett, mintha egy hatalmas másvilági szellemet hívott volna ki maga ellen.

Az urak szobáiban levelek készültek, tele fekete panasszal, csillogó ígérekkel. Az alsóbb rendűeknek szóló izenetet a temesi gróf megnyomtatatta, bele markolva pénzes zsákjaiba, csak hogy senki se maradjon otthonn, akármi dolga tartóztatná.

György barát nevét súgták egymásnak az emberek, rá való gyűlölséget hordtak széjjel a lovasok, vele álmodtak a tervezgetők. György barát árnyéka borult városra, országra.

Pezseg az élet Kolozsvártt. Az utcákból szinte kicsordul a nép.

Kendy Antal palotája rajzik, mint a kaptár. A nemes urak odagyűlnek tanácskozni. Az udvariak közül is a kolomposok, hogy vezessék a többieket.

— Akárhogy is — mondja öreg Bánfi Boldizsár, kétfelé törölve ősz bajuszát — hűve valék néhai való János urunknak, hát árváját se hagyom, valamedig élek. Tegyen, ki mit akar, én holtomig megállok mellette.

— Drága játék ám az a királyosdi! — fenekedik a szikár Szentpáli.

— Hagyja el, komám uram — csendesíti Athinay Simon, — mit véte az a kis féreg, szegény. Ha nem volna, keresni kellenék helyébe.

— Legalább szittya vér, apja ura szőrin megülte a lovat!

— Én biz' a mondó vagyok — szólal meg egy bozontos nemes, — az oláj vajda az okos: mindeztől megadá magát a töröknek, azóta békessége vagyon.

— Mán biz' én nem teszem fiamat olájnak, ha már magyarnak teremté a jóságos Isten.

— Maholnap lába kél utolsó szépművű kupánknak, boglárunknak a basákhoz, Isten sülyesztené el, valahányat teremtett, — méltatlankodik egy köpcös, kinek atilláján ökölnyi karbunkulus gombok fityegnek.

— Már akkor mégis inkább Ferdinánd úr — véli egy ritkás hajú, sápadt férfi, bizonytalanul.

— Haj, haj! Isten az égbe, Ferdinánd király Bécsbe, a török meg a nyakunkon — sóhajtja egy zömök fekete ember s széjjel néz a szemben ülőkön.

— Megállánk eddig is a magunk lábán! Mi vagyunk az úr a magunk kis országán! — rikkant egy deres fejű, de kicsattanó piros arcú férfi, aki az asztalon könyököl s le nem veszi kezét a kupa füléről, hogy el ne szaladjon. — Elégséges nekünk a királyné asszony.

— Asszonyra, gyerekre házamat se bíznam, nem hogy az országot — veti ellen, féloldalra fordulva székén, egy rangos, fiatal főnemes.

— Nono, csínján; hiszen tudjuk, a barát szemepillantásán forog az ország.

— Éppen az, hogy végtére megunánk zaboláját — kiabál a kupa szerelmese.

— Már még abban is bátorkodik háborgatni, melyőnk mi vallást követ. Ebbe még beletörik foga.

— Azonképen irtaná az új felekezetet, akár a régi keresztényeket a pogány császárok. Hát már ebben se lehessen szabad az ember?

— Jót akar vele. Úgy is kevesek, ne szakadoznánk széjjel ebben is.

— Könnyű hát megett kisebbíteni, az ország gyűlésén bezzeg ki sem teszen szót ellene — védelmezi Horváth Ferenc, akit nem hiába Nagy-Horváthnak neveznek. — Bajos is volna, mivel hogy elől jára ott, hol az okosságot mérték, a többiek csak utána merítettek.

— Én azt nézem benne hibának, hogy nem közölünk való — pendíti meg Pathócsy. — Mintha bizony itt nem találkoznék, ki el tudna igazgatni egy országot.

— Vagynak itt régi familiák, kiktől szintűgy telik annyi — harsogja valaki a terem sarkából.

— Kár is volt ország nélkül ekkora udvarral jönni bé — csapja rá a kupás ember, — mü kell eltartsuk őket.

Batthyány Orbán felforr.

— Nem jöhet-e ő felsége egy szál rokolyában.

— Adtunk volna mü rejá másikat.

Athinay komolyan szólal meg:

— János király alatt meg valánk egybe — a magyarországi urak szelték ketté az országot — most mégis ideszorulának fél-kenyérre.

— Még hogy kik vágták ketté!? Igen ám: a barát.

Athinay megfelel rá:

— Ott vagyon a példa. Tulajdon az a Perényi, kinek János urunk kezére bizá koronáját, nyargalvást vivé a római királynak; ki János fejére, tulajdon azon püspöki kéz tevé fel Ferdinandusnak.

— Perényi tán nem erdélyországi vala? — pattantja vissza Markos.

— A barátot is csak kegyelmetek tolák nyakunkra!

— Mondja meg bár akárki, ki volna jobb a barát helyében? Most is nem ő távoztatá el rólunk a veszedelmet?

— Papnak prédikálás dolga, nem hogy ország dolgába ártsa magát.

Batthyány Orbán kap a pillanatnyi csenden.

— Ne egymást korpázzuk. Sem németről, sem törökről vagyon mostan szó, ezek majd eligazodnak magoktól. Azon járjon eszünk, hogy a barát zaboláját kivessük szájunkból.

— A székely székekben vagyon a barát ereje.

— Az ám. Találkozik ottan két agyafúrt Handorffy, az kik királyi levélért esdődtek vala ősi székely fekvőségeikre; nagy valami járhat

fejükben, ha ilyen alázkodók. No, majd azok... királyné asszonynak kedvére...

Öreg Bánfi a fejét csóválja.

— Ugy nézem csakugyan, kenyértörésre akarják vinni a dolgot.

Batthyány tovább pattog :

— Soha a remete meg nem számola.

— Soha nem is rendelé az ország — veti ellen Horváth.

— Rendelheti mostan! Királyné asszony igenis kívánja a számadoltatást. Kész akár maga személyében kiönteni szívét a gyűlés előtt.

— Akkor akár el is csapjuk a fene barátot! — kiáltja a piros-pozsgás nemes, s most már eltolja magától a kupát, mint aki végzett a tanácskozással.

Kendi kételkedve ingatja fejét :

— Meglássuk a gyűlésben. Nagy mester a barát. Kénye-kedve szerént terelget bennünket a maga útjára.

Szedelőzködnek. A higgadtabbak csak szomszédjaiknak sugják meg csendesen, amit gondolnak.

Csak a Bethlen Farkas szavát hallják többen, amint felálltában mondja :

— Bár érdemét látná úgy a magyar egymásnak, a miképen hibáit keresi.

A külső város-szél egyik kocsmájában többen székelyek ütöttek tanyát, meg néhány tiszamenti kurta nemes. Félszemű kis ház, egy ablakkal sandít az utcára, a másiknak helyén ajtó, fölötte vas rúdon kis hordót csikorgat a szél, cégérnek.

A tömött ivóban vágni lehetne a borgózt meg füstöt. Az asztal mellett néhány éltesebb nemes s a székelyek primorjai telepedtek le; a kisebb rendűek a fal mellett lócákon ülnek, a fiatalja a sarokban álldogál. A kucsma a fejükön, csak egyik-másik öreg tette az asztalra, szellőztetve gyöngyöző homlokát s helyresimítva csapzott hajszárait.

A lócánál felállva hadonász kézbe vett süvegével egy középkorú, harisnyás székely.

— Azon mesterkedtek az urak, hogy mü ide ne üssük orrunkat. A két Handorffy úr egész Csík-széken végig hajtogatta, hogy nem szükség befárasszuk magunkat, nem esik itt a gyűlésben semmi. Hogyha Sándor Mihály úr meg nem világosít, szépen honn maradhatánk. Most meg látjuk, hogy itt habzik az ország.

— Esmég kötélén akarták tartani az igazságot — kiáltják a sarokból.

— Pedig a légy is madár!

A másik oldalról az hallatszik a padról:

— Hallatódik, még királyné-asszony is bėjöve a gyűlésre, de be ám

— A gutát! Összeakasztja a tengelyt a baráttal!

— Egy szoknyával is bajos bírni, nem hogy kettővel — tréfálkozik egy nevető képű székely, kinek sok fehér foga szinte világít piros arcából, fekete bajusza alól.

A sarokból jóízű nevetgélés a visszhang. Az asztal mellől odafordul egy kopasz primor, fogatlan szája, mikor kinyitja, olyan mint egy fekete barlang.

— Ne te né! — Tán zabbal kínálnak, hogy úgy nyihogtok?

Erre is heherészés a válasz, de aztán elcsendesülnek.

A kisnemesek közül egy hórihorgas fekete szál férfi emelkedik fel.

— Az Úr rendelése : a férfiú legyen a földnek urává.

— Ejnye beh bibliásan kezdi — röhögn valaki a sarokban.

— Fekete felleg gyülekezik az Antikrisztus cselédjeinek fejére. Imhol az urak, a kanánenusok, maguk tépdeseik széjjel a parázna asszonynak, a régóta való egyháznak jószágait, kobozzák el kincses marháit, törlik darabokra a pásztorbotokat, hogy elszéledjen a nyáj. A barát pediglen...

— Apró szóval is megjárná a beszéd. Most az a fő, hogy mi lesz holnap.

A fekete ember még beszélne a magyar Izraelről, Babylonról, meg az edomitákról, farizeusokról, de a fekete szájú primor rászól :

— Ejsze minálunk nincsen ám kelete az új hitnek.

— Mert hogy a kincstartótól tartanak — száll szembe vele egy nyurga háromszéki.

— Mi a gutát bánjuk azt a korhadt vén papot, az ebanyját! — pattog hetykén egy kackiás, hegyes bajszú legény.

— E mindétig így pántolódik, nagy rendbontó — magyarázza az asztalnál egy idős lófő a többinek.

— Csíkszék, maradj a fazoknál — az is üres bévül!

— Nekem biz'a nem emberem a barát, meg-mételyez bennünket.

Egy marcona képű lófő áll szembe véle.

— Ki váltta meg bennünket minapában az ökörsütés alól? János királynak tetszett megházasodni, azután világra jöve a királyfi, nosza mindig: elő, székely, az ökörrrel, rá a tüzes bilyogot, visszük. Mostan harmadjára. György barát lcolvasá helyettünk kongó pénzben.

— Kölcsönbe, nem ajándékba — veti ellen az izgága.

Egy hang felel a lócáról:

— Kedvemre való kölcsön, kit sohse kérnek meg.

— Az a székelyeknek szerencsájök — mondja egy tiszai ember a szemközti lócáról, — örvendjenek neki; nekünk többieknek csak a bőrünkre megy.

— Ne bántsuk a székelyt, hé! Székely szüle a magyart! — zúg az egyik szeglet.

— Beh olcsón eladák kegyelmetek magukat meg Székelyországot! — pattog a kifent bajúszú.

— Még hogy mü? — emeli rá szemét a barlangszájú öreg. — A te beszédednek vagyon föle, vagy alja, úgy nézem. Judása az ilyen beszéd magának.

— A gyűlésben a kard is beszélhet — vágja oda a békételen. De már maga is nézi az ajtót. Gyersze! — int egy cimborájának. Egy-kettőre kitolák a házból.

— Nem-szeretem fajta — mondja a primor — pedig Meggyes nem Kürt-ágbeli származás. Lófő. Apja is örökkéig kötekedő vala. — Legyint.

— Meglássuk, kivel tart a szászság, — mü aztán a másik felekezet leszünk — mondja lassú szóval egy öreg az asztalnál.

— A szászok biz' a királynéval — de mű csak mégse a baráttal?

Az öreg primor odanéz.

— Régi példaszó, öreg apámtól hallám : üsmereetlen embert ne végy fel szekeredre.

Egyik sarok nevet meg összesűg, aztán kijön egy hang :

— Rossz kántorhoz is hozzászokik a falu, úgy-e bizony?

— Mit tudtok ti még a világ sorjáról?! Majd ha rosszabbat értetek...

— Az akasztófán is csak addig nehéz, míg megszokja az ember, nem igaz, Mózsi bátyám?

— Majd csak magad próbáld meg, öcsém.

Most az ő pártjára állnak a nevetők.

— Mán penig mű megelégtünk ezt a keserves világot.

— Nagy eszetek van, hogy nem fér belétek. Tisztába vagytok vele, hogy mit akarnátok?

— Akármit, csak másképen kell legyen.

— Rosszabbul, azt megérhetitek.

— Hát ha rosszabbul es!

— Még könnyen ficánkolsz — pillant rá az öreg, — majd megcsendesülsz, mikort a hám tör.

— Ha reggelig itt ülünk, se igazodunk mű el magunk közt — mondja a feketeszájú öreg s felcihelődik.

A primor odatekint a békétlen zugoly felé :

— Okos bíró részeg embert józan korában bünteti.

Petrovich lomhasága mindig megélénkül, ha fortélyba keveredhetik. Töri fejét, tanácsol, izenget közel s távol, hogy a királyné mellett álló urak előre begyűljenek s meg hányják-vessék a dolgot. Móját ejtette, hogy a székelyekhez, akik mindig a barát pártján voltak, jó későn jussanak el a gyűlésre hívó levelek. Aki a levelet a kincstartóhoz viszi, lova lesántul, maga megbetegül útközt; nehezen tud a barát a gyűlésre odaérni.

Délben adták kezébe a levelet. A püspök bele-nézett, aztán hozzá sem nyult az ebédhez.

Anna asszony aggodalmasan mondta urának:

— Baj van, Draskovics, nagy baj.

Az öreg egykedvűen szűrte a szót szakálla közül:

— Majd eligazítja bátyád, ne félj semmit.

— Soha se beszédes, igaz, de most keményebben hallgat.

— Majd kivágja magát. Adott neki Isten értelmet bőven.

Anna asszony éjtszaka is fülelt, s hallotta eldöcögni a veres csézát. Keresztet vetett magára s imádkozott a bátyjáért.

A nehéz vasalt kocsi bírta az utat. Nappal a két apród lovon járt mellette, éjtszakára a püspök bevette őket a kocsiba. A két fiatal fej hamarosan egymásnak borult; szemöket csak akkor nyitották ki, ha egy patak-meder kövein rázódtak —

félálomban kipillantottak a szakállas vén fenyőkre, s megint lecsukódtak.

Egyszer nagy ropogásra ébredtek. A hintó rúdja eltört. Mintha a föld alól, egyszerre lovas hajdúk termettek elő, kicsaptak egy alkalmas fiatal nyírfát, hogy egy-kettőre megfaragják.

Hanem a püspök addig sem várt. Tovább indult gyalogszerrel. Egy hegy hajlatán túl már látszottak a hajnal fátylában Kolozsvár tornyai.

A kolozsmonostori bencés apátság elébe értek. Az apát a kapu előtt várta a püspököt, izgatottan, aggodalmas arccal. Halkan mondott valamit, az apródok csak egyes szavakat tudtak elkapni: nagy sokaságról... meg hogy a királyné maga is bejőve... Az apát összekulcsolt kézzel könyörgött, hogy maradjon náluk. György barát lehorgadt fővel hallgatta, gondolkozott, aztán megindult a lépcső felé. Az emeleten nyitott ajtóval várta egy cella. György barát keze reszketett, mikor fővegét s gallérját letette, tekintete nyugtalanul fordult jobbra-balra.

Az apát leült egy padra a folyosón, a cella előtt, s elővette olvasóját, de közben sűrűn odafigyelt a betett ajtóra.

A két fiú a fa lépcsőre telepedett, könyökkel felsőbb lépcsőfokra támaszkodva. Torpai az apátra tekintett, aztán óvatosan oda sugta Vasnak:

— A királyné asszony bejőve a gyűlésre. — Baj.

— Füled csenge. Nem szokása magát gyűlésben mutogatni.

Egy-egy cella-ajtó kinyílt, egy-egy fő kíváncsian kinézett, de az apát láttára visszahúzódott. Egy szerzetes lement a fiúk között a lépcsőn, csuháját összefogva, övjén függő nagy szemű olvasója csörgött.

Idő teltével szekérsörgés hallatszott s egy szerzetes sietett föl a lépcsőn. Félhangon jelentette az apátnak;

— Királyné asszony kézen fogva magával hozá a királyfit. Lén erre süvegnek felhajigálása, kardok rázása. Készek volnának levágni, kire rámutat ő felsége. — Messze hátul valék, szavából nem sokat érthettem, de ha jól vevém ki, szűkölködéséről félretételtől panasza.

Az apát egy ideig topogott az ajtó előtt, míg rászánta magát, hogy a hírt bevigye a cellába.

Egy nagy sóhajtás hallatszott ki: — Ezt arattam! Mit is várhattam egyebet? Álnokság a gyengék fegyvere s a bosszúállás reménységök!

György barát fel-alá járt ablaktól-ajtóig, egyszer hatalmasat vágott öklével az ajtóra, hogy mind összerándultak.

Jó idő multán egy nemes úr csörtet fel a lépcsőn, magából kikelve, kardkötője félreecsúszott, kardja lába előtt kalimpál csörömpölve, kucsmája kezében, úgy hadonáz véle. Már a lépcsőn harsogja:

— Hol vagy, Fráter Georgius? Nem tudod-e, miképen fenekednek rád?

Ügyet se vet az apátra, felszakítja az ajtót. Az apát ismeri, Tomori Miklós, jó embere a püspöknek.

— Hej, püspök atyám! Mindeneket kiragadnak kezedből! Itt nem segít a szentelt víz!

Leveti magát egy székre, fujva.

— Királyné asszony mellé tanácsadókat rendelnek a három nemzetből, kiknek eszén járjon. Minden vár az övé. Hallod? Valamennyi vár vagy az országban. Várad is! Ujvár is, — te neked nem marad semmi.

— No, de itt történék is ám valami, mihez fogható még nem esett. A szászok közül Haller Péterre ment ki a válasz, ő legyen tanácsadó a szász nemzet-ségbeli egyik. Hanem amint fel kellenék esküdni, csak szuszog ám Haller, hogy azt mondja, ő már Ferdinandusnak esküvék a szászok nevében, hát

nem esküdhetik másképp. A dédelgetett szász! Az kit asztalánál vendégele a királyné!

Rácsap az asztalra.

— Mondtam már a nagy újságot, hogy mi eddig még nem volt, egy török is ott ül a tanács asztalánál? Ugy bizony, főbíró uram! A bárgyú vén temesi gróf mellett foga széket. Ilyenek esnek, ha Fráter Georgius nincs ott a gyűlésben.

— No, az már kicsiség, hogy királyné ő felsége vice-kincstartót állítt. Még pedig kicsodát? Mit gondolsz? Boynichich Györgyöt, a hájfejűt! Boynichichot, ki tízig se tud olvasni. Boynichich! Jó éjtszakát, ország!

— Ő kigyelme fog tégedet számadolásra vonni, mert a kopasz elméjű vén lator, a temesi gróf, ráveszi a gyűlést. Ez ugyan még ezután kerül sorra.

György barát megmozdul. Az ajtóhoz lép, lekiált a lépcsőn:

— Héj, Byka Imre!

A lépcső fordulójáról egy marcona ember, kit eddig senki észre nem vett, csak süvegével int vissza, s nagy fegyvercsörögve lefut a grádicson.

A barát sebtén vállára keríti lilaszín gallérját, indul lefelé. A két apród előtte. Tomori utána csörömpöl. Az apát alig ér nyomukba.

A kapunál kürtszó hallatszik, s egyszerre lovas vitézek rajzanak a téren, vágatnak alá a domboldalon, mintha a föld alól teremnének elő.

A cellákból elősietnek a szerzetesek, az ablakokra, a kapuba tódulnak.

A skárlát hintószekeret száz meg száz lovas vágatása takarja porfelhőbe.

Izabella királyné sugárzó arccal hagyta el a gyűlést, lelkes riadozás közt. A főurak nagyrésze kísérte. A köznemesség is eléglette a templom-téren való ácsorgást, annál inkább, mert szent Mihály temploma egyre kisebbre vonta zeg-zugos árnyékát s lassanként egészen levette a térről. A dél-ebéd is szólította őket. Az emelt helyen, a fejedelem körül mindössze néhányad magával maradt Petrovich ; ő rá nézett, hogy a kincstartó számadásra vonását előhozza. Sokan éppen e tárgy elől széledtek el, nem akarván számba vétetni a megfogyott gyűlésen.

A temesi gróf akadozva és belebonyolódva beszélt.

— Zultán ő felsége az okon bizá egyiknek fő-tisztelendő kincstartó urra a tutorságot, mivel-hogy a barátok a világi hiúságokat megutálták volna, kezöket a világi gyönyörűségekből kimosták volna. Ilyeténképen teve esküt a bibliára, keresztény hitre....

Ekkor váratlanul megszólamlának a tér sarka felől a kincstartó jövetelét jelentő, ösmerős hangú harsonák. Mindenki arra fordult. Akik elmenő-félben voltak, visszafordultak a gyűlés helyét kerítő sorompóktól. A temesi gróf szavát kettévágta a meglepetés, maga is kíváncsian és zavarodottan fordult a hang irányába, a bejáró felé.

Egy szempillantás alatt ott termett az emelvé-

nyen az ismeretes szürke kámzsa a lilaszín gallérral. Moraj futott át a téren, sugdosás és lökdösődés, közelebb tódultak az emelvényhez, s az eltávoztak is kezdtek visszaszivárogni a szomszéd utcából. Az egész piactér feléledt.

A kincstartó körülnézett az asztalnál, s mert épen senki sem szólott, — Petrovich zavarodottan hallgatott, — mindjárt szólani kezdett.

— Szólok hozzátok, édes feleim, Erdély nemzetei! Jól tudom, minemű panaszok emelkedtek ellenem, hiszen akképpen bocsáttattak széjjel az országban, száguldókkal, a gyűlésre berendelő levelek, miképen Izrael fiai ereszték a farkasokat a midianitáknak táborára, égő csóvát kötve farkukra, hogy lángba-tűzbe borítsák az ellenség táborát.

A hasonlatra a hátulsó részeken némi mozgolódás és nevetés hallatszott. Petrovich lesütött fejével ült, de ő is felemelte szemét a szónokra.

A barát folytatta :

— Királyné asszony ő felsége kárhoztatott, mivelhogy vékony a füstje konyhájának. Csakhogy azt nem mondá, hogy félrehúzom tűzhelyén a fazekakat. Mint hogyha olyféle hasznukat vehetném, miképpen a Szent Írásban Gedeon, aki elbocsájtá hadait, s ibrikek alá rejtett fáklyákkal mene az ellenségre, s közelébe érven összetöreté a cserepeket s a hirtelen világossággal elvevé szemök fényét a zavarodottaknak. Én az udvari népben legfeljebb üres fejeket törhetnék össze, de abból nem jőne elő világosság.

A nevetés hangosabb lett, kivált a hátulsó sorokban.

— Vagyon ezen szűkölködésnek könnyű jó orvossága : eressze szélnek ő felsége fele udvari népét, a léhűtőket, — más fele bőven töltözhetik a konyhai maradékkal.

A nevetés nőtt, helybehagyó szavakkal és bólingatásokkal kísérve.

— Aztán meg hogy adnám elő néhai való János királyunk kincseit. A főbb uraknál tudva vagyok, hová levének e kincsek. János király az egy koronát cserélé rajtok. Aratás előtt elosztá a termést. — Körülmutatott. — Szemem számosakat lát a kincsekből itten is, drágaköves boglárokat, mentegombokat, gyémántos kardokat, és sokan öröznek a polcokon szépművű kupákat, mikből valaha a Szapolyai-házakban iddogáltak.

Az elsőbb sorok, kiknek a padokon ülőhely jutott, zavartan néztek oldalvást vagy a földre.

— Én nem vagyok barátja a drágaságoknak. Vagyon Váradon drágalátos szentegyház, hanem az Istené, vagyon szépséges residentia, az az egyházé, enyém benne csak egy cella. — Megrázta mellén a csuhát. — Soha két csuhát nem ölték egymás fölibe, zsoldosok élelmivel elégszem, örökös úton-járó vagyok.

Most már hangos helyeslések törtek elő. — Úgy vagyon, tudjuk! Vivat a kincstartó!

— Elégedetlenek vagytok, barátaim? Igazságatok van, nem könnyű Erdélyben az élet. De gondolatok vissza : mikor az Ur az ország-igazgatásnak jármát nyakamba vetette, lőn az Urnak keze rajtunk, olybá vala az ország, miképen Ezékiel proféta látomása : rakva vala a mezőnek színe megszáradott csontokkal. — És az Ur mondá : Ime bocsátok belétek lelket, és életre keltek.

Sokan az ájtatosabbak levevék kucsmájokat, sokan keresztet vetettek a szent ígék hallatára.

— Bizony nincsen azonképen, mint nemrégiben vala, az idősebbek emlékezhetnek. Házaitok, hol annyiszor repdestek a tűznek madarai, fedél alatt száraz menedéket adnak az ingó-bingó holmiknak ; az ólakban sokszor elhurcolt igavonók helyén újak kérődznek, nyerítenek ; a vetéseket nem tiporják le ellenséges száguldók, nem hurcolják el jobbágyaitokat, gyermekeiteket. Nem úgy, miképen még nem régen is. Felpezdült az ország. — Hogy ezekért adót

kelletik fizetni a töröknek? Megkimélt tőkéték után interest az; nehezen esik, tudom; pedig nem is adóba adjuk, csak ajándékot küldünk. Tizedét, mit mondok? századrészét se annak, mit eddig kényére harácsolta, valahányszor tetszék.

A fejek helyeslőn ingottak. Mindenki jóváhagyást sugott szomszédjának, csendes zsongás töltötte a teret. Még az első sorok főbbjei is jóváhagyón bólogtak.

— Hanem ti elégedetlenek vagytok, édes feleim.

Itt-ott ellenmondások röppentek fel, általános morajlás hallatszott. A remete látta, hogy a döntő pillanathoz érkezett.

— Megértem. Nem akartok gubernátort. (Itt is, ott is zajongás támadt: Csak az urak! — Dehogy is nem! — Egy gyermek mellé ne kellenék?) Igazatok vagyon, átalátom. Annyi gubernátor, helytartó nőtt fejünkre, hogy nagyobb országnak is sok volna. — György barát nem vet ügyet a nevetésre, újjain kezdi számolni. — Itt vagyon első: a perillustrissimus comes, — Petrovichra tekint — aki tutori hatalmánál fogva maga aggatá magára ezt a titulust.

Petrovich feszeng székén, a halk morajra.

— Királyné asszonyunk locumtenense Pathócsy uram, Isten éltesse!

— Kicsoda? Fene se halla felőle! Így akármivé lehetni, suttyomban! — lobban fel a tömeg.

— No, ez ellen semmit se szólhatunk: Ferdinándus király ide küldé locumtenensnek Bornemisza András urat. Juszt tart az országhoz, jussa lehet ehhez is!

— Miféle juss az? Nem kell itt egy fia léleknek se! Hallani se akarunk róla!

— Hallám, a mai napon itt vala ülése a temesi comes mellett a török császár ő felsége egy csauszának, aki meghallgatására jöve, miket végeztek ennen dolgaitok felől, erdélyországiak.

— Szégyen — gyalázat! — hangzott a tömegben.

Vaj ki hozá ide? Hadd tudjuk! — Öklök emelkedtek s a tömeg közelebb nyomult az emelt helyhez, előbbre szorítva az ülőhelyen kényelmeskedőket; villogó szemű, kipirult arcú ködmönösök álltak a földbe cövekelt padokra, egy-egy lóca le is roppant alattok.

— Ne hánytorgassuk ezt atyámfiai, — körmetlenül ne hágj nagy fára! — Egy még hiányzik is: ha meggondolom, a Rendeeknek nincs gubernatoruk, kit ők tettek volna. Látjuk, hogy ha gubernatort akartok hajítani, lehet válogatni.

Petrovich használta a pillanatnyi csendességet s hátul leszállt az emelvényről és eltűnt.

— Tik, édes feleim, engem szemeltetek ki, hogy letesztek a gubernátorságból. Ez legkönnyebb, mert engem sohase tettetek gubernátornak. Le akartok tenni a kincstartóságból is. Vajon, édes feleim, méltóságos, tekintetes, nemzetes és vitézlő uraim, hova teve fel a ti jó akarattok, ahonnan most le akartok taszítani? Engem a kényszerűség teve kincstartóvá. Kincs ugyan nem találkozik őrizni való, — de kincstartó is vagyon még kettő: Ferdinandus ő felsége haragjában Bajoni uramra bízta félig-meddig a jövedelmek beszédését....

— A sáfárra? Az csak pénzt költeni tud!

— Királyné asszonyunk pediglen Boynisich uramra, ha talán ösmeritek.

— Hírét se hallánk! Ilyenekből tennének ország nagyjait?!

— Én hát a kincstartóságot is könnyű szívvel oda hagyhatom, lesz, aki végzi, a királyné asszonynak, Ferdinandus úrnak. Ti, édes feleim, rám bízátok a ti javaitoknak oltalmazását, ország bírájára, rám bízátok az igazságot.

Kucsmák lengtek, kardok csörögtek: Vivat a kincstartó! Vivat!

— Nem kötelességem ugyan számot adni, amíg néhai való János urunk fia embersort nem érne: de

én nem húzom ki magam a számadolás alól. Erdély gyönyörűsége, gazdag ország, annyi pusztítás, fosztogatás után sem marada bőséges javaknak hijával. Tisztem szerint begyűjtém ezekből, amik illették az országot, ő felségét. Megvallom, nem találjátok sem zsebemben, sem bőrszákjaimban.

A kíváncsiság visszafojtotta a lélekzetet is. A főbb urak szemhunyorgatva néztek össze: no most!

A kincstartó háta mögött Vas apród — mert csak a két fiú volt minden kísérete a téren — jelt adott hátrafelé, ott egy hatalmas szál férfi, Byka Imre, feje fölé emelte kardját tokostul.

A kincstartó is arra pillantott. Alig volt ideje annyit mondani:

— Imhol az ország kincse, a királyi kincse! — s széttárt karokkal szintén arra fordulni, mire mindenfelől kürtök rivalgása hallatszott, s a széttekintgetők most vették észre, hogy a házsongárdi dombokat katonák lepik el, mint fűszálak a mezőt, a térre torkoló utcákon lovasok patkórobaja hallatszik.

A lelkesedés rivalgásba tört ki. Mindenki a sorompó felé tódult, kiabálva, kucsmáját rázva. A békétlen székelyek lobognak legjobban. Az ülőhelyükről felzavart főbbek egy-egy kis szigetbe verődnek az árban.

— Ez az igazi, — mondja Horváth Ferenc — nem a veszedelem idején kapkodni zsoldosok után.

— Csakhogy mi költségbe kerül — veti ellen valaki.

A barlangszájú székely épp arra sodródott. Odanézett. — Kecskét nem gyapjáért tartanak.

Senki sem gondolt arra, hogy a sereg nemcsak az országot, a gyűlést is rendre tudná szorítani.

A barát a notáriushoz lépett s félrelökte előle a délelőtti megírt articulushoz.

A kincstartó tisztában volt a felől, hogy a gyűlés lelkesülése csak fél-győzelem. Nem országgyűlések ástak neki vermet. A királyné elégtelensége, elkeseredése, a kedvleső udvari párt, a sok üres becsvágy, hatalmi szomjúság a százfejű hydra, mely lábaira fonódik. Izabellát annyi csalódásai után könnyű felingerelni a kincstartó ellen, de ha szemtől-szemben vannak, az ősz férfi szeméből világító ész s a homlokán ülő komolyság az oly felületes lélekolvasót is mindig meghatották. Izabella állhatatlansága mellett ily megbékülések sűrűn érték egymást.

György barát lelkében háborogtak az indulatok. Egy csausz a tanács asztalánál! Egy kém szeme láttára próbálják megdönteni azt, aki vállán tartja az országot s úgy gázol vele az idők hinárlában, mint Kristóf a Gyermekekkel. Megolvastatni az ország javait az ellenség adószedője előtt! Mégis elhatározta, hogy elmegy Gyalura a királynéhoz.

Egyedül találta. Egy kereveten ült. A szobában vígan táncolt a napsugár, aranykévét vetve a padlóra, falra. A királyné arcán is napsugár játszott: úgy érezte, a szoba falai kitágulnak, a vár is, Erdély is, és friss tavasz tölti be az országot.

Egyszerre elébe dobbant a barát. Izabella fel pattant ültéből, kezét az ijesztő látvány elé feszítette, mint váratlan támadó ellen.

— Mit akar itten? — sziszegte, félig haraggal, félig félőn.

György barát megállott a szoba közepén.

Izabellából ömlött a harag, mint egy zuhatag.

— Könyörgeni jöve? Elkésett! Tegnap más-képen perdült a kocka. Haha! Vége a sok csoda-hamisságnak! Nem vagyok ezentúl alázatos engedelme-se! Nem incselkedik többet ingerlésemre, püspök uram!

Indulatosan járt fel-alá a barát előtt. Előso-rolja, mit szenvedt, nélkülözéseit, a mellözéseket. Magának beszél, György barát-ra rá sem pillant.

— Mindeneket visszára igazíta, mi vágyódá-som vala. Ki akarék menni ez boldogtalan ország-ból, — kincstartó uram útam-at állatá. Szülőapám-mal is maradásra kész-tete. A Rendek hatalom-mal is megtartaná-nak! Hír szálla a francia királyfi szándéka felől; olybá vala, akar az álom, szem-nek káprázása. Hja, török-nek kezé-be esnék az ország! Mindig az ország, — sohas-c én! — Váraim a kincstartó kezén; akaratom a kincstartó kezében. Még csak azt sem adá tudtom-ra, hol őrzik fiam koronáját. Egyszer még elkapják fe-jéről. — Hanem tegnap, — óh áldott nap! — tegnap ez dolgokban végszakadt. — Folyamodám a szentséges atyához, parancsolna papjával; atyámuram is szíve meg-estében megkeresé a török császárt...

Megállott György barát előtt.

— Az ország gyűlése tegnap visszaadá várai-mat; ezentúl én teszek várnagyot, valamennyi hely-be. Érti, kincstartó uram? Külső országból jött követek élém-be járulnak, én szólok velők. Úgy ám, főbíró uram! Nevem-mel tesznek igazságot. Az országnak fő hivatalit magam osztogatom, kényem-re. Izabella nem marad nyomorodott árva, nem senyved örökkétig koldus-sorban.!

Kard koppant a padlat kövén. Petrovich lépett

be ; most érkezett meg sürgős híreivel. Csodálkozva jártatta szemét rajtuk.

— Éppen jókor, comes ! Adja hírül a förtiszteendő gubernátornak : tegnap levetkezteték hatalmából.

Petrovich zavarodottan néz a királynéra s tompa hangon mondja :

— Ne volt volna késésem, jobb leéndett elébb négy szem között szólni. — Tegnap délkorban a gyűlés felháborodván, főbíró úr mellé támada. Ez a pucér valóság.

Izabella kövé meredt. Sokáig nézett szótlanul Petrovichra ; lassant visszament ülőhelyéhez s onnan fordult vissza György baráthoz.

— Mit akar tőlem?

György barát közelebb lépett hozzá.

— Szememre lobbantja Felséged, hogy maga kedvéből elhagyná a szomorú rabságnak ez országát, — én tartanám itten. Igen : a Zápolyák boldogtalan koronája, — nem én. János herceg királyságra neveltetik, — a miképen Felséged képezi a királykodást, magának és neki : citerások, lantpengetők között, lovagi tornákon koszorút osztva, fáradságot vadászaton keresve, miképen a Sforzák udvarában meg Krakkóban szokás. Pulyaságot tanul, asszonnyá nevelik. Nyolcadik évében jár s mit lát maga körül? Mü kardos nemzet vagyunk. Azt keressük, ki gondoljon gondunkkal. A Zápolyák koronáját füst, korom fogta meg a Dózsa alá rakott tűz lángjából ; kinek vagyon rá gondja, hogy megfényesítse?

Izabella könnybelábadt szemmel, borzadva függött a beszélőn. Petrovich lehorgasztott fővel hallgatta.

— Felséged pápa ő szentségének atyai kegyelmét kérte János hercegnek. Métélyes országba szálljon alá a Szentlélek galambja? Nénai való Lajos király, a szerencsétlen végű, házonkint

őszveszedeté s tűzre hányatá vala az első heretnekeknek könyveiket, János urunk megégettetni rendelé a beste lélek Szántai Istvánt, vajmi kár, hogy nagy istenfélelmében mégis disputára engedé. Szegedi Kis István nevezetűt kizavartatá velem országából, — a comes templomot ada neki jószágán. Drágfi Gáspárt ne tudná Felséged, hogy Erdődöt eretnekséggel mocskolja, ott tartogatva néminemű Batizi Andrást?

— Vallás miképen lehetne gonosz? — szól közbe Izabella.

György barát fennebb hangon dörög :

— Vallás! Papok elvetik a szemérmet, házasságra adják fejöket, — ez vallásnak dolga? Gyulafehérvári prépost Bebek Imre búcsút monda az egyháznak, veszprémi püspök Kecseth Márton meg is házasula. Felségednek tetszésére vannak az effélék?

Petrovich félhangon gúnyolódik :

— Szentség a házasság, mért ne élnének vele?

A püspök arra se nézett, beszélt tovább, nagy indulattal :

— Templomokból kivetik a szentképeket, — ez vallásnak módjára mutat? Nem istenkáromlásra? Ama hitehagyott szerzetesnek felekezete — nevét se akarom szájamba venni — kész elűzni Istennek szőlejéből a felkent papokat, mivelhogy az örökéletnek beszédét akármi duhaj szájába veheti. Ország gyűlése elébe idéztetém a felforgató Honteurst ; ki nem ereszték Brassóból, Felséged gyengesége disputára bocsátá libellusát, — hát nem megkegyelmezőnek a hígvelejű Glatz Márton csacsozásinak? Miképen fognak Felséged országával gondolni, azkik lelkök üdvösségével, a másvilággal sem gondolnak?! Ide kívánjuk a Szent Atya áldását, hová csak átokra emelheti kezét?

— Ártatlan emberek azok, igével oltogatják a szomjas népnek sóvárgását — védi magát félhangon Petrovich.

— Ártatlan a szű is, ki megőrli a fát, mert nem tudja, mit művel. Csakhogy ezek tudják. Széltében hirdetik: a most való időkben kezd immárom az Úristen igéje villámlani. Az alja népet felbujtják urai ellen, hogy ők volnának az országban való sok romlásoknak okai. Duna mentében a nép szabadítónak várta a törököt, készen kezére adni urait, várastul. A magyar urak észbe kaptak, folyamodának a római királyhoz, könnyítsen a nyomorú nép jármán, mivelhogy veszékelése felszáll Istenhez. — Nálunk? — Felséged udvarnépe elégli, hogyha lakomáival hízlalja a népnek szemét, kik szűk karéj kenyéren, ingyen merített vizen tengődnek. Átok gyűl a szívekben, az átok a Zápolya nevet keresi. Jaj, micsoda országot készítenek szegény János hercegnek!

Izabella reszketett. György barát leggyöngédebb húrját illette szívének, az anyához szólt.

György barát közelebb lépett hozzá.

— Ne félj, leányom. Felséged vállán akármi lepel királyi palást, bátor híu hímes fátyol legyen, jobbágyi csókkal illetem.

Lehajolt s ajkához emelte a királyné fejékéről lefolyó fátyol szegélyét.

— Segíts, szent atyám! Vedd le rám való haragodat fiam fejről, — hebegte Izabella.

György barát tudta, hogy Izabella elszédült a gondoktól, melyek közt meghordozta. Csöndesen, de komolyan szólt.

— Felséged elrontaná a háznak oszlopát, hogy nádszálra támaszkodjék. Hajlott kort értem, ideje bezárkoznom cellámba, hogy közel ólálkodó halállommal barátkozzam. Csak egyet kívánok, kérek, követelek: mutassa meg felséged, kire az életnek gondját rábízom, a ki helyén leszen, hogyha holnap megütik határainkon a török dobokat, vagy vértések özönlenek alá a Királyhágón.

Izabella Petrovichra pillantott, azután odalépett György baráthoz :

— Más ki sem segíthet rajtunk — súgta.

Kezébe vette a barát nyakában függő keresztet és megcsókolta.

A királyné lakomát rendelt a kincstartónál a kibékülés örömére. Ott az egész udvar, sok lengyel úr is Liesickivel. Közöttük Nyzowsky fiatal dalia, a királyné szeme mindjárt meg is akadt rajta, rögtön megtette pohárnokának.

Lakoma közben olyan játék lepte meg a vendégeket, minőket olasz udvarok felől hozott a hír. Venyige-koszorús Bacchus lépett a terembe, petytyes vadbőrben, ő töltötte meg a királyné poharát, miközben áradt szájából minden földi jónak kívánása. Aztán Apolló jött, virágos lantját pengetve, ékes rigmusokkal hódolt a szépségnek, a zene és tánc pártfogójának. Végül Mars isten kardját fektette a királyné lábához, neki ajánlva erejét. A püspöki palotára való tekintetből szokatlanul fel voltak öltöztetve, amin a királyné dévajul el is mosolyodott.

Izabellának magas kedve volt. Akik ráfigyeltek, észrevehették, hogy pillantása sűrűn száll Nyzowsky felé s egy-egy mosoly is kíséri.

— Hallám, eladósorban levő hajadon húga vagy püspök urunknak. Hogy soha se láthatám! Pedig szándékom, hogy én házasítsam ki. Ne is késsünk soká. — Téged is, Jadwiga. Kinszky megkérte tőlem kezedet, oda is adtam. — Vigyázz, Mineróna, te rád is sor kerül, jó kedvemben vagyok.

— Ugyan, ugyan, Felség — csóválja fejét Mineróna, — nem sajnálná azt a szegény férfit?

— Bátor embernek ösmerem Korlátovicsot! — Azután elmegyünk Újvárba, megnézni, miket épít vala kincstartó urunk. — Márgaihoz fordul : — Lovakat Brassóból rendeljünk, nekik vagynak legjobb lovaik.

— Szekeres lovakat — teszi hozzá Batthyány. — Járó lónak százszor jobb a magyar.

Lakoma végével felállt az öreg Liesicki, meghatva egymásba tette a királyné meg a barát kezét. Épen azért küldte az öreg Zsigmond, hogy békét szerezzen köztük.

Mind a kettőjüknek eszökbe jutott, hogy valaha így tette kezöket egymásba János király.

Mindenki meg volt hatva, egyik-másik szemben könny csillant.

A szomszéd teremben zene zendült, nagy csodálkozásra. Izabella mosolyogva néz szét a terem közepén: szeme incselkedve György baráton áll meg.

— Ej szent atyám, ki itt a házigazda?

Minden szem a püspökre fordul, kíváncsin, vidáman. Ő könnyed főhajtással nyúl a kínált kéz felé s megfogja Izabella kis kézbeli keszkenőjének csücskét. A zene lassú palotásra zendít.

Batthyány Orbán a fejét csóválja:

— Nem lehet a fránya baráton kifogni! — súgja szomszédjának.

— Vitéz volt egész nemzetsége, tánchoz is értettek, — mondja Horváth.

— Jól hajlik a dereka, pedig nem idei nádszál.

Pathócsy is rossznyelvű akar lenni:

— Ni csak, még mosolyogni is próbál. Nem csikorog vajjon belé a szája?

Mineróna sopánkodik a gyönyörűségtől.

— Istenkém, hogy lebeg a királyné, akar egy pillangó!

Hajladozva végig imbolyognak a termen. Ott a barát félreáll. Ketten is várnak a királyné táncára, Drágfi meg Nyzowsky.

Izabella a lengyelt választja. Susogás, gúnyos pillantások Drágfira. A zene frissebb lengyel táncba fog.

Pereg a tánc a teremben. Egyszerre megdör-

dül az ég, tűznyilak szállnak el az ablakok előtt. Zápor veri a falakat.

Izabella befogja fülét s a belső sarokba menekül. Lányai körülállják.

A vihar le-lekap egy-egy darabot a háztetőről s a falhoz csapdossa. A szél bevijjog ajtón-ablakon. A gyertyák lobognak, egy-egy ki is alszik.

A babonások aggódva néznek egymásra. Jel ez! Akárki meglássa, nem sokáig tart az új békesség, — háborúságot érünk.

Másnap György barát búcsúvenni készült a királynéhoz. A lépcső alján susogást hall fentről, selymek suhogását, puha saruk léptét. — A gyűlés-beli csauszt látja, két másik törökkel. Izabella ajtaja éppen kitárul előttük.

Amint visszafordul, Vas apród selyembe csavart pergamentet nyújt neki. A szultán levele. A püspök kibontja. A nagyúr kemény szavakkal jó bánást parancsol neki Izabellával, fiával. A barát régóta tudja, hogy háta megett a királyné külön embe-reket járat a Portára, árulkodni.

Vas Ferkónak vállára ejti a kezét.

— Sohase higgy asszonyfélenek. Emberben a varjú galamb-képet ölthet. — Hitvány az emberi fajzat; nem csoda: asszony hozza világra.

A püspök sötét arccal ült fel kocsijába.

Ujvár udvarán még javában kopácsolnak az olasz kőfaragók, mikor a királyné oda látogat. Pedig álló esztendőnél tovább váratott magára.

A tarka udvari nép most fekete, mint egy varjúcsapat, nagy pápistasággal gyászolják az öreg lengyel királyt. Most mégis mintha otthon hagytak volna valamit a fekete bánatból. Donganak a nagy palotatermekben, megkopogtatják a márványból való ajtófeleket, oszlopokat, nézik a képírók munkálkodását a falakon; csóválják fejöket a szerzetes gubernátori módján.

Izabellának tetszésére van minden. Rögtön magának is foglalja a várat, levelet ad ki, csakhogy leírassa: Ujvár várunkból, a Szamos mellékén.

Csak azzal nem tud megbarátkozni, hogy ablakai előtt mindig egész sereg váz-ember ácsorog, épkézláb férfiak, csontig aszva, rongyokban. Fráter Benedictus megmagyarázza: ember-vásár ez; a török árulja a magyar rabokat, mint az igavonó barmot. Tíz-húsz pénz egynek ára. Odahajtják őket, hol a püspök tanyáz, mert kiváltja, valahányat csak győz.

Izabellát bánata fogékonnyá tette a szenvedés iránt.

— Ne szűkölködném magam is...

— Mióta felségednek itt vagyon mulatása, felséged nevével szabadítják őket.

Meghatotta ez a figyelmesség, de hamar meg-

kövült. — Az ország pénzén cselekszi, én tölem vonja meg.

Nagy kívánsága volt, hogy György barát titkos termeit lássa, rányisson várátán. Nem volt nehéz ráakadni: ahol a legtöbb instanciázó lézeng. A selyem-suhogásra utat adtak. Fürge, csinos apród nyitja előtte az ajtót. Izabella megnézi: ez lesz az!

Nem csodálkozott volna, ha afféle rejtelmes barlangba lép, minőt aranycsinálók műhelyéről látott rajzban: mindenféle csövek, nagy üveggolyóbisok, műszerek, a falakon titokzatos jegyek, a boltozatról kitömött óriás gyík függ.

Csak egy sivár cella. György barát az asztalnál elrongyolt szélű, penészes írásokat forgat.

— Néminemű régi levelek találkoznak a váradi káptalan írásai között. A bűnösöknek neveik, kik ennek előtte háromszáz esztendőkkel tüzes-vas próbát álltak a káptalan előtt.

Izabella megborzad, orrában érzi a megperzselt eleven hús szagát. A barát hozzáteszi:

— Isten csodákat teve az ártatlanokért, szent akaratjából.

Izabella máskép is kényelmetlenül érzi magát. Mintha egy síkos kígyó szeme tapadna rajta, vagy mérges hernyó mászná. Hátranéz. A zugolyból csakugyan két sötét szem szúr felé. Ősz, öreg, összeaszott, töpörödött, keszeg kis ember somfordál elő György barát intésére. Vállig erő, síma fehér haja eltakarja fülét; háta púpos, annyira összehúzza magát; a fekete zeke félkarja üresen fityeg. Elkapja szemét a királynéről s besompolyog a benyílóba.

— Török rabságból váltám ki. Itt lézeng — mondja György barát, megrázva s félretéve asztalán az elfakult lapokat. — Akkoron még hatalmas vala az egyháznak, ökle büntetésre, ereje rendnek megtartására. Kolozsvár városában találkozik egy könyvnyomtató műhely, odaviszem. Lássák a népek,

mi vala díja hajdanta a bűnös cselekedetnek, miképen kelle főt hajtani az Ecclesia előtt.

— Ezt is az új predikátorok ellen cselekszi Reverendissime?

— Felsőged most is pártul fogja őket? Én, én máglyát rakaték a gaznak, ki egy pápista asszonyt arcul csapa, mivelhogy kép előtt imádkozék. Egyetemeken taníttatám testvéremnek fiát, hogy disputákban helyt álljon. Isten nemcsak feddést, — vesszőt is enged.

— Vasból vagyon kegyelmednek szíve.

— Vasból kívánok lenni egész magam. — Látám én felsőgedet buzgón a térgyeplőn, mégis így gondol felsőged? Nem látja-e, hogy a sátán Istennek méltóságába akar hágni? Azt mondá felsőged, hogy vallásból nem következik kár. Hallgassa felsőged: ez ideig három nemzet versenge e tenyérnyi országban, minden jó szándékhoz három nemzetet vala szükség eleve hozzá kapadni, egyenként megokosítani; — ezentúl vallás is kettő-három leszen, egymással ellenkezve. Ott a példa: a hatalmas császár se bírt velők, zsinatot tartanak, háborúzni, egyezkedni kéntelenítettik. Mikoron János Zsigmond királyfi emberkorra jutna, — Isten nevelje minden jóval! — minden törvény, minden országos jószándék előtt öt árok leszen húzva, öt felé kellett engedni minden egy javából az országnak, mert a mi egyiknek kívánatos, a többinek már azért sem tetsző. Micsoda ország leszen az ilyen? János király a reménységnek kapujában áll, mégis csak pusztulásba nyílt az ajtó. Mostan valók csak rongyait foltozgatjuk a régi palástnak, — mi leszen, ha még jobban széjjelszakadoz kezünk közt? Gondolja meg felsőged, hová vezet ezen gyengesége, gondolja meg! Ne érje felsőged ezeknek kárát, se a királyfi, kívánom.

Izabella elméjében derengett valami, hogy a barát, lám, most sem gondol rosszul fiáról. Hanem

a súlyos szavak elfárasztották, behúnyt szemmel hátradőlt székében, hallgatott.

— Nehéz beszédek ezek az én fülemnek, asszonyi értelmemnek. Máskor szóljunk rólok. — Magam is kérni jövék, akár az ajtón várakozók. Rabért emelek szót, török rabért én is, az kiken reverendissimus szíve is gyakor megesik, látom. — Majlád meghagyott felesége esenkedik, terekedném urának szabadításában.

— A semmi sehunnai oláhja!

— Élő férje mellett megözvegyült az árva.

— Nem érdemel szánást. Vigan lakoznak a tömlöcben, Török Bálint urammal egyetemben. Hazulról élnek, pénzt küldöznek nekik. Érték be módjokkal.

— Majlád uram egy törpe paripát küldé fiamnak, kiben kedvét tölti. Királyné létemre adós maradjak-é?

— A királyfira más foglalatosság néz. — Ha fejeket szeretik, ne gondoljanak haza, izgágaságra. Kezd a békesség kivirulni. Kifent pallos várja a zenebona-szerzőt.

E szónál a kis púpos az asztal előtt terem, rikácsolva:

— Te szólasz, áruló! Te juttatád tömlöcbe mind-egyiket. Budát eladtaú, a keserves asszonyt kitudod Erdélyből.

Vijjongva nevet; — aztán egyszerre mintha elválnák nevetését, megkövülten mered György barátra.

A püspök elsápadt; balkezét szívére szorítja, nehezen lélezkzik, fuldokolva, rekedten szól rá a nyomorékra:

— Hordd el magad, Kruppai! Vág engem a szeges ostor amúgy is minden órán.

A kis vakarcs kiserül a szobából.

Isabella fölállott s reszketve néz György barátra.

— Még azt hirtelik, törpének, bolond helyett

tartom! Fején sebesüle, attól zavarodék meg, hogy nem tökéletes. Ha rájön a rossz óra, rám kiáltja. Ennek okából fogtam itt: hadd korbácsoljon, hadd verjen, átkozzon. Én bűnöm, én bűnöm, én igen nagy bűnöm! — Értem szegény fejét: Majlád kardja alatt szolgált, Szambulban tömlőcbe sa-nyargott. — Majládról szólánk. Felségedé a paran-csolás.

Izabella szava nehezen jött meg, akadozva kezdte:

— Az asszonyért szólok. Testvérhuga Nádasdy uramnak; az ő jóakarataért érdemes. . .

— Egy követ fúja biz ő sógora Majláddal. Testvérhugát is lám magához nem veszi, itt ragasztja megtartására kezén Fogaras várának, — meg híradó kémnek. Hát azt tudja-e felséged. . .

— Miket tud még ráfogni egy szerencsétlenre az irgalomnak papja?! Hallgatom.

— Tudom, mely szívvel vala felségedhez is. Beteg urunk Szász-sebesen vevé a hírt fia világra jöttéről; Majlád nyomban szárnyára ereszté a szót: nem övé volna! ilyen idős, törődött emberé!

Izabellán borzongás futott végig. Főlegyenese-dett.

— Ennek hallásától megkimélheté fületem. Maga is kirekesztheté vala elméjéből, — nemhogy lelkemet még feketítse vele.

Feszülten hallgattak. A királyné az ajtóra nézett, indulni akarva, mihelyt összeszedi magát.

Egyszerre az udvarról víg gyerek-nevetés hang-zott fel, jókedvű kiabálás. Az ablakhoz léptek. János herceg törpe lován nyargalászott, a fullaj-tárok nevetve igyekeztek utólélni, elébe kerülni. A lármától nekiszilajodott kis ló maga is játszott, nagyokat szökellve.

Izabella felsikíttott rémületében, s szaladva indult az udvarra. György barát a nyomában.

A gyermek anyja jöttére leperdült a lóról, hoz-

zajok szaladt. De nem anyjához, hanem György baráttra rontott s öklével mellbe sujtotta :

— Te, te bántod mindig anyámat, te, te!

A püspök vállánál fogva elhárítá magától a fiút, mások is elkapták ; elsőnek Vas Ferkó, könyökénél fogva. Kis csizmaival a gyermek még megrugdosta a reverendát. Toporzékolt, rúgott-vágott, hogy elvezették onnan ; fújt, sziszegett, tördelt szavakat kiabált, — hosszú szőke haja csapkodott feje körül.

György barát lesímitotta a reverendát mellén, ahova évekkal ezelőtt Budavár kulcsait vágta oda a gyermek anyja.

A gyermekén aranyos fosztán volt, kezéből, mikor a lóról lepattant, kis botot ejtett ki, végén arany félhold csillant, alóla lófarkos cafrang hullámozott.

A szájtatók széjjel oszlottak. György barát sokáig állt ott mint villámütött fa. Belül égett is, mint kit a menny köve felgyújtott.

Szeme előtt sokszorosán, mindenfelé ott káprázott a kép : félholdas boncsoggal a magyar királyfi.

Az udvar sarkából Pesthy nézte, mi történt. Ide rakták félre a félig megmunkált köveket. Egy oszlop talpán üldögélt, markában kis kőszilánkok, labdázott velök, de most ámulatában megállt a keze. Félszemmel Kruppaira sandított. Az is ott lödörgött a kövek között. Tétova botorkált. Dödögött magában, egyszer öklével a homlokára ütött. Pesthy szemmel kísérte. Meg is szólította :

— Mi lelte, magister?

Kruppai egy ideig nem szólt, csak fejét forgatta jobbra-balra. Azután felindultan mondta, inkább magának :

— Ökör vagyok. Megint eljárt a szám. Eddig csak eltürel, még maga szabadíta rá, penitencia-tartásnak okából, hanem egyszer mégis kihány az udvarból.

— Soha se féljen! Kisebb gondja is nagyobb az öregnek nálunknál. Nem tart az senkitől.

Az alsó udvarból lárma, ostorpattogás, szekérsörgés hallatszott. A királyné szekereit málházták az útra.

— Nem halla kegyelmed véletlenül valamit a felől, hova, merre leszen útunk?

Kruppai kedvetlenül veti oda:

— Kegyelmednek nem mindegy?

Pesthy maga elé hallgat, aztán feldobja a köveket markából s kiszalad a száján:

— Vincet szeretném látni, — Vincet.

Kruppai bosszúsan tekint rá.

— Mi a csoda lehet rajta oly igen látni való?

— Ott tartja kincsét a barát.

— Kötve hiszem, hogy osztogatna belőle.

— Nem is az, hanem kell ott lenni egyébnek is.

Bízott embere őrzi a barátnak. Óvatos ember. Az a fene Handrai.

A kis púpos felkapja a fejét.

— Hogy mondta? — Handrai?

Pesthy a púpos arcán jártatta tekintetét, de szemét amaz lesütötte.

— Ismeri talán?

— Még a nevet se hallám.

— Segíthetne, magister. Szabad járása-kelése vagyon a kincstartó körül. Talántán tud is már valamit arról az ifiúróól...

Most ránézett Kruppai.

— Miféléről?

— Hát kit a Domonkosok duggatának egy darab időn át. A bárgyu udvariak azt mondják: ki volna más, mint az új apród, Vas Ferkó.

A kavicsokat egyenként kihajigálta kezéből, maga elé. Közben töprengett, mondjon-e többet annak a hőböri embernek. Hátha mégis ki tud előle ugratni valamit!

— Csakhogy én utána jártam.

Lábával kötörmeléket söpört csomóba s megint felvett egynehányat. Habozott. Aztán lelökte a köveket s térdéhez törölte tenyerét.

— Ezt a fiút — való — kedvelli a püspök. A fiú meg le nem szakad urának sarkáról. Csakhogy kitudakoltam ám egész familiáját. Apja ura szépen lépesedik, mióta fia itt lebzsel. Már nemcsak a kutyabőrt őrzí a vasas ládában. — Mégsem ez volt az a fiú.

— Mi köze ehhez Handrainak, vagy hogy is mondá nevét?

— Vérjon csak sorjára. Amazt a Dominikánusok Vincze vitték. Érti? Jó volna tudni, ki csikaja-borja. Érhetne valamit, mivelhogy kegyetlenül őrzik. Penig egy fiatal ember nem valami ritka kincs. — Hát a magister semmit nem tudna ez dologban?

A nyomorék csak fejét ingatta, a földre bámulva.

Pesthy szeme fürkészőn szaladgált rajta.

Amaz félresimította haját félfüléről s odahajolt:

— Nem értém jól. Hogy' monda? Handrai?

S megrázta fejét, mint aki soha sem hallotta ezt a nevet.

Tovább botorkált. Pesthy gyanakodva nézett utána.

Kruppai magában ismételte: — Handrai! meg egy fiatal ember. Handrai!

György barát fölkel a térdeplőről. Nagy olvasója kezére csavarva ; imádkozni akart, de gondolatai másfele járnak. Kitágítja nyakán a kámzsát, feltépi az inget. Levegőt akar, hogy meg ne fulladjon a felindulástól. Magában beszél, tusakodik, védelmezi magát.

— Húsz esztendeig tarthatám vala színleléssel a Portát, hogyha a királyné útamat nem vágja. Senki, ki körülte lebzsel, le nem fogja kezét. Álom öldösi az embereknek szívöket. Magok kára ellen se merészek szót tenni. Csak fejöket csóválják, mint eb a farkát ; suttogva szólanak, hogy meg ne hallassék.

Végigmegy a cellán négy-öt lépéssel s megfordul.

— Magamnak kelletik cselekedni. Viselni a felelet terhét. Akárha bünt akarnék! Nem országunknak megtartását idegentől. — Bűn ez? Bíz-tam vala pogánynak hitiben — azt is elveszteté, mink vala. Vesszőfutás lén bérünk. Nabukodonozór jármába hajtánk nyakunkat ; ellenségeinket kéntelenítetténk szolgálni. Bűn volna, ettől szabadítani az országot? — Bűn a pogánynak hatalma alól az kereszténységnek ölébe vezetni, ama jó Pásztor nyájába, az egy akolba, in perpetuo? Végét vetem a babyloni fogságnak, végét.

— A pusztta földön kuporgunk, nyomorúságokkal rakva, tetézve, miképen az Urnak hajdan való béketűrő szolgája, Jób.

— István szent királyunknak idejében is közelebb vala Byzánc, mégis nyugotra fordula. — Keletnek kapuján ki általlép, szolgaságba esik, halálba.

A holdsugár benyúl az ablakon s ujja a falon egy felpattogzott, régi képre mutat. Remete Szent Pál arca szinte megelevenül az ezüstös derengésben, komor homloka, szeme kárhoztatón néz a barátára.

— Jóvá teszem, ha mit vétettem. Nem félem Istent, hogy ennyi csalárdsággal élek? Ez a próféta népének módja. Jó szándékért akármi mívelkedet érdemes a megbocsájtatásra. Mea culpa, mea maxima culpa!

— Isten után csak Ferdinandus király segíthet rajtunk. Ő szegyalulja a két darab-országot. Kettőnek erejével harmadikat is. Idő jártával. Megfogom a császárnak, a római királynak kezét, állítsák fel az egy országot, egy hitet. Fútassák meg a kürtöket, hogy még a koporsók is meginduljanak. — Szent Pál, könyörögj érettünk!

A szent megengesztelve néz rá: György barát leül ágya szélére s maga elé mered.

— Hallom előre a kárhoztatás szavát, hogy magam adom idegenek kezére E délyt. De nem pogány kézbe. Megtanulánk magunk kárán: pogánnyal nem élhetünk. — Hogy Ferdinandus gyenge, miképen vala is!? — Elmosolyodik. — Legalább nem kelletik tőle annyira félni, miképen a töröknek teméntelenségétől.

Felnéz. A hold sugara tovább r szk t a falon. A szoba ezüst-ködös sarkában homályos árnykép mozdul; gornyeat, sápadt a férfi, koronas ősz feje csüggedt, szeme tanacstalanul néz, kezei ernyedten esnek ölébe. János király az.

György barát hallja fáradt hangját:

— Hová leve sokszori esküdözésed, barát? Kiesék elmédből, mennyi jótétemmel éltél? El-

hagyod árvámat, letéped fejéről a jaj-keserves koronát, azkiért mindent odaadék, életemet is. Egyetlen te, kiben bizodalmamat helyhezém.

A félhomályból a másik kép felel:

— Előbb esküdött nekem, nagyobb esküvel, Istennek, nem embernek.

György barát feláll és szembenéz a képpel.

— Hűséggel valék hozzád, király. Fiadnak vállára kezdém vala építeni a jövőndöt. Látnom kellették a királyfit török fosztánban, félholdas pálcával. Az akarod-e, hogy egész Erdély törökké váljék? Eltévesztettük az utat, uram János király. Ne lehetne többet másfelé fordulni? Kivezetni Erdélyt a pusztából? — Ki, ki, kárhozzatom árán is.

— A fatum kicsavará kezemből, mi törekedésem vala. Sem kicsid Erdély be nem teljesedék, sem a nagy országot megérnem nem adatik, az Igéret földjét. Magam rakva lészek fekélyekkel az embereknek szemökben, ama néhai való Jóbnak hasonlatosságára. Küszködésimnek bérében keseredett szível szállok síromba. Magamat nem bánom, csak Erdélyország... Erdély...

A hold tovább ment, elhagyta az ablakot — a képek elmerülnek a félhomályú derengésben.

Georgius a térdeplőre borul s homlokát kezeire hajtja.

Vincen a kapun álló örök egy satnya ember-
vakarcsot láttak a vár körül oldalogni. Rákiáltot-
tak. A várnaggyal akar beszélni, mondja.

— Nem megy az olyan könnyen!

— Ha soká itt lődörgök, csak elébe visztek —
mondta az ember. Úgy is lett.

A várnagy bizalmatlanul nézett az összegör-
bedt kis emberre, kinek keskeny arca szinte el-
veszett a válláig omló ősz haj közt.

— Beszédem vagyon veled, Handrai. Sohse
csodálkozzál, ismerjük mink egymást, meglásd. —
Leült egy szék szélére az asztal mellett. — Mindjárt
elmondom. Ül le te is, hogy jobban egymás sze-
mébe nézzünk.

A várnagy vonakodva fogadott szót a külö-
nös jövevénynek. Szokatlan nyugtalanság szállta
meg.

— Volt apádnak egy testi-lelki barátja —
bizonyosan hallottad hírét. Együtt jártak hadi
zörgölődésekben az oláhok, törökök ellen; meg
is megmenték egymás életét, nem egyszer. Egy-
szerre mutatá magát nekik a szerencsétlenség is,
török rabságba ejtven. No úgy-é tudsz felőle?

Handrai fejével intett.

— A rabságban sorsot vetének, melyikőjük jö-
jön haza, öszvekoldulni az atyafiságtól kettőjük
váltságát. A sors apádra esett. Hanem a török
nem ereszti ám el a rabot szép szóra; a cimborának

kezességet kellett vállalni érette. Csakhogy mivel, mikor semmije sincsen? Hát amiye mégis volt: félkarjával, félfülével.

Handrai vendégére tekintett: ősz haja elfödte fülét; fél kezét térdén tartotta, de másik válláról, úgy rémlett, üresen esik alá bő köpenyege. —
— El is jöve apád, elmarada sokáig, nyár is eltelt, tél is eltelt, pajtása hiába várta.

Handrai megszólalt, tompa volt a hangja:

— Apám nem ért haza soha... Nem látta többet senki.

— Nono! Várj csak. Sok idő multán barátja kezde gyanút fogni... mivelhogy vala neki egy szépséges felesége; szép is, jó is, nem hiába viselé Mária nevét. Elgondolá ott a rabságban, — sokat gondol ott az ember! — hogy cimborája a vált-ság dolgában megfordula nála, az asszony rég-óta el van hagyatva... pajtása deli, százszor delibb őnála.... sokat szenvedde, hát talán nem tér ki az örömnék... az ördög nem alszik, úgy lehet, neki már holt hírét költék... minden efféléket. Egyszóval, kegyetlen napjai, hónapjai voltak — végtére oda állt a basa elébe: leróni a kezességet a késlekedőért. Gondolta, ha fél-ember leszen, nem tartják ott ingyen, majd haza eresztik. A basa gondolkozott: mit ér ő azután egy nyomorékkal — de példát akara mutatni. — A csonka-bonka, hasznavehetetlen embert azután csakugyan kikorbácsoltatta. Na, ha már koldus volt, hát haza koldulta magát. — Ne mozgolódjál fiam, mindjárt végére érünk. Itthon házat üresen, összedőlve találta; irígy atyafiaktól, kárörvendő szomszédoktól hamar meghallotta, hogy míg ő oda vala, kis fiú futkároza a ház körül. Az asszony, Mária, nem sokára elhala. Találkozott, ki a gyermeket felfogta.

Handrait mintha rugó lökte volna fel ültéből.

A jövevény szárazon folytatta:

— Mondom, a gyermeket valaki felfogá. Azt a

valakit te tudod. — Kémlelve szegezte tekintetét a várnagyra — Te magad Handrai. Ennek okáért jöttem.

Handrai rekedten szólott, hátra tekintgetve az ajtóra, hogy nem hallja-e valaki.

— Álmod bocsáta kegyelmedre a sátán, gonosz álmod. Hazug szóbeszéd ez, miket hallott. Apám uram sohase tére meg, meghaláloza útközt...

A jövevény Handrai mellére mutatott ujjával :

— A bűn gyümölcsét most is te tartod, Handrai; te tartod magadnál. Öcséd apárul. Itt rejtegeted. Végére jártam én mindennek! Volt rá időm, sok nyomorúságos esztendő, mialatt csak a bosszút lélegzettem. A kincstartó aulájába húzódtam, pedig bújni szeretnék emberi szem elől — hátha ott egyszer megtudok valamit? Meg is tudtam, látod.

— Mi köze ezekhez? Szörnyeteg, kiássa a halottak szégyenét. Nem igaz, miket szól, egyetlen betű sem!

A jövevény hátra hajolt székén, hogy még szűrőbben szegezze szemét az álló Handraira.

— Mi közöm hozzá? Bizonyosan hallád emlegetni apád cimboráját ; emlékezzél vissza : Kruppainak hívták. — Ez a Kruppai én vagyok.

Handrai visszarogyott székére. Kezét a jövevény kezére tette. Susogva beszélt.

— Meghiszem. De hígyen kegyelmed is nekem. Apám uram nem tére meg, igaz lelkemre mondom. Vesztébe jött volna : elrágalmazák, hogy maga szántából adta volna meg magát, rabságra, mert itthon olyatén dolgai... gyalázat!

Kruppai keserű gúnnyal nézett a szemébe.

— Mondjad hát, Handrai, hogy anyád nem nevele egy idegen árvát — nem te duggatód itt most is...

Handrai kétségbeesetten dörzsölte homlokát. Agyában a sátán pörölye kalapált, kezdte szétzúzni a kötelességet meg a titoktartást.

— Hallgasson kegyelmed! Az élő Istenre esküszöm — másoknak titka ez — ne akarja — nagy szerencsétlenség lehet belőle.

— Hagyd el, Handrai! Jól összeraktam én mindent, láthatod. Az a fiú nem más: feleségemnek fia, Máriaé, just tartok hozzá... örökségem. Hogy végtére nyomára akadtam, én akarok róla gondoskodni, Mária emlékéért. Szent az nekem most is. Visszaperlem széjjel kallódott vagyonomat, házamat, földemet, az erdőt... Nem tűrök foltot Mária nevén. Elmegyek vele anyja sírjához, ott hitet teszek rá, ország-világ előtt, hogy az én gyermekem....

Handrai a kezét tördelte.

— Örültség, amiket beszél! Értse meg, örültség!

— Megesküszöl, hogy nem ismersz ilyen gyermeket, hogy nem tartod itten?

— Meg... Nem! Nem kívánhat ilyet. Várjon, elmondom, miket tudok — de esküdjék meg, kegyelmed esküdjék...

Kruppai előrehajolt, arcaik szinte összeértek.

— Nem fogsz megtéveszteni. Vigyázz a szódra.

— Tudom, amit tudok, de nem illetétképen...

Handrai még habozott.

— Ha kívánságod, hogy apád békén porladjon, hogy ne vádoljam, hogy levegyem fejről átkomat... igaz nyomot mutass!

A várnagy akadozva kezdte:

— Valami igazság vagyon mind ezekben, miket elősorola, ám nem illetétképen. — Medgyesen valánk...

— Medgyes! Boldogságomnak fészke — az lett az átoké!

— Hónapokon által ott mulata János király, nagy sok udvari néppel...

Kruppai közbevágott:

— Mária tiszta erkölcsét egy cifra udvari nem szédíthet meg. Engem nem hitetsz el! Akármilyen

udvari porontyát nem dédelgetik ezenképen... Nem, nem!... Valld meg, ki adá kezédbe? Azt csak tudod?

Handrai lesütött szemmel, alig hallhatóan súgta :

— György barát, fráter György.

Kruppai gúnyosan felnevetett.

— Ahá! Értelek! Egy követ fujnál az ármányos udvari néppel. Fogjuk a baráttra, kit mindenek gyűlölnék! — Nem olyan pap ám az! — Különben... a vér megmelegedhetik a kámzsa alatt is... Csakhogy, szép öcsém, nem gondolnád, miképen György barát nem tartogatná szégyenét, inkább nyomát is eltakarná... könnyű szerrel...

— Mondom, amit tudok — dadogta a várnagy.

— Ő adá kezédbe. Jó. Ez még nem teszi azt... A barát mindenekben készséges szolgája vala János úrnak... Mária szép vala, gyönyörűséges... egy királynak szeme is megállhatott rajta... Egy vonás elárulná, egyetlen vonás... termet, szem megmutatná... Hagyd látnom... a baráté-e, avagy a Jánosé!

Hátraszegte fejét s abban a pillanatban szeme-szája elmeredt. Handrai mögött az ajtóban ott állt a rejtelmes ifjú. Alabastrom arcán tágra meredt szemek, feszült vonások, melyek az utolsó szavak hallatára torzzá húzódnak.

— Mária szemei! — hörögte Kruppai, s feje félkarjára hanyatlott, az asztalra.

György barát váradi cellájában ketten ülnek az ablak mellett. A barát egy karos ládán, szemben Verancsics. Most jött Rómából, szemében még a látottak igézete, gondolata minduntalan visszafordul.

— A szent atya ismeri fáradásodat, hogy a pogányt erőtlenségedben ésszel, fortéllyal tartóztatod Erdélytől. Hanem a császárnál nem leszen közbenjáród. Soká töré magát, hogy a franciai királlyal megbékéltesse a török ellen; sikertelen marada. Mostanság vizáلكodásban él vele, mivel-hogy a tridenti concilium nem engede kedvezést a protestánsoknak, a császárnak kedve szerént, aki országában megbékélni kíván vala vélők. Pál atyánk nem az az ember, még öregségében sem! Látnád csak Rómát! Ki sem ösmerne Kelemennek kirabolt városára, kit feldulának a kegyes császár zsoldosai. Paloták nőnek ki a földből. Az egyház is épül. A Dominikánusok jeleskednek a hereticusok kiirtásában; Jézus Társasága növekedőben — hordják széjjel az igét a világon. — Jó, jó, látom, nem ezeket kívánod hallani. De ha ki ott jára...! Téged erősen kegyel a szent atya. Ha jól értém, bibornoki kalapról ejte szót.

— Nem a bibornoki kalapot, Erdély jóvoltát keresem. Abban segéljen, hogy visszataláljunk a keresztény világba. Ha Ferdinandus, ha a császár leveszi kezét rólunk, a pogánynak kénye-kedve

örkodik rajtunk. Ezt nem akarhatja a keresztény világnak feje. Ez okért küldélek, ezekről szóltál-e? Az vala dolgod: Erdélyre figyelmezz, de látom, Róma elkápráztatá szemedet. Levelet írtam az érseknek Konstancba, lenne szószóólóm Carolusnál; hónapok multával juta tudomásomra, hogy elnyugvék az Úrban. Rómába küldtem frater Augustinust, közbenjárást kérni — eszetlen hivataltokok feltartóztaták. — Igyen fordulék te hozzád, bizodalommal.

— Elvégezém, melyeket rám bizál; hanem Rómában egyebekről is gondolkodnak, nemcsak Erdély felől.

— Van módóm tapasztalni. A Bourbon hada eltakarodék, a szentegyház áll, a frigyszekrényben épen őriztetnek a törvénytáblák, a pápa hatalmas. — De mi leszen Erdélyből?

Pár pillanatig hallgatott, kinézve az ablakon.

— Szemedből olvasom álmélkodásodat. Nem érted talán, mi viszen egyszerre Ferdinandus úr felé? Gondolod: örökre pogánynak szántam volna Erdélyt? Éltünk vala, váltig alázkodva, nyomorúságban. Hanem az idő út: haladni kell rajta. Két félországba vágva lehet-e megmaradásunk? Munkálkodjunk, hogy öszvegyaluljuk a két darab-országot.

Verancsics elgondolkodva követi a beszédet. György barát kifelé néz az ablakon, mintha az éghöz, a mindenséghez szólna.

— A magyaroknak jövendőjük a Királyhágón várakozik. E'tökélém magambam: félrehárítom a sorompót a két ország közül.

Sokáig némán néznek egymás szemébe.

— Mi sürget? — kérded. A szultán szájába méz, kezében kard. Már Becsére, Becskerekre feni fogát, ezeket majd követi Temesvár. Darabokban uyesegeti le az ország széleit, köröskörül. Eszök vesztében az urak csak a békét keresik. A királyfi

félholdas bottal játszik, lófarkas cifrával. A csauszt a tanács asztalához ültetik. — Láthadd : kereszt-útra értünk. — Engem is megviselt az idő. Elére estvelem, csak még nem harangoznak.

— Jó erőben tart Isten kegyelme.

— Hallád bizonyosan, hogy Ferdinandus mostanában öt esztendőre békét szerze Isztambullal. Alattomban járatá követit, adót ajánla, nagyobbbat. Hogyha ez békesség öt esztendeig megállana — halálunkat jelenti.

Verancsics komoran bólint.

— A magyar urak tüstént követséget indítának császárhoz, királyhoz, szemöket felnyitni. Velök együtt én is. Azt a választ vettük : keresztény fejedelem nem szegi meg szavát, ha pogánynak adta sem.

Verancsics közbeszól :

— Alig találkozik fejedelem, ki kötést megálljon, hogyha kárát vallja. Nam impune facere quae lubet, id est regem esse — tudod, Sallustius.

— Kétségbe esettet az a reménység kecsegtet : hátha a békesség alatt rá lehet venni szép szerén a szultánt : engedné Ferdinandnak Erdélyt.

— Ilyetén ajándékozó kedvben lenni ismered a portát?

— Öreg Sigismundus holta előtt még kifőzé : mivelhogy Ferdinandus özvegyiségre juta, venné feleségül Izabellát, avagy fia.

Verancsics nem állja meg, hogy el ne nevesse magát. György barát :

— Nem tűrhetem, hogy elházasodják az országot. Enszántából, kötéssel, okosan, fél a félhez, — hagyján! Mások kénye szerént : soha!

Hosszan hallgatnak. Az ablak előtt már fátylait teregeti az este.

— Véled, forgódom, akár szélvitorla a bástyatornyon. Vedd észbe : erre-arra forog, de csak egyenest mutat, szél irányába. Magam hasonló-

képen. Ládd-é a Kőröst : kitér minden akadéknak, mégis előre halad. — Két malomban őrléte vélem a szükség ; hol egyik, hol másik helyt csalárdságot önték a garatra. Ki tehete helyemben másképen? A színigazságot is színlelésnek vevék — mert ilyen az ember ; maga után ítél. Most Ferdinandus úr nem veti bennem bizodalmát, kit hűséggel keresek. Fondorlatosnak vélnek. Fondor, én? Mikor magam kínálom neki Erdélyországot?...

— Bizd rám vele való dolgaidat, elvégezem, miképpen Rómában elvégezém.

— Örömet keresed a kimenetelt Erdélyből, látom.

— Kimegyek, Georgius. Te mindeneket magad cselekszei. Magad vagy Erdély. Nincs itt szükség több értelemre a tiédnél. Máshol árulom hát a magamét. — Megjövendöléd ezt még Gyalu várában.

György barát hallgatott. — Verancsics szólalt meg újra :

— Nem tartasz-é Ferdinandustól, tanácsosítól? Nádasdy nádor, tudod...

— Tisztességes ellenség nem olyan félelmetes mint az álbarát.

— Óvakodni tanácsos. A szolgák túlságosak urok dolgában. Igen is nagyra nőttél. Emlékezzél meg róla : Tarquinius leütögeté botjával a magasra nőtt mákfejeket.

Az ablak előtt felhők vitorláztak, a hold fényétől ezüstbe szegve.

Verancsics arcán az emlék édessége ömlött el s megszólalt :

— Rómában holdtöltének idején állottam Sant Onofrio templomának pitvarában, az oszlopok közt, a város felett.

György barát nem szólt. Az égre nézett, komoran. A felhők között a félhold sarlója úszott.

Nyírbátorban, Somlyai Báthory András kastélyában gyertyák lobognak a terem asztalán. Verancsics jól végezte dolgát, a római király követi már tanácskozni jöttek György baráttal.

— Na, csakhogy valahára megérténk egymást — lélekzik fel megkönnyebbülten az öreg Salm Miklós.

— Valahára bizony — visszhangozza panaszosan György barát. — Hónapok óta merő halogatásban telék a drága idő. Most is immár negyednapja vesztegelünk.

— Ama latroknak váraikból való kifüstölése néze rám elsőbb, Basóé, Balassa Menyhárté, az istentelené. De hogy Lévát megvevém, vitézeim harminckét onnat való levágott fejet szúrának karóra Csábrág előtt; erre a bennlevők megadák magokat. — Elégülten simogatja ritkás vörös-ősz szakállát. — Inkább akarának vár híján, mint fej híján maradni.

— Hogy onnan kikoppana, most megintlen kegyelmed kardja elébe futa Balassa, átalszökvén királyné asszonyomhoz.

Nádasdy rájuk pillant s visszafordítja a szót dolgukhoz.

— Királyné ő felsége jövődöben kívánsága szerént való dignitással élhet. A római király ő felsége a kis hercegnek írja a népes Oppelnt, fenyves Ratibort....

— Huszonötezer magyar forintokat érő biztos

jövedelemmel — ejti közbe György barát. — Így mondtam. Királyné jegyajándéka, várai, értéke pedig megváltassék...

— Százezer forintokon, úgy van, — bólint Nádasdy, meleg fekete szemét titkolt mosollyal jártatva a pontoskodó barátom.

György barát megkönnyebbülten ereszti magát hátra a széken.

— Ha miben régtől való ellenségek ketten meg-
egyenesevénk, ő felsége is abban egyet érthet —
mondja megnyugodva Nádasdy.

— Királyné asszonyom minden órán cseréli
elméjét. Ingyen sem remélem, hogy szükség ne
lenne seregére. Úgy készüljön, gróf Miklós.

Salm aggodalmasan pislog.

— Felséges urunk is felettebb töprenkedő elmé-
jében...

Nádasdy adakozó hangon fordul György barát-
hoz :

— Ő felségének kívánsága, hogy a kezére bocsá-
tott részek kormányja thesaurarius uramnál ma-
radna, valamig az esztergomi érseki szék oda nem
szólítja, hiszem, cardinalisképen.

Salm jóindulatún bólogat hozzá.

— Használni vala törekedésem, nem titulusok.
Koros vagyok immár, hanyatlott időmben sem-
mire sem áhitok, dolgaim most kívánatos végben
menvén. Tekintetes, nagyságos nádorispán úrnak
is csak szívének öröme lehet, hogy két darab
országunk egybe férkezik, magyar a magyarhoz.
Kiteljesedik az ország. Ha Isten segít, majd csak
kinyomjuk közülünk a bestye törököt, — ez már
kigyelmetek dolga, maradékainké.

Felállnak az asztal mellől, — vége a tanácsko-
zásnak. A köszvényes Báthory botra s az asztalra
támaszkodva sántikál közelebb hozzájuk. Nádasdy
szembe néz a baráttal.

— Engedjen egy kérdést, országbíró uram.

Miképen nem tarta meg olyan egy embert az országban, milyen Verancius?

— Úgy értsem : miképen bízám rá dolgaimat, tudván, hogy csupa gyűlölséget szór rám?

Nádasdy megmoccantja fejét, félig-meddig elárulva Verancsicsot.

— Rábízhatám bátran, mivelhogy épen útját egyengeté király ő felségéhez, hova szállani készült. Miket rá bízék, fület nyita szavának. Nem is csatlakozám, kézbe adá üzenetemet, — látjuk.

Mind elnevetik magukat, könnyedén.

Salm szakállát simogatja s ravaszul pillogva azt kérdi :

— Hát azt megmondaná-e püspök urunk, mi okért szálla ezer vitézzel Bátorba? Személyét őrizteté tőlünk, vagy hogy kényszeríteni szándékoza bennünket?

— Bátort őriztetém. Csoda, ha eddig Petrovich meg nem neszelé, mi dologban járunk, s a török is ne tudná.

— Bátor messze esik tőlünk — véli Báthory, Nádasdy barátságos hangot üt meg :

— Vacsora végére előhívatom lantosomat, Sebestyén diákot, maga-faragta verseket pengetni. Szép éneket tud Buda veszéséről, Terek fogságáról. — György baráttra pillantott s visszakapja a szót. — Gratia fejemnek, nem gondolám meg szavam, csak eljár a szám. Tud víg nótákat is, sokféle részegesökről.

Vacsora-időig szobáikba mentek. György barát-hoz Vas Ferkó bevitte a négylángú mécset, hosszan babrálgatta a füstölgő beleket a láncon függő réztűvel. Ferkó kinőtt már az apródi sorból, társával együtt, de csak itt ragadtak. A püspök kedvelte őket, kivált Ferkót. Ha betoppant hozzá, fiatalság jött vele, mint tavaszi szellő, friss élet, mintha egy madár szállt volna a szobába. Megszokta, mint szent Gellért lábánál a gidát.

Egyszerre csendesen benyitják az ajtót s lábujjhegyen Pesthy Gáspár sompolyog a püspökhöz. Ferkóra pillant, mint aki útjában van a szónak. A fiu elérte, kimegy. György barát kérdőn fordul Pesthyhez. Ez sugva kezdi:

— A temesi bán megneszelé a dolgot. Kár vala ilyetén sokáig húzni-halasztani. Hírül adá Isztambulba. Szalánczi Jánost meg a budai basához indítá. Néz rá egy donatió, hirtétele miatt.

György barát egy pillanatig maga elé nézett, mintha latolgatná: — higye-e, ne higye. Hirtelen felállott.

— Szólj Byka Imrének. Indulunk Váraddá s tovább!

Maga kisiet a folyósóra, minden illedelemtudás nélkül rácsap öklével Nádasdy ajtajára s felszakitja Salmét. Akkorra már Nádasdy a küszöbön áll.

— Mit mondék, gróf Miklós? Már is mozduljon a sereg Szolnok alól. Ha most be nem jó Ferdinandus Erdélybe, elbúcsúzhatik tőle örökre.

Salm tétován tekint hol a barátira, hol Nádasdyra. Szakállát simogatja.

— Miképen mozduljak király parancsa nélkül? Ő pedig már útban vagy on Augsburg felé.

— Kegyelmeteken áll, megragadják-e Erdélyt vagy kézből eresztik. Nekem nem lehet késésem.

Sietve ment le a lépcsőn, szinte magával sodorta Ferkót, aki a másik két úr apródjaival a folyosón ácsorgott.

Lent a grádics alján Tinódi, a hívásra várva, már ott próbálgatta kobzát, halkan dudolva: Sirva vesziköl most szegin Magyarország! — Mert tőle távozik hangosság, vigasság.

Alig tudott György barát elől félreállni. Oda-kint már szólalt az elnyujtott kiáltás:

— Ló-ó-óra legények! Ló-ó-óra!

A vörös hintó körül lovasok nyargalnak szövétnekekkel. A fény be-be csap a kocsiba, egy-egy

pillanatra sárgán világítva meg György barát arcát.

Újjával ki-kirajzol maga előtt a levegőbe egy utat, merre seregek járhatnak. A temesi bán bizonyosan a Maros völgyébe tör. Szinte hallja, a mint a széles víz hangosan dörghi vissza az ágyúszót. Hanem a bán meg fog állni; várakozik a török segítségre. Most, Török János, most állj bosszút apádért! — Bezzeg jó, hogy a szorosokat előre eltorlaszoltattam. Kendi János, tudod, hol van Ojtoz, ottan vár a vajda!

Közben Pesthyre is fordul gondolatja. Hogy éppen ő hozott hírt! A kit nem tartott tiszta szándéku embernek. Egyszerre kigyult volna benne a becsületesség? Talán gyönyörűségét keresi a bajban. Lehet, a másik félnek is hiráddal szolgál majd, innen. Vagy most akar érdemet szerezni? Pénzsóvár, imént is fájt neki Szalánczi boldogulása. Példát veszzen róla. — A mit monda, annak el kelle következni. Ebben nincs csalárdság.

Sokszor kihajol a kocsiból, parancsolatot ad. Száguldók hordják körül a falvakon a véres kardot! Lovas postákat indít pártfeleihez. Kolostorokban húzzák meg a harangokat, keljen talpra a harang alá tartozó falvak férfi népe. Gyűljenek Medgyes alá, Ekemezőre, a Küküllő völgyébe. — Maga is seregeket húz magához, magával.

Éjnek éjtszakáján ért a táborba. Körül a hegyek ormóin nagy tüzek lobogtak, híradásul, hogy ég az ország, fegyverre, a ki férfi! A völgyekből sűrű tábortüzek feleltek. A vörhenyes fények közt a fekete éjszakában szürkén húzódott a megvilágított füst s fekete árnyékok mozogtak, merre a szem ellátott. Tompa zaj ülte meg a tájat: rözsék ropogása, emberek járása-kelése, fegyverek csörgése, lovak mozgolódása.

A főbbek mindjárt György barát köré gyűltek. Hozták a híreket.

A királyné felkérte levéllel a budai basát, a moldvai vajdát. Rút szidalmas leveleket íratott szerte az országba. A szászok esmég a király fiának esküvének.

A barát megnyugtató szavaira az aggodalmas arcok fokanként derülni kezdenek. Mondja, Török Jánost hogy előre küldé, Kendi már Ojtoznál lehet. Te meg, Bornemisza Benedek, bocsáss szerén szerte bizott kémlelőket az ellenség útjába, ki ügyesen elfogassa magát s nagy erőnek ide gyülekezéséről valljon.

Egy aggodalmas hang szólal :

— A székelyekkel baj van ám, hiába! Haza gondolnak, mivel hogy ők esnek útjába legelsőbb az oláhnak. Felbujtá őket a két gonosz Handorfy, kik erőnek erejével a királyné szolgálatára törekednek.

György barát rögtön felült egy kis mokány lóra s kiment a székelyekhez, a tábor szélére. Szót várva, köréje sereglettek; széjjel nézett rajtok és a lóról szólott.

— Mi üte belétek, fiaim, hogy nem ismeretek rátok! Ti lennétek első székelyek a világon, kik megijednek. Nem én gondolék első tűzhelyetekkel eddig is? Nem jól gondolék vala? Minden szoros bezárva, szálfákkal, fegyverrel. Feleségeitek, magzataitok biztosabban alhatnak, mint a legszebb békesség idején. Itt penig egy-két hét a világ, békét szerzünk királyné asszonnyal, hogy maga küldi haza az idegen nemzetet, kit szégyenszemre ránk csöдите. Békével mehettek haza, nem szökve; a fehér-nép nem fogja világ-csufjára beszélni: a földön kelleték nekiek háltni, szegény fejöknék, éjtszaka sítiben, — hát inkább haza lopakodának.

Szuró szemek nézése tapadt rá. Azután lassanként összepillantottak. Szomszédok fülébe csendesen ejtett szavak susogtak. Hátulról a sötétből egy bizonytalan hang megkérdezte :

— Való-e ám, uram?

— Még hogy való-e? Tüstént való lesz, mihe-lyest a falkonyokat Fejérvár alá igazgatjuk, falá-nak szegezzük. Fiam, Daczó, te dolgozod felkérni a várat; ha hiába, lőtesd, de csak falait ám; a káptalanban kár ne essék, hol a ti leveleiteket őrzik. Magam, meglássátok, nem kémélem halálomat, bémegyek királyné asszonyhoz, lecsendesíteni, vagy rövid nap kitaszítjuk a várból.

Az emberek a földre néztek s megnyugodva lassan kezdtek elszéledni.

Egy pár napig csakugyan hullottak a golyók Fehérvárra, rázkódtak a falak, szállott a füst. Izabella legbelső szobáiba húzódott reszketve.

Felkérték a várat. Adnája ki a királyfit, hogy újra neki esküdjünk — mondá a követ, — meg az örökös rendbontót, a temesi comest.

Ez nem időzött a várban, fiát pedig anyja többet magától nem bocsátja.

György barát lóra ült s a vár alá lovagolt. A lövő-lyukakból ölő szerszámok néztek rá, úgy tetszék, egyik-másik utána is fordult, de csak beért a királynéhez.

Izabella halálszínre vált, mikor meglátta. Asszo-nyai egyszeribe körülvették, eltakarva.

György barát ezeket oldalra intette kezével s Izabella elébe állott. Fenyegetőn felemelt kezén zörgött öregszemű olvasója.

— Veszteg legyen te felséged, kérünk szép szóval, mert ha kérdésnek nem engedsz, olyan fog rajtad esni, kit nem örömet látsz.

Erre a hangra Izabellában lobbót vetett a régi gyűlölség.

— Te szólasz vélem eképen, kit a csupasz szegény-ségből emele fel király uram? A hatalmas császár is annak okáért rendele mellém, hogy urad jótéte-ményeiről minden nap megemlékezvén, hűséggel

fizetnél. Erre tevék hitet a bibliára. Hanem te, gonosz, elfeledkezel lelkedről ez rövid életért. Hogyha a császárt nem retted, félhetnéd a hatalmas Istent.

Mindenki félrebb húzódott; a tüzes szavak sütöték őket. Izabella toporzékolt.

— Pirulj, vén ember! Fösvénységedben vagyon hatalmad. Látom este a hegyek tüzeit, — nekem gyújtott máglyák. Egész mező zsoldosidtól hemzseg. Ki is állna mellém, két forint hópénzért, fizetelenségért? Könnyű neked négyet osztogatni! Kitől vonád meg, hogy magad zsebébe gyúrd?

György barát hagyta, hogy kitombolja magát. Mikor elfáradt, megszólalt:

— Ország királynéja szót tanált vala nyujtani, holtig való gyalázatjával, idegen nemzetnek bossúra való igyekezetiben, mikoron az ország csendességben vala, a szerencse kezdé magát nagy tekintetességgel mutogatni. A temesi bán az ige-nyes vágásból kezdé kihágdosni, ránk szakasztván a napkelet felől való romlást.

— Romlást? — esett szavába Izabella. — Romlást az országra? Terád, gonosz, terád!

Egy fali szekrényhez lépett s elővett belőle egy kék selyembe takart pergamentet. Diadallal tartotta György barát elébe:

— Imhol a zultán levele: Avagy fejét vegyétek, avagy elevenen az király fiának kezébe adjátok. — Mutatám is a hozzám tartó Rendeknek. Gyűlést rendelek...

Most a barát vágott szavába:

— Hiheti akárki, hogy mernek ellenemben?

— A szászság velem vagyon, dobót, zászlót kérnek.

— Tűzszerszámot én adok ám nekik.

Izabella keze lehanyatlott az írással. Leült.

György barát kivette kezéből a hárttyát s félre-lobta. Félelmesen nagynak látszott most; a forra-

dás vöröslött szeme fölött a kegyetlen kifejezést adott arcának.

— Ez okért hívja be Felséged a szultánt, hogy ezt véghez vigye? Cserébe oda vetné neki Becsét, Becskereket fejemért, im ez öreg főért, ki magától is halálra érik? Minden esztendőben beljebb-beljebb nyomul nagy barátságában. Hova leszén így a felséged országa? Kicsodák tanácsán jár felséged, megért elméjű férfiak szava ellenében?

Izabella szemébe könnyek szivárogtak.

— Senkim, kire hallgathatnék, kire magamat bízhatnám. A comest indulatja viszi, hadak urának játszodja magát; levéllel se látogat. Jó Batthyány Orbánt elszólitá az Úr. Halálos ágyán is az országnak szomorú állapotján búskodott.

Övén függő kis tarsolyából darabka pergament vett elő, olvasta:

Ránk szállott az világon az bujdosás,
Egyik helről másik helre nagy futosás,
Barátinktól éktelen hurrogatás...

— Jó lélek vala. Kegyelmed gonoszul kivetteté szegényt sírjából...

— Gritti cimboráját, Czibaknak gyilkosát, az kit szégyen vala az udvarba fogadni.

Izabella összehajtogatta a pergamentet.

— Az két Handrait is, mert pártomat fogták, halálra adatná. Jó hív asszonyimat, Minerónát, Jadwigát, én balgatag, magam távoztatám el.

— Elejénte felséged a németet pártolá, csak a mióta testvére, ifjabb Zsigmond király elszakítá a házasságot Ferdinánd lányával... Azideig Felséged ugyan rettegé a pogányt. Most kész volna törökké lenni mind országostul. Látám a királyfit aranyos fosztánban, félholdas zászlóval, látom jövőendőben Isztambulban, kolduló hercegnek.

Izabella lesütötte szemét. György barát egy-egy új riasztással lépett előbbre.

— Pogánytól nincs mit várni. Kaszim basának Varkocs kapitányom Váradról hátába esik ; elégeheti, ha szép szerivel haza húzódhatik. Ám menjen! Azután új képet csillogtatott.

— Tudván vagyon, miben járok, nem szólok hát hosszan. Emberi ítélet szerint húsz esztendeig is tudhatám színléssel tartani a pogányt, felséged elrontá dolgomat árulkodásával. Immár nem találkozok egyéb mód, mint csak a római király. Felséged békességes életre áhita, — a római király két hercegséggel ezt megteljesíti.

György barát soká beszélt, meghordozta a királyné elméjét a szép jövőendőben. Egyszerre közbe vágott a királyné :

— A császár koronát ígére fiamnak. Meg is bírja adni.

György barát megint előbbre nyomult a támadásban.

— Felséged abban nem fiát nézi, csak ennen uraságát.

Izabella tiltakozón emelte fel karját. A barát kegyetlenül folytatta :

— A herceg gyenge egészségű. Minap is lefordula lováról. Isten ne engedje, de ha mi baj érné, mi leszen felségedből? Egész ország mostan megkedvetlenülvén Felségedtől, leszen-e benne maradása? Hát a posteritás miképen ítél majd?

— Szánja el magát Felséged hirtelen zélussal. Adja vissza Erdélyországot a keresztény hitnek, mi még főbb : a többi magyarságnak. Akaratja ellen is minden elkövetkezik, a világnak rendjén.

Izabella megadón hajtotta le fejét, csak akkor rándult meg s emelte fel könnyes szemét, mikor György barát a korona átadására tért.

— Minden familiám koronát visele, — magam kopasz fővel menjek ki országomból?

— A római király seregei már a végeken állanak.

A nap már hanyatlóra fordult, mikor a barát parancsolatára Izabella levelet kezdett íratni a budai basának meg a moldvai vajdának, hogy meg-
egyesült a baráttal, forduljanak vissza, ne tapodják országát seregeikkel.

Egyszerre habozott, félbe szakította a szót.

— Ha császár, ha király, — csak fiamnak jussán bírná az országot. Mikép hagyhatnám ilyen-
tén könnyen?!

Felállott, hogy kitépje a levelet a diák kezéből, de György barát rátette tenyerét. Szemét a király-
néra szegezte.

— Vagyon másik Zápolya vér szintén, anyáru is fajtánk. Érettebb korú. Országnak semmiben kárára nem teve, magát nem adá el töröknek.

Izabella visszahanyatlott a székre. Szeme kime-
redt, ajaka mozgott, de hang nem jött rajta, csak sokára.

— Nem hiszem, nem hiszem. — Annyi évek folytában csak hallottam volna....

György barát szó nélkül, komoran bólintott igent.

Izabella lassan összeszedte magát.

— Még hogyha volna is, — nem törvényes ágyból...

— Ki törődik azzal, ha haszna kívánja! Olasz udvarokban váltig burjánzanak...

A leveleket György barát diktálta tovább.

Izabella még egyszer felpattant.

— Azt őrizteté hát Vincen! Azt a törvénytelen, balkézről valót. Ezért vala, ezért! Hogy fiamat letaszítsa székéből. — Szilajan felkacagott. — Volt, nincs! Vincet azóta megvevé a comes!

György barát szeméből fekete felhő lobbant, mint füst a puskacső végén, — de eltűnt mint a pára.

— A római királynak nincs szüksége egyikre is, — már koronás király.

A királyné elébe tette a két irást, a ludtollat is nyújtotta.

Izabella vonakodva nyúlt érte, szeme felvillant.

— Hogyha kegyelmedet itten elfogatnám...

György barát várta ezt. Elmosolyodott.

— Az egész vár a seregnek tenyerében vagyon.

Egy kész írást is vett elő, a mai szerzésről.

— Meghígye felséged, jól fog rám gondolni.

Ráigervén magát, most nyeri valóságos életét. Ez leszen kezdete jobb sorsának.

— Fél eszemmel magam is úgy hiszem. Megunván az örökös küszködést.

— Felséged ez egyszer teszen jót az országnak. Maga idegen nemzet, nem érezheti ezeket, mit teszen, hogy egyik magyar megfogja kezét a másiknak. Idő haladtával nem szorul ki e szép láncból egy lélek sem, egy talpalat föld sem. — Sóhajtvá tette hozzá : — Én már nem érem meg.

Izabella csodálkozva látta, hogy György barát szeméből nagy könnycsepp gördül arcára. Szíve átmelegült, behívatta fiát.

— Vesd le azt a fosztánt. Püspök atyánk békeséges életet készít neked. Higyjük. Köszönd meg hozzánk való jóakarattyát.

Lankadtan a barát felé hajolt. Futólag megölelték egymást. Elbúcsúzás volt ez, soktól, mind-egyiküknek. János herceg értetlenül nézte, aztán anyja példájára ő is a baráthoz huzódott.

Hazafelé menet György barát feltette magában, hogy tüstént elfuttat valakit Vincre, hírt venni.

Lova egyszerre megugrott. Puskagolyó sivített el a barát füle mellett ; fülén ütést érzett, oda nyúlt, véres lett a keze.

A táborba érve, a legjobb lóháti embereket szólíttatta elő. Lóhalálában vigyék a két levelet. A harmadikat, kettejük kötését, magánál tartotta.

Jól tette, hogy nem vesztegette az időt. Másnap reggel Izabella megküldötte a nála maradt egyezség-levelet, kettészakítva.

Nagy hasáb fák pattognak az óriás kandallóban, lobogásuktól iramló árnyékok kergetőznek a terem falain. Szőnyegek melengetik a földet, a hideg falakat. A hatalmas asztalon sokágú tartókban vastag gyertyák égnek.

Az asztal mellett halavány arcú férfi ül, fekete bársony öltözetben. Lábaik zsámolyon nyugtatja, prémekbe takargatva. Oldalvást, az asztal végén, mintha megint önmaga ülne, szakasztott azon fekete bársonyban, mellén a csillanó aranygyapjú, ugyanaz a sápadt, hosszas szakállas arc — a vonások elmosódnak a félhomályban.

V. Károly császár ez, az augsburgi rezidenciában; a másik csakugyan szinte önmaga: öccse, Ferdinand, a római király.

A császár fakó szemében fáradt bosszankodás ködlik. Halkan, mégis ingerülten beszél; szája alig nyílik, mintha nehezen emelné lepittedt, húsos alsó ajkát. Maga elé beszél, a semmibe.

— Ide utazom, köszvényemmel, ebbe a kegyetlen télbe, hogy a protestánsokat rendbe szedjem — felséges öcsénk idefárad látásunkra — és nyomban azon kezd, azon a kis országon — hogy is hívják? — Nagyobb gondjaim vannak. Nagyobbakra vagyok rendeltetve Isten kegyelméből. Lelkiismereted parancsolja, hogy ne hagyd azt az országot pogány kézre jutni. Az én országomtól akarsz segítséget. Kérni — és ígéretet aratni: hálóval vizet méríteni.

— Nekem van velők dolgom, magamnak. Nem tűröm, hogy terveimet megbolygassák. — Megsimogatja lábait s feljebb húzza a prémes takarót. — Ma felettébb kínozt.

A tűz lobogott, lobogott. — A császár a tűzbe nézett.

— A magam dolgaiban kell rendet szereznem. Mennyit akartam és mennyit fáradtam. Az álmatlan éjszakákat hívják uralkodásnak! Minden félben marad. Szomorú számadás. Levertem a törököt, húszezer keresztény rabot szabadítottam ki Tunisznál, zengett belé a világ: — a török ma is itt van, birodalmadat háborgatja. Legyőztem a francia Ferencet — négyszer; — ebből világos, hogy egyszer sem igazán. — Átok alá vettettem Luthert — egész életemen át harcoltam, valósággal harcoltam, nyeregben, karddal, a protestánsokkal. Mit ért? Lépésről lépésre engednezn kellett.

— Fáradt vagyok. Kezd terhemre lenni az élet. Klastromba kíváncszom, Isten békéjébe. De még rendbe kellene hozni mindent, annyi mindent. — És veled nem lehet egyébről beszélni, mint arról a kis országról. Ha annyira kívánod, mért nem teszed rá a kezéd?!

Megint megsimogatta lábait. A kandallóban vörös lángok csapkodtak, a tűz félelmes madara emelgette iszonyú szárnyait.

— Hogy két testvér ennyire különböző lehet! — Itt van asztalomon ez a négy óra, látod. Ezek sem tudnak együtt járni. Egyik mindig későbbben üt, egy minutával. Hallga! Mindjárt. — Hallod, az utolsó — ahá! — egy minutát elkésik. Pedig mennyit bajlódom vele! Bosszant, ha valami nem megy rendén. Még ez sem!

— Látod, az óra házát lehet aranyból formálni, de tengelye, kereke csak acélból jó. Az arany sem való mindenre. Mi talán ilyen aranyból való emberek vagyunk. Fényesek, puhák. Hamar ko-

punk. — Most néz először öccse felé. — Ott, abban a kis országban van valamely barát. Engem is megkeresett már levéllel, Mária testvérünk ő felségét is. Az acélból van, acélból. Cardinalis lehetett volna — nem nyult érte. Nem kellett a cifra foglalat. Maga acél, acél. Nemrégiben a Diván kérdést teve követünknel: nem lehet-e vajon még pápa belőle? Szerencse, hogy nem lett. Az megtanította volna a világot. Vele gyült volna csak meg a bajom! — Megint magának beszél. — Csak egyet nem cselekvék bölcsen: mikor kijöve a klastromból. Mert az erősnek vállára raknak minden terhet. Ne tudta volna, hogy a kis lelkek nem tűrik magok közt a nagyot?

Egy ideig elgondolkozva hallgat, aztán erősen öccsére szegzi szemét.

— Látod te, mit akar? Tenyerén kínálja neked az országot. Azt gondolod, Transsylvaniát adja neked? Ne hidd! Téged ad a kis országnak, fegyveredet, katonádat, aranyodat, gondjaidat — engemet is. Nincs másképen, majd meglátod. Eddig ő tartotta féken a pogányt — most rád bizza. Magad mondod, már sereget követel tőled.

Sóhajtva hátradől székén s enyhébben mondja:

— Hosszú gondokat vállalsz. Ha minden áron akarod, jó, küldünk egy pár ezer spanyolt. Öcsénk ne kapja országát ajándékba egy alattvalótól. A cassiano-i Marchióval. Hogy is hívják? — Castaldo — igen, Baptista Castaldo. Alvezérem volt Páviánál. — Azóta korosult — de oda elég lesz. Úgy van: Baptista Castaldót ajánljuk felségednek.

Kruppai ottjárta után Handrai kerülte foglyát, míg tehetette ; átallott szeme elé kerülni. Egy nap azonban látta, hogy kint ül a kerített kis kertben, a nagy hársfa alatt, a malomkő-asztalnál. Elértette, hogy szóiniok kell egymással. Odament. Önkénytelenül feszesebben állott meg előtte, mint máskor, több tisztélet-adással ; bosszankodott is ezért magára, rögtön, meg később is. A fiatal ember is észrevehette ; felállott, elpirult. Handrai nagy nehezen a szemébe nézett.

— Nem való minden szóbeszédet készpénznek venni... Eszelős az, szegény.

Egyebet nem tudott mit mondani. Szó nélkül ültek az asztal két oldalán, nem szemközt, hanem mindegyik oldalvást. Handrai nem is pislantott, csak meredt maga elé. A másik néha átpillantott hozzá, s olyankor mindig elfutotta a pír. A várnagy érezte, hogy a fiú olvasni tudja gondolatait.

Mi következése lesz ennek? — kérdezték magokban mind a ketten. Mit hisz a másik az egész-ből? Igaz-e, amit a csonka ember beszélt? Ha igaz, mit jelent s mi lesz belőle?

Handrai sokszor érezte magán a fiú tekintetét. Végre visszanézett rá. Mindkettejük szeme mosolygósra vált. Megértették egymást, hogy a régi-ben maradnak.

Az ifjú felállott s a ház felé indult. Handrai utána nézett. Milyen nyulánk! Acélos, mégis

könnyű a járása. Azok járnak ilyen puhán, akiket hetedíziglen nem fárasztott munka, más előtt hajlongás. «Mint a cédrus», jutott eszébe a bibliai kép, valami rég hallott prédikációból. — Csakugyan lehetne királyi származás.

A grádicshez érve az ifjú visszanézett, meleg tekintettel, és elmosolyodott.

Handrai sokáig tusakodott magában. Hol e titok nyitja? Ha György barát fia, mire tartja itten? mitől félti? mi szándéka véle? Ha János királyé: mért nem adja az udvarba? Talántán a királynétól félti? Avagy a zsenge királyfi helyébe számítná?

Mi hát ő tulajdonképpen? Mi van rája bízva? Egy féltett ifjú gondviselése, vagy egy rab őrzése? Meghitt ember-e, vagy alacsony szolga, porkolábnak téve?

A napok teltek s nem hoztak világosságot.

Egy napon ott termett Kruppai. Ki volt kelve magából. Topogott, hadonászott félkarjával. Hol könyörgésre fogta, hol követelődzött, fiát követelte. Adja ki neki a várnagy, ha nem akar gyilkosa lenni.

Handrai megdöbbsent.

Mit, talán még hóhérnak akarnák tenni? Ő vegye vérét? Nem!

— Feleségem szülötte! Kinek van hozzá annyi jussa, mint nekem? Nem elég a vétekből, mit elkövettetek — még el is emésztetnék? Nem hagyom! Nem hagyom! — Hanem mit érek én? Rajtad áll, hogy megmentsd a lelkedet!

Egyszerre jött valaki, aki a Kruppai zavart beszédébe világosságot hozott. Pesthy Gáspár.

Handrai álmélkodva hallgatta, hogy Pesthy is a foglyot követeli, György barát nevében.

— Kinek hígyek hát? Mi folyik odakint a világban? Hogy így egyszerre...? Vagyon kegyelmednek írott parancsolatja a kincstartótól?

— Ér is az most rá ilyesmire! Értse meg,

háború vagyon királyné asszony meg György barát közt. Még ez vala hátra, hogy egymást égessük, lödözzük. Na, hát most megvagyon. Ősmerhet várnagy uram, ki vagyok, mi vagyok. Nem a levegőbe beszélek. — A temesi comes karddal dúlja a Maros mellyékét — egynehány kis várat már megüte. Vincznek tart. György barát néminemű ifjúért küldé, hogy elvigyem innen.

Kruppai kifakadt, elébe toppant Pesthynek.

— Ki parancsol az én gyermekemmel? Enyém, csak az enyém!

Pesthy értetlenül fordult Handrai felé. Handrai vállat vont. Kruppai zilált szavakkal hadarásztá a fiú történetét.

Pesthy leült. — Lássuk csak, lássuk csak! — Kérdésekkel, félszavakkal kezdte maga előtt tisztába hozni a helyzetet. Egyszerre térdére csapott.

— Egyszóval: az öreg Jánosnak a fattya. Hm, a vén tehetetlen!

Kruppai ingerülten kiabált:

— Mindenki elhagyá. Én teszek belőle embert. Hát kié másé, kié?

Pesthy ügyet se vetett rá; Handraihoz beszélt.

— A barát zálogba tartogatja, hogy ha a kis herceg élete... vagy Izabella ha nem fogadná szavát... Világos!

— Mitevő lehetek? — töprengett Handrai magában.

A kérdésre tompa ágyúszó válaszolt, mely sokáig lebegett fölöttük.

— Iam proximus ardet Ucalegon. Vagy igaz, kegyelmed deák tudományával elinala egy nyúl, ki meg se tér soha. — A comes már Hátszeg előtt lehet.

Pesthy fürkészőn fúrta szemét a várnagy szemébe.

— Vagyon itten kincs is, tudván tudom. Mi leszen kegyelmedből, ha azt a comes elsarcolja?

Miképpen számol róla? Soha a barát kegyelmednek meg nem hiszen. — Az ifiú is... hogyha a barát valósággal János herceg ellenébe szánta volna — most meg a comes elragadná — akkor gyengén áll feje a nyakán; kegyelmedé is, várnagy uram, mivelhogy itt rejtegeti. — Csendesség, magister! — Történjék akármi, a barát meg nem fogyatozik tartósan hatalmában — a róka is tanulhat tőle! Hogyha ez a fiu ép bőrrel menekül... a barát tudja, mi szándéka véle... Csendesen, magister! — Az ifiú urat ki kelletik adni a barátnak. Nekem.

Kruppai hörögve ellenkezett. — Énnekem! Énnekem! Én viszem magammal!

Handrai maga elé meredt. — János király... — susogta.

Megint pukkant s zúgott távolról egy ágyúlövés.

— Várjunk csak, várjunk csak! — Ígyen kegyelmed tisztán állhat meg a barát előtt: kiadta. — A magister elviszi a Vas apród apjához. Fia ilyen korú, annak helyében lesz. Eképen kezünkben tartsuk — hátha ér valamit? He? — Hanem hát még a kincs? — Arra is fájhat ám foga a comesnek...

— Hallgass ide, várnagy. A comes ismer engem, alattomban jóakaróm... egy-egy hír, miegymás... nem szépítem magam. Hát jó, az ifiú urat a magisterrel adjuk, magam pedig odamegyek a comeshez, elébe adom, hogy egy ifiut kerestem itt, de már nyoma sincsen. — Kár idefáradni, nincs itt keresni valója, de semmi. — A várnagy kész feladni a várat, mert hogy nem is vár ez, csak egy rongyos kastély... Legtöbb, ha a kapura süttet egy ágyút — összedől az egész. Történjék akármi, Handrai uramat nem érheti kár a comes felől se. Ha szavamat fogadja.

Handrai magában tusakodott. — Uram János király — mondta csendesen. Kruppai tette fel a kérdést Pesthynek, gyanakodva :

— Hát kegyelmed? — Maga is a kincstartó embere...

— Engem ne féltsenek kegyelmetek. Jó iskolába járok én naponta. — Én? Nyerek én ezért — szavad adod rája, várnagy — (s nyújtja a tenyerét parolára) — egy hordó ezüstöt, innen a pincéből — nem különben a baráttól jó zsíros stallumot, végtére. Csáky uram királyné asszony mellett már préposttá leve. Semmiért! — Nahát, hol keressük az úrfit? Lovon jövék, vezetéket is hoztam, a kapu előtt vagynak. Nekem majd rendel kegyelmed valamely gebét — nem is kelletik éppen gebének lenni.

Vállára csapott Kruppainak s szemével intett, hogy: No öreg, hát rajta!

Tüstént törtettek fel az emeletre. Amint benyitnak az úrfihoz, épen leveti magát az ablak hídjáról, az udvarra. Sokszor mérlegelte már a menekülés útját, most elszánta magát. Nagy szürke gallérja szétterült körülötte, épségben ért földet. A kapu felé igyekezett, a lovakhoz.

Pesthy lekiabált az udvarra, de csak zűrzavar, össze-vissza szaladgálás támadt.

Demeter, aki a lovakat kantáron tartotta, volt az egyetlen, aki észbe kapott. Le akarta húzni a menekvőt a nyeregből, hanem az állon rúgta, hogy felkalimpált. — Elvágatott.

György barát helytartó nyolc clovas díszkocsin ment Castaldo elébe, a két apród lóháton a kocsi mellett. Kétszáz hajdú, négyszáz huszár előtte, utána — úgy vitték Szász-Sebesre. Castaldónak inyére volt a nagy tisztesség, egészen megolvadt. A kastélyba érve, mélyen hajbókolt a barát előtt.

— Olybá veszem a kincstartó püspök urat, akárha apám volna. — Tenyerén tartja Erdélyt, tudom. Magtartá pogány hatalmától, — tudom. Mostan átadja igazi urának, — dicséretes, dicséretes. — Ámde vagyon-e reménység, hogy a királyné egészséges? — kérdezte Castaldo. — Hallám, hogy a törökhöz folyamodott.

— Azóta már leveleket ada, fordulnának vissza, ne tipornák Erdélyt. Igaz, hamar megmásolá szavát, de csak azt nyeré: vélék, kelepécét készíte nekik. Előbbeni leveleit magam küldém kézbe, hamarsággal. Utóbb ért embereit megpálcázák. Hamarost nem hajtának szavára.

— Úgy hát hiába hoztuk volna kardjainkat, tokjukban maradnak. Kár. — Elégülten simogatta ápolt hegyes szakállát. — Így is hamar jelenthetem az ország meghódolását.

E szóra a barát keményen ránézett. A marchio zavartan köhécselt. Hogy felülkerüljön, azt kérdezte :

— Szállongott valamely híresztelés a kis herceg megkoronázásának szándéka felől...

— Szultán rendelése vala. Gyűlés is tartaték Enyeden, Judica vasárnap. Királyné asszony azon fondorkodék, ott helyben megfogatna, fejem leüttetését kívánva. — Imhol azóta is vállamon hordozom.

— Helytartó uram hatalmasan viseli magát, hehe!

— Elébe adám a gyűlésnek, mi vagyon készülöben, mi leszen belőle nyereségünk: szó sem emelkedék. A Fényes Kaput megvilágosítám, mikép a temesi bán a lázongás koholója, ellenébe gyűjtém seregemet, csak segítségül jöve néminemű német had. Levelem nyomatékaképen nem hagyám üldözni haza húzódtában a budai basát, kit királyné asszony behíva meg visszafordíta; — az adót megküldém, bőv ajándékkal egyetemben. — A Porta megérté, rám hagyá az országlást.

Castaldo összehúzta szemét s szakállában babrált. György barát elértette.

— Törökkel ez módja. A basáknak hamar kengyelben van lábok, kegyelmes uramé, a római királyé penig igen sokára. Generalis uram emberei sem juthatának vala idáig, ha nem tiszta előttük az út.

Castaldo kihúzta magát széken s méltósággal mondta:

— Én a kardot szoktam.

— A marchio még majd sok idegent lát itt. Soknak egyéb módja járja, mint egyebütt. Hatezer lándzsa felettébb kevés itten.

Castaldo nagyot nézett erre a beszédre. Nem volt kedvére a barát fölénye.

A barát elmentével Izabella követei jelentették magukat. Arany pénzekből rakott két kupát hoztak s titkos üzenetet: ha jót akar, ne hallgasson az álnok barátira, ki csak törbe csalja.

Castaldo ládáiban volt sok csipkegallér, hímzett olasz selymek, azokból küldött a királynénak.

Nem tudta, mit higgyen. Az óvatos Ferdinand bizik a barátban — ez az asszony meg... pedig ez ismerheti jobban.

György barát meg akarta neki mutatni Erdélyt. Hadd írna róla urának lélekkel, hogyha tud. Börös szekéren felvitte a vezért Fejérvár mellett egy kopasz hegyre. Az ormokon felhőárnyak közt fényfoltokat vetett a nap. Az erdők friss zöldje szinte harsogott a tavasz kedvétől. A völgyekben patakok ezüst csíkjai csillantak. A messzibb hegyek kék palástban, mintha a közel ég leple takarná be őket. Még messzebb egy-egy havas fehér fejével, mint óriások ősz királya.

— Az arra a székelőföld, a radnai havasok, az ott, amelyik átnéz a többinek vállán, a Hargita, szent hegy; az a sor amott a brassói hegyek. Túl-
nan esik Törökország, arra az oláhok. Az a széles ezüst szalag ott a Maros, ez a keskenyebb az Om-poly. Lent itt a hegyek tenyerében ez Gyulafehér-vár — Enyed — Szászsebes. Az a parányi folt Alvinc. — Mely gyönyörűséges helyek talál-tanak ez szép országban! Alig dicsekedhetik ilyennel más fejedelem!

Castaldo meg is volt hatva.

— Katona vagyok, nem gyönyörködés a mes-terségem, most mégis sajnálom, hogy nincs kéznél valamely ügyes pictor, mint az én hazámban, hogy megmutathatnám felséges uramnak, mennyi szép-séget hullatott ide a Teremtő.

— Gazdag ország is, emberben, lóban, sóban, aranyban, erdőben.

Castaldo fejét hajtogatta, Arany, arany — forgatta gondolatban.

Hangosan azt mondta:

— Most értem, hogy püspök uram oly igen szereti Erdélyt, bátor nem szülötte fia.

— Generalis uram se Ferdinandnak országába való, mégis érette harcol.

A marchionál készen volt a válasz :

— A — a! uramnak, a spanyol királynak csöcséért. — S szúrósan tette hozzá : — Hanem reve-rendissime hol Izabelláért, hol a római királyért.

György barát keményen visszavágott :

— Csalatkozni tetszik generalis uramnak. Sem egyért, sem másért, hanem Erdély-országáért.

A zsoldos generalisban ellenséges érzés kezdett támadni a kemény szavú baráttal szemben. A kocsi-ban meg is kockáztatott egy megjegyzést :

— Helytartó uram csapatai egész éjtszaka danolnak, táncolnak, nyargalásznak — soha sincsen nyugtuk. Az én seregeim nem tudnak tőlük pihenni. Látszik, nem rendes csapatok.

György barát könnyedén felelt :

— Való, nem rendes csapatok. De ha rákerül a sor, bizony dolog, megszalasztják a rendes csapatokat.

A kötelességtudó vezér még egyet próbált.

— Jó volna, ha püspök úr maga mellé venné egyik emberemet, az olasz Marc Antonio Ferrarit, hogy úgy levelezhetnénk : ne értené akárki.

— Akárhányat, készséggel. Nem szándékom titkot tartani ő felségének vezére előtt. Nem azért kértem vala ide.

A marchio megértette a szót s elhallgatott. Érezte, hogy a barát eszén nem járhat túl, s harag kavardott fel benne.

Mikor a biztosok, Nádasdy meg Herberstein, megérkeztek, mindjárt ki is öntötte előttük szívét.

— A sziveket Isten vizsgálja, de amiképen arcból, szóból, cselekedetből érthetni, a barát hűséges szolgája ő felségének, a mennyire néhai való János király fiának gondja engedi. Ez csak becsületére válik, szememben is. Világos előttem, hogyha ez egy barát idejében nem gondol ő felségére, soha övé nem leszen az ország. — Mégis, nem értem útjalt. Éj-nap sarkában vagyok, közös

ebédünk, vacsoránk, minden léptét magam szemével vigyázom, mindent megmagyaráz — mégis nyugtalanság háborgat. Nem tudom... Nem tudom... Igaz szándék mi okért botorkálna folyvást cselvetések között? Maga mutogatja: vermek, hurkok mindenfelé, minden cselekedetében, minden szavában. Egyszer még fel akadunk benne s nyakunk szegik.

Báthory András a fejét ingatta. Nádasdy komor volt.

— Ilyeneket én is mondék neki. Azzal fizete ki, én e dolgot nem értem. Csak Erdélynek hasznára válják, akármi mód szabad — ez evangélioma. Ítélje meg hűségét Isten! Hamarosán meglátjuk magunk is.

Később hozzátette:

— Erdéllyel nem könnyű bánni; mindig igazítani kell, akár az órát.

— Majd rendbe tesszük, hehe — vigyorgott Castaldo s megcsörrentette sarkantyúját.

A királyné elébe György barát is velök ment, mikor a keserves írást vitték, hogy aláírassák.

Izabella körül csak asszonyai voltak. Ezzel mutatta magára hagyatott tanácsstalanságát.

György barát kezdette mondani, miben járnak. A királyné elnézett mellette, mintha nem is látná. Csak arra hallgatott oda, mit Nádasdy ismételt. Sóhajtás nélkül, megadón szólott:

— Mitévő lehetek? Kincstartó uram már el is akara raboltatni; templomba is csak őrség közt bátorkodok menni, az is immár fogytán. Támadjon rá Isten meg a lelkiismeret, ki így állja meg hitét.

Elkezdték felolvasni az írást. Nem igen figyelmezett oda, esze másfelé járt. Egyszer meg is szólalt:

— Egy sóhajtást se teszek, úgy megyek ki ez Tündérországból. Purgatoriumból szabadulás né-

kem. Bennetek emberi lelkek szólnak hozzám, eddig csupa vadállatok közt telt itten életem.

György barátnak kellett követelni, hogy a királyfinak ajánlott két tartományt név szerint foglalják bele a levélbe, mint megegyeztek volt... Nádasdy nehezen vallotta meg, éles tekintetet vetve a barátra.

Később Izabella szólt bele :

— Hát fiamnak jegyváltása a király lányával? A barát úgy monda. Ebben nem engedek.

A két követ húzódozott. A barát ebben segítségükre volt, siettetni akarta az aláírást. Izabella pedig fásultan hallgatta tovább a mormolást. Castaldo Nádasdyra tekintett. — Ilyen ez a barát, ha miben ellenünkre szólott, másban rögtön segít.

Hogy végére értek, Izabella Nádasdyhoz fordult s a barátra tekintett.

— Cselekedjete, miképpen javatok kívánja. Nekem mindenképpen leszen hova hajtanom főmet, — tinektek más Erdélyetek nincsen.

Már kezébe vette az író tollat, mikor felemelte fejét.

— A koronát még egyszer látni kívánkozom, fiamnak megmutatni. Apja viselte fején.

Rábólintottak.

Izabella reszkető kézzel rajzolta le nevét a levél aljára.

Kolozsvár főterén egy kis csoport álldogál. Az utcákból folyvást szállingóznak, erről is, arról is, egyenként, többesével. Polgárok, iparosok, kézművesek, zöldvászon- vagy bőrkötényben, amint a műhelyből jönnek. Szatócsok, boltosok bezárják az ajtót és ide sietnek. Asszonyok is, gyermekük karjukon vagy szoknyájukba fogózva. Egy óra alatt ellepik a teret Szent Mihály öreg egyháza körül. Suttogva beszélnek. Az egész téren olyan csend van, mintha temetésre készülnének.

A templom kapuja zárva, mégis arrafelé igyekeznek mindenki.

Rekkenő nyári nap. Egy-egy felhő ugyan elébe vitorlázik a napnak, de azután annál erősebben szórja tüzes nyilait.

— Már itt lehetnének — súgják itt is, ott is.

— Későn indulhattak.

Idővel egy lovas ember kocog a felvinci út felől. Lován szekérbe való szerszám, az istráng a ló hátára lökve, úgy ül rajta. Körülveszik. Hát igen, látott biz ő úri kocsikat az úton, el is hagyta, mert csak vesztegeltek. Egy néhány úr az útfélen beszélgetett, idegen szóval.

Az történt, hogy a temesi gróf futárt küldött Izabella után. Gondolja meg magát, ne adja ki az angyali koronát, meghozza ő a török segítséget, elfoglalja Erdélyt János hercegnek.

Izabella megingott. Kész lett volna vissza-

fordulni. Castaldo izgatottan ostromolta György barátot. A barát most is talált tanácsot. A Marchio mindenre fel van hatalmazva — ígérje meg a király lányát a királyfinak, mint anyja szeretné; tart-sák meg az eljegyzést jelképesen még ma, Monoston.

Izabella hajlott, hő vágya kedvéért. Ujra megindultak.

Már be is nyargal egy úrfi a templom-térre, leugrik nyergéből s kardjával kopogtat a szent-egyház ajtaján.

A csendben messzire hallatszik a nagy kulcs csikorgása s az ajtó sarkáé, amint kispapok kitérjék.

Akik benézhetnek, látják, amint gyertyákat gyujtanak az oltáron. Tovább adják hátuk mögé, amit láttak.

Minden ablak tele van nézővel. Már a háztetők gerincén is lovagolnak sihederek.

A tanácsurak, az országgyűlésbeliek átvergődnek a tömegben, bemennek a templomba.

Szekérzörgés közeledik. A csend szinte megfagy. Itt az első kocsi. Négy fekete ló húzza az ismerős veres hintót. Két apród mellette.

György barát lassan, nehézkesen száll ki. Mindenki ismeri. De egy kéz sem nyúl a süveghez.

Megáll a templom küszöbén. Arca nézése a rendesnél is sötétebb.

Egy ölbeli gyermek sírva fakad láttán.

Most tizenkét kivont kardú testőr közt bíborbársonnyal bevont szekér következik. A bámészkodók nyujtogatják a nyakukat. Vas láda van rajta. Mindenki leveszi fővegét a legmesszebb sarkon is s úgy marad, míg a ládát György barát nyomában négy huszár beviszi a szentélybe.

Kétfelé eresztős kocsiban a királyné, fiával, talpig feketében. Szomorúak mind a ketten, mintha temetésen volnának.

Kocsijok után lóháton egy hegyes szakállú idegen katona, vértben, csipkegallérosan, bársony palástban. Büszkén tartja magát, de látszik, hogy mindenre figyel. Utána lándzsás cifra idegen lovasok.

— Ez az az olasz — súgják szájról-szájra.

Az idős lovag nehézkesen zökkent le nyergéből, feszesen lépett egy párat, de azután peckesre kihúzta magát. A főszemélyek után bemegy a többi kíséret. Többeket megismernek. — Ahol, Báthory András. Aki bottal jár, az az! — Nini, Serédy! — Melyik az? — Jócskán kopasz, ámbátor ideje is. — Nini, Losonczy István — ez ember ám a talpán. Ez még nagy dolgokat mível! — Az ám, a temesi gróf nincs itt. — Ő még kezd valamit.

Bent a padokban sugdosódnak az urak. — Másképen gondolám. — Vélttem, leveszi rólunk a jármot, nem hogy másikat tegyen helyébe. Az vala a reménység, hogy magában való ország leszen Erdély... Az, hogy szabadságot nyerjen a töröktől, nem hogy még a koronát is!... — Még hogy katonaság jöjjön nyakunkra! — No ha ebadta spanyolja olyan jó katona, mint amilyen cifra! — Kár vala bizony ide fárasztani, ahol csendes békeség vagyon.

Mikor a vasládát behozzák, temetési csend lesz.

— György barát szól — mondják a kapu körül állók, de szavát nem érteni, csak hangját verik vissza a csúcsos boltívek.

Felnyitják a láda fedelét s György barát két kézzel kiemeli a koronát. Sárga fénye megtündöklök a szemekben. Leteszi egy bíbor párnára. Megújra lehajlik; a palást nagy-suhogva bomlik széjjel keze közt. Lehajol a kormánypálcaért. Az ország-almát egyik apród kezébe adja, másikéba a két selyem cipőt. A láda alján még valami gyönyös ékszer csillog — azt ott hagyja; egy kristályon is szikrázik a gyertyák fénye.

Izabella királyné hangja alig több lehelletnél.

— Most a királyné szól — fut át oda kint a téren.

— Által bocsátom a koronát Ferdinandus királynak. Sejtésem azt mondja, nem fogtok vele többet magatok véreből való királyt koronázni. — Fuldokolni, zokogni kezdett. — Isten látja, kényszerűségből cselekszem. Hiszem Istent, hogy még megadja jussát az árvának, ti átalatok, eszközei által.

Fia vigasztalón simul hozzá, keze a korona felé nyúl — s letöri róla a keresztet.

— Ne zokogj, anyám. A keresztet nem adom, velünk marad. Még visszahozhat mindent.

Zekéje mellébe rejti.

Castaldo meg Serédi teszik vissza a koronát a ládába. György baráttal együtt nem akarják észrevenni a kereszt híját.

Kint a téren végigfut a suttogás:

— A keresztet letöri a királyfi a koronáról.

— Nem is leszen azon többet istenáldás!

Castaldo olaszos bókkal hajlong a királyné előtt, hogy fiával kettős égi koronát érdemelnek, a mért e szép országot a kereszténység ölébe vezették.

Siket most minden fül az ilyen ízetlen beszédre.

Kifelé indulván, a marchio oda fordul a komor urakhoz s olyasmit mond, hogy Erdély védelmet talál a hatalmas birodalom szárnya alatt. György barát ott termett; mérges szótól megvédelmezhetette, gyilkos nézéstől nem. Mindenki elmaradt a jó-akaratú marchio mellől.

A vasládát, mint egy koporsót, kiviszik a szekérre.

A fővegek lerepülnek a fejekről. Most igazán temetési csend és szomorúság ül az egész téren.

A kocsik lassan, lépést, megindulnak.

A tömeg meggombolyodik, szótlanul, nehezen oszladoznak.

— Nagy eszével ide juttata bennünket György barát — mondja egy fehér bajuszú ember, bőr köténye ellenzőjében tartva két kezét. Világos, hogy tímár mester. — Most hát se ország, se korona!

Komája, kin a zöld posztókötény elárulja a csizmadiát, szemére húzza sapkáját.

— Mondom én, nem jó az a nagy értelem; sokszor nincs benne köszönet, csak ártalomra szolgál.

Egynéhány asszony rá bólongat.

Mindenki érzi, hogy valami nagyot vesztek, ami nélkül üres Erdély.

A kíséret nagyja a Meszes kapujáig ment a koronával. Onnan csak kevesen kísérték Tokajba, ahol átveszik Ferdinánd biztosai ; még kevesebben a királynét Kassára.

A Messzes hágó előtt Izabella kiszállott kocsijából s szó nélkül magában a tetőre indult. Szívét szomorúság szorította össze. Idáig vele jöttek Erdély hegyei, vizei, most szakad el tőlük. Életének tíz esztendeje marad innen a hegyen, tíz eltűnt esztendő. Emlékek szállodtak körülte, mint oszladozó felhő. Visszanézett és szeme könnybe lábadt. Amarra, a hágón túl, új, idegen világ. Jobb lesz-e annál, amelyet most elhagy?

A kijárt mély útnak két oldalt elszórtan vécsonka cserfák állnak strázsát az erdőszélen. Izabella odalép egy épebb, lombosabb fához. Hársfa, sima héjú. Kiveszi tokjából derekán függő kis törét s elgondolkozva vonásokat hasít a fa kérgébe. Három betűformát : S. F. V. — Sic fata volunt! — A végzet akarta így. Szívében nagy, megbocsátó szomorúság van.

A lejtő aljáról rekedtes hang hallatszik fel, a Petroviché ; talán a levegő teszi, hogy hangosabb, mint máskor.

— Kész vagyok beállni csatlósna, lovát vakarni akárkine, aki Temesvárt három hónapig megtartja a pogánytól.

Izabella csak a hangot hallja, értelmö, nem gondol. György barát meglepetve néz a beszélő felé. Petrovich! ? Hát utólérte a királynét, kime-

gyen vele az országból, idehagyja jószágait. György barát becsülést érez a gróf iránt; szinte kedve volna elbúcsúzni tőle; de nagyobb dolog folyik itt most.

Még egyszer megöleli, megcsókolja a királyfit, mindkettőjük szemében könnyek fakadnak. Pathócsy felyezeti a herceget anyjához; megkérdezi, kívánja-e, hogy György barát tovább kísérje.

Izabella fejével int nemet.

A kocsik zörögve indulnak felfelé a kijárt úton.

Egyikben, lám ni, Mineróna ül. Kész a királynét követni. Urát is magával viszi. Szemét törölgeti kendőjével, s magában döcög.

— Szegény Mineróna, te is bezzeg sok szép keserű órákat értél ez országban. Mit vettél rajta? Az uradot, szegény fejét, a gyámoltalant. De hát éppen azért házasság, mivelhogy ilyen, a milyen.

György barát különös ürességet érez magában. Örvendeznie kellene, elérte, amire törekedett. S most mégis azt érzi: elhagyják, akikkel gondolt, akik szomorították, gyűlölték, minden, ami eddig egyet jelentett neki az élettel — az élet maga megy el tőle azokon a nyiszorgó kocsikon.

És a korona! Mennyit küzdött érte, ésszel, alacsonysággal, fáradsággal! Most örökre el van vetve a kocka — az ő keze vetette el. Most érzi igazán a felelősség súlyát.

Megnyugtattja magát. — Elégséget tettem a Zápolya-háznak, eskümnek: János úr maradvái hercegségben ülnek. Elégséget az elveszett Budáért az országnak, egybekapcsolván két szakadt darabját. A többi nem a most való időnek dolga.

Nem volna-e jobb neki is átkelni a hegyen? Elég lehetett a gondból. Meg se tudta fontolni, amiket cselekedett, — az idő sodra ragadta. Még elmélkedni kellene mindenben, hiszen maga is meg van lépve, hogy ide ért.

Hova gondol? Hiszen maga akarta, ami történt. Csak mégis nagyon egyszerre lett meg. — Pedig ami eddig esett — könnyű, a neheze még hátra van. — Lelkének jól esik, hogy még tennivalója van, hogy még szükség lesz rá. A Fényes Kapuval el kell hitetni: a kis herceg jegyvétele a' tudva történt, hogy a Porta békességben él Ferdinandussal, evvel csak nő a barátság. A várakat meg, lám, Petrovich adta Castaldo kezére, szép szerével. (Szerencse, hogy a marchió tüstént rakott beléjük német meg spanyol zsoldosokat, láthatták a pasák: Petrovich volt fondor!) — Erdélyt megint meg kell oltalmazni, megint csak ámitó-számító szóval. Ó, sok itt még a tennivaló, hosszú munka vár rá. Nem lehet innen elszakadni. Nem is tudna. Hogyan is élhetnének egymás nélkül, Erdély meg ő?

Már az utolsó kísérő hajduk is felcsörögtek a hegyre s egymásután sorjával átbuktak az élen.

Leghátul egy délceg, sasorrú dalia oldalt fordul nyergében, úgy néz szembe György baráttal. Göndör hosszú haja, eleven szeme, napégette arca megmondják neki, hogy ez Balassa Menyhért. Nem köszönti, csak keményen megnézi György barátot. György barát szinte visszahorkan tőle, mint paripa a pénzma-állattól.

Elkomorodva fellepeget a hágó élére. Még látja a lovasokat az ereszkedő úton, lent az aljban a kocsikat, megkisebbedve.

Megkeresi a királyné fáját. Kibetűzi, mit vésett bele. Elfogódik e megadás láttára. — A fátum — gondolja. Én vagyok a végzet. Izabelláé — talán az országé is.

— Sic fata volunt. — Elgondolkozik a szavakon. Kinek üzeni ezt? Az országnak? A jövődönnek? Ő neki? — — Sic fata volunt — ismétli magában. — Többet nem áll utamba senki.

Lent várakozott rá a vörös batár, hogy visszavigye Erdélybe.

Már hullottak a sárga levelek, mire a tűzszínű hintó Nádasdy meg Castaldo tábora felé fordult, Lippára.

György barátnak már kámzsája mellében van a Fényes Kapu levele: 'A te ellenséged, a temesi bán, megszégyenült, a te orcád pedig fehérnek találtatott'.

Mindössze Lippánál nincs még rend. Innen is elvonult volna már a török, hanem a városba szorult raguzai tőzsérek maguk kérték, hogy kergetse el a város alól Báthory Andrást s foglalja el békességgel. Castaldo, mámoros önhittségében, mintha az ellenség az ő híre elől takarodott volna ki az országból, ostrom alá fogta ez utolsó fészket. György barát azért jön, hogy itt is eloltsa a tüzet.

A mint kocsija a tábor felé közeledett, György barát egy fiatal erdő szélén távoldad két embert vett észre. Egyik lovon ül, előre hajolva, a másik fedetlen fővel áll előtte, lovát kantárszáron tartva. Félrehúzódnak, a búvóhely elárulta, hogy titkos beszédök van. A barát első tekintetre megismerte Balassa Menyhártot.

Balassa Ferdinánd emberénél járatta hűséges balkezét, Szénásit, hogy visszakívánoznék a király hűségére. Izabella távoztával már úgy is Castaldo kardja alá adta magát.

Balassa ráívelt szolgájára:

— Ördög szánkázzon rajtad. Szavad is úgy cammog, akár magad.

Az reszketve áll egyik lábáról a másikra.

— Nehéz néven ne vegye kegyelmed: azt mondják, ha király érdeme szerint akar fizetni kegyelmednek, hát egy szál istrángot adjon, kivel felakasszák. — Soholt senki barátod.

— Az arany pogácsák jó barátim. Ujakat akarok gyűjteni az elveszettek helyébe.

— Azt mondják, már egyszer elárulá kegyelmed Ferdinandust.

— El ám, de erszényem attul teljesedett. Most nem ötöt árulom el.

— Talámtán ajándékkal...

— Az ajándékot nehezen mívelem. Többet ér a hittel való kereskedés. Ha soká késlekednek, leszüretelek itt egynéhány szőlőkertet a mások hegyoldalain — azután kész vagyok akar törökké lennem, mert szűk lesz itt a világ, ha a szürke barát újfent erőre kap.

Mintha kiejtett szavából kelne életre, éppen ekkor tűnt szemébe György barát. Balassa úgy összeszorította fogait, hogy csikorogtak. — Még el is olthatom ebadta barátot!

György barát megérezte a karvaly-arc tekintetét, mintha nyilat lőttek volna vállába. Balassának átjötté után első cselekedete volt, hogy György barát pártfelét, Kendy Jánost kirabolta, csak hogy érdemet szerezzen a királynénál; elrabolta a töröknek küldött adót is, ezekért György barát halált kért fejére az ország gyűlésétől.

A tábor szélén jókedvű vitézek danolásztak sarkantyúpengetve. Sebestyén deák egy üres hordón ülve kobzát cincogtatta. Noéről énekelt, aki szőlőtőt ültetett.

Találá meg egy bakkecske, szép voltát látá,
Gyümölcsét megharapálá és megvidula,
Szép szakállát igen rázá, magát hagyigálá.

A legények is rázták magokat s egy-egy nagyot szöktek. Az ösmerős kocsi láttán beléjük rekedt a jókedv. Pedig György barát jó végét érven dolgainak, könnyű kedvében volt s oda integetett.

Beljebb sűrűbb a tábor. Egymást érik a sátrak, szűk sikátorok nyílnak köztök. Azokon eleven mozgású magyar vitézek rajzanak, kedvetlen spanyolok lézengenek; lovasok furakodnak köztük, egy-egy sarkon, ahol mézelt bort mérnek, nyergökből nyulnak le a fakupáért. Bivalyos szekerek hordók, lisztes zsákok alatt nyikorognak.

Egy sátorponyva előtt a lócán Pesthy hajtja a szót. Négyen-öten hallgatják, köztük Ferrari. Jóval előre küldte őket György barát, hogy szabaduljon tőlük. Az imént arra kóborgott Kruppai. Pesthy most az ő esetét beszéli.

— Hát lássák, mely cudar e világ! Szegény feje tulajdon véreként szerette, az meg életét se szánja, csak szabaduljon tőle. A háládatlan! Így szeresse gyermekét az ember! Ez bére a jótétnek! Csuda, ha eszelős, ki ilyet megére? — Húz egyet a kupából, melyet térdén tartogat kezében. — Szegény púpos, vesd el magad! utána. Hanem hogy közbe Handrai a szemébe ötlött, a torkának esék, félkezével, a nyomorult. A várnagy elejénte meg se moccant, hanem azután egyszerre lerázza a púpost. — Nem leszek árulója János királynak! — kiabálja. Maga is a legényke után veselkedék. — Fogják meg, fogják meg! — De az már messze járt. A másik ló meg nekem kelle, sebtében elnyargalni a temesi bánhoz, onnat lóhalálában a baráthoz, hogy kétséges ne legyen. Bánta is az a köszivű! Nem vala többet szűksége a fiatal emberre, megvala már az új frigy. Hát se szó, se beszéd. Egy köszönöm-szó nem sok, annyit se hajíta fáradásomért. Különben, bánom is én a szót! Hanem a kincs! Mennyi ezüst lehet ottan! Lehet talán húszezer gira is — huszonöt is — még harmincezer

is! Megmarada egy polturáig, mivelhogy a bán már visszafordula. Annyi kincs! Lesz ott Lysimachus arany is, meg aranypor, hajjaj! Körülvágatlan aranyok! A bizony! Aztán idenézzenek, a nadrágom foltos, sarum lyukas, látják!

Az olasz értett már annyit magyarul, hogy kivette a panasz velejét. Elkapta a szót s mikor maguk maradtak, kivetette a horgot. Mért nem árulja Pesthy másfelé, amiket tud? Tudhat egy secretarius sokat, ami pénzt ér. Ami elveszett ezüstben, megtérülhet aranyban.

György barát kocsija elhaladt mellettök, mire észrevették. A püspök érezte, hogy róla folyt a szó. — Gyűlöl, gondolta, hiszen szolga. Megalázott-nak érzi magát s néha azzal mutatja maga előtt erejét, hogy ártalmat képes szerezni. Látja, miket én nagy célból szentül cselekszem — maga azonképen ennen kis hasznáért gonoszkodik. Bátorsággal, mivelhogy se kedvem, se érkezésem ilyeneket számon tartani. Hadd koholja rágalmait; a nap végtére a pincébe is besüt.

Nádasdy meg Castaldo a hegyoldalban egy elhagyatott udvarházban fogtak szállást, melynek gazdaja bemenekült a várba. György barátnak egy tanya-házat nézett ki Pesthy, nem messze.

Délután már pezsgett az egész tábor, kurjongatás, rivalgás hasogatta a levegőt, ágyúk puffogtak. Nádasdy meg a generális üdvözlésére mentek György barátnak, nagy kísérettel. Castaldo képmutatásba burkolta haragját, hízelkedésbe gyűlölségét. Beszédet tartott ő felsége kegyességéről, a ki a helytartónak megszerezte a bíbornoki kalapot, meg a pápáról, a ki felmenti attól, hogy Rómába fáradjon érte.

A kalap oda volt téve egy asztalra. György barát illendőségből közömbösen végigsimította rajta a szép művű fonadékot. Kezébe adta a generalis az esztergomi érsekségről szóló levelet is. Kaján pillantással: azt remélte, ez elszólítja a barátot Erdélyből. Addig a cardinalis lesz vajda is. Ezt csámcsogva mondta, mintha nehezen nyelné le. Aztán újra beszélt. Ő felsége ennyi kegyesség fejében jó szándékot és hű szolgálatot vár.

— Hívebbnek tudom magamat, mint ő felsége gondolja. A marchio, megértem, nehéz szívvel vagyon hozzám, hiába várta az erdélyi sereget. Való, hiába ám a királyi segítséget is. — Leveleim anélkül kiszoríták az országból az ellenséget. Csipke gallért ölthet már generalis uram a páncél helyébe.

Nádasdy komoran szólalt meg :

— Nem vala helyén a Portának illetén elaltatása. Ő felsége lelke egyenességében nem javallaná.

— Nem is javallá. De mit vala mit tennem? Megvallám, parancsolatja ellen cselekedni kentelelttetém. Közlöttem minden dolgaimat ő felségével. A leveleket megküldém kezéhez. Ő felsége vér nélkül kívánja Erdélyt. A próféta népe pedig nem íméli a vért. Ő felsége az igazságba veti bizodalnát. Igazság! Hát igazság az, hogy egy országnak zenvedni kellessék? Igazság: tengernyi sereggel taposni egy kicsid országra? Igazság: magába ragyni az igazságot, vesztére? Ha csupádon az igazságra bízánk vala magunkat, Nagyuraim, ma nincs egy ép fedél, egyetlen épkezláb férflu az országban, csak romok, nyomorékok, meg ő felsége igazsága. Igazságuk csak az élőknek vagyon — a holtak semmit sem érnek az igazsággal.

Nádasdy szomorun emelte bársonyos szemét György barátira :

— Tavaszra annál kegyetlenebb sorsot készít kegyelmed az országnak.

— Mindig csak egy tavasz, egy tél vala nekünk az élet. Főmre száll a harag, baráttól, ellenségtől. Tavasszal, úgy lehet, fejemet követeli a szultán. Ha kinek javára cselekedtem is, evvel fizete ezideig : a Porta, királyné asszonyom — csak még ő keresztény felsége nem, eddig.

Castaldo állt elő.

— Lippánál el kellett taposni a hangyabolyt. Nem hiába vagyunk itt.

— A mi sereg ma az országban találtatik, foghegyre is kevés Ulomán basának. Bizony nem törött még szarva.

Castaldo felcsattant.

— Én nem leveleket írni jövék ide, hanc

felszabadítására az országnak! — Kardja markolatára csapott.

György barát a kámzsa zsebébe nyúlt s egy nagyocska aranypénzt vett elő. Tenyerében szorította.

— Cardinalis uram, úgy látom, le akarja fogni kezemet, hogy le ne sujtsak.

— A cardinalisok a vér színét viselik ruhájokon. De magok feláldozására készek, nem másokéra.

Meglengette kezét, mintha a benne tartott tallért mérlegelné. Mind a két úr odanézett a kezére.

— A várost bevettem, a basa a fellegvárba szorult. — Kapituláció! Kapituláció! — rikácsolt Castaldo, az asztalt verve.

— Magam béketűrést javallok, — felkérni a várat, szabad elvonulás alatt. Ő felségének kívánsága: vér nélkül. E móddal lecsendesítenék a szultánt ő felsége irányában. — Összeszorított marka ismét meglendült.

— Per Dios! Mi végre jöttem akkor én ide? Földbe szurjuk a lándzsákat, levegőbe süssük a mordályokat? Corpo di Baccho! Egy országot fegyverrel kell elfoglalni, nem irásokkal. — Fizetlenségéből éljen a zsodlos? Zsákmányt se lásson, hh! Levegővel tartsam? — ellenség földjén! No, nem ellenség — de idegen, idegen. — Mit gondolnak itt a katonáról?! — Puh!

A két úr szeme újra megakadt György barát kezén.

György barát csörrenve az asztalra ejti a markában szorongatott tallért. Castaldio arca egyszerre kigyullad. Nádasdy kezébe veszi az érmet.

Egyik oldalán ezt olvassa: CASTALDUS DUX BELLI. — Két ujja közé fogva, másik oldalát fordítja maga felé. «Subactae Daciae Restitutori Optimo». — Nádasdy elsápad. — Az alávetett, leigázott Erdély! És Castaldo, újjáépítője. Aki még

egy kardcsapást sem tett, de már érmet veret önnön dicsőségére.

Szemét szomorúan a marchiora emelte. Azt elszólítják sürgető dolgai. György barát meg Nádasdy magok maradnak.

Nádasdy még kezében forgatja az érmet. Egyikök sem szól. Egyet gondolnak mind a ketten. Ez a katona sem Erdélyt nem nézi, sem királyát, — csak maga dicsőségét és hasznát. Zsoldos. Jaj Erdélynek!

Nádasdy sóhajtva ejti az érmet az asztalra.

Egy pár nap mulva Castaldo dühösen rontott be Nádasdyhoz.

— Ez a bestia szerzetes minden áron azt akarja, hogy Ulomán szabadon kimehessen a várból. Spionjaim jelenték, éjfél idején egy szolgája felkiáltotta a várba: csak tartsák magokat, — az erdélyi sereg lassanként széjjeloszlik. Arra számít, hogy akkor bennünket lenyelnek. Királyné asszonyát immár kiűzte az országból; most rajtam a sor, hogy maga maradjon Erdélynek örömeiben!

— Árát szabta szabad elmenetelöknek! Becsét, Becskereket

— Miért nem ment ki Erdélyből a királynéval? Vagy számot adni ő felségéhez? Mi keresete van még itt? Csak, hogy utamban álljon. Magának akarja Erdélyt. — Kifujta magát. — Mi a császár, király ő felségeiket szolgáljuk, — neki csak Erdély minden.

— Spionjaim azt is jelentik... — kezdte újra.

Nádasdy kicsinylőn legyint:

— Kegyelmed spionjai...

— Spionjaim — folytatja a marchio emeltebb hangon — azt is jelentik, hogy a szerzetes — eh, pardone! — a cardinalis ő eminentiájának serege napról-napra — jobban mondva: éjtszakáról — éjtszakára szemlátomást fogyatkozik.

— Én még nem vehetém észre.

— Azt is tudják, hogy a Maroson megrakott hajók vesztegelnek, tele hajók, mélyen merülnek a vízbe. Nem lehet hozzájuk férni, őrzik ő eminenciája vitézei. — Képes elnézni, hogy katonáim éheznek! El-né-zi! — Ez hűsége ő felségéhez! Elvetemült ember. Én ostoba, még nem régiben olyanokat jelentettem felőle ő felségének: buzgóbb, mint hinni lehet. Erre nyerte el a kalapot. És most! Megátalkodott áruló!

— A marchio megfeledi, hogy ő felségének kívánsága békességben élni a Portával. Egyezségök lejárában vagyon. Dühösködés ronthat, okosság nyerhet ebben. A cardinalis ezt szolgálja.

— A kik nem katonák, mindig csupa meggon-dolással vannak, mikor a katona ki akarja rántani kardját. Ez nem módja a hadviselésnek!

— Generális uram békességet szerezni küldeték ide, nem háborúságba rántani ő felségét a Portával. Különben ha oly felettébb dicsekszik spionjaival — hírül hozák-e, hogy a budai basa immáron Szege-dig alájöve Lippa felmentésére?

Castaldonak elállott a szava, még lélekzetét is visszakarta.

— Cardinalis úr mondja. Neki is vagynak spion-jai, pedig jók, — teszi hozzá Nádasdy.

Castaldó lélekzethez jutott.

— A cardinalis? A cardinalis mindent elkövet, hogy a basán segítsen. Lehet, maga szólítja ide a budait. Cospetto! Tudjuk, mi könnyű szerrel küldöz leveleket. Nem hiszek neki! Nem hiszek! Ez ember vagy Júdás, vagy Lucifer. Hanem őfelsége titkára Salazar, nem hiába járt itt. Most majd kinyílik szeme ő felségének. Lesz rá gondom!

Nádasdy elgondolkodott. Ismerte az embereket. — Üres jellemek mindenkit gyanakvással néznek, — az erős meg senkiben sem tesz fel akkora vakmerőséget, hogy ellenére merne tenni. Mindegyik kész veszedelem.

Most szeme előtt látja mind a kettőt. Castaldo

az egerektől is fél, hogy megrágnák vezéri dicsőségét ; a helytartó pedig igazát tudva, azt gondolja, száraz lábbal járhat a gyűlölet és gyanú tengerén, nem merül el.

A két sereg, a magyarok meg az idegenek, zászlónként külön húzódnak egymástól. Farkasszemet néznek, mintha ellenségek volnának. Az egész tábor tudja, hogy a vezérek közt megbontakozott az egyetértés.

Vas Ferkó vette észre, hogy Byka, Daczó meg a leghívebb hadnagyok folyvást a barát szállása körül jönnek-mennek. Rá is átragadt a nyugtalan-ság, megkérdezte : tartanak talán valamitől?

— Szemed legyen nyitva, ne szád, — ez volt a válasz. Ettől fogva Ferkó soká vigyázott éjtszakán-kint ; mikor elnyomta is az álom, karjára fektette fejét, hogy minden neszre felriadjon.

Egyik este egy csausz jött György baráthoz a basától. Soká folyt köztük a szó, egészen besötéte-dett már. Ferkó az ágy szélén ült, a kis kamrában, mely Torpayval közös tanyájok. Torpay már aludt. Puhább természet volt, nem bírta a virrasztást. Ferkó egyszerre neszt hall, mintha egy macska surranna. Felrántja az ajtót. György barát ajtaja elől elugrik valaki s kisuhan az előre tárva hagyott külső ajtón.

Máskor este csak benyít hozzájuk Pater Benedictus.

— Mit meresztitek a szemeteket? Hogy nem menék ki asszonyunkkal? Nincs szüksége többet gyónnia, mióta nem bujtoztatják cardinalis atyánk ellen. — Mind kijövének a solymosi klastromból, útjokban leheténk a golyóbisoknak.

— Né csak, mit hoztam ajándékba, — netek! Két tört hajított az ágyra.

— Vigyázva bánjatok velök, élesek.

Ferkó rögtön belevágta az asztal lapjába ; mélyen beleszaladt, — éles csakugyan.

Este Torpay felült a hárságyon.

— Te, mi juta eszébe páter Benedeknek, hogy nekünk azokat a töröket hozá? Vaj' hol szerezheté?

Másnap mutatták Bykának, Daczónak.

— Pesthynek torkába kellenék azt szurni! Az éjtszaka is a generális házába lopódzék. Nyomában valék a strázsákig.

— Világoltak a házban, hát várták — teszi hozzá Daczó.

— Csak én oda tudnék egyszer férközni olyankor! — sóhajt Ferkó.

— Ne gondold, hogy szívesen látnának.

Egy pár nap mulva Ulomán basa kivonult Lipából. Mindenki tudta, hogy ezt György barát művelte. A magyarok feljebb szegték fejüket. A zsoldos vezérek fogukat csikorgatták. Balassa Menyhárt lest is vetett, rajtok ütött, csak hogy György barát fegyvert engedett a töröknek, s Balassának jó pár embere ott hagyta a fogát, maga is sebet vett.

Másnap Castaldo megint nyakára ment Nádasdynak. Ott találta Pethőt is, Nádasdy hű emberét. Még sem mérsékelte magát. Ki volt kelve magából.

— Nem megmondtam? Hát kinek vagy igazsága? Há, az én szemeim! Láttam, előre láttam mindent. Most már csak világos! Országbíró uram sem tagadhatja.

— Nincsen mit. Cardinalis úr világosan szószólója vala, hogy a basa elvonulhasson.

— A bég levelet küldött neki, testvérének írta. Látták. — Malfattore!

— Még ha úgy írta is, nem jelent semmit. Török hamar szólít valakit testvérjének.

— No, és most tovább mi legyen szándéka? Megmondom azt is. Megmondom. Megbánta, miket cselekedte. Magának akarja Erdélyt. El akar tenni láb alól engem, — az egész sereget!

Nagyot fujt, várta a szó hatását.

Nádasdy elmosolyodott.

— Generális úr tízezer zsoldos közepén ne tudná biztonságban magát?

— Mit tízezer! Egész ország ellenség!

Nádasdy vállat vont.

— Hol félelem meg gyanú raka fészket, ott nincs kételkedés ellenséges szív felől.

Castaldót lehűtötte a nyugodt hang. Hízelgőn, de kissé lenéző mosolygással szólott:

— Országbíró uram itáliai pallérozott elme: mindenekből bölcs igazságot olvas. — Rajtam ropant a felelősség. — Suttogásra fogta: — Az éjtszaka eljőve hozzám a secretarius...

— Kegyelmed spionja — veti közbe Pethő.

— Nem, nem Ferrari. A másik, a magyar. Magyar! — hangsúlyozza újra.

— Ösmerjük azt is. Ne higye generális uram, hogy a cardinalis valami nagyon bízott benne. Maga fundálja az ki, miket mond, jó fizetség fejében.

— Régóta fizetem, ígérettel is tartom, miképen okosság kívánja. Tanú rá, hogy kincseket gyűjtte, kivitte az országból...

— Hadra kellett — szól közbe Pethő halkán.

Castaldo tágra nyitja szemét s lassan, tagolva mondja:

— A secretarius esküszik, hogy a barát egész seregemet török kézre akarja adni, magammal együtt. Ladro!

Nádasdy elneveti magát.

— És úgy foga hozzá, hogy a török sereget kiriasztá Erdélyből!

Castaldo csodálkozást színelve mondja:

— Országbíró uram nem akarja látni, ami napnál világosabb! Nem akar tanuságot tenni mellettem

— Ne magyart keressen arra generális uram, hogy hurkot fonasson neki. Hűséges, bátor törődött szolgálja vagyok ő felségének, hanem illet

tőlem ne várjon. Becsületem nem engedi. Rossz szolga volnék, ha ilyet művelnék. Híjával is volnék az okosságnak.

Castaldo egy összehajtott kis levelet vesz elő s kezdi szétbontogatni. Odatartja Nádasdy elé. Egy 'secretior', külön kis cédula a levélben, csak két szemnek szóló üzenet.

Nádasdy olvassa s hátra kapja fejét. Másodszor is elolvassa, messzebb tartva magától.

Salazar írja Castaldónak, bizalmasan, ura parancsolatából. Színeljen ő is, gondja legyen rá, hogy a jó munka meg ne akadjon; ne várja, míg a barát kezét vet rá, előzze meg inkább, tegye el az útból.

Nádasdy lassan vissza adja az írást. Hosszan, kémlelve néz a generális szemébe.

— Generalis uram többet olvas ki, mint mennyit benne írnak. Itt még bizonyosság kívántatik. Különben is csak Salazar. Ne játsszék a tűzzel, mert megégeti kezét. A cardinalis körül is sereg van, — nem is fél. Vigyázzon, generalis uram, vigyázzon! El találja veszíteni az országot.

Később azzal fordult Pethőhöz:

— Velünk kívánna ráijeszteni a cardinalisra. Nem olyan fából faragták azt! Közösén írták ezt a cédulát Salazarral.

— Fogás az egész — fúzi tovább Pethő. — Világos. Gondolhat olyat, hogy nem mondanánk el a barátoknak?

— A barát bizonyosan tud is már róla.

— Miképen merne olyat — nemhogy tenni, még csak gondolni is! György barát ország gyűlésébe megyen innen, ott mindent tisztába hoz. Azontúl rend lesz.

— Jó, hogy dolgom lejár a viszálykodásnak földjén. A'ig várom indulásomat is haza. Ha fél-szememet itt felejténém, azért se jönnék vissza mondhatom.

Jó délután György barát egy levelet bízott Perusythra meg Horváthra, vigyék el a generalishoz. Tisztelet okából Ferkó kísérje őket. Ferkóban félelemmel vegyest futkosott az öröm, mialatt módos kis bundáját elegyengette magán. Byka Imrének sugárzó arccal megsúgta, mi járatban van. Az oda intett négy legényt, messziről szemmel tartották őket.

A kastélyban Nádasdy lézengő apródjai igazították fel az emeletre, az ölbeli kuvaszok, ahogy Torpayval a süldő apródokat hívták.

Az urakat tanácskozásban érték. Már a lépcsőre kihallatszott ingerült kiabálásuk.

— A markunkban voltak, kiüté kezünkben az átkozott! Se dicsőség, se zsákmány! Hát miért hadakozunk itt, ebben az idegen országban?

— Török az, nem keresztény!

Perusyth délvidéki származás, érti nyelvöket, mondja is, társának, hogy mit hall. Vas Ferkó csak a hangból érti a dühösséget.

— Ezeknek csak zsákmányon az eszök, — súgja Perusyth Horváthnak.

Fent egy apród bejelentette a levél-hozókat. Castaldo összehúzott szemmel olvasta az írást. Egyszerre felpattant, arca lángba borult, a lapot az asztalon oda perdítette a többieknek.

— Téli szállásra falvakba rendeli a seregeket. Szétszórta. Az ördög! Belzebub! Le akar mészároltatni mindnyájunkat!

A zürzavaros kiabálásból Ferkó kiértette a Horváth hangját, a mint odaszólt társának :

— Tiszta sor pengig, hogy falvakon könnyebb az élésről való gondoskodás.

A magyar urak elébb magok közt váltottak szót, azután Perusyth olaszul is elmondta. Mire megujult a láрма.

Ferkó csak állott az ajtó előtt. A két apród miatt úgy tett, mintha menni készülne, de nem bírt elszakadni helyéről. Füle felfogott minden magyar szót s lassanként kivette, miről van szó.

Többen hevesen kiabáltak.

Ulomán neve hallatszott. Horváth felcsattant, magyarul :

— Ott járt nála, — nahát! Mikor titkolá a barát?

— Magam is jártam nála izenettel, de nem titokban — mondja Perusyth.

A tolmács rögtön mondta olaszul. Ferrari.

— Megmásta a szót a gazember — dohogott Ferkó magában.

A két apród tanácstalanul, szorongva nézte, hogy ilyen soká álldogál az ajtó előtt, az ő rovásukra. Még bajuk lesz miatta. A két magyar úr már ki is jött s nagy beszédben mentek lefelé a lépcsőn.

— A fejedelmeknek kívánságok is parancsolat, kivált egy zsoldosnak — mondta egyikök.

— A barát maga megtartá Erdélyt Ferdinandusnak. Hogyha egyszer György nem lesz, tíz generalis se tartja meg — bizonykodott Perusyth.

Ferkó nem ment utánok. Oda gyökerezett az ajtóküszöbre. Pedig érezte, nem lebzselhet ott tovább. Megkérdezte a két apródott :

— Ti nálatok még nem jött fel a vacsora-csilag, hékás?

— Épen hogy oda vala indulásunk.

— Hát gyertek!

Velök ment le a lépcsőn.

— Gratia szivességtekért! Merre vagyon az ebédelő-házatok? No csak menjetek! Innét már magam is kitalállok.

Szemével kísérte őket, míg az ajtó becsapódott utánok. Akkor egy ugrással visszapattant a lépcsőre. Egy négyágú mécs pislogott a karfa oszlopán, azt elfojtotta tenyérrel. Egyszerre sötét éjtszaka lett; december volt, hat óra körül, este. Lerántotta saruit, bekecsét is levetette, hogy könnyebben mozogjon. Macskamódra osont fel a grádicson.

Az ajtónak egy repedésén vékony csíkban fény reszketett ki. Odatartotta fülét az ajtóhoz.

Most csendesebbek voltak az uraságok.

Castaldo reszelős hangon beszélt. Ferkó tudta a regia maiestásról, hogy a királyt jelenti, a litterisről, hogy levél. Secretior — mondta Castaldo. Olyat is látott sokat György barátnál. Azután csendesség lett. A secretior jár körbe — gondolta Ferkó. Mezitláb állott a hideg kövön, mégis a szívét érezte jégnek. Érezte, hogy odabent a lehelletekben fekete szárnyon veszedelem szálldos.

Egy páran felálltak. Megrettent. Ugrásra készült, le a lépcsőn. De nem jöttek a folyosóra, belső ajtókon mentek más szobákba.

Megint a generalis szólott, halkan. Roppant csendesség van odabent.

Castaldo Nádasdy nevét említi, kicsinylőn. Azután egy idegen nevet mond. Ferkó megjegyzi: Aldana. A megszólított kis vártatva, vonakodva felel. Egy latin szót ért belőle, a gyónásból ismeri: lelkiismeret. Ferkó riadtan a melléhez kap.

Castaldo most kemény parancsoló szavakat mond s feláll.

Mind felállanak. Ferkó lesuhan a lépcsőn. Kezébe kapja saruit, bekecsét. Futásnak ered.

Vakon rohan el Byka mellett.

— Késértetet látott, attul szalad — tréfálkozik egyik legény.

— Vagy hogy eleven fehérnépet, — kézben a csizma.

Torpayt már álmából riasztja fel.

— Hol jártál? — kérdezi álmosan.

Ferkó nem tud szólni. Foga vacog. Végig veti magát az ágyon, keresztet vet magára s fejére huzza a pokrócot.

Torpay reggel mondjameg neki:

— Indulunk, hékás, Székelyvásárhelyre, az egész bandériommal. A legjobb ezerötszáz lovas. Mit szól hozzá majd az a meghívják?

Éles szél finom porhavat seper a hóhalmok tetejéről s vékony rétegben teregeti maga előtt. Be-be füttyent az erdőkbe, itt-ott egy fa ijedtében megrázkódik, ágairól fehérén füstölögve nagy hócsomó huppan alá. Néha éles, elpattanó neszt hallani, mintha az erdőkben a halál fenné, suhintaná kaszáját.

A halotti csend völgyében kísérteti menet húzódik. Elöl a bandérium lovasait keskeny sorokban nyelik el a dombok nyílásai. mint a fehér halál kelepcéi.

György barát kocsija tompán döbög a havas úton. A két fiatalember szótlanul üget utána. Ember, ló lélekezete szájuk előtt ködlik a nagy hidegben. A lovak teste is gözölög. A paták csatogása nem hallatszik, csak a lovak fujása, szerzőmök csörgése.

György barát elnézi e halott világot. Egyszerre a kék tenger csillan elébe, a lármás szülői ház, a kis hegyi vár hangos élete. Anyjának hangját hallja, apja nehéz kezét érzi vállán. Régóta nem gondolt rájuk. Hova tűntek? Eloszoltak, mint az álomkép. — — Ő maga — milyen messze vetődött attól a világtól! Mennyi fáradás, küzködés, — mit ért vele? Közben eltelt az élet. Merő csalódásban. Igen, Ferdinandus el akará ragadozni az országot, — János úrral a török császárhoz folyamodánk, az is elragadá Budát, ország harma-

dával egyetemben. Megvetém vala lábomat kicsiny Erdélyben, királyfia Jánossal, — hanem Izabellával uralkodni! Vissza kellett fordulnom, Ferdinándusban, Carolusban keresni védelmező kezet, — Castaldót nyerém. A sokaság meg fog ítélni forgódásomért, felrója Budát, az idegen martalóc vétkeit. Ki vizsgálja a jó ügyekezetet? Leszen-e tudója valaki az én iparkodásomnak, nevemnek? Emlékezetem elvész az emberek közül. Az élet megy a maga útján, az emberek elmaradoznak mint a legázolt fű a szekér után. — — Mégis: példát mutaték Erdélynek, miképen keresheti életét. Talán-tán még megtanulja valaha módomat.

Délidő volt, mikor Alvincra értek, két napi pihenőre. A bandériomot tovább eresztették Vásárhelyre, csak egy néhány szolga maradt ott, a konyhaszekerek körül.

Errefelé még nem esett le a hó. Fekete karácsony lesz. A föld fagyos, szürke, a fellegek alatt járnak. Minden reszket a mult éjszakai szélvihartól.

Handrai eltűnte óta mindössze egy pár katona lézeng a várban, hogy el ne lopják.

Amint György barát a ház küszöbére lép, a lépcsőn egy torz fekete árnyék esik alá. Kruppai. Ő már befutkosta a szobákat.

— Jaj nekem, jaj, itt sincsen! Hol keresssem, ha ide nem tére meg?

Észreveszi György barátot s elkapja a kezét, ráborul. — Jaj, Kegyes atyánk, miképen gondolsz itt vesztegelni kevesed magaddal! Ne tudnád, hogy Pesthy, az istentelen, azt kuvikolta a kocsmában, hogy ha eljutnál a gyűlésbe, megint megnyergelsz mindeneket. Azontúl nem lehet veled birni. Vége akkor a generalis uraságának. Cinkosok ezek. — Készek megölni Erdélyt.

György barát lerázta magáról az esdeklőt. A két ifju megdöbbenve nézett egymásra. Nyomasztó aggodalom ült a házra. Titokzatos veszedelem ólál-

kodott szobáról-szobára. Láthatatlan lépteit hallani lehetett a padló recse-nésén, betett ajtók megzörrenésén, utána hirtelen csend lesz, mintha megállott volna a rejtelmes lopódkodó.

Másnap délután a siket csendben egy lovas nyargalt be a várudvarra. Castaldo is a gyűlésbe készül és itt kér szállást éjtszakára, kevesed magával. A kíséret a faluban kvártélyozza be magát.

A bibornok homlokán kivörösödött a régi forradás. Rögtön leköltözött az alsó szobákba, az emeletieket hagyta a generalisnak.

Alkonyat tájban megjöttek a kelletlen vendégek. Négy-öt tiszt a generalissal.

Feszült nyugtalanság remegett a házban.

Ferkó széjjelnézett az udvaron. Idegen katonák ácsorogtak ott, nem sok, de mégis kétszer-háromszor meghaladták a várbeliek számát. Sötéten néztek rá s háta mögött elmorzsoltszavakat morogtak. Egy altiszt sorra járta a katonák hálólhelyeit s szemlátomást csodálkozott, hogy sehol sem talál embert. Ferkó megértette: félnek az idegen katonák. A táborban is sokszor kezükre hurkolt kantárral aludtak, ha nem lóháton virrasztottak. — Maga is remegni kezdett. Nem jó, nem, hogy a püspök ilyen kevés emberrel marada. Lám az az altiszt felmegy az emeletre, megjeleni.

György barát észre is vette Vas nyugtalanságát, keze reszketését. Ferkó kidadogta a secretiort, meg Kruppai rettegését.

— Gyermekek! Hova gondolsz?! Ő felsége hadnagyai ezek, kiket magam hívtam vala be az országba. Végy bátorságot. Ide nézz! — Leveleket vett fel az asztalról. Oda van kikészítve a bibornoki köntös is; holnap ölti fel először, a gyűlésre. — Király nekem im írt, olvasd: Elegetdőképen megismernék, hogy hízelkedés, sem fenyegetés meg nem tántorít! Itt is... Nem kételkedünk benned! Ezt a császár küldte. — Övök volna én nálam nélkül Erdély? —

Ez a felfuvalkodott páva csak alacsony szolgájok. — Ez is, olvasd! — Török betűs levelet mutat. — Azt mondja: azon leszünk, hogy a fejedelmek közt a békességet megtartsuk. — Ki más tudná ezt végbe vinni? — A marchió kardja eltörik ott, ahol az én szavam még erős. Holnap ezeket a gyűlés elejébe tartom. Ez a köntös erősebb páncél mindennél. — Aludjál békével, fiam. Öregnek elég kevés alvás, mikor már közel a nagy álom.

Vas nem ment ki a szobából, meghuzta magát egy széken az ajtó mellett. Az álom néha lefogta fiatal szemeit, de hamar felrettent.

A ház néma, kihalt. Csak egy szobában jár-kél valaki az emeleten. Néha valami suttogás csap ki valahonnan s halkán végig suhog a házon.

Az éjtszaka szétteríti szárnyát, Erdély álomba merül.

A lelkeken, mint az égen, sötét felhők lebegnek.

Udvarházakban koros asszonyok sóhajtoznak, magas párnáikon. Az árva királynét sajnálgatják, meg azt az ártatlan gyermeket. Óh, ez világnak állhatatlansága! — Ez a kegyetlen hideg is! Miért sanyargatod az emberi nemet, jószágos Istenem! Már a tyukok se tojnak ebben a nagy hidegben.

Éltesebb urak összedugják fejüket a kupa mellett.

— A királynak adánk meg magunkat, s ehun egy genyeralis ül nyakunkra! — Ide vezete lám a barátnak az ő nagy esze! Mondtam én mindig. — Eléré a vénség, kár érte.

— Ő kegyelme már megnyeré, mit keresse; úgy hallatik, cardinalis leve. — Olyan rendű pap nem is vala még Erdélyben, tudtomra. — Ha idehagy bennünket, csak a teméntelen adó marad utána, a sok idegen seregek eltartására.

— A biz a' kiéli a zsoldos az országot. Fosztogat, akar az ellenség.

— Szó a mi szó, könnyebb vala a törökkel megfézni. Vele csudamód tuda bánni a barát.

— Na bizony, könnyebb volt a királynéval. Bár még egyszer azt érnénk!

— Magam is amondó vagyok. Gyalog elébe megyek, csak vissza jöjjön, elébe én!

A férfi-renden levők magukban tüsténkednek. Merre forduljon az ember ez új világban? Könnyű volt régen, míg György barát bírta erővel. Aki vele tartott, nem bánta meg. Hanem ez a csipkegalléros katona, ettől nem sok jót várhatni. Nem hazája Erdély, csak sarcolni akar. Fekete világ lesz. Bár tudná az ember, kitől várhat!

Klastromokban feszületek előtt pislognak a mécsek.

— Imádkozzunk, fiaim, a cardinalis érsekért. Isten tartsa meg életét. Ha be találja hunyni szemét — az Úr ne adja! — az heretnekektől felbujtott szegénység kiséper bennünket Erdélyből. Miserere Domine, secundum magnam misericordiam tuam!

Székely falvakban is suttogva jár a hír.

— Hallá-e kied, Mojzes bá, miket ujságot Pál Mari Áron? Megjöve ő kigyelme a táborból, olyakat beszél, ahajt külső országból szólíta bé katonákat György barát, kik nyelvünkön se értenek, a szerencsétlenek. Csakhogy egy ágyban nem kelleték velők hálalniok, pedig ugyanvalóst ellenségek, aszondja. istentelenség az!

— Ne félj semmit, Déborka hugám, nem leszen itt baj, valameddig a barát él. Ha penig egyszer el talál költözni ez árnyékvilágból, akkor héába sopánkodunk, bójó a falvakba a fekete gond. Készülhetünk hezzá! Akkor jajgasson a Hargita, takaródzzanak be feketén a hegyek.

Fönt Kassán Petrovich hunyorogva merül a gyertya lángjába.

— Kötve hiszem, hogy a zultán eltürje, ha Erdélyt kiszakítják palástjából. Anélkül se sokáig tűrheti az ország a zsoldosok rablását. — Résen legyünk, résen. Hántsuk a hársat, mikor lehet.

Izabellával könnyű szenderben játszik a temesi bán mindennapos biztatása.

— Jó volna Erdélyben, uralkodni, hogyha a barát nincsen ott. Most elmegyén Esztergomba, elmegyén. Igaza vala a bánnak, akár ott is maradhatánk vala. — Segíts meg, Máriám!

György barát gondolata is messze szálldos. Vindobona felé, Ferdinandhoz, meg a Meszes hágóján, Kassára. Látja Izabella keskeny arcát, hosszú vágású szemét, legördülő könnyét. Látja a gyermeket, amint sírva búcsúzik tőle a Meszes lábánál. — S a másikat, magában, vágatva a havasok közt. — Kár volt itt nem tartani János herceget. Ferdinándus Erdélyt is elveszíti, látom, miképen Budát. Ez a martalóc nem akar velem megférni egy országban. — Egy királynét is kiűztem innen!

Vas Ferkó egyszerre felretten. A kastély körül hangok hallatszanak. Pirkad. — Megkönnyebbül: túl vagyunk az éjtszakán.

György barát rátekint s megnyugtattja.

— A konyhás szekerek készülődnek.

Fölkél ültéből és leborul a térdepőre.

Vas óvatos lépéseket hall az udvaron. György barát miatt nem mer az ablakhoz lépni, csak láb-újjhegvre ágaskodik, úgy próbál oda látni.

Az éjszaka finom porhóval fehérre szítalta az udvart.

Zsoldos katonák lopódkodnak a saroktorony felé, tizenkettő... tizenhat... tizennyolc... húsz. A másik torony felé is! Tegnap nem voltak itt

ennyien. Most szállingóznak be, hogy a szekereknek kinyitották a kaput. Puskájokat két kézre fogják, hogy ne zörrenjen. Előre hajolva, vigyázva járnak, mint a tolvaj. — Ni, Demeter vezeti őket.

Ha! Most leoson valaki a lépcsőn. Mintha láb-
újjhegyen járna. Második is.

Vas előbbre húzza derekán a törst, kezét markolatán tartja. Az ajtó mellé lapul.

György barát a térdeplőn két kezére hajtja homlokát. Óvatosan nyitják az ajtót. Alázatosan az olasz írődeák lép be, Ferrari. Valami írást tart maga előtt.

A bibornok hátrafordul, — behajtja a breviariumot, fölkel. Összefogja magán nyusztprémes hálóköntösét s az írásért nyul.

Vas Ferkó egész testében érzi vére iramlását, füle dobol, térdeit megfeszíti, mert remegnek.

Ferrari keze reszket, visszahúzza az írást s a félig nyitva hagyott ajtó felé hátrál.

Egy kéz benyúl az ajtón, előre taszítja Ferrarit.

Vas utána lép.

A bibornok elveszi Ferrari kezéből az írást, az asztalhoz lép, a szoba közepén.

Ferrari utána ugrik s törét nyakszirtjébe szúrja.

Vas kiáltani akar, de hang nem jön ki torkán; a földre gyökerezett, mozdulni sem bír.

A cardinalis visszafordul, elkapja a támadó karját, a földre nyomja Ferrarit s lábával betaszítja az asztal alá.

Az ajtón hárman is beryomulnak. Vas az elsőre ráfogja törét, de a másik kardot márt belé, lerogy. A tör hegve a padozatba fúródik.

Kint Torpay kiáltása hallatszik, — hirtelen elnémul. Pisztoly dörren, — a cardinális végig zuhan a padlón.

Egy mély sóhajtás: Jézus Mária! — tört hangok, — egy hördülés.

Megfagyott csend.

A gyilkosok kövülten állnak. A holttestre merednek, mintha most eszmélnének rá, mi történt.

Ferrari kimászik az asztal alól. Csendesen mozog, mintha félne, hogy felébreszti a halottat.

Mercada erőt vesz magán. Odalép s levágja az áldozat fél fülét. Meg is nézi, amint kezében maga előtt tartja.

Egyik cinkos borzadva félre tolja a szentségtelen kezét. Elszörnyedve mutat előttük az asztalon a vérszínű fővegre, palástra. Rémült arccal háromszor is keresztet vet magára.

— Madonna! Nem fogok üdvözülni! Mind, mind elkárhozunk.

— Lopez fél — mondja Monino, aki a pisztolyt elsütötte, gúnyosan félrehúzott szájjal. Sutogása különös élesen hangzik.

Szeme megakad az asztalon a leveleken. Oda-hajol, aztán szomszédjára tekint:

— A levél a királytól való...

Ujjaival a pecsétre mutat.

Megzavarodva húzódnak az ajtó felé. Lábukkal félre taszítják Vas testét. Mercada lehajlik, felveszi Vas törét, megnézi s övébe szurja.

Csendesen húzódnak ki az ajtón s úgy hagyják, félig nyitva. A folyosón megállnak. Onnan a földről ahol Vas fekszik, mintha sóhajtás hallatszanék. — Nem mernek hátra nézni.

Mercada messze eltartja magától kegyetlen zsákmányát.

— Elküldöm a királynak, vagy Madonna Izabellának. Kapitány lesz belőlem...

Indul az emeletre.

Lopez, aki elkárhozástól félt, fehér, mint a fal. Reszket, a foga vacog.

— Borzasztó... egy cardinális... nem tudtam... Megver az Isten! Egyikünk se múlik ki természetes halállal.

Tenyérével betapasztja szemét.

Monino homlokát dörzsöli.

— Nagyobb baj, hogyha a pápa... Kínvallatás lehet belőle.

Campeggio, aki csak a folyosón örködött, hetykén néz szembe velök.

— Nem félek. Nincs a királynak még egy ilyen vadásza... majd kiszabadít... Különben is, én nem tettem semmit.

Láthatatlan kezek fölszedik a szürkület fátylait.

A pincéből alvilági mennydörgés hallatszik. Az ezüsstel tele hordókat gurítják fel.

Társzekerek zörögnek elő. A generális kocsija is.

Castaldo nagy sarkantyúpengéssel jön le a lépcsőn. Végig pillant a megrakott szekereken.

— Brassó erős hely, mi? — mondja túlságos hangosan. Kocsija mögött tisztjei is kicsörtetnek a kapun. Azután a szekerek s a puskás katonák, hangos dobszóval.

A várbeli néhány hajdú zsibbadtan, értetlenül bámulja őket.

— Nekünk jó urunk vala — mondja az egyik.

Kruppai öklét rázza utánok, átkozódva.

A halott maga marad a várban.

Nagy fekete felhő terül szét az egen. Lehajlik a várra.

Mintha a gyászoló Erdély borulna rá.

A felhőkön túl eltakart arculattal a Végzet lebeg Erdély felett.

TÖRÖK SÁNDOR MŰVEI

AZ IDEGEN VÁROS *A hívő, az el nem csüggedő fiatalság szép hitvallása*

BANKETT A KÉK SZARVASBAN *Valaki hőssé válhatnék, ha egyetlen egyszer megszegné kötelességét, — a hűséget választja. A szürke kishivatalnok, a megrendíthetetlen kötelességteljesítés regénye*

ÉS AZALATT ITTHON *Kamaszfiúk szabad élete a világháború utolsó éveiben, s az összeomlás megrendítő rajza*

ÉS MÉGSEM FOROG A FÖLD *Szereplői a vidéki «kis intelligencia» jellemző képviselői. Újszerű ábrázolás, fanyar humor*

SZEGÉNY EMBERT MÉG AZ ÁG IS HÚZZA *A hős megható viszontagságaiban a mai élet torzképét ismerjük meg*

VALAKI KOPOG *Az otthont kereső és otthont nem találó «alberlő» vándorlásai. Pest kerületeinek szellemes «jellemrajza»*

ÖRÖK VASÁRNAPOK *Egy erdélyi kisváros élete a román megszállás éveiben. Alakjai a kisebbségi sors megrendítő hordozói*

KÜLÖNÖS ÉJSZAKA *Fantasztikus ötlet, finom ironia, példázat az őszinteség túlvilági erejéről*

SZAPPANBUBORÉK *Az izgalmas, örök kísérlet: valaki az örültség álarca mögé menekül, hogy pótolhassa, amit gyermekkorában elmulasztott, — játszani akar*

BIZALMAS VALLOMÁSOK *Minden ember lelkében élnek apró babonák, érthetetlen becsvágások, beválthatatlan hiúságok, — Török Sándor a léleknek ezt a sokszínű tenyészelét mutatja meg. Magávalragadó műfaja a karcolat, az anekdóta, az önleleplezés és a bölcselkedés művészi keveréke*

FABRICZI, A KÖTÉLTÁNCOS *Kisregények, novellák. Humor és tragikomikum, komor valóság és játékosság*

A FELSÜLT ÓRIÁS ÉS A KILENC CSODA *Mesék a rádióról, a filléres vonatról, a villanyrendőrrel, a mozgólépcsőről, az emelődarúról, — mai mesék*

KÖKÖJSZI ÉS BOBOJSZA *Elbűvölő gyermekregény: két kedves törpe és egy kisfiú tréfás, derűs kalandjai.*

FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA

NÉMETH LÁSZLÓ MŰVEI

Emberi színjáték Ez a regény az én «Räuberem és Zalánom» — jellemezte önéletrásában Németh László az Emberi színjátékot, első nagy munkáját. Ebben az izgalmas regényben, mint Schiller Haramiákjában, vagy Vörösmarty Zalánjában, valóban az ifjúság árad, fejezeteiben tüzelő hev, gondolatbőség és színesség lobog.

Gyász Izgalmas, sötéttűzű regényében Németh László a gyász hazugságát pellengérezi ki, a büszke lelkek heroikus képmutatását.

Bűn Jellemző, éles pillanatfelvételek, torlódó adatgazdagság. A kor szociális problémáinak tükre társadalmi berendezetünk bátor kritikája, — érdekes férfialak lelkiismereti vívódásai és tragédiája.

Kocsik szeptemberben Az író nagy regényciklusának, az «Utolsó kísérlet»-nek első része. Hőse Joó Péterke — a falusi gazda fia — kétségbeesett harcot vív apjával a városi iskoláért, jövőjéért. A történet egyszerű, s a regény mégis az izgalomtól fűledt atmoszféra mesterműve.

Alsóvárosi búcsú Joó Pétert a kisvárosban látjuk viszont. A kamaszkor örvényei szédítik, ránehezedik a polgári élet sokféle hazugsága. Élete a kisváros állóvizében nekilendülés és megtorpanás, bizalom és csalatkozás, feszültség és letargia.

Szerdai fogadónap A regényciklus harmadik része: Mester és tanítvány találkozása, barátsága és párharca, — majd kettejük fájdalmas szakítása.

A másik mester A másik mester — a szerelem. Joó Péter szenvedélyes szerelmének benyodalmaiban két világ csap össze: a pesti vagyonos polgár könnyen megalkuvó és az igazságot kereső, fiatalság eszményekért rajongó világa.

Magyarság és Európa Magyarság és európa: ez a kapcsolat mindig megújuló, mindig forró és időszerű probléma. Németh László Ortega-i gondolatgazdagsággal rajzolja meg földrészünk szellemi és gazdasági állapotát, s Közpeurópában Magyarország jövőendő «minőség»-szerepét.

Berzsenyi Mai színekkel rajzolt, izgalmas Berzsenyi-portré: a sebzett költő és sebző kortársak rézkarcszerűen pontos, tiszta rajza.

FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA

CS. SZABÓ LÁSZLÓ

MŰVEI

Levelek a száműzetésből

Arról a két háború közötti boldog időszakról számolnak be e változatos tárgyú esszék, amikor még az európai fiatalság szabadon csatangolhatott Európában, élményeket gyűjthetett s az egyre erősödő válság okait kutathatta

A kígyó

A kitűnő esszéistának, a magyar elbeszélés egyik legmodernebb és legegységibb hangú művelőjének első regénye a «Kígyó», egy szerelem és egy olaszországi utazás különleges hangulatú elragadó és színes története

Apai örökség

Egy új utakon járó, eredeti és gondolkodó író munkái ezek a hosszabb-rövidebb novelák, az új magyar novella megannyi drágaköszörűen tömör és tiszta remekműve

Három költő

Byron, Shelley, Keats az a három költőóriás, akiknek életén és művein keresztül a szerző megismerteti az olvasót az alkotó lélektanának legrejtettebb titkaival. A kötet gazdag antológiát tartalmaz a három költő műveiből, a legnagyobb magyar műfordítók, Babits, Kosztolányi, Tóth Árpád, Illyés Gyula és mások tolmácsolásában

Haza és nagyvilág

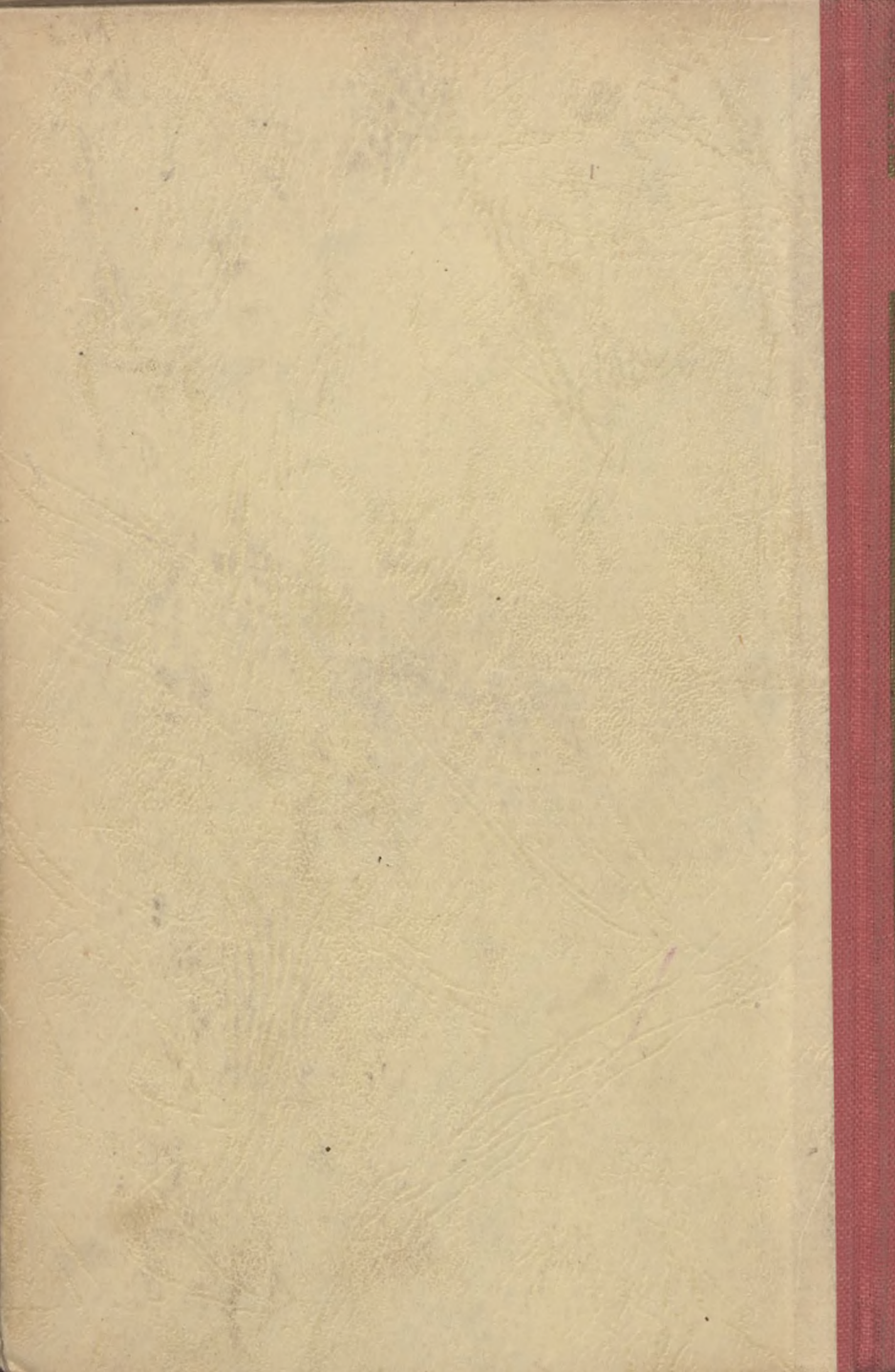
Ez a hatalmas esszékötet, mintegy a megkoronázása a szerző eddigi munkáinak. Színes, csillogón megírt oldalain mindaz megelevenedik, amit egy rendkívül művelt, tiszta látású, érzékeny idegrendszerű író hazánkban, Európában, a magyar és az európai műveltségben látott.

157730

WINSTON
CHURCHILL
BARAT

Winston Churchill
Barat